

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

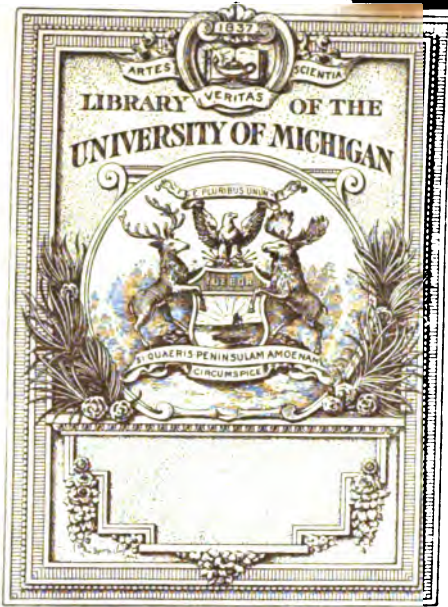
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B 788,174

BOSTON PUBLIC LIBRARY.
NOT TO BE TAKEN AWAY.
CATALOGUE ROOM.

C. R.

39

14 L 50 2 ~~LIBRARY PUBLIC LIBRARY~~ ~~LIBRARY~~

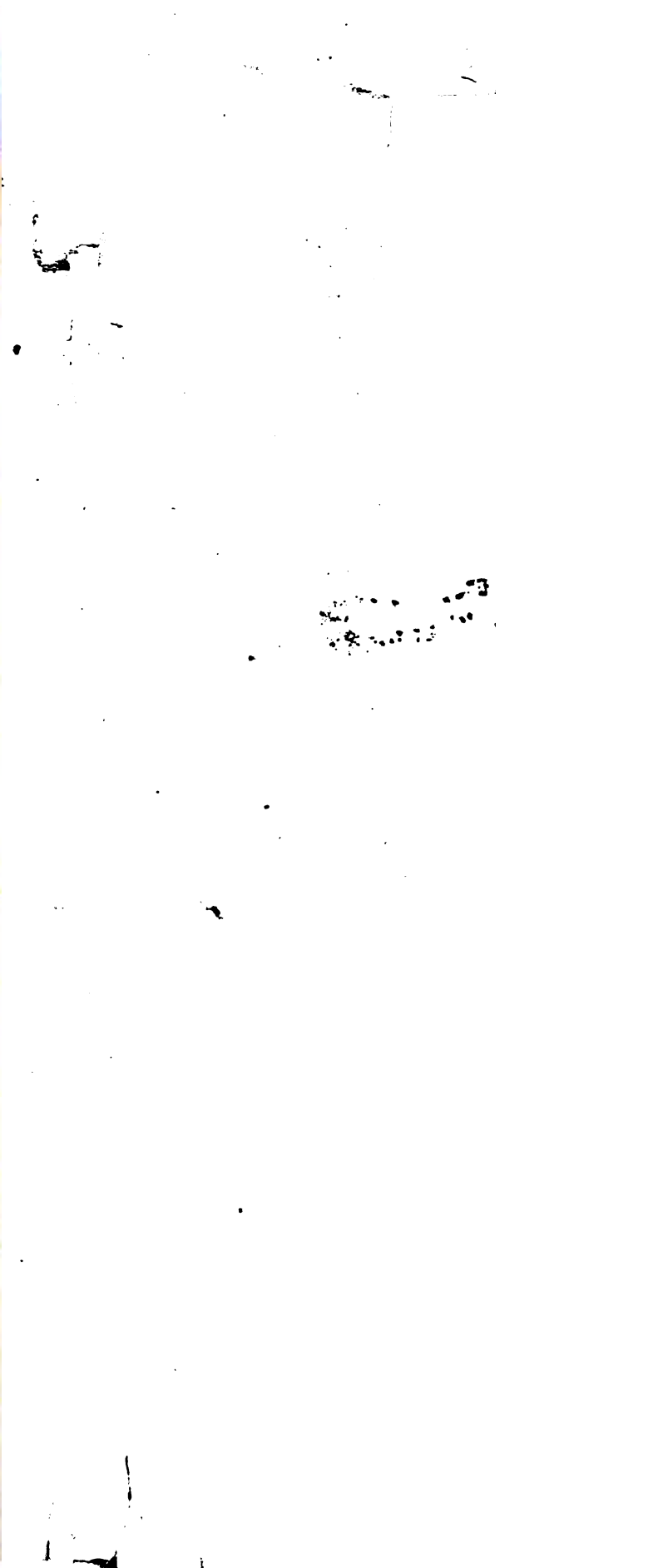
B

v. 1

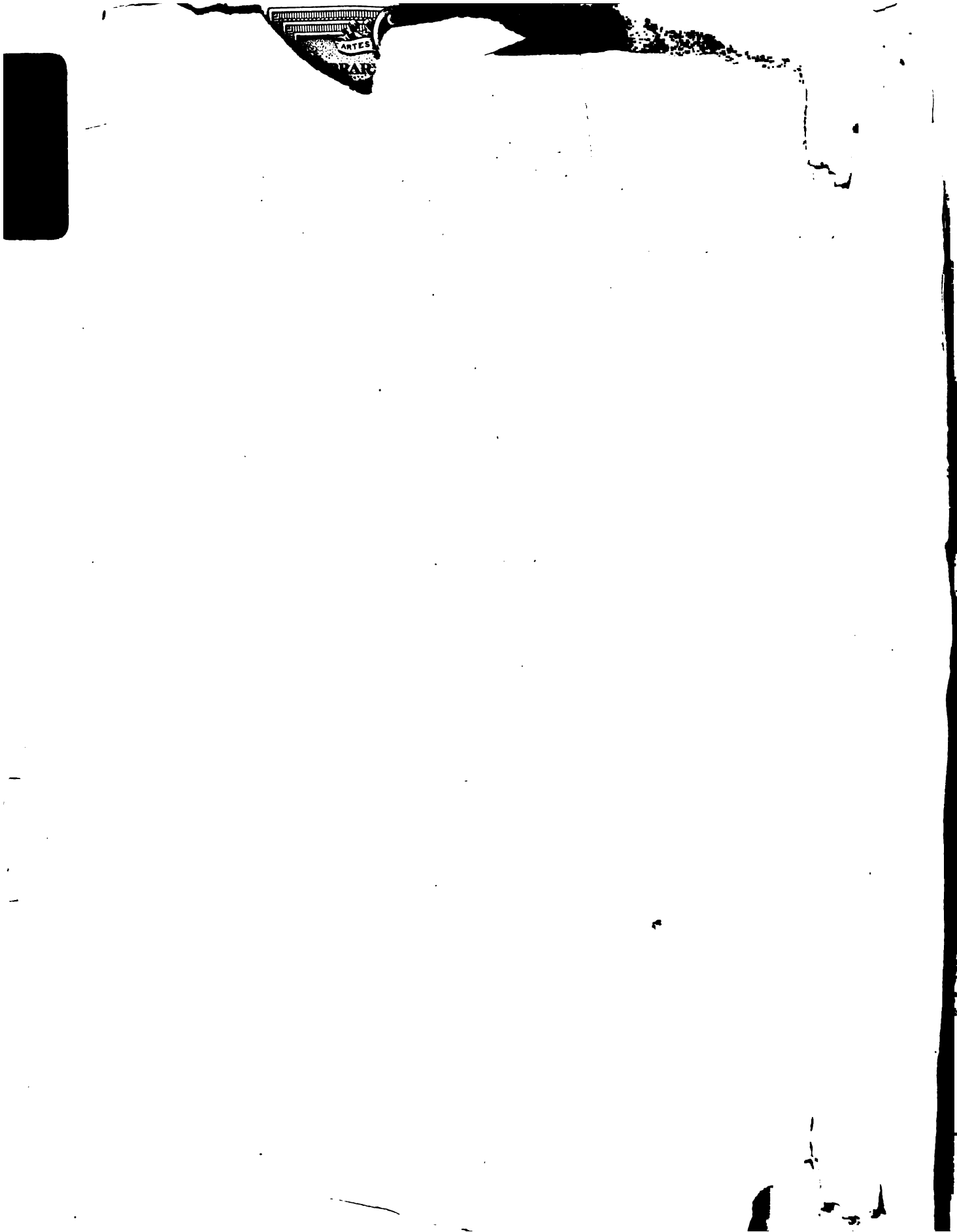

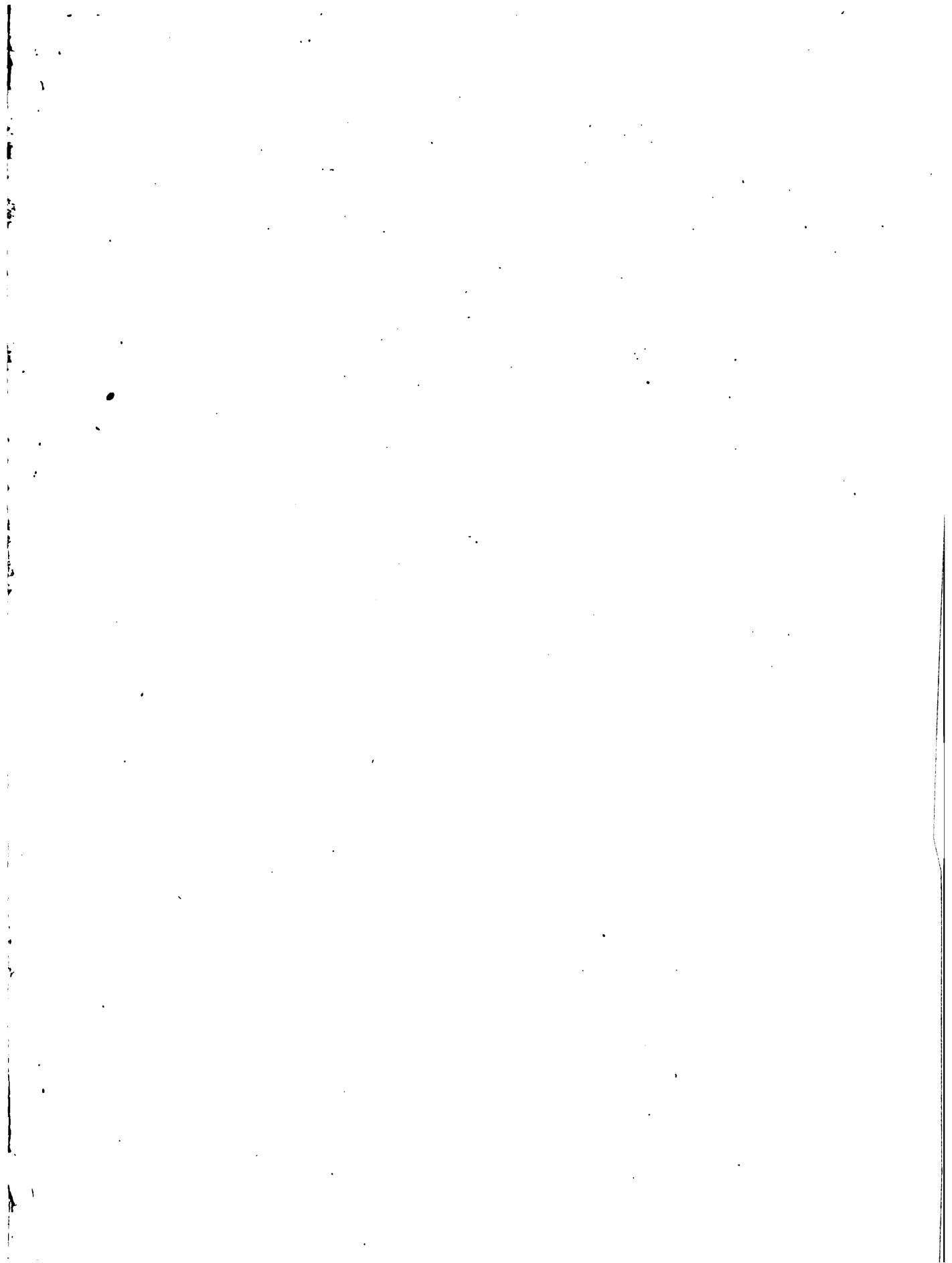
Received Apr. 26. 1843

VLR. FRID. KOPP

natus Cassellis Hassiae

d. xviii Mart. a. MDCCCLXII.

Kopp, Ulrich Friedrich

PALAEOGRAPHIA

C R I T I C A

A V C T O R E

VLRICO FRIDERICO KOPP

HASSO CASSELANO.

6110^{ca} 8.

P A R S P R I M A.

MANNHEMII

S V M T I B V S A V C T O R I S

MDCCCXVII.

No longer the property of the
BOSTON PUBLIC LIBRARY

*Quod si deficient vires, audacia certe
Laus erit* — — — — —

PROPERT.

141.362

Add. Apr. 26 1873

03-7-16 Y-9.

received Sept. 22, 1927 EM

TACHYGRAPHIA VETERVM

EXPOSITA ET ILLUSTRATA

AB

VLRICO FRIDERICO KOPP

HASSO CASSELANO.

VOLV MEN PRIMVM.

MANNHEMII

SVM TIBVS AVCTORIS

MDCCCXVII.

Saepe tamen dixi: Cui nunc haec cura laborat?

O V I D.

P O S T E R I S

H O C

O P V S

AB AEQUALIVM MEORVM STVDIIS FORTE ALIENVM

D O D I C O

ATQVE

DEDICO.

C O N T E N T A
V O L U M I N E P R I M O.

Praefatio p. 1.

I) De notis tachygraphorum Latinis. p. 5.

Caput I. De via ac ratione notas Tironianas tractandi. p. 5.

Caput II. De fine notarum Tironianarum. p. 12.

Caput III. Historia notarum Tironianarum. p. 18.

Caput IV. Scientiae notarum historia, et studii earum per tempora brevis expositio. p. 45.

Caput V. Notitia literaria. p. 53.

Caput VI. Elementa notarum. p. 69.

Caput VII. De positione variaque inclinatione characterum, quibus notae constant. p. 123.

Caput VIII. De nexu literarum. p. 129.

Caput IX. De notarum constructione et compositione. p. 146.

Caput X. De compendiarie scribendi ratione. p. 159.

Caput XI. De signis compendiaris. p. 208.

Caput XII. De orthographia. p. 296.

Caput XIII. De praestantia, qua Tironiana scriptura antecellit reliquis. p. 280.

Caput XIV. De Tironianarum notarum cognitionis usu et utilitate. p. 291.

II) De notis tachygraphorum Graecis. p. 435.

III) Addenda. p. 481.

IV) Index quum rerum, tum nominum propriorum. p. 489.

P R A E F A T I O.

A fere omnium rerum antiquarum est natura et conditio, ut quo longius intercesserit temporis intervallum, eo difficilior reddatur earum explicandarum ratio. Maturato igitur opus esse nemo non intelligit, ne, tempestiva indagatione neglecta, ad extremum penitus nos fugiat, quidquid in venerandae vetustatis delitescit monumentis. Ista autem obscuritas in iis maxime monumentis ingravescit, quae, priscis et obsoletis exarata characteribus, interpretes vexant, suspensosque tenent animos, ita ut damnum haud mediocre inde capiant artes et disciplinae. Sic

quae hieroglyphis involuta significavit, immensumque per aevum manere voluit prisca Aegyptus, ea tot saeculorum decursu vel nunc quidem manent, sed vim ac potestatem eorum ne ullo quidem modo vel doctissimi adhuc perspicere valuerunt. Neque felicius cesserunt eorum studia, qui in explicandis literis Persepolitianis (*Cuneatas* vocant) operam collocarunt. Vix tandem incertam effugere sortem inscriptiones Phoeniciae, Palmyrenae, Persicae cet. quas, tenebris diu obductas, oblivioni qui eriperent opportune et feliciter exstiterunt viri perenni et amplissima gloria digni Barthelemy, Svinton, Sacy.

§. 2. Quae quum in animo nobiscum reputaremus, *negotiis jam procul*, ut poeta ait, *nostris nos ducere vitam auspiciis, fato ferente*, magnam aetatis partem, diesque noctesque in hoc studio colendo consumsimus, quod, ut infelix, quivis in perpetuum profecto desereret incultum, qui lucri causa libros scriberet. Neque enim ulla bonarum artium magis neglecta et veluti squallore obsita jacet, quam palaeographia: cujus perexiguam partem vix amplectuntur necessitate coacti artis diplomaticae studiosi. Inter philologos etiam, aliosque, qui antiquitatis studio tenentur, raro reperies veterum scripturarum curiosum. Quos tamen ipsos, si palaeographia non imbuti sunt, cum doctis analphabetis haud injuria comparaveris. Quin etiam, quum peregrinas regiones perlustrarem, in tabulariorum custodes incidi, quibus ne legere quidem per imperitiam liceret chartas curis ipsorum commissas,

§. 3. Equidem ab initio rei diplomaticae tantum operam navavi, et de iis, quae in hac arte scribere conatus sum, in scri- niis adhuc latentibus, jam aliquot abhinc annos (in ephemer. lit. Gothan. 1802. n. 101. p. 881.) certiores facti sunt viri docti. Sed haec palaestra quum nimis angusta mihi deinde videretur, atque inprimis ad stirpem et cognationem tot scripturae veteris familiarum investigandam fontes repeterem; jam pridem spatium minus arctis circumscriptum finibus quaesivi, majora gravioraque amplexus. Quo factum est, ut palaeographiae criticae condendae magnos susciperem labores, quaelibet excutiens scripta sive in marmore, sive in aere, sive in membrana, sive in papyro, sive in argilla, sive in quavis alia materia; sive literae sint orientis, sive occidentis, modo ad literatae scripturae familias cognatas, quarum stirpem Semiticam dicunt, spectent.

§. 4. In animo quidem fuerat, non prius operum meorum quidquam edere, quam coronidem ipsis imposuissem. Sed quum immensum instituti considerarem ambitum, cui numerus anno- rum vitae fortassis non sufficeret, ab amicis praeterea peritissi- mis, magnoque iudicii acumine praeditis, ad edendum id, quod licet avulsum a ceteris per se ipsum tamen constare possit, excita- rer; ab hoc tandem volumine, quo *institutiones tachygraphiae veterum* continentur, primordia capere non recusavi.

§. 5. Jam vero orientalis tachygraphiae monimenta quum prorsus deficient, intra occidentalis fines nos contineamus necesse

est. Etenim ut syncopas literasque ligatas, quibus in scribendo
usi sunt Phoenices, Palmyreni, alii, huc referamus, nemo certe
a nobis impetrabit, neque eorum scripturas hic tractamus. Quae
vero tam Romanorum quam Graecorum vera adhuc supersunt
tachygraphiae specimina, ea in hoc libro scrutabimur. Illorum
quidem satis magnus exstat numerus, horum vero perexiguus.
Quare Graecis in appendicem operis rejectis, tachygraphiae Ro-
manae tradendae periculum faciemus.

DE
NOTIS TACHYGRAPHORUM LATINIS.

CAPUT PRIMUM.

De via ac ratione notas Tironianas tractandi.

§. 6. **I**NSIGNE est illud, quod sub nomine Tironis venit, genus scribendi, singularem exigens indagacionem, eoque magis dignum, quod e tenebris, quibus jacet involutum, eruatur, quo minus ad explicandum id profecit summorum ingenium virorum, Gruteri (§. 72. 73.) Mabillonii (§. 76.) Carpentieri (§. 65. 77. 106. 298. 363.) Toustinii (§. 79. 98. 106.) Lichtenbergii (§. 82. seq. 440.) cet. Fuere quidem, qui, notarum Tironianarum obscuritate afflicti, inexplicabiles eas, adeoque negligendas statuerent; inter quos vel Masfeum (sigl. Graec. 15.) audias clamantem: „Sinensia profecto

„σύμβολα perlegere ac perscribere discas!” Sed neque haec, neque alia de ista scribendi ratione perperam et temere lata judicia magni facimus. Licet enim Josephus Scaliger (ad Cardan. Exerc. 327. p. 1006.) notarum artem imposturam dixerit ac delirium, eamque Binkershoek (Obs. jur. Rom. L. I. C. 23. Op. ed. IV. T. I. p. 32.) ob ambiguam illarum interpretationem perstrinxerit; tantum tamen abfuit, ut haec animum in hoc studium incumbendi nobis frangerent, ut potius inflammarent. Id enim jam non agimus, ut ejusmodi notas excogitemus, aut novum malum faciamus, sed ut jam pridem inventas, aut sane exstantes explicemus, ideoque malo praesenti medicinam, quoad ejus fieri possit, afferamus. Quo quidem munere rite functi, satis nobis de orbe literato meriti esse videmur, ut aequo etiam animo patiamur, philologum palaeographiam negligere et despiciere, philosophum prae se neminem putare palaeographum, atque hujus artem tamquam laborem illiberalem et sordidum contemnere, quin etiam Senecam ipsum (ep. 90.) in tachygraphorum notas sic invehi: „Quid loquar verborum notas, quibus, quamvis citata, excipitur „oratio, et celeritatem linguae manus sequitur? Vilissimorum „mancipiorum ista commenta sunt. Sapientia altius sedet, nec „manus edocet, animorum magistra est.”

§. 7. Quamvis igitur non dubitemus, fore plerosque, qui, quae tractamus, curiosius nos tractare putent, quam mereantur, ideoque persuasum habeamus, quod edimus opus iis libris ad-

scribi non posse, quibus in nundinis Lipsiensibus liceat esse felicissimis; satis tamen praemii, quum vel minimam partem humanarum artium ab interitu vindicamus, huic ipsi labori inesse arbitramur. Praevaluerit certe opera nostra plurimis, quae librorum recens impressorum tabulae profitentur, commentitiis ac fugitivis, ut vocant, opusculis. Ducenti scilicet anni sunt et amplius, quum Justus Lipsius (Cent. ad Belg. ep. 27. Op. Lugd. 1613. I. 202.) notas Tironis cum aliis auctorum scriptis inanibus comparans, diceret: „Ajunt libros alibi in bibliothecis exstare harum notarum. Cur „non edunt? Quanto utilius, quam *nugas quasdam, hodie at- „que heri natas!*”

§. 8. Opus igitur quod aggressus sum, si non jucundius et svavius, certe utilius et gratius erit, quippe quod ea legere docet, quae majores notis exararunt. Quam quidem artem quum adhuc indotatam atque incomtam esse viderem, ejus ego praecepta non eo consilio tradidi, ut auctor eorum vanam expeterem gloriam, siquidem omnia, quae protuli, quamvis exercitationis maximae, ingenii tamen mediocris sunt; sed ut offusam huic scriptionis generi caliginem a doctorum virorum animis tandem depellerem. Atque suscepta semel hac provincia errores diuturni atque praejudicia inveterata mihi erunt corrigenda, eoque auctores, tam qui nunc vigent, impugnandi, quam, qui vita functi sunt, culpandi. Unde fiet, ut in illorum, siquidem inique sentiant, indignationem incurram; horum autem Manes non, ut par sit, colere videar.

Sed parum haec me movent. Neque enim ulli sunt errores perniciosiores aut peiores, quam quos committunt viri celebritate et auctoritate ita conspicui, ut cuilibet facile imponant. Errores, a quocunque orti sint, magni semper est, ut detegantur, licet a tironibus id fiat. Corrigendi itaque veniam petimus, damisque vicissim.

§. 9. Privatos quidem homines vix reperiri, qui sumtus ad opus de notis Tironianis tot characteribus aere et ligno incisus imprimendum tolerare possint, Schoenemannum nostrum non fugiebat, sperantem (Syst. art. dipl. I. 604.) fore ut publice tandem suppeditentur. Verum enimvero quum quae nunc sunt res publicae in alias res expensas faciant necesse sit; tanta spe nequaquam detentus impendii licet gravis et molesti periculum egomet ipse suscipi. Et pari quidem forma atque eodem modo omnes paulatim palaeographiae partes, fato ferente, tractare statui; ita ut cuique liceat hoc, quod nunc edo, volumen pro parte tantum totius operis habere, aut reliquis rejectis eo solo frui, quippe quod per se integrum neque imperfectum videbitur, si toto palaeographiae opere nondum absoluto, me id molientem mors praevenerit.

§. 10. Ex quo tempore altius in hujus scriptionis naturam penetrare, notasque in partes, quibus constant, resolvere tentavi, numquam non dolui, literatos omnem in lexico Tironiano spem repositam habere idque avidissime exspectare (§. 82.); potissimum quum iatelligerem, artis diplomaticae vel peritissimos, eo dum-

taxat edito, nihil amplius impeditenti fore, falso sibi habere persuasum (Schoenemann syst. I. 604. Gatterer ephem. hist. 1775. I. 93). Quem enim, quaeso, usum praebere poterit lexicon ei, qui nescit legere? Quo loco singula quaeret? Quo reperiet? Qui vero non nisi ex signis, sive *διὰ σημείων* ejusmodi lexicon componat, quo is ordine varias figuras disponere poterit ita, ut aliis etiam sit usui? Fac insuper, id fieri posse, nae nos numquam hujusmodi instituti auctores simus! Eo enim notae Tironianae ex genere scripturarum, vocis sonum literis declarantium, sive soni tantum interventu comprehensibilium, (*literatarum*, ut vocant) transferrentur in alterum genus scripturarum, quae in mentem proxime incidunt (*realium*), ad quod minime pertinent (§. 51. 86. 87); memoriaque quam velocissima et capacissima ad retinendam tantam signorum multitudinem nequaquam sufficeret (§. 62). Abeant igitur, qui notas Tironianas ut signa arbitraria tractant (§. 61). Abeant, qui ignota et obscura scripta interpretari aggrediuntur, haud addita perspicua ac sufficiente legendi ratione.

§. 11. Neque notarum Tironianarum accuratam cognitionem unquam adipiscentur, qui non exploratis partibus, quibus constant, in nuda earum significatione acquiescunt. Nos aliam ingressuri viam ad easdem rite explicandas, instituti nostri rationem breviter exponemus. Primum quis notarum Tironianarum finis fuerit videbimus (§. 13. seq.), ut ad indagandum earum fontem locus nobis aperiatur. Deinde praemissa ipsarum et originis et in-

teritus historia (§. 20, seq.), studii per varia tempora ad eas adhibiti, conditionem recensebimus (§. 55, seq.). Hoc facto ad analysin, sive explicationem partium, quibus constant, progrediemur: quas veras esse literas demonstrabimus, cuiusque generis sint literae, simul indicabimus. Quodque vulgo credunt atque dicunt, notas forma singulari atque extraordinaria esse figuratas, hac quidem reprehensione eas liberabimus, similes literas ex inscriptionibus, numis, librisque scriptis proferentes. Quum vero literarum, quibus notae Tironianae constant, non solum simplicium, sed etiam conjunctarum, ratio spectari debeat; tam conversionem earum et decurtationem (§. 86, seq.) quam situm sive inclinationem iis propriam (§. 147, seq.) perpendemus. Inde ad rationem notandi ipsam pergentes, et nexum literarum (§. 155, seq.) et structuram verborum (§. 173), tam literis omnibus constantium, quam compendii gratia diminutorum et decisorum, explorabimus (§. 188, seq.). Eundemque finem ulterius persequentes, periculum faciemus signa compendiarum, quae veris literis vulgo opponuntur, explicandi, aliarum etiam scripturarum rationem habentes, indeque similitudinis comparationem instituentes (§. 246, seq.).

§. 12. Quibus peractis, rationem recte scribendi, quam orthographiam appellant, in notis Tironianis latentem illustrabimus, simulque ostendemus, eum, qui orthographiae antiquioris ignarus sit, notas in literas, quibus constant, solvere vix posse (§. 296, seq.). De ratione numeros exprimendi (§. 313, seq.), verborumque et

enuntiationum distinctione et interpunctione (§. 315. seq.) quum non sit, quod multa verba faciamus, paucis tractabimus. Sed praestantiam ostendemus, qua Tironiana scriptura antecellit reliquis (§. 323), quod παράδοξον quidem videbitur, nihilo tamen minus in multis probabile fiet. Ceterum ne quis forte notarum studiosus putet, frustra se in hoc studio desudare; utilitatem non mediocrem ex illarum cognitione capi posse demonstrabimus (§. 326). Praeter enim illud commodum, quod ipsum per se elucet, in facultate consistens, ea, quae notis Tironianis scripta sunt, legendi (quorum quidem plura, quae supersunt (§. 7), recensebimus §. 328), mirificos etiam fructus redundare docebimus ad palaeographos, philologos, et diplomaticae arti deditos. Palaeographis plurima, quae literis vulgaribus, quin etiam siglis Romanorum exarata sunt, dubia et obscura, notis cognitis, explicatu reddentur faciliora (§. 370). Philologi, eo studio imbuti, aetatem librorum quorundam manu scriptorum certius definient, ipsisque licebit, feliciori successu indagare, quomodo fieri potuerit, ut falsae passim exsisterent variae lectiones (§. 375). Orthographiae praeterea, in notis Tironianis obviae, singularis ratio omnino digna videbitur, quae diligentius examinetur (§. 376. seq.). Notarumque subtilior cognitio, novam atque a vulgari prorsus diversam viam aperibit ad vocabulorum etyma indaganda (§. 377. seq.). Uberrimos denique fructus ex earum studio percipient arti diplomaticae dediti, propterea quod in chartis regum Francorum pri-

mae et secundae stirpis illae saepissime comparent: quae ab imperitis quidem non intelliguntur, intellectae vero discernendis diplomatibus genuinis a spuris non parum afferent auxilii (§. 382. seq.).

CAPUT SECUNDUM.

De fine notarum Tironianarum.

§. 13. Qui rei alicujus finem ignorat, perfectam ejus scientiam numquam tenebit. Cavendum igitur, ne eorum decipiamur opinione, qui notas Tironianas genus esse cryptographiae docent (Lessing anal. ex bibl. Guelpherbit. II. 343. not.). Paucissimis calami ductibus ut scriptio absolveretur sine ulla dubitatione primus harum notarum finis fuit. Quod autem earum notio plurimis latuit, hujus quidem causa minime fuit (*objectiva*) praemeditata earum occultatio, sed (*subjectiva*) inscitia et imperitia eas legere conantium. Illud quidem probatu facillimum, quum ex partibus, quibus notae constant, tum ex earum usu. Analysis, quam mox instituemus, docebit, eas comprehendere literas non tam inusitatas, quam festinanter pictas, ideoque aliquando decurtatas et contractas. Quo facto neminem unquam fore credimus tam parum subacti judicii, qui hoc genus scriptionis, ex literis antiquitus nemini non notis, constans, ad celandum id, quod scriptis continetur, adhibitum fuisse, sibi persuadeat, inprimis, quum com-

pertum sit, veteres omnibus fere occulte scribendi generibus satis fuisse imbutos.

§. 14. Quae vero tandem hisce notis exarata reperiuntur? Inprimis libri manuscripti, quibus continentur psalmi, commentationes de astris, lex Salica, capitularia regum Francorum (§. 327); cet. Hujusmodi res celandi consilio scriptas fuisse, a fide abhorret, ac ne cogitari quidem potest. Scholia praeterea sive annotationes marginales, notis exaratae, non majora complectuntur arcana (v. Benedictinor. nov. op. dipl. T. III. p. 614. §. XI.). Denique in diplomatibus notata sunt quaedam hisce characteribus. Non temere dico, *in* diplomatibus. Nam profecto errant Gatterer (in elem. art. dipl. p. 76. §. 68.) Schoenemann (system. I. 596) Schmidt-Phiseldeck (institut. p. 55. §. 88.), qui integra his exarata notis diplomata exstare dicunt. Ne primam quidem eorum adumbrationem (vulgo Minuta, Concept; Gallis Brouillon) *meris* notis Tironianis scriptam reperies (§. 187), multo minus autographa, quorum suae quodque aetatis literas prae se fert. Animadversiones vero quasdam, notis scriptas, in autographis diplomatium post sanctionem iis additam, praesertim in notariorum signis, nonnumquam conspici, nemo ibit inficias. Sed nihil occultatu dignum eas continere, peracta earum explicatione (§. 385. seq.), ad unum omnes sibi persuasum habebunt. Ridiculum quoque foret, si quis arbitraretur, celandi consilium habuisse quemdam in prima scripti adumbratione, cujus autographum in vulgus

scriptionem genus fuisse tachygraphiae sibi persuadere poterit? Hae quamvis speciosae videantur dubitationes, non desunt tamen, quibus eas diluamus, quin etiam tollamus. Namque si quid temporis absumi videtur eo, quod scriptura interrumpitur, atque in ea notarum varia inclinatio, ac peculiaris illa tenuitas diligentissime servari debet; quantopere contra tempori parcitur, dum uno calami ductu longum significatur vocabulum? Et quod attinet scripturae rigorem, is quidem apud Gruterum (in app. thes. inscr.) in figuris ligno incisis omnino comperit; probe vero notandum, eas ex libro quodam depromptas esse, qui non a tachygrapho, sed a librario scriptus fuit, quo specimen exhiberet calligraphiae; notas vero in diplomatibus aut schedis (§. 399. 415. 416. 420. Carpent. praef. p. IX.) a manibus tachygraphorum longe agilioribus esse formatas.

§. 18. Quae quum disputamus, minime dicimus, nostra etiam aetate hanc scripturam ad celeriter scribendum aptam esse. Namque ea tantummodo tempora sunt respicienda, quibus orta est. In quo duo potissimum considerari velim. Unum, notas Tironianas, quum eo tempore videantur natae, quo literae non nisi majusculae in usu erant, si has cum notis contuleris, tachygraphis utique expedivisse: ut primum autem scriptura minuta (ea, quam *currentem* vocant) in usu esse coeperit, notas, quoniam illa commodior et ad festinanter scribendum aptior esset, jam non tanti habitas esse, quin etiam prorsus denique exole-

visse (§.437. seq.). Alterum, neque materiam, in qua scriberetur, neque instrumenta, quibus ad scribendum uterentur, semper eadem fuisse, atque ideo ex nostra scribendi ratione, veteribus eandem fuisse, minus recte colligi.

§. 19. Romani igitur epistolas ad amicos, sic et prima dictata, atque imprimis omnia ea, quae leviter tantum notanda erant, in tabulis ceratis vel ligneis scriptitarunt. Quum vero neque in cera, neque in mero ligno, ullus calami usus esse potuerit, stilus erat adhibendus. Hinc cerae cum stilo simul mentio saepissime fit, ut apud Plinium secundum, qui (L. VII. Ep. 27. p. 391.) *de Athenodoro philosopho ceris et stilo incumbente* narrat. Inde et praeclarum illud Horatii (Satyr. I. 10. 72):

*Saepe stilum vertas, iterum, quae digna legi sunt,
Scripturus cet.*

atque apud Plautum (Bach. IV. 4. 63) *Stilum, ceras, et tabellas effer*. Quibus consideratis, asperitatis ac rigoris in notarum Tiro-nianarum formis ratio et causa affatim cognoscitur. Quum enim stilus, qui in cera sive ligno aegre procedit, ad flexus leniter incurvatos minime esset aptus; non est mirum, asperam illam notarum formam, inde profectam, ubi semel inducta et usitata fuit, etiam tum esse retentam, quum stili jam rarior usus esset.

CAPUT TERTIUM.

Historia notarum Tironianarum.

§. 20. Qui antiquitatem notarum Tironianarum investigare student, iis subtilius distinguenda est Tironiana scriptio nominatim, ab aliis tachygraphiae generibus satis antiquis. Namque simul ac multa scribebantur, festinans quoque genus quoddam scribendi exstitisse haud absurde colligimus; licet non simus ii, qui (quod fecit Funccius de script. vet. 175. f.) Adamum ipsum tachygraphum fuisse fingamus.

§. 21. Aegyptios tribus scribendi generibus usos esse dicunt (Porphyrius de vita Pythagorae C. XI et XII. p. 15. Clemens Alex. Stromat. L. V. p. 555. 556). Ex quibus unum ad celeriter scribendum eos usurpasse, mihi quidem fit verisimile. Nec Hebraeis incognitam fuisse tachygraphiam, ex Psalmi XLV. v. 2. verbis לְשׁוֹנִי עֵט מוֹפֵר מְהֵרָה *Lingua mea stilus scribae velocis* — pervulgata exit opinio. Graecorum ταχύγραφοι et ὀξύγραφοι, notissimi sunt (§. 498), eorumque vestigia exstant in vita Xenophontis, in qua Diogenes Laërtius (L. II. Segm. 48) anno circiter CXL post Christum natum καὶ πρῶτος inquit ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα, εἰς ἀνθρώπους ἤγαγεν, i. e. *et primus notis excipiens dicta (Socratis) in lucem hominesque protulit.* A Graecis tachygraphiam accepisse dicuntur Romani (Imm. Fr. Gregor. de scribendi genere διὰ σημείων, in act. soc. Lat. Jen. Vol. II. p. 107. §. V).

Quod si de arte illa generatim intellexeris, a vero haud longe aberraveris (§. 498): sin Carpentiero (alphab. Tiron. praef. p. IV.) duce *Romanos dixeris iisdem notis, quae ex instituto Graeca significassent verba, usos esse ad eadem Latine exprimenda* rem sane absurdam propones (§. 65).

§. 22. Orationes inprimis, in senatu ac foro habitas, Romani excipere solebant tachygraphi (Lomeyer dier. gen. Dec. II. p. 439). Eos egregie descripsit Manilius, Augusti aequalis, tritis his versibus (Astron. IV. v. 197):

*Hic et scriptor erit velox, cui litera verbum est,
Quique notis linguam superet, cursimque loquentis
Excipiat longas nova per compendia voces.*

Similiter Martialis (Lib. XIV. Epigr. 202):

*Currant verba licet, manus est velocior illis;
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.*

Item Ausonius (Epigr. 138) notarium suum alloquens:

*Tu sensa nostri pectoris
Vix dicta, jam ceris tenes —
Et praepetis dextrae fuga
Me tu loquentem praevenis.*

§. 23. Verumtamen, etiamsi tachygraphiam aperte haec resipiant, an Tironiana illa intelligenda sit, certum non habemus. Quum enim et Romani et posterioris aevi scriptores notarum nomine etiam siglas comprehendant (Guadagni de Florent. cod. ed.

Walch. p. 18. Sert. Ursat. de not. Rom. praef. Vossius in oper. T. II. p. 50. Hugo de prima scrib. orig. ed. Trotz. p. 169); ex hac quidem notarum appellatione Tironianas eas fuisse nequaquam efficitur. Magno grammaticus in operis sui ad Carolum Magnum dedicatione (L. L. Auctor. ed. Gothofr. col. 1481) scripturae compendia, quae illustrat, licet meris literis capitalibus sint scripta, *σημεία* nihilominus dicit. Item Servius (Aen. L. III.) varii generis notas, tum quae speciem scripturae realis referunt, tum quas notas literarum nominat, distinguens, *Scripto* inquit *aut signis, id est, quibusdam notis, ut in obelisco Romae videmus: vel, ut alii dicunt, notis literarum, ut per unam literam significetur aliquid.* Sub notis ergo siglas quoque intelligit; quod et Festus (Gothofr. col. 356) facere videtur, scribens: *Nota nunc significat signum, ut in pecoribus, tabulis, libris literae singulae, aut binae; alias ignominiam.*

§. 24. Latiorem significationem vocabuli *Nota* facile perspicies, si ejus etymon quaesiveris. Est enim a *νοέω* = *Intelligo*. Qua de causa vulgarem quoque popularemque scripturam *notarum* nomine comprehendunt. Neque enim Ciceronem, quum (de divin. II. 85) *priscarum literarum notas in robore insculptas* diceret, neque Horatium (Carm. IV. 8. 15) versu:

Non incisa notis marmora publicis,

de Tironianis notis cogitasse, per se patet. Neque Ovidius eas

spectavit, quum monumentum suum sepulchrale describeret versibus (Trist. L. III. El. 3. v. 71):

*Quosque legat versus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore caede notis.*

Quis enim, quaeso, quamvis sit imprudens et inconsiderans, in monumentis marmoreis Tironianas insculptas fuisse notas sibi persuadebit?

§. 25. Rectius iis veterum auctorum locis scripturam Tironianam significari dicimus, in quibus notarum simulque muneris et officii notariorum fit mentio, ut Augustini (de doctr. Chr. L. II. C. 26): *Ex eo genere etiam sunt notae, quas qui didicerunt, proprie jam notarii appellantur*; et praesertim Plutarchi (in vita Caton. Uticensis, ed. Reiske Vol. IV. p. 400): Τῆτον μόνον, ὧν Κάτον εἶπε, διασώζεσθαι Φασι τὸν λόγον, Κικέρωνος τῆ ὑπά-
τη τῆς διαφέρουτας δξύτητι τῶν γραφῶν σημεῖα προδιδάξαντος, ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα δύ-
ναμιν, εἴτ' ἄλλον ἀλλαχόσε τῆ βελευτηρίᾳ σποράδην ἐμβαλόν-
τος. Ἔπω γὰρ ἤσκην, εἰδ' ἐκέκτηντο τῆς καλαμένους σημειογρά-
φης, ἀλλὰ τότε πρῶτον εἰς ἴχνος τι καταστῆναι λέγουσιν, id est: *Hanc orationem Catonis perhibent unam exstare, quod consul Cicero expeditissimos scribas ante docuisset notas, quae minutis et brevibus figuris multarum vim literarum complecte-
bantur, inde alium alibi passim disposuisset in curia. Non-*

dum enim usi fuerant, neque habebant exceptores actuarios, sed tunc primum rudimenta eos asserunt posuisse. Cur vero de ipsis notis Tironianis haec accipere liceat, ratio a temporibus insecutis, sive a nexu inter notarios veteres illos et posteriores, quos et cancellarios vocant, repetenda est. Quum enim cancellarii sive tabularii regum Francorum in omnibus fere rebus notarios imperatorum Graecorum et Romanorum pressius secuti, et, dum diplomata recognoscerent, se ipsos notarios professi sint, notasque Tironianas in signis recognitionis ex officio usurpaverint; equidem censeo, eos, cum ipso notarii munere, hoc scribendi genus, tanquam ab hoc munere inseparabile, accepisse, ideoque ab eorum notis ad eas, quarum meminit Augustinus, et ad *σημεία τῶν σημειογράφων* Plutarchi firmam certamque effici conclusionem.

§. 26. At illa disertim Tironis nomine insignita notarum appellatio, quae nemini ex veteribus scriptoribus nota est, sic medio demum aevo haud dubie usu venit. Primus omnium, qui Tironem notarum auctorem profitentur, quod sciam, fuit aut Eusebius, circa annum post Christum natum CCCXXV; aut Hieronymus anno CCCLXXIII: incertum enim habemus, cui verba, quae subjungo, debeantur, utrum scriptori chronici, quod quidem integrum hodie non exstat, an versionis auctori. Sic autem, utercunque sit, scribit: *M. Tullius Tiro, Ciceronis libertus, qui primus notas commentus est, cet.* Attamen haec

mera forsitan conjectura fuit alicujus, qui quod apud Plutarchum legerat, *Ciceronem Catonis orationem notis excipiendi gratia tachygraphos adhibuisse*, in Ciceronis libertum, Tironem nominatim detorsit.

§. 27. Audiamus nunc, qui in eandem sententiam scripsit, Isidorum Hispalensem (Orig. L. I. C. 21. Gothofr. 836. sive in optima ejusd. oper. editione Arevali. III. 36): *Vulgares notas*, inquit, *Ennius primus mille, et centum invenit. Notarum usus erat, ut quidquid pro concione aut in judiciis diceretur, librarii scriberent complures simul astantes, divisim inter se partibus, quot quisque verba, et quo ordine exciperet. Romae primus Tullius Ciceronis libertus commentatus est notas, sed tantum praepositionum. Post eum Vispasianus, Philargius et Aquila libertus Mecaenatis alius, alias addiderunt. Deinde Seneca, contracto omnium digestoque et aucto numero, opus effecit in quinque millia. Notae autem dictae, quod verba vel syllabas praefixis characteribus notant, et ad notitiam legentium revocant, quas qui didicerunt, proprie jam notarii appellantur.*

§. 28. Hujus loci quamvis multae sint interpretationes (Lips. Cent. I. ad Belg. epist. 27. Op. I: 201. item in Gruteri thes. inscr. Crenii anal. 190. Nicolai de sigl. vet. p. 15. Nov. op. dipl. III. 564. Lennep de Tirone Ciceron. liberto p. 70. Areval in oper. Isid. T. III. p. 37), nulla tamen earum satis placet. Non enim viderunt

viri docti, totum Isidori locum ex aliis antiquioribus auctoribus, consarcinatum esse, vel ipsis fere eorundem verbis adhibitis, e. c. ubi de compluribus simul excipientibus agitur, ex Plutarcho, deinde, ubi de Tirone, ex Eusebio sive Hieronymo, denique, ubi qui sit notarius, exponitur, ex Augustino. Unde non mirum, quod totum non cohaeret, quodve, quae ex diversis libris consarcinata sunt, secum ipsa pugnare videntur. Nihilo tamen minus (ut hoc quidem loco taceam, quae de inventione notarum ipsa sentiam §. 51) in Isidori verbis repugnantiam rerum vere inesse, nego, modo vocabulum *Commentatus* recte accipiatur.

§. 29. Quonam hoc verbum Isidorus ipse trahat, interpretatio, quae in aliis ejusdem auctoris locis exstat, docebit: tum in libro, qui *Origines* inscribitur (L. VI. C. 8. Gothofr. 958), verbis *Commentaria dicta quasi cum mente. Sunt enim interpretationes, ut commenta juris, commenta evangelii*; tum in libro *de Differentiis verborum* (Lit. C. n. 90. Oper. ed. Arevali T. V. p. 14), ubi, de commentariis scribens, haec habet: *Commentarium liber: Commentum vel commentatum volumen, id est, ex diversis libris comatum.* Ex quibus excerpta esse liquet, quae sub finem libri Hasso - Cassellani (§. 330) leguntur: *Explicit commentar. sex. feliciter Deo gratia Amen. Inter commentarium et commentaria quid interest? Hoc interest, quod commentarium liber, commentaria volumina dicuntur.*

§. 30. Hinc etiam divisam reperies ipsam, quam Gruterus edidit, notarum collectionem in commentarios, quorum quilibet plura continet capita. In primi commentarii fine (p. 60) legitur: *Explicit commentarius I, Incipit commentarius II* cet. Quo ipso auctor anonymus (in Vulcanii de literis Getar. perraro libello p. 16.) in eam inductus est opinionem, ut hanc collectionem interpretationem esse putaret alius cujusdam operis. Male. Nihil enim aliud nisi ipsarum notarum explicatio in ea continetur. Commentarii certe a veteribus dicebantur, in quibus capita tantum rerum ad juvandam memoriam scriberentur. Hinc diuturni commentarii, de quibus Suetonius; hinc commentarii regum ac pontificum, de quibus Cicero (Trotz ad Hug. de prima scr. orig. 376. Bach hist. jur. L. I. C. 1. §. 8. p. 13. 14); hinc denique Isidorus, verborum suorum ipse optimus interpres, *Commentatus* vocabuli vim ita exponit, ut non de inventione, sed de commentatione sive collectione et explicatione intelligendum sit. Quibus positis, haud negaveris, utrumque fieri potuisse, et Ennium notarum formas excogitare, neque tamen explicare aut edere; et Tironem primum eas commentari.

§. 31. De ipsa notarum inventione, quas esse Tironis, liberti Ciceronis, dicunt, quid sentiamus, jam locus est proferendi. Neque enim quae Gruteri collectioni praefixa est inscriptio *Notae Tironis et Senecae*, neque liber manuscriptus Cassellanus, qui inscribitur *Notae Senecae* (§. 334), neque aliorum

(§. 338. 340. 349. 350) inscriptiones, neque sanctus Isidorus ipse unquam a me impetrabunt, ut hasce notas ab illo Ciceronis liberti, vel a Seneca quodam vere inventas esse credam. Librarios, qui libros ita inscribere, hac opinione ductos fuisse, equidem haud ambigo. Quum autem librorum nullus reperiatur, qui ante saeculum nonum sit descriptus, haud ita magni facimus illorum opiniones. Librarium praeterea, qui librum scripsit Cassellanum, magnopere coluisse Isidorum, ex loco (§. 29) excerpto patet, ubi commentarium distinguens a commentariis, ipsa ejusdem verba sua facit: quem quum etiam respexerit, ad Senecam in libri inscriptione notas referens; efficitur, auctoritatem opinionis illius librarii unice pendere a veritate eorum, quae Isidorus commemoravit. At is profecto rei, plus quam quinque saeculis ante aetatem suam actae, minime fide dignus est testis.

§. 52. Sed plures sunt et graviores rationes, quae faciant, ut ab iis, qui Tironem notarum dicunt inventorem, dissentiamus. Certe inscriptio *Notae Tironis et Senecae* non in omnes notas, quas liber comprehendit, quadrat. Posterioris enim aevi vocabula eis sunt immixta, quae tantum abest ut Tiro adhibuerit, ut ne intellexisset quidem. Quo factum est, ut plurimi hanc collectionem Gregorio M. posteriorem esse censerent, eandemque Scaliger (§. 6) imposturam diceret, ac Peveratus (Areval comment. in Prudent. Hymn. 9. Perist. v. 23. T. II. p. 1054) notas supposititias etiam putaret.

§. 53. Gravissimum autem argumentum ex ipsa hujus scripturae natura et indole sumi potest: quod quum nemo facile intelligendo assequetur, nisi qui commentationem nostram usque ad finem attente perlegerit, atque ipsam notarum analysin cognoverit; nunc monuisse sufficiat, eum hoc facto, persuasum habiturum, neque Tironem, neque alium quemquam, hoc scribendi genus consulto finxisse, aut hujusmodi literarum figuras, velociter scribendi causa, excogitasse, neque fingere, neque excogitare potuisse. Quicumque enim subtilius in notas inquirat, diligentiusque eas investigat, ac penitus perscrutatur, non potest non intelligere, quo pacto paulatim sensimque natae sint (§. 41), perinde ac scriptura, quam *cursivam* appellant, aut etiam alia vulgaria scribendi compendia.

§. 54. Ceterum haud scio, an Tironianarum notarum appellatio alio accipienda sit sensu, quum *tiro* idem significet quod rudis aut discipulus, *tironiarum*que notarum nomine etiam eae venire possint, quae discipulis discendae erant. Illa igitur appellatio vulgari forte opinioni locum dedit, ut, si cui extra contextum occurrerit, qui se legisse reminisceretur, Ciceronem tachygraphos adhibuisse, qui orationes, in concionibus habitas, notis exciperent (§. 25), is facile adduci potuerit, ut confunderet nomen proprium *Tiro* cum appellativo. Quae quamquam informata et impolita adhuc est opinio, ut ne conjecturam quidem dicamus, non

omni tamen omnino ratione destituitur. Certe confirmari videtur iis, quae circa annum CCCXL Ausonius scribit:

Puer notarum praepetum

Sollers magister advola

cet. Magis etiam iis, quae Prudentius anno circiter CCCV (Peristeph. Hymn. XII. v. 21 seq. 35)

Praefuerat studiis puerilibus, et, grege multo

Septus, magister literarum sederat,

Verba notis brevibus comprehendere multa peritus

Raptimque punctis dicta praepetibus sequi — —

Agmen tenerum ac puerile gubernans

Fictis notare verba signis imbuens.

Quibuscum congruere videtur etiam Fulgentius, qui (Mythol. in Orph. III. 10) literarum artem puerilem in *Abececlariam* et *Notariam* dividit. Quia etiam ex scholis cantiuucula quaedam libro notarum Cassellano sub finem annexa est, quam hic inserere libet:

„INCIPIT UERŌ QUĒ SCOLARI COMIATU*) EXPLI-

---

a) Comiatus est Licentia, Venia, Abeundi licentia; Gallis Congé. Du Cange h. v. Heumann de re dipl. imp. I. 61. Pithoei glossar. in Baluz capitular. II. 716. Medio autem aevo hoc vocabulo etiam pro conversatio, ut sit a verbo commeare, utebantur. Ludwig reliqu. M. S. III. 144.

„CATŪ ANTE DIEM PASCHAE FERIA. III ^{b)} IN
„SCOLA CANUNT

„Audite pueri
„quā sint dulces litterae,
„Bene discuntur
„sunt amara tempora ^{c)}.
„Cuncti concurrunt.
„nobis laudes dicere.
„Multi discunt A ^{d)}.
„cum studio uiderint,
„Et nos felices
„quī studemus litteras.

---

b) Incidit hic dies in eum, quem Germani *Krumme Mittwoch*, id est *Diem Mercurij curvum*, appellant, qui memorabilis est ob ritum, quo in templis pontificiorum post matutinum decantatum maximus fit fragor et tumultuosus insultus, turbulentusque quasi furor puerorum. v. *Haltans. Calendar. med. aevi* §. XXIV. p. 81. cui equidem interpreti assentiri malo, quam *Langio* (in *Meuselii* libro: *Geschichtsforscher, i. e. historiarum perscrutator*, III. 221, ubi et loca citata fallunt).

c) Sic omnis aevi lamenta!

d) Lege: *Discunt multi A*. Latet enim in primis versuum literis *Alphabetum artificiosum*, quod *acrostichon* dicunt, perversis postea mutationibus corruptum.

„Fortuna crescit
„in domo parentū
„Gaudent parentes
„qui tales nutrierunt
„hic est praeceptor
„qui nos bene doce(t) e)
„Cantemus f) bene
„placeat hominib(us)
„multi discentes
„placeat parent(ibus)

---

e) Literas, tegumento libri involutas, de ingenio in parenthesisibus supplēvi.

f) Lege: Kantemus ex ratione, quam supra adtulimus. Sed exciderunt etiam literae I, L, N, quae num sic restituendae sint, videsis:

Hic est praeceptor

Is nos bene docet

Kantemus bene

placeat hominibus

Literas discentes

placeat parentibus

Multi discedunt

Nobis laudes dicere

O! nos felices — —.

„multi discedunt
„nobis laudes dice(re)
„Et g) nos felices
„qui studemus litteras)
„Per forum vadunt
„Dant consilium civi(bus) h)
„Quocumque vadunt
„adorantur i) ab ho(minibus)
„Rectus ē. d̄s k)
„qui nos omnes p̄tegit) l)
„Ante omnes artes
„inventa. ē. litera m)
„Beata sapient
„q̄. ē. amara pusillu(m).”

---

g) Lege *O!*

h) In mentem nobis hic venit Suetonii de illustribus grammat. C. IV
locus: „Audiebam etiam memoria patrum, quosdam e grammati-
„cis statim e ludo transisse in forum, atque in numerum
„praestantissimorum patronorum receptos.”

i) Honorantur, salutantur. Du Cange.

k) Est deus.

l) Protegit.

m) Est litera.

Quamquam hypothesis nostra his versibus probari non potest, quum minime convenient aevo, quo notas Tironianas ortas esse censemus, atque in libris manu scriptis posteriori demum tempore saepissime inserta reperiantur, quae ab eorum auctoribus prorsus sint aliena; illos tamen, ut poeseos medii aevi specimen, apponendos, neque ingratos fore, existimavimus.

§. 35. Sed ut eo, unde egressa est, referat se oratio, ne quis forsitan miretur, nos, qui Tironem notarum auctorem esse minime largimur, nihilominus appellatione *Notarum Tironis*, sive *Tironianarum*, semper uti: sciat is, *usui loquendi nos quidem indulgere, sed scientiam nobis reservare*. Attamen minime probamus, quod Gattererus (elem. 78. 80) omnia tachygraphiae genera, ab Hebraico usque ad recentissima, sub generali hoc nomine comprehendit, atque notarum Tironianarum *Hebraeorum, Graecorum, Anglorum* cet. disertis verbis meminit. Quo fortasse in errorem inductus est Schmidt - Phiseldeck, ut (inst. art. dipl. Germ. 57. §. 89) *signa tachygraphorum Anglorum notis Tironianis similia esse* incaute affirmaret.

§. 36. Ad antiquitatem hujus scripturae investigandam duo potissimum facere videntur, tum monumentorum ejusmodi characteribus insignitorum contemplatio, tum notarum ipsarum exploratio. Illa quidem haud multum proficitur, plus tamen hac. Sunt enim ejusmodi monimenta non nisi libri manu scripti et diplomata. Libri saeculi septimi et octavi, Tironianis notis in-

structi, haud quidem sunt infrequentes (Nov. op. dipl. T. II. p. 70.1), quin etiam praeclarum illud breviarium Alarici, quod jam saeculo sexto scriptum est, vidimus, olim Herbipole, post Monachii, Tironianis in margine notis passim ornatum (§. 369). Verumtamen duo potissimum impediunt, quo minus ad antiquitatem scripturae Tironianae eruendam utiliter adhibeantur. Unum, quod in pluribus horum librorum non nisi scholia sive margini adscriptae animadversiones notis Tironianis exaratae sunt, de quibus non constat, utrum eodem, quo liber ipse exaratus est, an posteriore tempore additae sint: alterum, quod et horum et ceterorum librorum, qui notas Tironianas continent, ne ullus quidem ante medium aevum scriptus sit, ideoque ad primordia Tironiana, sane vetustiora, examinanda nullus faciat.

§. 37. Libri typis adhuc promulgati, in quibus notae Tironianae dominantur, duo sunt, quos norim, collectio Gruteri et diplomatarium Ludovici Pii, a Carpentiero editum. De utroque diligentius infra (§. 67. 77) disputabimus: hic eatenus tantum earum rationem habemus, quatenus ex ipsis antiquitatem hujus scriptio- nis eruere licet. Collectionem illam ante Gregorium M. neutiquam conditam esse, quum *dies rogationum*, cujus in ea fiat mentio, hujus Pontificis temporibus primum instituta sit, alii quidem observare sibi visi sunt. At, ne urgeamus varia, quae huic de prima origine dierum rogationum sententiae obstare possent (Baron. martyr. sub die 5. Apr.), ne ullo quidem verbo dies roga-

tionum in ipsa collectione attingitur. Erronea illa opinio nata est ex loco anonymi illius scriptoris apud Vulcanium (§. 67), qui de rebus alienis narrans, ut de aenigmatibus ceterisque, quae praeter notas libro inserta sunt, sic pergit: *Ceterum post Gregorii tempora scriptum esse arguit, quia de diebus rogationum diserit*, non scilicet ipsam notarum collectionem innuens, sed librum manu scriptum, qui praeter collectionem alias etiam res complectatur. Quod non intelligentes alii, neque exquirentes, an illa dictio in notis ipsis re vera reperiatur, in ea nihilominus opinionem suam temere negligenterque fundarunt.

§. 38. Eadem fere ratio est vocabuli *Extemporalis*, quod, ut minime conveniens aureae Latini sermonis aetati, ex fragmento collectionis a Trithemio edito (§. 67) Lennep (de Tirone 75) in partem vocat. Qui si priores Gruteri editiones inspexisset, facile animadvertisset, illud in iis minime reperiri; esse igitur hujus collectionis libros m. s. in quibus desit, utpote recentiori demum tempore confictum. Quo etiam factum est, ut Gruterus hoc vocabulum ex Pistorii libro tantum suppleret, et inter omnia (198) referret. Quousque autem a vera via aberrant, qui ex singulis vocabulis de aetate notarum Tironianarum, vel etiam earum, quae sunt in collectione, generatim judicare audent, ex antiquioribus hujus collectionis libris manu scriptis satis est perspicuum. Quod quo magis appareat, sylvam vocabulorum, quae in Gruteriana quidem editione reperiuntur, in antiquiori autem libro Cassellano

nondum leguntur, hoc loco apponere libet. Sunt autem haec: *Discidit, Percidit*, (ut sit a *Cado*. 18) *Atendit* (18) *Coinquili-*
nus (21) *Intemporalis* (32) *Conventicula* (33. Conventiculum 156
utique est in libro Cassellano) *Afer, Afert* (36) *Depetit* (39)
Incernit (42) *Beneplacitum* (42) *Benecupiens* (43) *Inconspecto-*
rum (43) *Fusillanimis* (45) *Regravat* (46) *Levitudo* (46) *Pro-*
vertit (46) *Persolitus* (47) *Sequacitas* (50) *Praerogat* (52) *Re-*
ciprocitas (52) *Transmutabilis* (53) *Pectusculum* (58) *Distre-*
ctat (59) *Fusurarius* (62) *Delocat* (63) *Condamina* (63) *Ava-*
ritas (66) *Beatificus* (68) *Divehit* (69) *Inmontuosus, Demon-*
tuosus (70) *Vulgaritas* (71) *Repaciscitur* (71) *Praepudium,*
Trepudium (74) *Armidoctor* (75) *Matutinalis* (76) *Coagni-*
tum (79) *Subtorquet* (80) *Distersit* (80) *Exturbat, Returbat* (82)
Circumsedat (73) *Conclavicula* (84) *Anterior* (85) *Detribuit* (86)
In discipulatu (88) *Restitor* (91) *Laicus* (91) *Cateczizatus* (91)
Propicietas (92) *Falsidiens* (92) *Praeclamat* (93) *Clinus* (95)
Idolium (97) *Gehenna* (97) *Super universa milia* (102) *Conge-*
mescit (102) *Genimina* (102) *Evadimonium* (120) *Exsanies* (121)
Nycticorax (122) *Fissurarius* (122) *Connectat* (122) *Inmeabi-*
lis (131) *Subfragosum* (132) *Aedificialis* (133) *Favoralis* (134)
Focimentum (134) *Contemptat* (145) *Languena* (147) *Apoca-*
lipsis (151) *Candit* (155) *Concingit* (158) *Epifanius* (158) *Ja-*
cinctinum (162) *Porco* (167) *Bubella* (167) *Plasmat* (172) *Pro-*
plaustum (172) *Anatematiarinata* (180) *Reulcerat* (180) *Pa-*

raveredus (181) *Raucor* (190) *Sabaoth* (191) *Chrisma* (194) *Pausantium* (194) et omnia, quae vocabulum *Plateola* sequuntur.

§. 39. Quae utcunque se habeant, certo tamen certius est, hanc collectionem et verba et res prodere, quae ab aureo Cicero-
nis aevo quam maxime abhorreant, aut saltem neque ex ejus, ne-
que ex Tironis ore unquam effluxerint, ut: *Archisynagogi-
cus* (9) *Archidiaconus*, *Subdiaconus*, *Papa* (99) *Archiepisco-
pus*, *Exorcista*, *Accolitus*, *Eremita*, *Baptizatus*, *Catechiza-
tus*, *Anti-Christus*, *Diabolus* (91) *Dominus noster Jesus Chri-
stus*, *Evangelista*, *Apostolus*, *Angelus*, *Archangelus*, *Ecclesia-
sticus* (99) *Agraria* (62) *Bassus* (118) *Soccubat*, *Zeloticus* (59)
Domnus (78) *Reliquiarium* (106) cet. Ita et calendarium Chri-
stianorum ecclesiasticum (197).

§. 40. Contra vero in eadem collectione plura reperiuntur
vere Romana, ut: *Plebejus* (39) *Di penates* (54) *Di manes*, *Pa-
tres conscripti* (55) *Laticlavius*, *Senatus populusque Roma-
nus*, *Consul*, *Aedilis* (60) *Tribunus plebi*, *Praetor*, *Decemviri*,
Dictator, *Censor* (61) *Unde de plano recte legi possit* (64)
Quousque tandem Catilina abutere patientia nostra (65) *Opti-
me de republica populi Romani meritis* (66) *Eques Romanus*,
Legio (75) *Mater Vesta*, *Fecialis*, *Arvalis* (92) *Centumviri* (94)
Per Deos Deasque immortales (96) et quae sunt generis ejusdem.
Permulta insuper ad Romanorum mythologiam (97. 133), ponde-
ra ac mensuras (147), rem vestiariam (157 — 159), nomina pro-

pria (185 seq.), geographiam (136 cet.), pertinentia, ex quibus omnibus paucissima recentioris aevi tachygraphis usui esse poterant, ita ut fugacissimum hoc scribendi genus ad remotiora Romanorum tempora sit revocandum.

§. 41. Quo igitur modo utrumque, quod repugnat, et parum consentaneum videtur, inter se conciliari poterit? Profecto non aliter, quam si statuamus, hanc tachygraphiam non uno tantum eodemque tempore, sed pluribus in usu fuisse. Quod quum ita sit, eo ipso confirmatur sententia nostra (§. 33), notas non praemeditato consilio sive consulto inventas, sed ex velociter scribendi studio sensim et improviso enatas esse; ita ut, quod Cicero (Brut. VIII) de verbis dicit, etiam de notis valeat, *earum structuram natura magis, casuque nonnumquam, quam aut ratione aliqua aut observatione factam esse.*

§. 42. Praeterea collectionis Gruterianae non unum fuisse auctorem, gravissima in promptu sunt argumenta. Declarant illud verba fini partis primae adscripta (191): „Explicit comentarius „opus. Inci. comentarius alter, *qui est novissimus.*” Quid? quod *novissimum* hunc excipit alter, ideoque recentior etiam. Liber Cassellanus, quem ceteris antiquiorem esse verisimile est, alique plures, quos vidi Parisiis, vocabulo *Plato* (194) finiunt. Quae igitur inde a vocabulo *Enoc* usque ad finem in illa Gruteri collectione conspiciuntur, recentiora sunt. Idque ex scribendi etiam ratione probatur, quae a prisca, eaque vera, in notis, quae

sequuntur, multum recedit tum in characterum figuris, quarum et imagines ligno incisae prioribus pinguiores apparent, tum in ratione notas componendi. Ita recentioris scriptionis exemplum reperies in nota $\mathfrak{h}$ — *Antiquorum* (195), quae hic ex A et Q est conflata. Vere autem Tironiana $\triangleleft$ (9) ex $\leftarrow$ — *an* et $\lrcorner$ — *ti* componitur, neque antiquitus unquam aliter scribebatur. Sic et auctor recentior nomina *Regum*, *Regnorum* (195) notavit $\mathfrak{X}$ $\mathfrak{Y}$: qui si Tironianam scriptionem calluisset, litteram X in hisce notis insignem eisque propriam (§. 306) certe non omisisset, sed $\mathfrak{X}$ (Carp. 18. l. 29. 20. l. 21) $\mathfrak{Y}$ (46*) scripsisset.

§. 43. Praeter nova in fine collectionis Gruterianae addita, in media etiam collectione recentiores positae sunt notae: quod tam ex comparatione diversorum librorum manu scriptorum, quam ex vocabulorum, notis expressorum, significatione ipsa bene conicitur. Ex duobus enim libris, quibus Gruterus usus est, alterum notas continere, quae in altero non compareant, ideoque in prioribus Gruteri editionibus inter ommissa (198) relata sint, ante (§. 38) jam diximus. Quae quum in altero libro non reperiantur, ad alterum autem, qui postea scriptus esse videtur, accesserint, ex hoc ipso, recentiores eas esse, omni ratione concludimus. Eadem conditio est notae $\mathfrak{Z}$ — *Cancellarius*, quae libro Cassel-

lano post vocabulum *Syllaba* (32) a recentioris cujusdam manu inserta est. Veram enim ejus formam hanc esse: $\frac{\dot{z}}{h}$, tum ex alia $\frac{\dot{z}}{h}$ — *Cancelli* (162), unde descendit, tum ex diplomatibus ipsis (§. 395) constat.

§. 44. Inter eos, qui notas congressere, quemdam sub Antonino Pio, medio igitur saeculo secundo, vixisse, continua imperatorum Romanorum ab Augusto usque ad Antoninum series, collectioni (64) inserta, satis docet; id quod ante nos alii jam viderunt. Sed praeter hunc alios etiam ejusdem operis congerendi fuisse auctores constat, tum quod plura ei insint Antonini aetate recentiora, tum quod unum idemque vocabulum diverso saepius modo notatur, ut

Marmor, et $\frac{w}{b}$ — M(a)Ror (153), et $\frac{h}{o}$ — MRor (163).
Antidotum, $\frac{\zeta}{1}$ — A(n)D(o)T(i)um (156) $\frac{\zeta}{o}$ — A(n)D(o)um (160).
Huc, $\frac{h}{u}$ — HU (7), $\frac{2}{c}$ — HC (14).
Jesus, $\frac{v}{s}$ — H(i)S. (99), $\frac{3}{v}$ — ISV. (192).
Praesul, $\frac{1}{l}$ — P(rae)L. (60), $\frac{1}{l}$ — PS(u)L. (91).
Presbyter, $\frac{1}{3}$ — PB. (91 c), $\frac{1}{e}$ — PS(e)R. (99).
Archipresbyter, $\frac{1}{3}$ — A(r)B. (91), $\frac{1}{e}$ — AR(p)S(e)R. (99).
Adventisium, $\frac{1}{c}$ — A(dv)Cum (35), $\frac{1}{c}$ — A(d)T(v)C(i)um (148).
Antrum, $\frac{1}{1}$ — ATum (157) $\frac{1}{n}$ — A(n)Tum (98).

Sunt tamen et aliae hujus in notando varietatis causae, quas infra (§. 87. 188. 312. 324. 325) proferemus.

§. 45. Certa igitur signa, ex quibus notarum antiquitas cognoscatur, collectio Gruteri non suppeditat. Neque ex altero de notis Tironianis opere, quod Carpentier edidit, haec colligi possunt: sumtum enim id ex libro, qui haud dubie Ludovici Pii aetate scriptus (§. 357), ideoque tempore, quo verisimile nobis fit notas ortas esse, multo est recentior. Praeter duos hos libros typis mandatos supersunt alii nondum promulgati, de quibus infra (§. 328 seq.) copiosius agemus. Nullum vero ex iis, in quibus *major pars* notis scripta est, novimus saeculo nono antiquiorem.

§. 46. Reliqua notarum Tironianarum monimenta chartis sive diplomatibus continentur. Quum vero nec horum ullum ante medium aevum sit conscriptum, quippe quorum antiquissimum, quod quidem notis Tironianis insignitum nobis videre licuit, non nisi saeculo septimo datum sit; ex iis nequaquam de antiquitate hujus scriptionis certius aliquid statui potest.

§. 47. Ad hunc tandem finem ut perveniatur, sola notarum ipsarum exploratio, eaque critica, proficit. Quam quum cognitio earum subtilior atque analysis praecedat necesse sit; sententiam nostram, quam proposituri sumus, argumentis non prius probare poterimus, quam illius scripturae quum compositionem, tum orthographiam, cujus utriusque peculiaris est ratio, exposuerimus. Interim iis, quae inde efficiuntur, ut postulatis, uti liceat.

§. 48. Quae in notis Tironianis sunt literarum figurae parentem non agnoscunt scripturam, quam appellant minusculam, sed majusculam. Literas enim, quae partes sunt notarum, capitales esse, exploratum habemus: quamvis in uncialium interdum formam, quum festinanter scriberetur, degenerarint. Nequaquam autem facilitatis et festinationis causa literae majusculae adhibitae fuissent, si, minusculae quo tempore notarum scriptio primordia sumsit, jam in usu fuissent. Namque simul ac scriptura, quam *cursivam* vocant, invaluit, haec Tironianam angustioribus limitibus sensim coercuit, et omnino tandem submovit. Quum vero scriptura Romanorum minor ligata, id est (ut ita dicam) *minuto-cursiva*, jam in inscriptionibus anni CCCXXXVIII conspiciatur (§. 137); recte inde colligimus, notas Tironianas ex tempore multo antiquiore originem trahere. Quin etiam ipsa literarum conjunctio et coarctatio, in notis obvia, scripturae est majusculae, differtque omnino a modo literas jungendi, qui in vulgari scriptura cursiva usurpatur.

§. 49. Orthographia, quae in notis est, indubia antiquitatis vestigia prae se fert, ut infra (§. 299) demonstrabimus. Neque tamen ideo inficiamur, praeter hanc vetustiore, recentiorem etiam orthographiam in notis exstare (§. 52). Illa vero, quam solum ab initio usurpatam esse verisimile est, priscum notarum Tironianarum usum jam satis arguit.

§. 50. Eandem antiquitatem id quoque quam maxime prodit, quod partes, quibus notae sunt compositae, oblivione jam pridem fuerunt obrutae, quae vel ipsos jam Romanos, ut opinor, cepit. Idem enim accidit notis Tironianis, quod multis vocabulis, quorum quidem significatio nemini latet, etymon autem plurimos fugit. Hujus ignorantiae causa, ceteras ut mittamus, perversa instituendi ratio fuisse videtur. Haud enim scimus, an notae ita sint traditae, ut non resolverentur in partes, sed acquiescerent magistri, si discipuli e. c. $\neg$ = *et*, γ = *etiam*, $\circ$ = *con esse*, didicissent. Quo evenisse arbitramur, ut plurimi falso opinarentur, signorum istorum nullam unquam aliam fuisse formam, eaque esse indissolubilia (§. 61. 181, 182),

§. 51. Manilius et Plutarchus, si quidem, quae de notis dixerunt (§. 22. 25), ea de Tironianis accipere licet, hanc scripturam non literatam, sed realem, quae non nisi ex signis arbitrariis constet, habuisse videntur. Pedius jurisconsultus, quem ante Ulpiani aetatem vixisse certum est, (in l. 6. §. f. D. de honor. possess. XXX. VII. 1.) notas literas esse negat. Isidorus Hispalensis, de notis per Tironem commentatis agens, addit: *Notae autem dictae eo, quod verba vel syllabas praefixis characteribus notent*. Silentio transeamus Petrum Diaconum (de notis lit. Gothofr. col. 1497), qui non nisi ea, quae Isidorus congesserat, ad verbum repetit. Ab Alcuino grammatico, quum saeculi demum noni

scriptor, atque ideo ab origine notarum remotior sit, non est, quod subtiliorem earum cognitionem exspectemus. Is quidem (Oper. II. 271. Putsch. col. 2086) hancce profert definitionem: „Notae sunt *figurae* quaedam, vel ad brevianda verba *inventae*, vel „sensus exprimendos.” Quanto autem, quaeso, tempore ante hos viros illam scripturam, quae sine ulla controversia ab initio literata fuit (§. 86. 87), usurpatam fuisse cogitur, si eorum jam aetate partes, quibus constat, oblivione obrutae erant, atque signa arbitraria judicabantur?

§. 52. Hujus autem scripturae vetustatem quamvis magnam credamus; sunt tamen certi fines, ultra quos produci non potest. Ratio enim habenda quum orthographiae, tum ipsius literarum formae, quarum utraque, quamvis remotam, ultimam tamen non arguit antiquitatem. Quod enim in priscis monumentis Latinis animadvertitur, diphthongos EI et OV in locum vocalium I et V substitui, et superfluum in fine verborum consonantem D saepe addi, aliaque ejusdem generis, ea certe in notis Tironianis frustra quaeres. Sunt quidem notae, in quibus litera V post Q omissa sit, sunt et aliae in quibus consonantium geminatarum altera absit, quod utrumque antiquitatem scripti alicujus arguere potest: at minime ex consilio recte scribendi, sed contrahendi tantum gratia in notis illis istas literas omissas esse, exempla docent aliarum, in quibus additae reperiuntur, ut in 2 — QV —

Quoque (4) A^h — A(u)Qa — Aqua (120) E^h — SLLa — Sella
 (164) h^h — AL(l)it — Allidit (82) Z^h — CBLL. — Cabal-
 lus (181). Formam denique literarum quod attinet, ea similior
 est characteribus monumentorum, quae sunt prioribus post Chri-
 stum natum saeculis confecta, quam monumentorum, ante hanc
 aetatem.

§. 53. Sed perscrutandae antiquitatis et originis hujus scri-
 ptionis periculum neque ulterius faciamus, neque ea quaestio di-
 ligentius potest institui. Quum autem ejus interitus nostrae pro-
 prior sit aetati; distinctius hunc quidem animadvertere licet, sed
 sensim paulatimque tantum appropinquantem. Quod quomodo
 sit factum, regum et imperatorum diplomata optime declarabunt.
 Ex iis enim, postquam, quae de natura et indole notarum Tiro-
 nianarum sunt praemittenda, proposuerimus, ostendere institue-
 mus, veram earum cognitionem jam exeunte saeculo nono labare
 coepisse, post medium vero decimum, inprimis Ottone II impe-
 ratore, ultima ejus vestigia plane evanuisse (§. 431 seq.).

§. 54. Inveterati igitur erroris liberius accusamus viros artis
 diplomaticae vel peritissimos, Benedictinos (in nov. op. dipl. III
 571), Gattererum (elem. 79. f.), Schwartznerum (intr. in a. dipl.
 Hungar. 1790. 68 §. 58. a), Gruberum (syst. I. 141. §. 27. 142. §. 29),
 Schoenemannum (syst. I. 597. §. 164), Schmidt-Phiseldeckum (inst.
 art. dipl. §. 88 f.) cet. dicentes: *Notas Tironianas in signis, quae*

dicuntur recognitionis, usque ad saeculum undecimum etiam viguisse. Qui quidem error, ex summa tantum ignoratione verae indolis hujus scribendi generis natus, non excusari potest, nisi quodcunque siglarum signorumque genus, cui cum notis Tironianis, praeter locum in diplomatibus solitum, nil est commune, Tironianae scripturae substituere velis (§. 431).

CAPUT QUARTUM.

Scientiae notarum historia, et studii earum per tempora brevis expositio.

§. 55. Notarum artem exercere numquam fuisse rem facilem, minime ea aetate, qua analyseos jam ignaris omnes notarum figuras sola memoria complecti necesse erat, nemo est quin facile assequatur. Quemadmodum Graecis et ταχυγράφοι et καλλιγράφοι fuere, ita et Romanis tam *notarii*, quos Tironianas verisimile est calluisse notas (§. 25), quam *librarii*, qui vulgaribus literis utebantur. Illos fuisse eosdem arbitramur, quorum in lege Romana (33 §. 1. D. ex quib. caus. maj.) mentio fit his verbis: „Eos, „qui *notis* scribunt acta praesidium, rei publicae causa (non) ab „esse certum est.” Idem appellati sunt *Exceptores*, id est, qui excipiunt dicta (l. 19 §. 9. D. Locat. Augustin. epist. 152. Gregor. in prolog. 40 homil. de div. lect. evang.), atque hoc celeriter scribendi genus probe et perfecte tenere debebant.

§. 56. Hinc de Epiphanio Ennodius: „Notarum in scribendo compendia et figuras varias verborum comprehendens brevis, vi assecutus, in *exceptorum* numero dedicatus enituit.” Similia leguntur (Act. S. S. Febr. XXVI. n. 88.) in vita Marcelli, qui Porphyrii fuit discipulus: „Frater autem Cornelius, diaconus, sciens „*notis* scribere, quibus utuntur in jure, jussus a beato episcopo, „*notabat* omnia.” — Item de S. Genesio (in homil. int. op. S. Paulini p. 1054): „Sanctus itaque Genesius, in juventutis flore primaevo, provincialis militiae tyrocinium suscepit, eam officii partem studio et arte complexus, quae patronorum verba vel *novae signorum velocitate, vel dexterarum, sonum vocis aequiparet.*” Ita etiam Anscharii singularem dexteritatem laudat Rembertus (Staphorst hist. eccl. Hamb. I. 124), quem saeculo nono amplissimos *notis* scripsisse libros tradit. Minime igitur communis illa erat ars; neque mirum, quod (in collat. Carthag. a. CCCCXI, Gruppen de forma confic. acta ap. Rom. 25. 26) quemdam confiteri legimus: „*Notas* non novimus — —, in *codicibus* legere non possumus, nisi *edita* fuerint gesta in paginis.”

§. 57. Usque ad notarios et cancellarios regum Francorum primae ac secundae stirpis Tironianas notas in usu fuisse, illosque hanc artem tenuisse, hujus aetatis chartae satis produnt. Inde autem a medio saeculo decimo de earum studio fere actum fuisse, paulo ante (§. 53) diximus. Postea jacuit plane; id quod iis maxime est observandum, qui artem criticam exercent (§. 452).

Nostra autem aetate tanta est hujus scripturae ignorantia, ut castigandi non foret finis ac modus; si omnes de illa opinionum absurditates refutandas esse existimaremus. Peculiaris nimirum notarum indoles, vis et natura viros vel doctissimos fugit.

§. 58. Quo etiam factum est, ut Mabillon (de re dipl. p. 52), et auctores chronici Gottwicensis (l. 23), et Calmetius, et Pancirollus, et alii, notas juris sive siglas, vulgaribus literis scriptas, cum Tironianis confunderent; atque Gundlingius in eodem esset vitio, qui (hist. lit. I, 314) *Notas ait Tironianas editas esse in collectione Grammaticorum, quam Putschius vulgasset.* Quod autem plerumque accidere solet, ut error crescat eundo, id etiam evenit, quum, quod temere dixit Mabillon, *Petrum Diaconum notas Tironianas explicasse*, socii academiae Barcenonensis (*Real acad. de buenas letras de la ciudad de Barcelona*, sive acta ejusd. acad. 1752. T. I. P. II. C. 2. p. 426) non solum arriperent, sed etiam auferent dicentes „*aere incisas esse a Petro Diacono notas Tironianas, quas Romani appellassent siglas, notamque quamlibet integrum significare verbum.*” Qui omnes sunt gravissimi errores,

§. 59. In aliud vitium inciderunt Vossius (ad Melam L. I. C. 12. p. 64), Calmetius (Memor. Trevolt. Sept. 1707. p. 1622), Fabricius (bibl. Lat. ed. Ernest. II. 113), ceterique, qui cifras sive notas numerales, quas Arabicas vulgo vocant, in notis Tironianis deprehendere sibi visi sunt: cui quidem errori suo loco (§. 313)

occurreremus. Graviter etiam lapsus est Schilterus, vir in Teutonicis quidem antiquitatibus explicandis inter omnes excellens, quum (in thesauro III. 398. §. IV. f. Tab. ad p. 400 Fig. IV) notas Tironianas literas Gothicas putaret, deceptus haud dubie opinione anonymi scriptoris (in Vulcan. de lit. Getar. libello p. 16). Quid? quod cuidam accidit, ut psalterium Latinum, notis Tironianis exaratum, olim inter cimelia bibliothecae Argentinensis (§. 355), *Psalterium in Armenica lingua* superscriberet (Morhof. polyhist. I. 727).

§. 60. Alii (Papebroch. propyl. A. SS. T. II. Apr. P. I. C. III. §. 53, in Baring. clav. dipl. 266. et P. Geyer. v. §. 383); quum has notas non intelligerent, eas verum scribendi genus esse, prorsus negarunt, nihil iis significari arbitrati. Alii contra hanc scripturam in literis reperisse sibi videntur, quae ex Tironiano minime sunt genere (§. 369. 441. seq.), quin etiam in eis, quae ne speciem quidem ejus sive colorem prae se ferunt; ut vel inscriptionem sarcophagi, qui Paesti sive Posidoniae est effossus, Tironianam esse, (Ruins of Poest. p. 17) satis inepte dicant.

§. 61. Maximum autem detrimentum cepit notarum Tironianarum studium ab iis, qui ex signis arbitrariis eas constare existimarunt. Hac enim praejudicata opinione si quis ducitur, omnis notarum tollitur analysis: qua sublata, notio vera ac distincta numquam parari potest. Hujus erroris arguimus et Cujacium (Obs. L. XII. O. 40. p. 590), et Lipsium (ad Belg. ep. cent. I. 27

Oper. T. I. p. 202. Grut. thesaur. in pr.) et Struvium (de notariis S. I. M. 4), et Goebelum (Baring clav. dipl. 198), et Vossium (art. gramm. I. 41. Oper. T. II. p. 50), et Nicolaum (de sigl. 7. et 16), et Sertorium Ursatum (de sigl. Rom. praef. in Graev. Thes. XI. 513), et Hugonem (de prima scr. or. 172. 176), et Janum a Porta (de occult. lit. not. L. I. C. 13. p. 58), et Waltherum (Miscell. L. II. C. 12), et Audrichium (Instit. antiqu. p. 153), et scriptorem anonymum, qui sub literis M. A. V. N. latet (in antiqu. Rom. expl. 133), et Corsinum (de not. Graecor. prolegom.), et Arevalum (ad Prudent. Hymn. IX. Peristeph. S. Cassiani n. 23. T. II. p. 1053), et Vignerum, Petium, aliosque plures.

§. 62. „Ecquis” inquit Funccius (de script. vet. p. 182) „laborem „tantum in ejusmodi notis perquirendis observandisque citra nau- „seam subire poterit? Vel quis tot sibi characteres effingat, quot „rebus singulis, quae usu venire possunt, ut singuli aptentur, suf- „ficiunt? Nemo certe hunc verborum indicem ita sibi familiarem „reddere, et memoria fideliter retinere poterit, ut paucis dierum „quae scripsit, ipse, rerum conscius, omnia interpretari, nedum „ad longam posteritatem, qui finis scripturae est, propagare va- „leat.” Jam vero vir doctissimus, aliique, qui idem sentiunt, ex hac ipsa argumentatione sibi persuasum habere debebant, notas non posse scripturam esse, quae signis constet arbitrariis. De quo quidem diligentiori disputationi non immorabimur, quum certi simus, omnes, qui hanc nostram commentationem perlegere

haud gravati fuerint, rem ipsam intellecturos; attamen pauca, quae ab instituto nostro non aliena sunt, hoc loco non praetermitteremus.

§. 63. Certum nobis est et exploratum, notarum characteres ea potissimum de causa, quod plurimi forma essent insueta, impedimento fuisse, quo minus literae in iis agnoscerentur. Nemo fere quisquam est, qui dubitet, **R** apud Magnonem, (Gothofr. 1495) sive figuram inversam **ⱥ** in numis Pipini regis (Le Blanc monet. Franc. 89. Eckhart Franc. orient. I. 599), legendam esse: REX. Quid autem aliud Tironianum **ⱥ** = Rex (46) iis est, qui exercitatione assecuti sunt, ut in caractere **ⱥ** literam R (§. 133) cognoscerent? In utroque enim scribendi compendio litera X eodem modo fingitur. Quae quam ita sint, Cujacius, qui et Corsinum (l. laud.) in errorem induxit, non sentire videtur, quam se ipsum refutet, utpote qui, quum trita in jure formula *Dolus malus abesto* per siglas quidem scriberetur D. M. A. per notas vero Tironianas **ⱥ**, inde perspicue probare conatur, has, quas cum illis comparat, minime veras esse literas, sed nihil nisi signa arbitraria. Quae quam fallax sit argumentatio, ex analysi notae facile animadverti potest. **ⱥ** enim nihil est aliud nisi D (§. 101), **ⱥ** aperte est M (§. 120), atque **h** ipsum Tironianum A (§. 94). In utroque igitur scribendi genere eadem sunt siglae. Neque melius falsam illam opinionem defendit Vossius (l. laud.) dum exempli causa afferret nomen *Respublica*, quod per siglas

R. P. per notas vero Tironianas scribatur. Nonne enim est R (§. 133) ac — P (§. 125)? Pariter errat Nicolai (de sigl. 7), ad notam — *Mundum* (163) provocans. Sed et Brenemannus hoc loco notandus, qui (hist. pand. 118) contra *Omnino inquit ab his (notis Tironianis) diversae sunt siglae.* Licet enim siglae et notae Tironianae minime sint vocabula synonyma, non tamen inficiandum est, has quoque saepissime siglis constare (§. 232).

§. 64. Quodsi scriptores antiquiores, subsidiarum tantum non omnium expertes, via quasi nondum aperta et monstrata, in hunc errorem incurrerunt, facile iis ignoscitur. Sin nostra etiam memoria, postquam Toustinius ad notarum scientiam facem praetulit, auctor recentissimus (Lennep de Tirone. Amstel. 1804. p. 77. 69) quasi ex tripode dictat: „Sunt notae illae *manifesto* (?) non „siglae, non literae, sed *a literis diversi quidam characteres* sive „*ficta signa;*” iste haud immerito vituperatur. Licet enim non flagitemus, ut, qui de Ciceronis liberto disputet, perspicua etiam notarum Tironianarum cognitione sit imbutus; nequaquam tamen ferre possumus, eum audaciter decernere et temere judicare de re, cujus est imperitus.

§. 65. Vere dolemus, librum, qui, ut scripturae Tironianae elementa ipsa tradat, scriptus est, eodem gravissimo errore squallere, Carpentieri nimirum alphabetum Tironianum, quo (praef.

p. IV) sententia nobis obtruditur, *Notas, tametsi literarum vini habeant, literas tamen nequaquam esse, adeoque his notis scripta et Latine et Graece* (ut eane vertere quidem necesse sit) *legi posse, quum haec scriptio Graece quidem originis, a Romanis vero ad Latina exprimenda usurpata sit.* Profecto absurdissima sunt, quae ex his sequuntur. Ita enim, ut hac utar nota, Graecum quidem vocabulum βασιλεύς ab initio et proprie significasset; eadem autem, una cum ejus significatione Romanis tradita, ab his Latine lecta esset *Rex*. Quo ineptius certe nihil Carpentier statuere potuit! Fuere tamen, qui ejus librum laudarent, et *facilem atque expeditam viam notas Tironianas legendi auctorem invenisse* (Bouquet Rer. Gall. script. VI. 653) affirmarent: quod quidem de illo iudicium summam hujus artis prodit ignorantiam.

§. 66. Neque meliorem notarum cognitionem arguit libri novissimi (Klüber de kryptograph. p. 10. §. 16) locus, ubi auctor *Interpretatio* inquit *notarum Tironianarum, quibus tot diplomata exarata sunt* (immo melius: quae in quibusdam diplomatis adhibentur. v. §. 14), *clarissimis earum interpretibus, Grutero* (at ille collectionem tantum notarum edidit, et non modo non interpretatus est, sed ne unam quidem notam vere legerè potuit. v. §. 72. 73), *Carpentiero* (is. a recta via quam longissime aberravit v. §. 65. 77. 298. 363), (*Gerrardio* siglas is explicuit, de Tironianis notis ne syllabam quidem protulit), *Lichten-*

bergio (specimina, quae ab eo vulgata sunt, nequaquam satisfaciunt v. §. 440), *tam prospere non cessisset, nisi artem deciffratoriam adhibuissent.* Haec ille. At quae, obsecro, arti deciffratoriae cum lectione hujus scripturae, quae veris constat literis, communis est ratio? Qui tandem fieri potest, ut ad notas, quae innumeras habent syncopas, illa adhibeatur vel applicetur? Nonne id etiam miremur, quod, quum tot scriptores *clarissimorum* interpretum nomine immerito decorentur, Toustinius silentio praeteritur, *Toustinius*, inquam, qui solus hujus artis praecepta, non omnino improbanda, tradidit (§. 78), atque notarum cognitione omnes longe superavit?

CAPUT QUINTUM.

Notitia literaria.

§. 67. Primus, quod sciam, notarum Tironianarum figuram formamque vulgavit Trithemius abbas, qui anno millesimo quingentesimo decimo quinto diem obiit. At is non nisi triginta, easque male delineatas, (in polygraph. p. 601) edidit. Hunc excepit Joannes Baptista Porta, qui (in L. L. C. 13. de occult. lit. notis) tres tantum ligno incidi jussit. Post eum anonymus quidam (ap. Vulcan. de lit. Get. p. 16—30) specimina ejusdem, ut opinor, collectionis, qua Trithemius usus erat, edidit. Integram hanc collectionem primus Gruterus ex duobus libris m. s. publicavit, quae

ma cum prima editione *Thesauri inscriptionum*, quem idem auctor congegit, in lucem prodit, peculiarem autem titulum habet, cui subicitur: *Ex officina Commeliniana C1C1CIII*. Meminit quidem Valerius Andreas (bibl. Belgica 439) cujusdam editionis anni MDCI, quam exstitisse eo omnino confirmari videtur, quod Gruterus opus Smetii, ut tredecim ante annis editum, (in praefatione illius thesauri) commemorat, Smetii autem liber re vera anno millesimo quingentesimo octogesimo octavo typis mandatus fuit: at alibi nusquam hanc thesauri editionem laudatam reperi, quin et ipsam Graevium fugit. Neque eam admittunt editionis (sine anno), quam ego possideo, verba, quae post privilegium adduntur: *Imposita ultima manus operi XIII Septemb. MDCIII*. Unde et Actorum eruditorum (*Lips. Suppl. V. 2*) auctores, qui editionem anni millesimi sexcentissimi secundi tangunt, pariter errasse patet.

§. 68. Eadem officina Commeliniana Heidelbergae eodem anno aliud opus typis exscribendum curavit, quod inscribitur: *M. Aennaei Senecae Rhetoris svasoriae, controversiae, declamationumque excerpta, ab Andr. Schotto castigata — L. Aenaei Senecae M. F. Philosophi opera a M. Ant. Mureto correctae — adjectae et notae Romanorum veter. vulgo Senecae ac Tironis nomine insignitae; nunquam ante hac editae. In bibl. Commeliniano MDCIII* (male in bibl. Lat. T. II. p. 113. Fabricius: *MDCIV*), Cujus inscriptionis verba ultima *Numquam antehac*

editae satis docent, ante hunc annum hasce notas nondum fuisse editas. Ad utriusque vero libri, et Gruteri, et Senecae, editionem iidem typi et notarum figurae ligno incisae a Commelino commode adhibitae fuisse videntur.

§. 69. Semper deinde haec Tironianarum notarum collectio una cum Thesauro inscriptionum prodit. Cujus licet novissima Amstelodamensis editio in ceteris magni sit aestimanda, in notarum tamen collectione priores editiones multo ei praestare censemus. In hac enim notae imminutae atque in angustius spatium contractae sunt, quo commodius aeri inciderentur, unde minus distinctae comparent. In illis ligno incisae eadem sunt magnitudine, qua in ipsis libris manu scriptis, ideoque multo clariores. Superiorum praeterea editionum menda non modo in novissimam irrepserunt, sed etiam pluribus sunt aucta. Ita quum in figuris notarum = *Subter* (1) *Nihil* (4) *Quaecum* (5) cet. pars ligni casu excidisset, haec eadem menda in iisdem figuris aeri incisae novissima editio imitatione expressit. Plures notae, quae in prioribus editionibus bene sunt pictae, in hac valde sunt depravatae, ut in principio litera , nota = *Movet*, = *Ferramentum*, = *Desine*, = *Quippe* cet. Quae denique suppleri debebant, ea suppleta non sunt. Ita legitur *Neque* pro *Neque negat*. Cujus quidem generis observationes in infinitum cumulari possent.

§. 70. Sed in examinandis variis editionibus ne diutius commoremur, nunc persequamur, quae collectione ipsa continentur. Ejus igitur auctores id tantum egerunt, ut notas in columnis dispositas pingerent, adjecta quidem earum significatione, at nulla prorsus habita explicationis ratione, cujus ipsos ignaros fuisse probabile est. Obscuram saepe videmus interpretationem notarum ipsam. Ecquis enim erit, qui intelligat (26) *I potes, I non potes, I potuit, I debet, I solet, Re potes, Re non potes, Re potuit, Re debet, Re solet* (§. 226)? Ordo auctoribus placuit nullus, neque literarum, neque systematis cujusquam, nisi fortasse illum spectes ordinem, quo primitiva derivatis anteponuntur (§. 172. 329). Neque, ut in vulgaribus lexicis fit, primam verborum singularis numeri personam, sed tertiam positam reperies, qui Hebraeorum mos est, in glossariis etiam Graecis et Latinis antiquioribus servatus. Quapropter quum e. c. quaesiveris verbum *Amare*, non reperies *Amo*, sed *Amat* (60), et sic in ceteris. Hanc autem verba disponendi rationem eo consilio adhibitam esse censemus, ut conjugationes verborum discernantur. Si enim, ut hoc utar, *Lego* scribitur, non liquet, utrum sit primae an secundae conjugationis: cujus utriusque verbi si tertia persona praesentis *Legit* et *Legat* ponitur, satis intelligitur, utrius sit conjugationis.

§. 71. Numerum notarum, quae in collectione reperiuntur, viginti sex millia esse, Benedictini (in nov. op. dipl. III. 580) dicunt, quos, re non examinata, temere secuti sunt Gattererus

(in elementis artis diplomaticae pag. 80. §. 71), Grubertus (syst. I. 143. §. 29), Schwartnerus (in art. dipl. Hung. 68. §. 58), Schwabius (institut. dipl. 61. §. 40). Huchius (literat. dipl. 272) viginti quinque millia esse dicit; Schoenemannus (syst. I. 597) plus viginti millibus. Quodsi collectionem Gruterianam ipsam perlustraveris, videbis, eam centenas nonaginta novem paginas continere, quarum quaelibet tres columnas, singulae vero columnae ad viginti duas notas habent, unde summa efficitur notarum tredecim millium centum et triginta quatuor.

§ 72. Gruterum ipsum, virum alioquin de literis optime meritum, nullum doctrinae, qua praestabat, specimen in curanda notarum editione dedisse, equidem censeo; parumque hoc opus nosse videntur, qui illum ex numero optimorum notarum Tiro-nianarum interpretum esse dicunt (§. 66). Significatio enim, quae cuique notae in collectione apponitur, non ab ipso est pro-fecta, sed priscis illis scriptoribus, qui primi notas collegere, de-betur. Deinde vel ex ipsa columnarum dispositione satis patet, elementis notarum Gruterum parum fuisse imbutum. Quum enim paginae LXIII columna secunda finiret nota Σ — *Solum*, tertiaeque initium esset Σ — *Solamentum*, ille termina-tionem $\backslash$ — *um*; quam ad complendum nomen *Solum* subter Σ poni necesse erat, in tertiam columnam rejiciens, super nota *Solamentum*, quasi ad hanc pertineret, collocavit. Quo fa-ctum est, ut terminatio $\backslash$, quae ad absolvendam notam *Sola-*

THE STATE OF TEXAS,

COUNTY OF _____

Know all men by these presents, that _____

of the County of _____ State of Texas,

do hereby certify that _____

is the true and correct copy of _____

as the same appears from the _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

_____ of _____

aptando. Ac priorum quidem editionum figuras ligno incisas, novissimis, quae aeri insculptae, et non nisi imitando ex illis sunt expressae, longe anteponendas esse, supra (§. 69) diximus. Ex superioribus igitur editionibus aliquam sibi comparet. Deinde quum Gruteri thesaurus totus eo sit ambitu, eaque mole, ut com- mode tractari non possit; separet adpendicem, quae notarum col- lectionem comprehendit. Tum id teneat, notarum figuras in ta- bulas quidem ligni incisas esse, quarum quaevis integram com- plectitur columnam; significationes vero, quae notis additae sunt, typis esse impressas mobilibus, iisque vulgaribus. Quare, quum hae saepius ex locis suis typographorum culpa amotae sint, quam- libet suae notae, linea interjecta, restituat. In pagina igitur XL, ut hac utar, significationes, quae perverso ordine notis additae sunt, sic reponat:

	<i>Instantia</i>
<u>h</u>	<i>Substantia</i>
<u>§</u>	<i>Constantia</i>
<u>3</u>	<i>Contra</i>
2	

Etenim vocabulum, *Substantia* non est significatio primae no- tae, cui est adjecta, sed secundae; vocabulum, *Constantia* non

secundae, sed tertiæ; similisque trajectio et in reliquis probe notanda. Quod qui neglexerit, facile fallitur, et frustra librum per-
volutabit.

§. 75. Id etiam notandum, in additis vocabulorum compositorum et derivatorum, significationibus, in quibus prima tantum pars verbi adscripta est, primitiva semper fere esse supplenda. Haec enim in compositis et derivatis, ne eadem saepius repetantur, per totum fere opus sunt ommissa; ut in pagina VII

Erat

Ad (Intellige *Aderat*,

Fuit

A *Afuit*

Ad *Adfuit*),

Suppleat igitur haec et ejusdem generis alia in suo exemplo notarum studiosus, ne in legendo haereat. At caute et circumspecte hoc agat. Non enim ubique vocabulum antecedens ad id, quod proxime sequitur, simpliciter est adscribendum, sed cum intelligentia et judicio id eligendum, quod convenit; ut in paginae LI verbis

Credit *Credidit* *Con* *Con*

utrumque ita supplendum est, ut in illo *Con* adscribatur *credit*, in hoc *credidit*. In pagina LVI

Splendescit *Res*

hoc minime est *Resplendescit*, sed *Resplendet*.

In pagina LXI

Excandet

Exc (l. *Excandit*)

In pagina LXXVII

Signum

Ad (l. *Adsignat*)

Con (*Consignat*)

In pagina CV

Relinquit

Re (l. *Reliquit*)

De (*Derelinquit*)

De (*Dereliquit*),

Adsuetus

Con (*Consuescit*)

Con (*Consuevit*)

Con (*Consuetus*)

Con (*Consuetudo*)

ubi cave, ne *Delinquit*, *Deliquit* legas. Difficillima autem est vitiorum quum in notarum figuris, tum in significationibus additis, emendatio; neque potest institui, nisi hoc scribendi genere accuratius cognito ac perspecto. Plura nosse qui desiderant, lexicon nostrum adeant, in quo innumera collectionis Gruterianae menda corriguntur.

§. 76. Inde ab ista collectionis editione nemo, quod sciam, ad explicandam Tironianam scripturam operam studiumque contulit, ad id tempus usque, quo Mabillon praestans et immortale opus *de re diplomatica* in lucem protulit. Licet autem hujus libri pagina 457 tota notis Tironianis sit repleta, iis tamen parum proficitur. Namque non solum sunt desumpta haec specimina ex collectione Hammonis, qui fons est fidei admodum dubiae, sed scatent etiam mendis. Id quod testantur notae *Ad*, *Ab*, *Con*,

Ob, Animam, Bonitatem cet. quae fere omnes perverse sunt repraesentatae. Praeterea ex Mabillonii scriptis ubique intelligitur, eum in notarum arte parum vel omnino non fuisse versatum. Neque operae pretium fecisse videtur, qui proximus ab eo est Goebelius, a quo (dissert. de notariis 1723. §. III. in Baring. clav. dipl. p. 198) notae quidem Tironianae, sed decem tantum, vulgatae sunt.

§. 77. Subsidium certe majus et gratius submitit Carpentierus, quum anno MDCCXLVII *Alphabetum Tironianum seu notas Tironis explicandi methodum* (v. Act. Erud. Lips. 1748. p. 477) ederet. At rara tantum materia et supellex in hoc opere spectanda est. Licet enim propositum auctori fuerit, tum notas, quae in collectione Gruteri nullo prorsus ordine dispositae sunt (§. 70), ad usum magis accommodare, tum diplomatarium Ludovici Pii, notis exaratum, in lucem e tenebris vocare; ille tamen ad vanum et irritum redactus est labor. Ut enim taceam notarum paucitatem; quae octo tantum paginas occupant, Carpentierum negotio, quod suscepit, minime parem fuisse, satis apparet. Notas, e. c. quas ordine literarum disposuit, ex vocabulorum tantummodo significatione, quam aliunde norat (§. 364), divinavit, non legit. Quo evenit, ut in tabula prima notas vocabulorum *Ethiopia, Eternae*, literae A subjiceret, et *Χoris*, quae a Chi Graeco incipit, literae C, ad eandemque literam referret notas a K incipientes vocabulorum *Kanibus, Karitate, Karo, Karoli, Karorum*.

Quorum quidem exemplorum numero augendo hic supersedemus, de hoc opere iudicaturi (§. 363), quum librum m. s. ipsum, ex quo sua petiit, recensebimus.

§. 78. Carpentierum ceterosque longe superavit alter ex duobus Benedictinis, quibus acceptum referimus *novum opus diplomaticum*, Toustinius nomine (male Tassinium, qui illius in curando opere socius fuit, appellat Schoenemannus). Is in volumine tertio primi exemplaris Gallici, sive quinto versionis Germanicae, Tironianas explicare instituit notas. Quousque in hoc studio processerit vir egregius, nemo Schoenemanno (syst. I. 597) exposuit argutius. Quum autem postulatis Benedictinis passim utatur intolerabilibus, terminisque technicis, qui aliis non sunt noti, neque intellectu faciles; his quidem ipsis commentationi eius multum derogatur: quae versione Germanica pessime etiam corrumpitur (Gattereri bibl. hist. univ. XIII. 206) et obscuratur.

§. 79. Quamvis autem Toustinius et iis, qui ante eum, et qui post eum operam suam in hoc scribendi genere posuerunt, vel ingenio vel industria longe excelluerit; artem tamen ipsam non tradidit, neque ad praecepta revocavit, id quod socius eius ipse vidit, et (Nov. op. dipl. T. II. praef. p. XX.) ingenue est confessus. In notarum etiam analysi saepissime labitur. Quos quidem lapsus, quum omne initium difficile sit, ei non imputamus. Hoc imputamus, quod opem, quam ex collectione Gruteriana petere debebat, non petiit. Ut autem doceamus, iudicium nostrum

non esse iniquum, primas tantum lineas diplomatis, quod speciminis gratia ille proposuit, cum cujuslibet notae explicatione, et Toustiniana et nostra, hic subjungimus:

∫	≈	∑	praedecessorum	∫e	⌊
DGt	Irm	DΓt		Sr	Pe
DE(e)t	ILem	D(i)t(atem)		So(r)u(m)	Pe
⌊	inviolabiliter	∑		⌊	censurae
Fā		C(on)SVr	T		Se
Fl(a)		C(on)Rare	(e)T (§. 265)		Se
h̄	h̄	∑	∨	∫	∫
At	Alt	C(on)Far	Vt	VIt	MVN _s
At(ate)	A(l)t(e)r	C(on)Far(e)	V(t)	U(i)L(e)t	M(u)N.
σ̄	→	h̄	∑	∫	
t O.	Pm	At	C(on)Lm	VL	
Ot. (§. 241)	P(r)u(m)	At(ate)	C(on)Lt u(m)	UL	
∑	∫				
C(on)Fm	AbH _s				
C(on)Ftu(m)	A(b)H(is)	cet.			

Quae ita sunt legenda: „Decet imperialem dignitatem praedecessorum suorum pie facta inviolabiliter conservare et censurae suae auctoritate alacriter confirmare, ut videlicet munus tot prin-

„cipum auctoritate collatum vel confirmatum ab his” cet. — Certe Toustinius si collectione Gruteri usus esset, syllabam $\mathcal{D}$ = *de* (27) a literis DC distinxisset, extensam et protractam literam $\sim$ = L, saepius obviam, non R putasset, ac significationes $\tau\omega\nu$ $\mathcal{V}$ = *em* (24) $\mathcal{S}$ = *di* (27) $\mathcal{A}$ = *tatem* (24) $\mathcal{Q}$ = *orum* (23) $|$ = *ta* (29) $\mathcal{L}$ = *are* (22) $\mathcal{Z}$ = *tate* (24) $\mathcal{T}$ = *ter* (1) $\mathcal{G}$ = *tot* (16) $\mathcal{N}$ = *um* (24) $\mathcal{W}$ = *tum* (4) cet. didicisset.

§. 80. Benedictinum excepit Joannes Christophorus Gatterer, celeberrimus inter Germanos artis diplomaticae magister, qui in elementis anno 1765 editis quatuor paragraphis (68 — 71) rudimenta hujus tachygraphiae tradere instituit. Optime ille quidem, quae in ratione notas Tironianas explicandi desiderantur, exposuit et quasi digito ostendit; ipse autem non persecutus est. Praeterea quae de notis praecepit, maxime earum analysis et enodatio, vix mediocrem hujus scripturae cognitionem produnt. Neque fere ullam ex omnibus notam ab eo in partes recte dissolutam esse arbitramur. E. c. $\mathcal{U}$ = *Villicus* (63), U(*il*)C. est, non *Vlcu*, ut ille interpretatur. Nota $\mathcal{B}$ = *Vir bonus* (56) literis UBO aperte constat, non literis VBS. Neque in $\mathcal{V}$ = *Verbum* (43*), litera b, quam in hac nota sibi videtur reperire, comparat. Nota $\mathcal{E}$ = *Eructavit* (154*) repetenda est a $\mathcal{R}$ =

RCat — *Ructat* (154), quippe ex literis *ERCvit* composita, non ex *Eꝛuctvit*, cet. Ut itaque illum in notarum scientia non nisi commoratum esse, nequaquam habitasse, recte dicamus, id quod et ipse ingenue fateri videtur. Sit ergo ei terra levis! — Idem de Schoenemanno (art. dipl. syst. I. §. 164. p. 594 — 605), acerrimi licet ingenii viro, dictum esse volumus.

§. 81. Ne quis autem existimet, opus nos moliri, quod alibi forte jam perfectum exstet; duarum etiam commentationum, in scriniis adhuc latentium, mentionem faciamus. In bibliotheca Vaticanæ Ottoboniana servatur liber manu scriptus, qui n. 2971 notatur, atque inscribitur: „Jo. Bapt. Guazzeronii veterum Romanorum notarum interpretatio, notarum loca quasi „6400, explicationes vero supra 10720 complectens.” Cujus quum Arevalus in luculenta operum Isidori editione, ubi de variis notarum generibus, ut et de Tironianis, agit, meminerit, caveat lector, ne, harum explicationem illo contineri, sibi persuadeat. Etenim siglas tantum Romanorum ex inscriptionibus lapidum et numismatum Guazzeronium interpretatum esse, literis Roma nuper allatis certiores facti sumus.

§. 82. Alterum, quod huc spectat, ineditum opus orbi literato jam pridem notum est. Anno enim MDCCLXVIII Lud. Christian. Lichtenbergius, Gothanus, in manibus sibi esse lexicon Tironianum, idque unius mensis spatio se absoluturum (in Gatter. bibl. hist. univ. XIII. 4), eruditis hominibus nuntiavit.

Attamen, licet ex eo tempore amplius anni quadraginta sint elapsi, ne his quidem diebus prodiit. Magna doctos viros (Gatter. ephem. hist. I. 93. Art. dipl. delin. 1798. 37. §. 44. Schoenemann syst. I. 605) de hoc opere spes tenebat. Me non item. Quum enim Lichtenbergius jam tum fateretur, se alphabetum hujus scripturae eruendi facultatem nondum consecutum, nihiloque minus lexicon paene absolutum esse testaretur; de prospero successu illico desperavi. Qualis enim, quaeso, in lexico esse posset notarum ordo, nisi literarum, quas ille ignorare fassus est? In suspicionem igitur incidi, notas eum tractasse ut signa occulta sive *σημεια*; neque eas in partes, quibus constant, dissolvere potuisse, neque in alium ordinem redegisse, nisi secundum formam externam sive figurarum similitudinem, Sinensium characterum instar.

§. 83. Hanc meam opinionem omnino confirmavit specimen hujus operis, per celeberrimum Jacobs mihi Gotha nuper transmissum, ex quo, ut et alii de eo judicare possint, quinque notas, ab eadem litera incipientes, hic inserere libet:

~~W~~ *politissimus.*

Perturbatus profecto est ordo harum notarum, quippe quae hasce complectantur literas P(c)T. P(c)P(i)a. P(o)L(i)e. P(ol)DOR. P(ol)mus. Quanto igitur perturbatior ordo erit, ubi vel prima notae pars pluribus literis est similis, ut | — F literae | — T,

¶ = P literae ¶ = R, ¶ = Q literae ¶ = R, — = E literae — = T, Ɔ = Q literae Ɔ = C, < = K syllabae < = AN cet.?

§. 84. Certum equidem habeo, neminem, qui hanc ingreditur viam, quae ad divinandas tantum, nequaquam ad intelligendas notas ducit, veram hujus scriptionis cognitionem unquam assecuturum esse. Neque enim ulla nota hoc modo explicatur; neque ratio redditur, cur, quod cuique notae adpositum est, vocabulum ea ipsa significetur. Praeterea in adpendice operis quaedam his notis scripta, exercendi causa, adjiciuntur: quae, licet signis datis scribere facile sit, mendis tamen ita scatent, ut facile appareat, Lichtenbergium oneri, quod susceperat, sustinendo parem non fuisse. Id quod etiam speciminibus ab eodem auctore (in bibl. hist. univ. I. 14) editis confirmatur. Sed de his infra (§. 440) videbimus.

§. 85. Multa itaque egerunt, qui rem adhuc tractaverunt; sed eam non peregerunt, viaque plurimi incerta huc illuc cursarunt. Quare rem arduam me aggredi minime ignoro, a Schoenemanno (I. 604) etiam edoctus, *felix notarum Tironianarum studium ab iis tantum, qui palaeographiae peritissimi sint, expectari deberi; atque veteranorum ex palaeographis solummodo esse, praecepta de hoc scribendi genere tradere.* Neque me fugit, Gattererum (elem. 76. §. 69) fateri, *Notas Tironianas, velut tot Sphingis aenigmata, Oedipos adhuc expectare, qui eas,*

explicent, et ad usum reipublicae literariae accommodent. Attamen his ego me deterreri non sum passus, licet Oedipum me esse minime profitear. Quod enim tandem doctrinarum genus est ita beatum, ut nihil ei insit, de quo dubitari queat. Utrum jurisprudentia, in qua jampridem Juvenalis tot *juris nodos et legum aenigmata* deprehendit? An medendi ars, quam Hippocrates ipse fatetur difficilem esse et *experimento fallacem*? An reliquae, quarum nulla non manifesta humanae vel imbecillitatis vel ignorantiae signa prae se fert? Quicumque igitur subtilioris rerum cognitionis cupiditate tenetur, ne is animum abjiciat, impedimentis cedens; sed contra audentior eat!

CAPUT SEXTUM.

E l e m e n t a n o t a r u m.

§. 86. Quoniam in verbis sumus faciles, atque ad usum loquendi libenter nos accommodamus (§. 35); nomen quidem *Notarum*, quod huic scripturae jam pridem est inditum, aspernari nolumus, modo ne ex hac appellatione colligatur, hoc genus scribendi literis vacare, scripturamque esse vere realem. Usurpentur etiam, per nos licet, termini a Toustinio inventi: *Signum principale* et *Signum auxiliare*, ut notae $\mathcal{V}$ = *Virtus* (8) prior pars, notae autem $\mathcal{T}$ = *Totus* (47) pars posterior signum principale sit, quod autem utrique commune est $\mathcal{T}$ = *tus*.

signum auxiliare appelletur. Sit ita: modo liceat, *Signi* nomine literas sive singulas, sive plures, comprehendere. Negamus enim et pernegamus, signa, sive principalia, sive auxiliaria, *σημεῖα* esse ad libitum excogitata; sed veris ex literis, leviter tantum pictis, et magis magisque festinanter scriptis, ea orta esse demonstrabimus (259): quod de iis etiam affirmare non verebimur, de quarum forma ob longum temporis intervallum ratio jam reddi nequit (§. 249). De Plutarchi igitur verbis (§. 25) *Ciceronem scribas docuisse σημεῖα, ἐν μικροῖς καὶ βράχεσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα*, si quidem illum notas Tironianas in mente habuisse ponere liceat, ita sentimus, *σημείων* nomen ei, qui notas cum vulgaribus literis obiter fortasse contulerit, quodammodo ignoscendum; analyseos vero ratione habita, nomen illud minime probandum esse.

§. 87. Veris literis omnino constant Tironianae notae; neque signa sunt, quae, ut Sinensia, nullo interveniente vocis sono, cogitatione proxime percipiuntur. Si enim ex eo essent genere; unum idemque vocabulum, prout diversa in eo spectatur orthographia, diversa ratione nequaquam notari posset (§. 312. 174). Neque una eademque nota diversas significaret res, ut — *Commeatus*, et *transitum* (85), et nomen proprium *Commeati*, notarii Ludovici Pii (§. 415). Solius literatae scripturae, quae soni tantum interventu intelligitur, ea est natura; neutiquam rea-

lis, quae, vocis sono non indigens, mente et intelligentia percipitur.

§. 88. Tria sunt, quae moram et impedimentum inferunt iis, qui notarum analysin exercent. Primum, quod ab antiquis interpretibus, qui notis significationem addiderunt, nulla literarum, compendii causa omissarum, mentio est facta. Secundum, quod saepius orthographia plane diversa ab illa, quae re ipsa in notis latet (§. 298), substituta et reposita reperitur. Tertium, quod interpretes illi, elementorum jam ignari, supervacaneis additamentis eas non raro corruerunt (§. 181. 182).

§. 89. Literae, quibus notae Tironianae constant, ex genere sunt *Majuscularum* (§. 193. 165), non semper quidem justa forma, id est, haud ubique *perfecte Capitales*, sed ut accommodatum est naturae hujus festinantis scriptiōnis, saepe *Unciales*. Decurtatio, quae in notis est frequentissima, non solum in verbis deprehenditur, verum etiam in singulis literis, ex quibus paucissimae sunt perfectae, sed pleraeque omnes truncatae. Earum facies sive forma non semper eadem, sed mutabilis, inconstans, et varia est, praesertim quum junguntur vicinis: quod idem in vulgari scriptura currenti accidere solet. Ordo denique, quo singulae singulis succedunt, mutata earum statione, monogrammata adhibendo saepius turbatur.

§. 90. Haec igitur scriptura quum tot tantaque habeat peculiaris et prorsus singularis; eo quidem ipso legendi difficultatem

admodum augeri, facile intelligitur. Truncata quoque et mutata literarum forma effecit, ut vel doctissimis (Benedictinis in nov. op. dipl. III. 593. Gatterero in elem. 45. §. 42. p. 76. §. 68. Schwartnero l. l. 67. §. 57. Grubero in syst. I. 139. Schoenemanno I. 559) utrumque literarum minutarum genus in notis inesse videretur. In quam opinionem varia unius ejusdemque literae forma illos adduxit; cujus causam (§. 91) quum ignorarent, in notis tantum reperiri hanc varietatem, putabant. At cernitur quam frequentissime una eademque litera sub forma plane diversa vel in libris, qui vulgaribus literis exarati exstant, neque in iis solum, qui literis currentibus, sed etiam, qui majusculis scripti sunt. Considerentur velim literae R et S in Pandectis Florentinis (Brenemann 111), quam maxime variatae; item literae Q triplex forma in tribus ne absolutis quidem versibus (Nov. op. dipl. T. II. Tab. 24. IV. 4). Plura ejusdem generis exempla hic afferre nolumus, quippe qui alphabeto Tironiano ipso, quod mox enodabimus, opinionem illorum penitus infringemus.

§. 91. Quum Romani tot tantaque, quin ipsas etiam literas, a Graecis acceperint; mirum quidem non videtur, in notis Tironianis, ut in aliis antiquis scriptis Latinis (Nov. op. dipl. III. 84 seq. Spanheim de usu et praest. num. Diss. II. p. 55. 56. ed. 1671), Graecos quoque cerni characteres: quaeri tamen potest, cur e. c. Graeca litera ω interdum usurpetur in mediis Latinis, atque in iis etiam vocabulis, in quibus eam inesse non attinet. Causa nobis esse

videtur hæc, ut vocabula diversa, quam maxime concisa, indeque ad paucas easdemque saepe literas revocata, possint discerni (§. 159. 211. 324). Notas autem Tironianas ipsas Graecae esse originis (§. 21. 495), commentum est eorum, qui elementorum hujus scripturae sunt ignarissimi. Quid denique intersit inter Graecorum et Romanorum tachygraphiae rationem, infra (§. 497 seq.) exponemus.

§. 92. Ex literis cohaerentibus, praesertim si fugaciter exaratae sunt, alphabetum vix erui, ex eo facile intelligitur, quod quaevis litera, tam propter conjunctionem cum vicina, quam propter festinationem scribentis, innumeris mutationibus est obnoxia. Quanto igitur difficilius ex notis Tironianis alphabetum excerpatur, quum literae, quibus constant, etiam truncatae et admodum mutilatae sint! Attamen periculum faciemus extricandi praecipuas earum figuras, quarum in notitiam ut nos insinuemus ante omnia necesse est. Nequaquam autem in hoc acquiescemus; sed praeterea considerabimus, quomodo literae ligentur et copulentur, quotque modis mutilentur et decurtentur. Utriusque rei ratio a nobis habita est in alphabeti, quod subjungimus, explanatione. ...

§. 93. Alphabetum igitur Tironianum hoc est:

Λ b	— A.	3 4	— D.	9 0 <	— G.
3	— B.	6 7 7	— E.	4 8	— H.
C	— C.	^ P	— F.	!	— I.

K	= K.	1 L /	= P.	V. U	= V.
l	= L.	o ~ ? 6 c	= Q.	/	= X.
~ 4	= M.	o ~ 1 p <	= R.	4	= Z.
Z H ~	= N.	§	= S.		
? 0 ~ ω	= O.	7 1	= T.		

Praecipuas tantum literarum figuras expressimus. Ecquis enim erit, qui omnes earum formas tradat? quum in infinitum mutantur, prout vel cum antecedentibus et subsequenter literis conjunguntur, vel mutilantur, vel characterum inclinatio (§. 147 seq.) variatur.

§. 94. A. Usitatissimis hujus literae in Tironiana scriptura formis adnumeramus A et h. Hac quidem sola, sine puncto, praepositio A (26); cum puncto vocabula h = *Arbiter* (52), ·h = *Amicus* (59), .h = *Ager* (61), h = *Animus* (45), aliaque significantur. Illa cernitur in notis ^ = *Alius*, ^ = *Alienus* (4), ^ = *Avium* (63), ^ = *Attonitus* (118. c), ^ = *Andron* (162*. c). Jam si notarum modo designatarum omnium rationem habueris, sane miraberis singularem prorsus et detortam interpretationem Benedictinorum (in nov. op. dipl. III. 575), Lambda Graecum in nota A = *Alius* latere, secundamque vocabuli literam pro sigla adhibitam esse opinantium; quum prima contra ad siglas formandas plerumque usurpari ac poni soleat, et revera hic posita sit. Illa enim literae A forma A, in qua linea

transversa omittitur, neutiqum recens est, siquidem et in lapidum titulis antiquissimis (Fabretti inscript. p. 441), et in missione militum honesta, ab imperatore Galba data (Maffei hist. dipl. ad p. 31), et in celeberrimo Virgilio libro m. s. qui olim fuit inter bibliothecae Pithoeanae cimelia (Mabill. ed. II. p. 635. Nov. op. dipl. T. III. Tab. 34. III), et in multis aliis libris vetustissimis comparet; quin etiam Terentianus Maurus grammaticus diserte inquit: *A Latina saepe ut ἄλφα, saepe ut λάμβδα scribitur.*

§. 95. Alteram formam h Schoenemannus (L. 690), fallacem, quam Benedictini (III. 575. 576) ingressi sunt, viam persequens, a litera minuta c c ducere laborat. Ea vero aperte manavit ex prima forma Λ. Quemadmodum enim ex hac vulgares formae λ et ρ sensim sunt enatae; ita eodem quidem ordine, sed inversa ratione, Λ < ρ h. Utrumque igitur Tironianum A ex genere est majuscularum.

§. 96. *A et truncatum et aliis literis junctum.* Abest a prima forma Λ alterutrum plerumque crus. Dextrum in notis \ — *A(b)* (1), ξ — *A(u)G.* — *Augur* (92), λ — *A(b)COit* — *Abcondit* (20), ζ — *A(u)Ctio* (94) cet. Sinistrum in / — *Ad* sive *at* (§. 300), ρ — *AC* (29), ρ — *ACM(a)* — *Acroma* (172. c), ρ — *A(d)Ditur* — *Aggreditur* (75) cet. Simili defectu quandoque laborat altera hujus literae forma h. Sinistro

sive curvato crure mutilatur in K — AC(u). — *Acumen*,
 K — AC(u)it (120), K — ACus — *Acerbus* (90), K —
 AF(r)it — *Animadvertit* (45), K — ACatur — *Auscultatur*
 (45) cet. dextro autem, sive virgula erecta, in K — SAL (68),
 K — BA. — *Bene sanus* (88), K — C(on)AL. — *Contu-*
mella (72) cet.

§. 97. Sed hoc loco pauca videntur esse addenda de *diph-*
thongo AE. Quae quum medium habeat sonum inter A et E,
 atque in notis Tironianis varia lineae inclinatione istae vocales ita
 significantur, ut A sit A, — autem E (§. 106); mediam tachygra-
 phi inclinationem adhibuerunt, ut ea notarent AE. Ita quum
 B C N P U sint BE, CE, NE, PE, UE (26 — 29),
 ut BAE, CAE, NAE, PAE, UAE notis exprimerent, pinxerunt
 B C N P U (26 — 29), eandemque diphthongum
 in syllaba M — *Mae* (28) per translationem literae M videmus
 praefixam, atque in aliis etiam deprehendimus vocabulis, quae
 ab ea incipiunt, ut in A — A(er)Cit — *Aegrescit*, A —
 A(er)G. — *Aegritudo* (134), A — A(eq)L(is) — *Aequalis*
 (76), A — A(eq)Ror — *Aequor* (179) cet. Quam tamen hu-
 jus diphthongi formam si quis ex Graecorum nota *ai* (§. 487) du-
 cendam esse contenderit, equidem non repugnabo.

§. 98. **B.** Originem haud dubie β Tironianum repetit ex forma capitali B. Sic igitur sensim est effectum B β β . Prima figura est capitalis. Secundam, cujus inferior hemicyclus a virgula erecta declinat, in inscriptionibus antiquis videre licet (Lupi epitaph. Severae martyr. (148), hodieque exstat β in literis Graecis minutis. Tertia, Tironiana ipsa, pro sigla usurpatur vocabuli *Brevis* (6), et cernitur in notis β B(e)N(e) (42), β — BG. — *Benignus* (56), β — BIt — *Bibit* (169), β — BLum — *Baculum* (115) cet. Quum ex reliquis literis nulla hanc formam haberet, nullumque periculum esset, ne cum alia confunderetur; ista $\tau\delta$ B figura, dorso mutilata, utebantur tachygraphi, id solum agentes, ut scripturam brevioram redderent. Minutum b, quod Benedictini (III. 576) conspexisse sibi persuaserunt, in notis Tironianis prorsus non exstat, nisi festinantis calami ductum, qui quamlibet aliam literam aequè significare potest (§. 257), pro eo accipere velis.

§. 99. *B et truncatum et aliis literis junctum.* Admodum mutilatur antecedente litera R, ut in β — A(r)B — *Arbor* (119), β — A(r)BV(m) — *Arbustivum* (119*). Saepius ei deest hemicyclus inferior, qui sequentis literae figura involvitur, ut in β — B(a)R — *bare* (22), β — B(a)M(i) — *bamini* (22) cet. Interdum, etsi aliis literis junctum, nihilominus integrum comperet; facileque agnoscitur in β — C(u)Bat (132), β — A(m)BLat — *Ambulat* (146). Quodsi vocales cum eo conjun-

guntur, quinque syllabae hanc repraesentant formam $\mathfrak{C} \mathfrak{C}$
 $\mathfrak{C} \mathfrak{C} \mathfrak{C}$ (26).

§. 100. C. Tironiana hujus literae figura a vulgari non dif-
 fert. Documento sunt notae $\mathfrak{C}$ = Cum = Ceterum (6), $\mathfrak{C}$ =
 C. = Campus (63), $\mathfrak{C}$ = Cit = Cedit (17) cet. C aliis
 literis junctum. Quum ejus forma adeo sit simplex, ut mutilari
 vix possit, junctam etiam vicinis non difficile est agnoscere. Ita
 facile discernitur in notis $\mathfrak{C}$ = B(rt)C. = Britannicus (64),
 $\mathfrak{C}$ = A(b)COit = Abscondit (20), $\mathfrak{C}$ = E(x)COtat = Exco-
 gitat (59), $\mathfrak{C}$ = FCa = Fiducia (57). Modo caveamus,
 ne situ ejus inverso turbemur. C enim pro varia ejus significatione
 (§. 264) variaque cum aliis literis conjunctione varie etiam pingi-
 tur, tum $\mathfrak{C}$, tum $\mathfrak{C}$. Etenim prisci aliam prorsus literas ligandi
 rationem, quam qua nos utimur, secuti sunt, ita ut calami ductus
 vix ab imo ascenderet, sed plerumque a summo descenderet.
 Exemplo sit vetustissima, quam cursivam vocant, Romanorum
 scriptura, quae ex majuscularum literarum genere aequè exiit,
 magnoque usui esse poterit in aliis etiam alphabeti Tironiani lite-
 ris cum ea comparandis. Ex actis igitur anno post Christum na-
 tum quingentesimo quarto in papyro Niliaco exaratis (Kollarii
 annal. I. 1027), quorum archetypum Viennae vidi, particulam sive
 fragmentum speciminis causa subjicio:

... secundum fidem instrumentorum meo optimo iure
... suscipi jubeatis legi et actis inferri ipsum quoque s̄ (supra
... ut suscri — — (verf. 4) habeat uoluntate his actis edicere
... non gr — — (verf. 5) suscipiantur Instrumenta uenditio-
... num —. Hic igitur ratione literarum ligandarum consideretur
... velim characterum, quos majori forma notavi, conjunctio in vo-
... cabulis (vers. 1) fidEM instrumENTORum mEOPTImo (vers. 3)
... — uerITUel uT Suscri — (vers. 4) aCTis eDICERE nON GR —

i. e. „secundum fidem instrumentorum meo optimo iure (verf. 2)
„suscipi jubeatis legi et actis inferri ipsum quoque s̄ (supra
scriptum) (verf. 3) „—uerit uel si subter suscripserit et testes
„ut suscri — — (verf. 4) habeat uoluntate his actis edicere
„non gr — — (verf. 5) suscipiantur Instrumenta uenditio-
„num” —. Hic igitur ratione literarum ligandarum consideretur
velim characterum, quos majori forma notavi, conjunctio in vo-
cabulis (vers. 1) fidEM instrumENTORum mEOPTImo (vers. 3)
— uerITUel uT Suscri — (vers. 4) aCTis eDICERE nON GR —

cet. Similem a summo ad imum calami ductum animadvertimus in conjunctione Tironiani C cum literis sequentibus. Exemplo sint notae $\curvearrowright$ = CLat = *Clamat* (93), $\curvearrowleft$ = CA = *Circa* (1), $\mathcal{C}^?$ = C(on)(d)Co = *Conditio* (72), $\mathcal{C}^i$ = C(ircum)Dat (20), $\mathcal{C}^n$ = C(ond)Nat = *Condonat* (69), cet. Atque ex hac ipsa jungendi ratione pervulgatum illud $\mathcal{C}$ inversum, praepositionem *Con* significans, originem duxisse (§. 264), recte existimamus. Accidit interdum, ut cum aliis literis sociatum C prorsus claudatur, quod cernere licet in notis $\mathcal{C}$ = IC. = *Jecur*, $\mathcal{C}^l$ = IC(l)um = *Jecusculum*, $\mathcal{C}^n$ = I(c)Na = *Jecinera* (129), $\mathcal{C}^b$ = C(onc)Bat = *Concelebrat* (146), $\mathcal{C}^s$ = E(xc)Sit = *Excscindit* (134) cet. C quinque vocalibus praepositum hoc est: $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}^v$ $\mathcal{C}^g$ $\mathcal{C}^z$ (26).

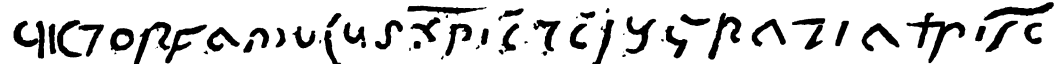
§. 101. D. Prisca $\tau\delta$ δέλτα Graeci forma in notis Tironianis raro reperitur, ut in $\mathcal{D}$ = DL = *Delphus* (133). Usitatior est altera $\mathcal{D}$, qua et Graeci tachygraphi utebantur (§. 484). Romani igitur eam aut ab illis acceperunt, aut, quod magis placet, capitalis D figuram sensim variantes ita forte converterunt, ut gradatim fieret $\mathcal{D}$ $\mathcal{D}$ $\mathcal{D}$. Penultima ex hisce formis in Romanorum est inscriptionibus (Gruter thes. inscr. 390. 2), in vocabu-

lis ADLECTO, DEC. L. D. D. D. = *Adlecto*, *Dec.* L(ocus) D(atus) D(ecreto) D(ecturionum) (Gothofr. col. 1536). Nonne igitur miremur levitatem opinionis, quae Sertorium Ursatum (de not. Rom. in Graev. thes. XI. 531. 668. 801) tenet, „*litterae D* „*lineam rectam ob lapidis antiquitatem oblitteratam esse, quo* „*factum, ut non nisi. D* *conspiceretur.*” Quid ita? Sexies in diversis ejusdem inscriptionis versibus eadem est forma. An forte in omnibus, casu plane miro, solam, semicirculo salvo, lineam rectam excidissè putemus? — Sed ad Tironianam hujus litterae formam ut redeamus, ea haud dubia cernitur in notis $\int$ = *Dat* (19) $\int$ = *D(i)it* = *Dicit* (10) $\int$ = *D(i)M(e)* = *Dimidium* (95) cet.

§. 102. *D* et truncatum et aliis literis junctum. Quum jungitur antecedenti litterae, *D* aut perfectum conspicitur, ut in $\int$ = *ED* = *Aedus* (175) $\int$ = *ODum* = *Odeum* (172*); aut in circuli similitudinem circumactum, ut in $\int$ = *RDit* = *Reddit* (20), $\int$ = *I(n)Dit* = *Indicit* (10), $\int$ = *A(d)Dit* (20), $\int$ = *A(b)Dit* (19), atque in omnibus fere vocabulis, quae finiuntur syllaba *DO*, ut in $\int$ = *S(il)D(o)* = *Similitudo*, $\int$ = *LD(o)o* = *Longitudo*, $\int$ = *LD(o)o* = *Latitudo* (154), $\int$ = *L(e)D(o)o* = *Lentitudo* (155) cet. Ratio litteram *D* inter *A(d)* et *P*. inserendi percipi potest ex nota $\int$ = *A(d)P.* = *Adeptus* (54). Si enim *D* ex ea tollitur, fit $\int$ = *AP.* =

Aptus (54). Interdum, sed raro, inferiorem amittit curvaturam, ut in nota = A(*d*) *Sus* = *Ausus* (71), quae ducenda est ab = AD(*e*) *et* = *Audet* (71). Vocales in quinque syllabis parti hujus litterae inferiori adhaerent, ut notetur .

§. 103. **E.** Haud quisquam erit, qui dubitet, principalem hujus litterae figuram Tironianam ab *E* unciali, quod lunatum dicunt, ortum trahere. Lineam transversam, quam ejus linguam appellare liceat, jam in scriptura Romana currenti non in medio hemicyclo, sed in apice collocatam deprehendimus, ita ut simul locum tenere videatur lineae, qua haec littera cum sequenti conjungatur (§. 100). Quin etiam in aliis scripturis prorsus disjuncta, et litterae superimposita, interdum adparet, ut in chirographo Victoris, episcopi Capuani, quod anno DXLVII scriptum (ex Schannati vindem. liter. 220) hic subjungimus:

id est, *Victor famulus Xpi (Christi) et eius gratia episcopus*. Interdum omnino abest linea illa, solo litterae hemicyclo relicto, ut in libro evangeliorum ex bibliotheca Canoniorum Perusanae basilicae, qui initio saeculi VI scriptus est, verbum CXICRUNT (*Excierunt*) exhibet. Idem animadvertitur in lapidibus (Fabretti inscr. 566), quin etiam in typis scripturae Graecae currentis: *ε* = *περ*, *ει*, *εγ*. Sed erraverunt Benedictini (III. 576), dicentes, hanc litteram in Tironiana scriptura ea etiam forma esse, ut

linguam illam retineat. Nam alium characterem, huic literae insertum, istius opinionis causam fuisse, eoque doctissimos viros deceptos esse, suspicamur ex notis $\mathcal{E}^c$ = eRe = *Eurydice*, $\mathcal{E}^h$ = eRa = *Eremita* (91), $\mathcal{E}^v$ = eDitur = *Egreditur* (72), $\mathcal{E}^.$ = eE = *Eques* (75), $\mathcal{E}$ = eat = *Emendat* (111), in quibus literae R, D, S, ac syllaba AT locum tenent linguae $\tau\delta$ E.

§. 104. Praeter hoc $\mathcal{E}$ rotundum comparet etiam acutum, scilicet $\mathcal{L}$ ex $\mathcal{E}$ $\mathcal{L}$, quae in monumentis antiquis (§. 138. 202 et Nov. op. dipl. T. II. Tab. 26 II. 1 Tab. XXI. Fuchs hist. Mogunt. II. 141) obvia sunt, sensim enatum, ut in $\mathcal{L}^o$ = EDit = *Edicit* (10), $\mathcal{L}^o$ = EDet = *Edocet* (88), $\mathcal{L}^h$ = EPa = *Epistola* (32), atque idem inversum in $\mathcal{L}^h$ = E(i)Mit = *Emittit* (37), $\mathcal{L}$ = EO (12), $\mathcal{L}$ = Ed = *Eodem* (14) cet. Similiter in capitalibus Romanorum literis haec interdum sic inversa fuit $\mathcal{E}$ (Gruter inscr. 323), eo imprimis consilio, ut prima sequentis literae linea formanda commode supersederi posset, quum virgula erecta sic duabus simul literis serviat (§. 202), ut in vocabulo AD $\mathcal{E}$ M (§. 379), atque in monogrammate $\mathcal{E}$ (§. 265).

§. 105. Saepenumero in inscriptionibus litera E duabus lineis ad perpendicularum positus II exprimitur^{a)}, ut in hac:

---

a) §. 107. Act. Palat. VI. 83. Gruter 802. 11. 818. 3. 846. 9. 856. 12. 656. 6. 741. 9. 942. 3. 968. 4. Duor. Benedictin. itiner. I. 293.

id est: *D(iis) M(anibus) Petoatici A(nnorum) LXXX et Med-
dile conjugii A(nnorum) LX Fortio Elius F(aciundum) C(u-
ravit).* Eadem fere forma est etiam *E Tironianum* in notis

Lupi *Epitaph. Severae.* 40. n. 2. 88. n. 3. Sertor. Ursat. in *Graev. thes. XI.* 574. 702. 764. *Reines. synt.* p. 672. n. 70. 874. n. 30. 705. n. 25. 874. n. 30. 120. n. 81. 932. n. 148. *Sert. Urs. marm. erud. Ep. VII. Act. erud. Lips. Suppl. VIII.* p. 154. Scarfo lettera nella quale vengono dilucidati vari antichi monumenti. In *Venez.* 1759.

⌈' = E. = *Equus* (175), ⌈' = *Eus* = *Ebrius* (115), ⌈' = *Eat* = *Educat* (125).

§. 106. *E et truncatum et aliis literis junctum.* Tironiana scribendi ratione hunc characterem crebro mutilari eo minus miraberis, quo saepius, et in vulgari scriptione id fieri, observaveris. In primo verbo inscriptionis, quam mox (§. 137) profereamus, τ̄ E transversa linea inferior abest, et in vocabulo *Filiae* superior. Deest quoque illa in vocabulo *Episc.* scripturae supra (§. 103) expositae. Non raro etiam accidit, ut in antiquis τ̄ E formis omnes lineae transversae aciei oculorum fere se subducant, adeo tenues sunt et breves. In libro quodam manu scripto de S. Hilario saeculi septimi (Nov. Op. dipl. T. III. Tab. 34. II.) legimus: F̄X̄PL̄IB̄ BE λTI λILλRI E P̄ISC. Pariter in notis Tironianis non nisi dorsum hujus literae, omnibus transversis lineis praetermissis, animadvertimus, ut in ↘ = *Emus* = *Essemus* (Carp. VII*), 9 = EO = *Esto* (7). Atque una tantum transversa, fortasse media, sive τ̄ E lingua, conspicitur in — = EO = *Ergo* (3), — = E(t)A = *Entia* (23), — = E(s)e = *Esse* (6). In compendiis etiam scribendi, quae tam in scripturam

---

4. p. 113. (§. 107.) Marmora Pisaur. 40. Alsatia illustr. I. 529. Tab. XIII. n. I. Mus. Moscard. 73. Murr mantissa ad inscr. classiar. Pompej. Nor. 1793. Tab. II: ubi, meo quidem arbitrata, auctor male legit Surripit pro Feret,

Romanorum capitalem irrepserunt, quam per medium aevum usurpatae sunt, lineam illam transversam, ut E per eam notaretur, adhibitam esse, ex tritis illis compendiis P et P , praepositiones *Per* et *Prae* significantibus, recte colligimus. Sunt etiam exempla trium linearum transversarum $\equiv$, quae pro litera E usurpantur (§. 202). Ad varias igitur hujus literae formas qui attenderint haud injuria reprehendent Carpentierum, qui (in alphab. Tir. p. 16. v. 8) notam L — *Ille* corrigendam putavit L^c , non intelligens, unam eandemque esse utramque harum notarum terminationem, sive C = E sive — = E. ponas. Auctores etiam novi operis diplomatici (III. 576), in ea Tironianae hujus literae forma, quae sola linea transversa constat, *rd e* (*cursivum*) deprehendentes, quomodo deprehendere potuerint, plane non intelligimus. Pariter iidem (ibid.), Tironianum S = DE (1) literam D solum, eamque siglam esse praepositionis *De*, existimantes, errant, quum haud dubium sit, quin ex S et C conjunctis haec nota constet.

§. 107. F. Tres potissimum hujus literae sunt formae. Prima, eaque principalis, conspicitur in notis h — *Fa* = *Familia* (49), h — *Fes* = *Fides* (57), h — *F(e)e* = *Fere* (16) cet. Varias autem ejus mutationes, quae et in vulgaris scriptio- nis generibus obtinent, ita factas esse censemus, ut characteris F angulus superior primam retunderetur, quemadmodum vide- mus in inscriptionis cujusdam (ap. Montfauc. in diar. Ital. 118)

vocabulo NEOFITA (conf. Lupi epitaph. Severae mart. 154. 167); deinde omnino rotundaretur, hac forma f, quae conspicitur in lapidum titulis, quos mox (§§. 129. 137), proferemus; tandem de-
nuo acueretur, lingua literae penitus sublata, ut in ultimo verbo inscriptionis (ap. Scarf. l. l. 113) hujus:

AN

DIS MAN VOΛVSS.
VIIVSTAN. ITVITIIΛIAII. PRI
MIGIINIAII. Λ. VITIAIVS
ONISIMVS. BIINII. MIIRIINTI
BVS NICIT

i. e. *Ficit*, pro *Fecit*; atque ita etiam in alius inscriptionis (Schoepflin. Mus. lapid. Tab. I. fig. 2) vocabulo NIVS . Quibus formis non omnino dissimile est F, quod speciem habet Gamma Graeci in monumentis Patavinis (a Sertor. Ursat. edit. p. 237. n. X), in verbo ΓECIT. Hinc denique et illud Tironianum, quod inversum quoque nonnumquam cernitur, ut in F = *Fmentum* = *Fru mentum* (111).

§. 108. Altera hujus literae figura non linguam solum, sive lineam transversam inferiorem abjicit, sed et superiorem. Exempla sunt in notis V . = F. = *Felix* (51), h | = Fa = *Femina* (92), V = Fis = *Facilis* (50), + = FX. = *Fax* (165), F = F(s)T. = *Festus* (164) cet. Neque ista hujus literae forma in vulgari

scriptura est insolens. Inter libros manu scriptos Latinos, quos Viennae vidi, longe vetustissimus est, qui Tridento illuc translatus, quatuor evangelia complectitur: atque in eo τ̄ F forma semper est }.

§. 109. Tertia F Tironiani figura cernitur in sigla F^{I} = F = *Forte* (2), atque in notis $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = *Fet* = *Fervet* (165*), $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = F(s) = *Fas* (74). Neque ea mira est, quippe quae in antiquissimis literis Latinis usurpetur (Nov. op. dipl. II. 319), Furiorum etiam sepulchro cuidam inscribatur: Q^{I} . O^{I} VRIO A^{I} . F^{I} , i. e. *Q(uinto) Fourio A(uli) F(ilio)* (Kircheri Latium 67. Fabretti inscr. p. 240. n. 644. P. Sanct. Bartoli liber, qui inscribitur: *Gli antichi sepolcri overo Mausolei Romani ed Etruschi*. Tab. 26). Originem ducere hanc formam verisimile est ex illa F^{I} (§. 107). Etenim media inter utramque ea est, quam videre licet in inscriptione, edita a Gorio (Monum. sive Columbar. libert. Liviae Aug. p. 221), ubi reperias nomen *Fabius* ita exaratum F^{I} A^{I} BIVS.

§. 110. *F et truncatum et aliis literis junctum.* Tironiani F cum alia litera conjuncti linea superior sequente characterе plerumque involvitur, ut in $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = FCus = *Facinus* (57), $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = FB(l)is = *Flebilis* (121), $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = FGat = *Flagrat* (125), $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = FOet = *Fovet* (134), $\text{F}^{\text{I}^{\text{I}}}$ = FS = *Fassus* (89). Maxime autem occultatur et obscuratur, quum literam, quae sequi debebat, sibi extra ordinem praeponi patitur (§. 209. 166);

ut fit in $\text{O}(f)S = \text{Fors}$ (16), $\text{O}(f)Sse = \text{Fortasse}$ (16), $\text{U}(f)M. = \text{Fumus}$ (166), $\text{U}(f)C = \text{Functus}$ (110), cet. Syllabas *Fa, Fe, Fi, Fo, Fu*, exprimunt tachygraphi notis (27).

§. 111. **G.** Duae sunt imprimis hujus literae formae. Una G , altera G . Illa trita est et usitata, ut in notis $\text{GBLa} = \text{Gleba}$ (149), $\text{GLit} = \text{Gliscit}$ (150), cet. atque etiam vulgaribus Romanorum literis nonnumquam immiscetur (Lupi l. 167). Haec G , etsi rarius, in quibusdam tamen notis observatur, ut in $\text{G} = \text{Gener}$ (55), $\text{G} = \text{Gradus}$ (73), $\text{G} = \text{Graecus}$ (4), $\text{Gor} = \text{Grassator}$ (79). Videtur quidem ea forma non dissimilis Gamma Graeco; sed multo etiam magis cum hoc convenit figura, quae in mediis vulgaribus Romanorum literis quandoque conspicitur, ut in inscriptione (ex monim. Patav. 315. Gruter. 912. 11) hac.:

FAFIFIVS. Q. F.
 FERREIOS VIVOS
 FECIT SIBI ET SVIS
 IN FRONTE. PEDES XXX
 RETRO. P. V.

Tironianae autem hujus literae figurae sensim ita sunt enatae:

$\text{F} \leftarrow \text{G} \leftarrow \text{G}$

§. 112. *G et truncatum et aliis literis junctum* in notis caudam plerumque amittit, cujus locum litera, quae sequitur, occupat, ut in ζ — GS. — *Gavisus* (72), ζS — GSus — *Genesius* (97), h — GA — *Graeca* (4). Resupinatur praeterea haec litera ad eundem modum, quo C resupinari (§. 100) vidimus. Exemplo sint notae Ω — G(e)L. — *Gemellus* (102), ΩM — GM. — *Geminus* (102. c), R — GRis. — *Gruis* (179), $\text{D}\text{E}\text{G}\text{U}\text{R}\text{a}\text{t}$ — *Degyrat* (156). Ubi vocales Tironianum G sequuntur, quinque syllabae notantur $\zeta\ \text{u}\ \zeta$
 $\Omega\ \Omega$.

§. 113. **H.** Haec capitalis literae forma in notis Tironianis integra numquam comperit; truncata (§. 114) reperitur. Quum enim tachygraphis curae esset, ut, quod in capitali forma tribus fit stili ductibus, id uno absolverent, M pinxerunt. Neque aliam originem habet vulgaris hujus literae figura h, quam uncialem appellant. Sed in notis Tironianis ejus hasta paulum est curvata, ut in R^{p} — hor — *Honor*, h — htus — *Honestus* (56), h — h(os) (14). Ad ejusdem formae similitudinem prope accedit figura h , quae in vulgari scriptura interdum comperit (Lupi ad p. 157. Tab. 17).

§. 114. *H et truncatum et aliis literis junctum.* Triplex ejus spectanda est forma; siquidem duabus, quas modo lustravimus, accedit et capitalis, cujus prima tantum linea in notis su-

perest. Exemplo sint H — *H(ic)* (7), H — *HR* — *Heres relictus* (85), H — *HR.* — *Hortus* (168), cet. Etenim Romani in ipsa vulgari scriptura hancce literam Graecorum more nonnumquam sic mutilarunt H (Sert. Urs. 737. Fuchs I. 224. Rasche lex. num. Suppl. II. 19. Coleti. 429). Altera eaque Tironiana forma H , si aliis literis jungitur, aut cauda minuitur, ut in H — *HC* — *Hac* (14), H — *HML* — *Humilis* (67), H — *HBtat* — *Habitat* (113); aut capite, ut in H — *I(n)Hat* — *Inhiat* (148), H — *E(x)HSit* — *Exhausit* (109). Uncialis denique formae H superior hemicyclus servatur, inferior abjicitur in H — *HEet* — *Haeret* (84), H — *H(ae)Sit* (84), H — *H(u)Pum* — *Hypocaustum* (157), H — *HREis* — *Herix* (172*), H — *H(u)RPa* — *Hypocrita* (173). Si vocales huic literae junguntur, syllabae hanc prae se ferunt speciem: H H H H H (27).

§. 115. I. Tironiana haec litera capitalem quidem servat formam, sed varie interdum inclinātam. Documento sunt notae I — *IB* — *Ibi* (4), I — *lit* — *Jacit* (19); I — *Itat* — *Jactat* (20). Quod ad literam attinet, quam sub specie lineae fractae Benedictini (III. 577) deprehendisse sibi visi sunt, eam non reperi, unde verisimile fit, eos errasse, duas fortasse literas pro una habentes, ut in notis I — *IA(m)* (2), I — *IA.* — *Imago* (127).

§. 116. *I et truncatum et aliis literis junctum.* Huic quidem literae ob maximam ejus simplicitatem et exilitatem haud multum detrahi posse, per se patet. In plurimis autem scriptis antiquis, quae currente manu exarata sunt, accidit, ut praecedenti literae infra adjungeretur. Exempla praebet scriptura Romanorum currentis, cujus specimen (§. 100) dedimus, ubi in vocabulis *Fidem* et *Optimo* litera I linguae τ̄ F et tecto τ̄ T adhaeret. Bis idem animadvertere licet in uno eodemque vocabulo *Filiae* in inscriptione, quam mox (§. 137) proferemus. Quid? quod in Graecarum etiam literarum nexibus, quibus typographi olim usi sunt, iste I adpendendi mos invaluit. Exemplo sit $\mu = \nu$. Similia igitur in ratione scribendi notariorum, tam Graecorum, quam Romanorum, observari neque mirum est, neque difficile demonstratu. Graeca hujus rei exempla perspicua in appendice hujus libri (§. 484. 488) edentur; Romana vero haec sunt: $\beta \ \varsigma \ \rho \ \gamma \ \mu \ \nu$ (26 — 29) cet. Situm literae I nonnumquam mutari, modo (§. 115) diximus; idque fit praesertim, quum literae S sequenti jungitur, siquidem huic I erectum commode jungi nequit (§. 161), e. c. in $\overline{\text{I}} = \text{ISLis} = \text{Insatiabilis}$ (55), $\overline{\text{I}} = \text{ISV}(t)um = \text{Irsitivum}$ (94), cet. Eundem hujus literae situm videre licet in media quoque nota, ut in $\overline{\text{I}} = \text{N}(i)Dum = \text{Nitidum}$ (171), et in fine notarum ut in $\overline{\text{I}} = \text{Elit} = \text{Enituit}$ (183. c), $\overline{\text{I}} = \text{M}(i) = \text{Mih}$ (4). Atque in vulgaribus etiam Romanorum literis I jacentis exempla esse, haec docet inscri-

ptio: OF. SECVND, i. e. Of(ficina) Sēcundi (Fuchs hist. Mo-
gunt. II. 154.). Ita autem degenerat interdum transversa haec
linea in notis Tironianis, ut ascendere vel descendere videatur,
nihiloque minus significet literam I, e. c. = IC = *Id cir-*
co (125*), = IG = *Igitur* (3); imprimis quum praepositio-
nes I — *In* et = *Ex* concisae junguntur, ut in =
I(nex)BLis = *Inexorabilis* (106), cet. (§. 270).

§. 117. **K.** Ipsa capitalis fere est Tironiana hujus literae
figura, qualis conspicitur in nota = K = *Kalendae* (103).
Atque eadem forma in eodem est vocabulo in lapidum titulis, qui
vulgaribus literis scripti sunt (Inscr. ant. basil. S. Pauli Rom. 1654.
p. 54). Numquam autem a tachygraphis adhibitam esse hanc lite-
ram reperies, nisi quum syllabam CA significare vellent. Quod
quare ab iis factum sit ut penitus perspiciatur, veterum gramma-
ticorum de vi ac virtute, quam literae K inesse putabant, judicia
hic recensere juvabit. Valerius igitur Probus (ap. Putsch. col. 1486),
qui medio saeculo primo post Christum natum vixit, *K litera*, in-
quit, *non scribitur nisi in principiis nominum ante A literam*;
quibus plane respondent, quae habet Velius Longus (ibid. col.
1218) ineunte saeculo secundo. Sed et Diomedes (L. II. p. 419)
quadringentis post Christum natum annis *K consonans muta*,
inquit, *supervacua: qua utimur, quando A correpta sequitur*,
ut: Kalendae, Kaput, Kalumnia. Quin id ipsum etiam, quod,
saeculo circiter interjecto, literam K omnino proscribit Priscianus,

(L. I. p. 543) dicens: *K quidem supervacua est penitus: nulla enim ratio videtur, cur, A sequente, K scribi debeat*, id ipsum, inquam, satis docet, hujus etiam grammatici aetate τῷ K eandem tributam fuisse vim ac potestatem. Rationem vero, quam Priscianus ignorare videtur, Terentius Scaurus reddit hisce verbis: *Singulis literis syllabae notabantur; K ponebatur, quae suo nomine (i. e. Ka) A continebat* (Vossii op. II. 26). Hinc, ommissa vocali A, quam supervacuam putabant, olim scribebant *Krtago, Khumnia, Kput, Klendae, Krus, Knus* (Scaliger ad Euseb. Montfauc. palaeogr. Gr. 130). Hinc et Quintilianus (Inst. orat. I. 1. 9. Tom. I. p. 62) literam K, quum duas comprehenderet literas, *notam* appellat, non ignarus, fuisse qui eam simpliciter adhibendam putarent, quoties A sequatur, (ibid. I. 7. 10. p. 177). Hinc denique literam K non nisi in vocabulis, a syllaba *Ca* inchoantibus, pro sigla usurpatam esse arbitramur, ideoque omnino diffidimus siglarum interpretibus iis, qui alias substituunt syllabas. Quum igitur illa de hujus literae conditione veterum opinio adeo communis fuerit et vulgaris, quin etiam in lapidum titulis haec litera ita usurpata sit, e. c. in verbis *ViKArius* (Reines. p. 564. n. 39) *ArKA* (Marmora Pisaur. 18) *KArissima* (ibid. 25) *EvoKAtus* (Gruter 545. 9. Antiqu. explic. Tab. 46); certe non mirabimur, tachygraphos Tironianos in syllaba *Ca* exprimenda vocalem A post consonantem K semper fere omisisse.

§. 118. *K et truncatum et aliis literis junctum.* In ipsis Romanorum literis vulgaribus K a recta forma adeo jam recessisse, ut $\text{KAL} = \text{KAL}(\text{endae})$ scriberetur, prisca testantur monumenta (Nov. op. dipl. II. Tab. 26. V. 7). In notis Tironianis varie mutilatur. Primum ita, ut binis lineis transversis privetur, quae a sequentibus supplentur literis, ut in $\text{K}^{\text{a}} = \text{K}(\text{a})\text{Rus}$ (94), $\text{K}^{\text{a}} = \text{K}(\text{a})\text{N.} = \text{Canis}$ (175. c), in quibus K^{a} — Ar et K^{a} — An transversarum linearum locum occupant. Deinde ita, ut linea erecta careat. Quae quidem forma K^{a} in collectione Gruteriana haud facile agnoscitur, siquidem in ea multae notae, quod atinet ad earum inclinationem et statum, perperam sunt delineatae, ut K^{a} K^{a} K^{a} — Kaput, Kanit, Kalx (72. 173. 129); quarum veriores figuras K^{a} K^{a} K^{a} suppeditat liber Cassellanus. In hisce quidem formis literam K Carpentier non vidit, easque (Tab. I.) vocabulis adnumeravit, quae a litera C incipiunt. Sed Kappa tachygraphorum Graecorum pari omnino forma, quod eodem modo ex K capitali exortum est (§. 484), facit, ut rectius de illa figura judicemus, omnemque, quin verum K sit, dubitationem tollit. Aliis literis antecedentibus K truncatum eam habet formam, quae conspicitur in K^{a} — SK(a)it — Scatit (165), K^{a} — ARK(a)a — Arcadia (181); paulumque mutatam in K^{a} — UKAa — Vacca (175); magis etiam mutilatam in K^{a} — K(a)Ret (18), K^{a} — K(a)RDo (150).

§. 119. **L.** Principalis hujus literae Tironiana species ex vetustissimis characterum formis est, cerniturque in L = L. = *Locus* (62), L^p = Lo = *Lego* (42*), L^c = LG. = *Lacunar* (163). Sed varia ejus inclinatione varioque situ haecce figura varie mutatur. *L* et truncatum et aliis literis junctum modo virgula erecta caret, quae ab alio caractere absorbetur; ut in L^s = SLum = *Solum* (63), L^n = SAL (68), L^d = A(l)Cat = *Albicat* (151), L^v = ALs = *Aliquatenus* (81); modo basi, ut in L^r = LRrius = *Ligarius* (49*), L^b = L(am)Bit = *Lambit* (112), L^a = L(a)C. = *Lac* (176). Duo autem sunt, quae incognita esse nolumus: unum, quod praecipite stilo exarati L angulus in depressum quandoque sinum degenerat, ut in L^n = NL = *Nullus*, L^i = N(i)L (4), L^h = S(i)L(l)a = *Stilla* (147), L^l = I(nu)Lis = *Illustris* (123), L^o = OL = *Obliteratus*, L^o = OLo = *Oblivio* (114); alterum, quod sola saepe linea, aliam ejusdem notae literam dissecans, vice fungitur literae L, ut in L^m = MLPum = *Monopolium* (148), L^p = P(o)LCum = *Poculum* (149), L^s = SLe = *Scalae* (162), L^a = ALRa = *Armilla* (161), L^h = CLa = *Cella* (162), L^v = ALVa = *Olla* (168), L^o = OLim (147). Similis fere est huic L Tironiano in vulgari scriptura forma L , quae in quodam lapidis titulo (Fuchs hist. Mog. II. 163) exstat, quem saeculo quarto exaratum esse putant. Vix au-

tem alia litera tot modis circumagitur et convertitur, quot haec. Exemplo sint syllabae *La, Le, Li, Lo, Lu*, quae sic notantur: (27. 28). Sed in vulgaribus quoque literis L interdum esse inversum , docent inscriptiones lapidum (Sert. Ursat. 83o. Fuchs hist. Mogunt. I. 100).

§. 120. **M.** Tironiana hujus literae forma, eaque integra et erecta, a capitali haud multum discedit; ut in = M. = *Modus* (32), = M(e)um (129), = M(s) = *Majestas* (198), = M(e). = *Mers* (69), = M(e)it = *Meminit* (87), cet. *M* et truncatum et aliis literis junctum nunc dextro privatur latere, ut in = M(a). = *Magnus* (41), = *Mor* = *Minor* (47), = M(a)M(a). = *Mamma* (180): nunc sinistro, ut in = M(e)S (28), = MSus = *Missus* (38), = MC. = *Modicus* (32), = MGat = *Micat* (110. c), = MG = *Magis* (14): nunc utroque, ut in = M(a)C. = *Macer* (67. c), = M(a)C(l)a = *Macula* (67). Interdum, ut alium una comprehendat characterem, invertitur. Scilicet = M(at) = *Maturus* (129), ut simul = at, = M(au). = *Maurus* (153), ut = au, = M(ω). = *Modestus* (32), ut ω eodem calami ductu formetur. Syllabae, quas quinque vocales, quum M sequuntur, constituunt, hae sunt: (28).

§. 121. **N.** Hancce in notis Tironianis literam majuscularam generi aequae subjectam esse ac reliquas, ex duplici ejus forma satis intelligitur. Est enim aut capitalis, aut uncialis. Illa a vulgari N insueto tantum situ recedit, cujus causa est aut faciliior cum vicino caractere nexus, unde jacens N videbis in $\mathcal{N}$ = N(e)C (1), $\mathcal{N}_s$ = N(e)S = *Necesse* (59), $\mathcal{N}_z$ = B(e)N(e) (42), cet. aut antiquitas, unde conversum $\mathcal{N}$, quod in tabulis Eugubinis, numisque priscis comparet, reperies in notis $\mathcal{N}$ = N = *Nescio* (1), $\mathcal{N}_r$ = N(r)it = *Non credit* (51), $\mathcal{N}_a$ = N(am) (2), $\mathcal{N}_t$ = N(t)tio = *Natio* (79). Sed uncialem etiam formam videre licet in notis $\mathcal{N}$ = N(o) = *Non* (4.c), $\mathcal{N}$ = N(o)B = *Nobis* (15), $\mathcal{N}$ = NO = *Nolo* (34), $\mathcal{N}$ = NO(s) (28), $\mathcal{N}$ = ON(us). = *Onus* (131), $\mathcal{N}^2$ = CNAus = *Cachinnus* (123), $\mathcal{N}_g$ = AGNus = *Agnus* (175).

§. 122. *N et truncatum et aliis literis junctum.* Videamus primum formam capitalem. Jacentis Z modo basis perit, ut in $\mathcal{Z}$ = (t)NR. = *Notarius* (106), $\mathcal{Z}$ = N(as) = *Nonas* (103), $\mathcal{Z}$ = NR = *Numerus* (72): modo totum fere signum, tecto solo salvo, ut in $\mathcal{Z}$ = N(u)C = *Nunc* (15), $\mathcal{Z}$ = U(an)Cit = *Vanescit*, ubi inter $\mathcal{Z}$ et C hujus literae partem illam superesse ex primitiva $\mathcal{Z}$ = U(a)N(um)um (121) intelligitur. $\mathcal{N}$ erectum et conversum sinistro saepius latere minuitur, ut in $\mathcal{N}^h$ = NCa = *Noverca* (55), $\mathcal{N}$ = NS(am) = *Nusquam* (5), $\mathcal{N}^b$ = NB. = *November* (103), $\mathcal{N}^g$ = NG.

at = *Navigat* (177). Ad uncialem formam quod attinet, ea, quum truncata est, difficillime agnoscitur; siquidem non nisi dimidia ejus pars interdum superest, ut in $\mathcal{A}^2$ = A(n)Cus = *Anniculus*, $\mathcal{L}$ = A(n)Lis = *Annalis* (102), $\mathcal{R}^h$ = R(e)SNa = *Resina* (199): atque aliquoties nexus efficit ut erigatur, e. c. in $\mathcal{T}$ = TNV = *Tenuis* (67), $\mathcal{L}'$ = A(dt)NVat = *Adtenuat* (67), $\mathcal{S}$ = S(t)Nit = *Sternit* (90). Quodsi quinque vocales N Tironianum sequuntur, notae hae sunt: $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{V}$ $\mathcal{O}$ $\mathcal{Z}$ (28).

§. 123. O. Tironianae hujus literae formae plures reperiuntur. $\mathcal{O}$, in $\mathcal{O}$ = O. = *Ordinarius* (74), $\mathcal{O}'$ = O(t)um = *Otiunt* (73), $\mathcal{O}''$ = Oit = *Obit* (21). Deinde $\mathcal{O}$ (26), in $\mathcal{O}^1$ = OLet (166*), $\mathcal{O}^2$ = OGum = *Ocimum* (168). Tum $\mathcal{O}$, ab imo apertum, in $\mathcal{O}$ = OO = *Omnino* (4), $\mathcal{O}$ = OO(r)tus = *Obortus*, $\mathcal{O}$ = OO(r)S = *Oborsus* (151), $\mathcal{O}$ = O(u)P. = *Olympus* (174). Neque hanc $\mathcal{O}$ formam peculiarem esse Tironianae scripturae, antiqua testantur documenta. Ex quibus instar omnium profero epigraphen ex museo Kirkeriano (L. 11)

NOVIOS. PLAVTIOS. MED. ROMAI. FECID.
id est, *Novios Plavtios med (me) Romai (ae) fecid (t)*. Omega denique Graecum conspicitur in $\mathcal{W}$ = ω = *Optimus* (4), $\mathcal{W}$ = ω um = *Obscurum* (114), $\mathcal{W}$ = ω it = *Odit* (77),

Ω = ωat = *Ornat* (56). Eandemque literam, vulgaribus literis Latinis mixtam, in aliis etiam esse scriptis, tum libri do- cent manu scripti, ut Parisinus (Nov. op. dipl. T. III. Tab. 57. II. v.) in verbis INCIPIVN. CANΩN, ac S. Germanensis (ibid. III. et IV) in nomine D̄Ω i. e. *Deo*: tum lapidis cujusdam titulus (Sert. Ursat. col. 1020) in vocabulo BIKTΩRE, i. e. *Victore*.

§. 124. *O et truncatum et aliis literis junctum.* Quem- admodum in iis, quae literis vulgaribus olim scripta sunt, ut bre- vior redderetur versus, O in characterem vicinum saepius est in- sertum (Fuchs I. 40), e. c. in ΩNS, quod videsis, in inscriptione (ex act, Pal. I. 204) hac;

ita et in notis Tironianis, literis praesertim C, G, S sequenti- bus, O ad monogrammatismum innectitur. Exempla sunt Ω = CO = *oc* (29), Ω = COit = *Occidit* (18), Ω = GOat = *Oppignorat* (78), Ω = SOTum = *Ostium* (162):

quae qui diligenter consideraverit, facile intelliget, formam hanc eo tantum imperfectam esse, quod a manu festinante non omnino clausa sit. Praeterea aliis juncta haec litera parum obscuratur, ut in No = *NOum* = *Notum* (79), Do = *DOMus* = *Domnus* (78), O = *OS* (96), Op = *Opertet* (48): qui quidem hanc literam cum sequenti conjungendi modus haud dissimilis est ei, quem scriptura Romanorum cursiva habet in speciminis, ante (§. 100) a nobis editi, vocabulis *Optimo*, *Quoque*, *Voluntate*, *Non*, *Venditionum*. O ab imo apertum cum litera D sociatum comparat in So = *S(dl)D(o)* = *Dissimilitudo* (154), Si = *S(il)D(o)* = *Similitudo* (154), cet. (§. 102). Omega Graeco truncato adimit vel litera sequens latus sinistrum, ut in Op = ω P = *Opinio* (48), Od = $\omega(is)us$ = *Odiosus* (77); vel litera antecedens latus dextrum, ut in Ad = *A(d)wat* = *Adornat*, Ex = *Ewat* = *Exornat* (56), Co = *C(on)wet* = *Commonet*, De = *DEwet* = *Demovet* (52).

§. 125. P. Quae frequentius in notis Tironianis comparent P non magis clauduntur, quam prisca Graecorum et Romanorum P P (Piranesi mon. degli Scipioni. 1785. Ejusd. via Appia. Venuti descr. delle antich. di Roma. P. II. ad p. 5. Graev. thes. IV. 1854). Sunt enim P P P ; sive priores formae ex Graecis ita descenderint: P P P P ; sive ultima aut ex P inverso (§. 266) emanaverit, aut tachygraphorum studio debeatur, qui, ut uno

calami ductu characterem absolverent, in superiore hemicycli parte inchoantes literam simili ratione effinxerunt, qua in diplomatibus regum Francorum ꝑ saepissime effictum videmus. Inde vero ne quis forte inferat, recentiorem hujus formae esse usum, en eam ipsam in antiquo lapidis titulo (Fuchs hist. Mog. I. 206), ubi legitur ꝑIENTISSIS, i. e. *Pientissimis*. Secunda figura Ꝓ, si non Graecae est originis, at certe ex Latino P supino Ꝓ originem traxit. Tertiam denique ita sensim ortam esse arbitramur ꝑ ꝑ. Quae enim media inter vulgare et Tironianum P hic conspicitur figura, ea tam in tabulis Eugubinis, quam in aenea quadam, quae anno post Christum natum vigesimo septimo data est (Maffei hist. dipl. 38. Tab. II), jam reperitur in verbo R E C E ꝑIT, atque in scripto saeculi quarti aut quinti CAꝒCILI CYPRIANI (Nov. op. dipl. T. III. Tab. 55. VI. vi. 3). ꝑ Tironiano saepius significatur praepositio *Prae*, et in omnium fere verborum, quae cum ea praepositione sunt composita, principio ponitur. Ꝓ vero syllaba *Pe* est, atque etiam loco praepositionis *Per* usurpatur (§. 266). ꝑ denique videre licet in ꝑ = P. = *Potest* (7), ꝑ = Pat = *Probat* (31).

§. 126. *P et truncatum et aliis literis junctum.* ꝑ aut literae sequenti fulcrum suum cedit, ut in ꝑ = PS = *Praesertim* (3), ꝑ = PCis = *Paucis* (6), ꝑ = PGes = *Progenies* (47); aut literae antecedenti caput, ut in ꝑ = CPit = *Cupit* (72), ꝑ = ePus = *Epos* (124), ꝑ = OP = *Opus* (48), cet.

A caractere, qui sequitur, $\tau\bar{g}$ $\leftarrow$ basis absorbetur in $\checkmark$ = PRit
 = *Portendit* (19), $\checkmark$ = PR. = *Populus Romanus* (39), $\checkmark$
 = P(i)it = *Perjicit* (19), $\checkmark$ = PRN. = *Prunus* (170).
 Difficillime autem $\tau\bar{g}$ $\nearrow$ caput solum, reliquo corpore penitus
 sublato, agnoscitur in $\checkmark$ = AGPa = *Agrippa* (185), $\checkmark$ =
 AP. = *Aper* (174), $\checkmark$ = APat = *Anticipat* (73),
 $\checkmark$ = A(d)P = *Ad ipsum* (20), $\checkmark$ = BP = *Biceps* (73). Ea-
 dem litera, capite amisso, ex solo fulcro saepe est divinanda, ut
 in $\checkmark$ = TO(p)Dum = *Torpidum* (94), $\checkmark$ = O(p)N. =
Pontifex (91), $\checkmark$ = O(p)Nus = *Oppidanus* (76), $\checkmark$ =
 E(p)Mat = *Emancipat* (73). Quinque, quae a P incipiunt,
 syllabae notis $\checkmark$ $\leftarrow$ $\rightarrow$ $\swarrow$ $\searrow$ (28) exprimuntur.

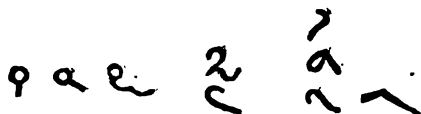
§. 127. Antequam ad sequentem literam progredimur, sin-
 gularis characteris $\checkmark$, pro PH, qui in notis Tironianis satis fre-
 quens est, mentionem faciamus. Cujus ratio et conditio quum
 ea sit, ut suspensos nos jam diu atque incertos teneat; quo
 etiam aliis harum rerum curiosis judicandi copiam demus, com-
 plures notas, in quibus ille est character, hic subjicimus collectas:
 $\checkmark$ = PHV. = *Phoebus* (133), $\checkmark$ = PHR(t)a = *Pha-*
retra, $\checkmark$ = PHR(t)ium = *Pharetrazonium* (126), $\checkmark$ =
 PH(l)Cis = *Philocitharis*, $\checkmark$ = PH(l)Cis = *Philocitharestis* (172),
 $\checkmark$ = PH(u)L = *Phaselus* (178), $\checkmark$ = PHT. = *Phthisis*,
 $\checkmark$ = PHTus = *Phthisicus* (180*), $\checkmark$ = PHPL. = *Philoso-*

phus, PH = PHA. = *Philosophia* (189), PHLa = *Philophasalia* (138), EPHV = *Ephemeris* (124), EPHV = *Ephebus* (153). — Quum igitur iste character in qualibet harum notarum conspiciatur, earumque omnium significatio postulet, ut ipsis insint literae PH; recte inde colligere nobis videtur, hoc ipso caractere significari PH.

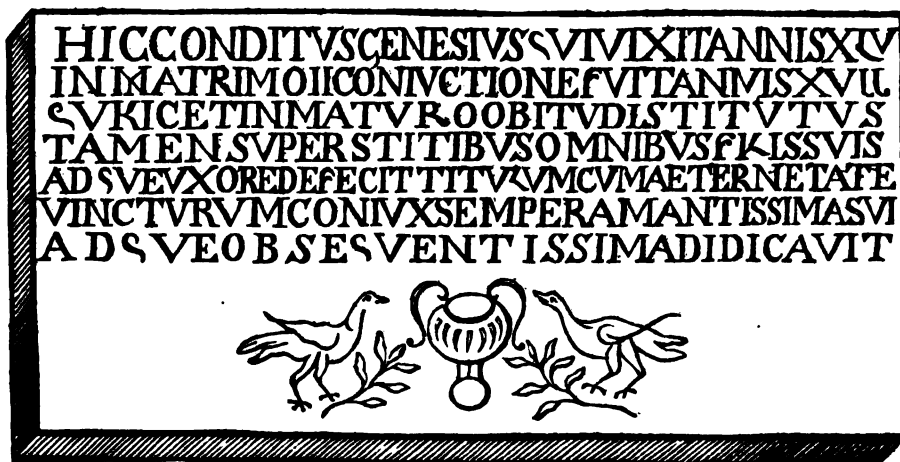
§. 128. Enimvero naturam ipsius indolemque investigandi periculum faciamus. Alteram ejus partem simillimam videri literae S, nemo erit, qui non animadvertat. Eodem enim ipso modo PS notantur (§. 126. 245). Sunt autem in illis, quas exposuimus, notis, quae impediunt, quo minus literam S ibi significari putemus, siquidem quaedam vocabula, his notis notata, nequaquam eam continent, ut *Pharetra*, *Pharetrazonium*. Re itaque diligentius examinata, duo tantum supersunt modi, intortum hunc et tenacem nodum solvendi. Unus, ut in figura illa Phi Graecum latere statuamus, eodem calami ductu olim S exaratum (Montf. pal. Gr. 336), ex quo, negligentius formato S , id ipsum denique S sensim ortum esse, non omnino repugnat. Accedit, quod aliae etiam Graecae literae, videlicet Omega (§. 123) et Chi (§. 145), in Tironianis deprehenduntur notis. Verumtamen vix est, quod impediatur, quo minus altera etiam explicandi ratione ex ipsis Latinis notarum literis formam illam ducamus. Jungamus igitur S et M Tironiana, atque videamus, quam figuram hoc scribendi genus postulet. Sine dubio hanc: M . Jam vero angulis in hac

figura a festinante stilo rotundatis, ea ipsa existat necesse est, eodem modo, quo N fieri , quin etiam S, supra (§. 122) vidimus. Sed quaecumque tandem sit, aut Phi Graecum, aut P et H, utrumque Latinum, eadem ejus vis est, eademque significatio; nec nostrum est, totam componere litem.

§. 129. Q. Hujus literae formae Tironianae praecipuae sunt ; quas ex antiquissimis originem trahere censemus hoc modo:

Notarum, literae Q quatuor figuras Tironianas exhibentium, specimina sufficiant haec: = Qit = *Quaerit* (48), = Q(o), = *Quo* (4), = Qat = *Quadrat* (75), = Q. = *Queritur* (86). Neque desunt in vulgari scriptura ejusdem literae formae illis characteribus similes. Primam reperies in lapidis titulo, quem (ex act. Palatin. III. 42) apponimus:

i. e. *Hic conditus Genesisus qui vixit annis XLV in matrimo-
(n)ii conju(n)ctione fuit annis XVII qui licet in maturo obitu
distitutus tamen superstibus omnibus fili(i)s suis ad sue uxore
defecit titulum cum aeternitate vinciturum conjux semper
amantissima sui adque obsequentissima didicavit. — — —*

Secunda forma priscum 2 est, dextrorsum ab imo apertum
(Nov. op. dipl. II. 40), cujus tantum caudam mutatam esse vide-
mus. Tertia forma τϖ̄ ϣ in scriptura Romana currenti (§. 100)
adeo dissimilis non est, ut, dum paulum mutatum cogitemus, non
agnoscatur et idem. Quarta denique ipsum fere Q est, quod in
inscriptione, saeculo secundo, Marco Aurelio imperante exarata,
exstat; cujus specimen (ex Marini act. frat. Arval. I. 263) hic de-
lineandum curavimus;

D M S
INCVSTORAVATIANVS
FILIVS BONVSQVISEMPER
PARENTIBVSQVISENVIS

Haec ita lege: D(iis) M(anibus) S(acrum) PVPVS TORQVA-
TIANVS FILIVS BONUS QVI SEMPER PARENTIBVS OB-
SEQVENS.

§. 130. *Q et truncatum et aliis literis junctum.* Prima Tironiani Q figura cauda privatur; in cujus locum, quae sequitur, litera substituitur, ut in $\mathcal{Q}$ — QP = *Quam plures* (7). Secunda, licet aliis juncta, integra conspicitur in $\mathcal{Q}$ — QV(e) = *Quae* (5), $\mathcal{Q}$ — Q(o)Q. *Quousque* (105). Tertia caudam perdit in $\mathcal{Q}$ — QR = *Quare* (6), $\mathcal{Q}$ — QS = *Quasi* (6); caput autem in $\mathcal{Q}$ — Q(i) = *Quid* (5). Quartae caput absorbetur a litera antecedenti in $\mathcal{Q}$ — UQ. = *Uterque* (9), $\mathcal{Q}$ — IQR. = *Inquirvat* (149). Est enim haec nota a $\mathcal{Q}$ — QRat = *Quirvat*. Difficillime vero agnoscitur litera Q in $\mathcal{Q}$ — Q(am) = *Quam* (5); atque interdum caput ejus in parvum rotatur orbem, caudaque alii simul servit literae, ut in $\mathcal{Q}$ — Q(i)N. = *Quin* (5). — Quinque syllabas a Q incipientes in Gruteriana quidem collectione (28) frustra quaesiveris. Sunt autem hae: $\mathcal{Q}$ sive $\mathcal{Q}$ — Qua, $\mathcal{Q}$ sive • — Que, $\mathcal{Q}$ sive $\mathcal{Q}$ — Qui, $\mathcal{Q}$ (o) — Quo, $\mathcal{Q}$ — Quu.

§. 131. Singularem praeterea de hac litera observationem hoc loco addere libet. In pluribus vocabulis, quae, vulgaribus literis scripta, a C incipiunt, tachygraphi, quum V sequeretur, pro C usurparunt Q; quoniam, hoc posito, V per se intelligi sibi per-

snasum habebant: simili ratione, qua literam K solam positam esse, quum A sequi deberet, supra (§. 117) diximus. Exemplo sint $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QMa = *Cucuma* (164), $\overset{h}{\curvearrowleft}$ = QLa = *Culcita* (108), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QNa = *Culina* (167. c*), $\overset{h}{\curvearrowleft}$ = QL. = *Culmen* (160), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QLa = *Culpa*, $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QBL(l)is = *Culpabilis* (76), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QO(r) = *Cultor*, $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QTum = *Cultrum* (160), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QT(l)um = *Cultellum* (160. c), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QA. = *Cultura* (160. c), $\overset{h}{\curvearrowleft}$ = QT. = *Cultus* (160), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QNa = *Cuma* (150), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QBL. = *Cunabulum* (150*), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QR. = *Cur* (148), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QRte = *Curte* (Carp. I), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QRius = *Curtius* (186), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = QRlis = *Curulis* (148), $\overset{h}{\curvearrowright}$ = Q(is)SLa = *Curulis sella* (149). Ex quibus paucissima, et raro quidem, vulgaribus etiam literis sic scripta reperies, ut *quur*, et *Quartius* (Gruter inscr. 1007. 1. 1010. 5). Nullum igitur in Tironiana illa orthographia latet singulare etymon, ut e. c. vocabulum *Culcita* ductum sit a קלה *Torrui*, quasi *Foeno farctum* significet; *Qultrum*, *Qultellum* a קלע *Sculpsit*; *Quma*, *Qunabulum* a קן *Nidus*, vel קין, קיין, *Lamentatus est*; *Qurte* a קרם, *Curvus fuit*. Quae quidem etymologia licet in quibusdam, ut in vocabulo *Curtus*, quod miro consensu omnes fere linguae sibi vindicant (Adelung. lex. germ. II. 1852), a vero aberrare non videatur; Tironianam tamen orthographiam ea minime niti, neque tachy-

graphos etymologiae adeo indulsisse, certum et exploratum habemus. Quodsi enim litera Q in vocabulis *Qultor, Qultura, Qultus*, singulare quoddam etymon sequeretur, dic, quaeso, cur verbum $\mathcal{Q}$ — COLit (61), nomenque $\mathcal{H}$ — ACa — *Accola* (61), iidem per C scripserint tachygraphi?

§. 132. R. Unum tantum in notis Tironianis agnoscimus perfectum R Latinum, ex quo reliquae formae facile duci possunt. Hoc autem est in $\mathcal{R}$ — R — *Repit* (155), $\mathcal{R}^o$ — RDa — *Rheda* (181); atque a vero capitali non nisi in eo differt, quod cauda interdum alius demittitur, caputque retrorsum versum est. Id enim quaerebant tachygraphi, ut uno eodemque calami ductu litera posset absolvi. Benedictinis (III. 579) illud R perfectum in notis Tironianis non fuit cognitum. Praeter hanc formam Rho etiam Graecum conspicitur in nota β — Ror — *Rhetor* (9); quod nomen vulgari scribendi compendio $\mathcal{P}$ — Pη a Graecis notatur (§. 468).

§. 133. R et truncatum et aliis literis junctum. Duo potissimum R mutilati sunt genera. Unum dimidiam sui partem adhuc prae se fert, atque inde agnitu non est difficile. Alterius ne dimidia quidem servata est, quo longe fit impeditius. Illius duae sunt formae; siquidem aut prior superest pars, aut posterior. Sine cauda enim conspicitur in $\mathcal{R}^s$ — RSat — *Restat* (40), $\mathcal{R}^l$ — RLat — *Rectamat* (93), $\mathcal{R}^v$ — RVit — *Reducit* (11), $\mathcal{R}^i$ — R(i)it — *Regit* (84). Neque est, cur Be

nedictinis assentiamur, qui (III. 579), ut hanc formam explicarent, Rho Graecum in partes vocarunt. Literarum enim mutilatio in hoc scribendi genere satis superque est nota. Quin vulgare etiam R capitale nonnumquam mutilatur. Exempla sunt in lapidum titulis MA = $MARtyr$ (Sert. Ursat. 833); in libris manuscriptis, nominatim in Pandectis Florentinis, $IMPERATOR$ (Nov. op. dipl. III. Tab. 35. II); in numis, $CHLOTIV$ (ibid, T. II. Tab. 28. II. 11). Eandem hujus literae mutilationem in currenti etiam scriptura deprehendi, nomen *Vir* docet, quod in fronte chartarum regum Merovingicae stirpis, monogrammate $\mathcal{U}$ (Mab. 379. 381. 383. Nov. op. dipl. T. III. Tab. 66), i. e. $U\sim$, saepe scriptum reperitur. Atque hoc ipsum capite deminutum R in notis Tironianis tritum est et pervulgatum, ut in $\mathcal{R}$ = $R(e)X$ (46), $\mathcal{R}$ = $Rtio$ = *Ratio* (69), $\mathcal{R}$ = $R(e)Nat$ = *Renovat* (57), $\mathcal{R}$ = $R(e)Dit$ = *Reddit* (20), $\mathcal{Z}$ = NR = *Nurus* (55), $\mathcal{L}$ = IR = *Ira* (71), cet. Accidit, quum duobus opus est R, ut utraque pars adhibeatur, atque integra sic esse litera quidem videatur, minime tamen sit, e. c. in $\mathcal{R}$ = $RRit$ = *Reserit* (94), $\mathcal{R}$ = $RRit$ = *Retribuit* (86), $\mathcal{R}$ = RR = *rorum* (28).

§. 134. Sed ad obscuriores etiam hujus literae formas progrediamur. Illius quidem $\mathcal{R}$, cujus ex numis librisque scriptis mentionem fecimus, caput solum abest. Magis autem occultatur, quum cauda in capitis locum movetur, quae figura $\mathcal{R}$ in iis-

dem Pandectis Florentinis (Brenemann III. 113) atque in inscriptionibus (§. 105) frequens est. A remotissimis inde temporibus $\tau\delta$ R capitalis pars posterior a priori in media litera interdum recedit, ut fiat $\mathcal{R}$, quod non modo in eodem Pandectarum libro, sed etiam in chirographo Victoris episcopi (§. 103), in lapidis inscriptione, quam (§. 129) attulimus, atque in alia, quam (§. 137) proferemus, quin etiam in numis saepius conspicitur. Per hanc igitur formam nullo jam negotio illam a capitali ita ducere licet, ut gradatim scriptum sit $\mathcal{R} \mathcal{R} \mathcal{R}$. Neque inscriptiones vulgaribus literis exaratas intelliges, nisi hac forma cognita. In eo, quem (ex Buonarruoti vas. antiqu. praef. p. XXI) subjicimus lapidis titulo ipsum hoc $\mathcal{R}$ — R involutum est litera M;

DOMITI
IN PACE
LEAFECIT

In notis autem Tironianis, quamvis similis insit figura, numquam tamen *recta* comparet, sed *vel inversa*, ut in $\mathcal{1}$ — Ri, $\mathcal{1}$ — Rier (23), $\mathcal{1}$ — Rimus (22), $\mathcal{1}$ — Ritis (21), $\mathcal{1}$ — R(i)NC. — Rhinoceros (175), $\mathcal{1}$ — DER(i)et — Dertdet (123), $\mathcal{1}$ — S(ae)R — Sero (123. c), $\mathcal{1}$ — ER(i)it — Erigit, $\mathcal{1}$ — ER(i)um — Erectum, $\mathcal{1}$ — C(on)R(i)um — Correctum (83), $\mathcal{1}$ — M(r)et — Maeret (108); vel *supina*, ut in $\mathcal{1}$ — Rum (23), $\mathcal{1}$ — R(u)et — Riget (119).

§. 135. Brevioribus autem his formis minime contenti tachygraphi vel maximam interdum hujus literae partem auferunt, alium characterem substituentes. Sic nota $\mathcal{J}$ = *Ram* (23) ex *R* et $\mathcal{A}$ = *am* (24), $\mathcal{J}$ ex eadem litera et $\mathcal{A}$ = *at* (§. 300) composita est. Sic et terminationes $\mathcal{L}$, $\mathcal{L}$, $\mathcal{L}$ = *ari*, *eri*, *iri* (§. 150) a syllaba $\mathcal{M}$ = *ri* (25) ducendas esse arbitramur, ut literae *R* caput antecedenti caractere sit involutum. Capite contra superstate, caudam $\mathcal{R}$ $\sim$ sublatam videmus in $\mathcal{J}$ = *Ar* (24); namque perfectior haec syllaba cernitur in $\mathcal{A}$ = *ARtus* (89). Vix autem hoc *R* recognosces in nota $\mathcal{R}$ = *O(r)C(l)um* = *Oraculum* (106), nisi ad primitivam ejus $\mathcal{R}$ = *ORat* (106) respexeris. Alterius $\mathcal{R}$ Tironiani partis $\mathcal{R}$ non nisi initium, figura scilicet illa oblonga, cernitur in $\mathcal{R}$ = *RCat* = *Ructat* (154), $\mathcal{R}$ = *RVit* = *Revivit* (53); quae arctius etiam contrahitur in $\mathcal{R}$ = *U(r)Get* (105), $\mathcal{R}$ = *R(u)et* = *Rubet* (86). De formis autem, quibus *R* una tantum linea obtusa notatur, ut in $\mathcal{J}$ = *U(r)* = *Ver* (113), $\mathcal{R}$ = *P(or)Trium* = *Portorium* (148), $\mathcal{R}$ = *O(r)itur* = *Orditur* (148), $\mathcal{R}$ = *O(r)tus* (113), $\mathcal{R}$ = *O(r)lis* = *Orientalis* (151), $\mathcal{R}$ = *DEV(r)at* = *Devorat* (147), cet. non est, quod copiosius hic agamus, siquidem fortivos istos characteres merito referimus ad festinantis calami ductus, qui aliarum aequae literarum vim habent (§. 257). T $\mathcal{R}$ *R*, quum quinque vocales sequuntur, forma haec est: $\mathcal{P}$ $\sim$ $\sim$ $\sim$ $\sim$ $\sim$ $\mathcal{R}$ (28).

§. 156. *S*. Haud multum a capitali forma recedit ζ Tironianum, quippe in quo inferior tantum hemicyclus abest, qui quum adjectus cernitur, praeter *S*, aliam etiam literam illi adhaerentem significat. Ipsa ζ Tironiani figura inter vulgares quoque literas est anni à Christo nato DLXXV (Marini papyri dipl. Tab. V. n. 75), quæ quidem Graecae sunt, sed verba exprimunt Latina. Perfectum praeterea *S* in notis quidem exstat, sed jacet, ut in $\text{S} = \text{Sum} = \text{Situm}$ (94), $\text{S} = \text{S.} = \text{Supinus}$ (119), $\text{S} = \text{Sor} = \text{Superior}$ (55), cet. Atque id etiam est in libris manu scriptis, numis (§. 155), siglisque Romanorum, in quibus *Semis* forma S significatur (Sert. Urs. 904).

§. 157. *S et truncatum et aliis literis junctum*. Hujus literae formis, quia sunt brevissimae, raro aliquid detrahitur. Fit tamen in notis $\text{S} = \text{SD} = \text{Sedsi}$ (2), $\text{S} = \text{OS}$ (96), quarum illa $\tau\tilde{s}$ ζ cauda caret, haec $\tau\tilde{s}$ S capite. Neque silentio praetereunda sunt *S*, quae in merum degenerant apicem, ut ex $\text{S} \text{Z} = \text{A} = \text{Ar}$ (24) $\text{B} = \text{Bo}$ (26) E (§. 106) $\text{L}(a)$ (27) fieri videmus $\text{S} \text{Z} = \text{A} = \text{AR}(s)$ (89), $\text{B}(s)$ 175), $\text{E}(s)$ (6), $\text{L}(as)$ (27). Quorum originem indagare qui volet, ad prisca S angulata respiciat: quo facto persuasum habebit, mutilata illa Tironiana horum esse reliquias. Quod ut clarius pateat, ex antiquissimis literis exempla proferre juvat. Provocamus ante omnia ad exitimum tabularum Eugubinarum monumentum. (Gorii mus.

Etrusc. I. proleg. p. LV. Dempster Etrur. regal. I ad p. 91), in quo, quum omnis scriptura sinistrorsum versa sit, λ quoque inversum conspicitur. Tum hujus literae exemplo utimur, quod est in lapidis titulo, quem supra (§. 129) apposuimus, atque in alio, quem Gorius (Monum. sive columbar. libert. Liviae Aug. 59) edidit. Addimus insuper (ex Buonarruoti vas. ant. XVI, Mabill. suppl. 114. Act. erud. Lips. suppl. VII, 146) inscriptionem anni CCCXXXVIII:

m̄sr̄l̄m̄īs̄p̄at̄r̄s̄ ȳat̄ # ȳid̄v̄r̄n̄ōv̄ t̄m̄b̄ v̄r̄s̄ō t̄p̄ōl̄t̄m̄iō c̄ōs̄s̄

i. e. *Mercurius pater filiae defunctae VI idus Novemb. Urso et Polemio consulibus.* Quid? quod hodieque Graeca hujus S angulati vestigia exstant apud typographos in $\text{S} = \text{os os}$. Illud fortasse quaerendum, num ista hujus literae forma ex genere minutae tantum sit scripturae? Nihil profecto minus. Sunt enim libri manu scripti literis mere majusculis exarati, in quibus S angulatum satis frequenter compareat, ut Pandectae Florentinae (Brenemann, 111, 126). Sunt et lapidum tituli ejusdem generis (§. 138, et Boldetti cimeteri 401. f. 407. 428. cet. Lupi epit. Severae 3. 54. 97. n. 47. 101. 167); ex quibus exempli gratia sufficiat copiam facere epitaphii:

ΓΕΡΤΙΜΙΥΓ ΕΡΑΚΛΙΥΓ ΟΥΙ ΒΙΧΙΙ ΔΑΝΝΙΓ ΧΛΙΙΙ ΜΕΓ III ♡
 ΕΙ ΙΥΛΙΑΝΕ ΛΙCΙΝΙΑ CΟΙΥΓΙ ΓΥΟ CΥΜ ΟΥΕΜ ΒΙΧΙΤ
 ΔΑΝΝΙΓ ΧΥΙΙΙ ΜΕΓΓ VI ΒΕΝΕ ΜΕΡΕΝΤΙ FΕCΙΤ ♡

Ejusdem igitur S non nisi apex exstat in notis Tironianis, ut in

 — BS. — *Basis* (163), — FSCum — *Fuscum* (148.c),
 — PCS. — *Porcus* (167), — PSSum — *Pessum* (153),
 — SOLs — *Sollers* (96), — PEs (96), cet. Sed et in
 vulgari scriptura persimilia τϛ S fragmenta compendij causa ad-
 hibita sunt, ut in libro Pandectarum Florentino (Brenemann 122)
 N̄ — NS, Ū — US. Syllabarum denique, ex quinque vocali-
 bus, τϛ S Tironiano adjunctis, formatarum species haec est: (29).

§. 158. T. In quocunque festinanter scribendi genere id
 agitur, ut non fiat pluribus calami ductibus, quod uno fieri potest.
 In notis igitur Tironianis pro T capitali substituitur , e. c. in
 — T(i)B — *Tibi* (4), — TV(ae)S. — *Taesum* (77),
 — TL(e)R — *Taliter* (8), — T. — *Tamen* (2). Hu-
 jusmodi formae haud dissimiles sunt eae, quas vulgaris etiam scri-
 ptura saepius habet, in eo tantum differentes, quod aut fulcrum
 aut tectum est curvatum. Illud, ut sit pictum, in scriptura
 praesertim Anglo-Saxonica (Mab. 359) animadvertimus, vel in
 Graeca, quae olim in typographorum officinis usurpabatur, e. c.
 — τα. Eademque forma ceteris uncialibus characteribus recte
 intermixta est in titulo sub Musae statua (Buonarruoti vas. ant.
 XXI. Lupi 152)

usus esse dicitur (Eckhart Franc. orient. I. 451), specimen, in
cujus versu secundo eandem τ̄ T formam reperies:

ΤΙΝΙΥΝΤCΑ
ΠΙΥΛΑΙΝCΡ

PRINCIPICI MEUAN
GETUHŪXP̄IP̄ILIDĪ
SICUT SCRIPTU EST

ch em ecce mitto angelū meū
tu hoc ANTEPACIENTIAM QUI
PRÆPARAVIT VIAM TUAM

UOX CLAMANTIS IN DESERTO
PARATE VIAM DN̄I REC
TAS PACNE SEMITAE SUAE.

Ex ista autem literae T figura imperitia librariorum insani ad-
modum et ridiculi orti sunt errores, ut apud Catullum legatur
Salius, pro *Saltus*; apud Plautum *Alius*, pro *Altus*, et *Si cui
animus sperat*, pro *Sicut animus sperat* (Scioppius de arte crit.
49. Schwarz de colleg. utricul. §. VI); atque in l. 7 pr. D. de
publican. *Exemplo*, pro *Ex empto* (Boehmer exerc. 68. §. 15. IV.
378. Cujac. I. Obs. 5). Quodsi forte N et ejusmodi I juncta erant,
ex M, uno calami ductu ligatis, M prodierit necesse est; quo
factum, ut Sertorius Ursatus (714), Marini (pap. dipl. 200, ind.
Lit. M), aliique in verbo *FeceruNT* pro NT viderent literam M.

Haec etiam τ̄ T forma causa fuit, cur pro NT coarctatis N sufficere prisci arbitrarentur, quasi in hoc caractere praeter N etiam I — T lateret. Ita in lapidum titulis (Fabretti inscr. ant. 163) legimus SVN, i. e. *Sunt*. Pro ea autem ipsa, quae tecto privatur, τ̄ T figura, si ab imo cum litera antecedenti conjungitur, acutum saepe videmus apicem surgere; ut in notis ↓ — IT — *Ita* (2), ḡ — ATum — *Atrium* (162), Ɔ — F(a)T. — *Fatur* (135. c), Ɔ — LT. — *Lectus* (158), Ɔ — RTis — *Retis* (178), Ɔ — UITa — *Vitta* (161); haud secus atque in scriptura Francorum aliorumque medii aevi populorum currenti legitur n2 ω (§. 333) — *nt, at, cet.* Eademque forma nostra adhuc memoria servatur in particula *Et*, quae — & contrahitur (§. 333). Quinque Tironianae syllabae, ex T atque vocalibus compositae, sunt 7, sive T, sive Ɔ, 7, 7, 7 (29. 198).

§. 140. V. Inest in notis Tironianis non solum V capitale acutum, sed etiam U unciale rotundum. Illud quidem rarius compareret, ut in √ — VT(q) — *Utique* (2), √ — V(s)us — *Universus* (78), √ — V — *Ut* (2); hoc frequentius, ut in Ɔ — Ua — *Via* (63), Ɔ — UB — *Vobis* (15), Ɔ — UB — *Ubi* (4), Ɔ — UE(h)it (69), Ɔ — U(ae)N — *Venum* (156); — *V et truncatum et aliis literis junctum.* Utriusque, sive V, sive U, pars aut dextra aut sinistra, a litera aut sequenti aut antecedenti consumitur; idque ex his intelligitur exemplis:

 = VB. — *Umbria* (128), = V(m)A(m) — *Unquam* (5), = O(i)V(um) — *Oboium* (63), = NV (28), = US — *Usus* (41), = UCtus — *Victus* (87), = FU(l)e — *Futile* (148. c), = HU — *Huc* (7). Interdum etiam stilo fugacissimo figura τδ U in depressum extenditur sinum, ut in nota = MSUum — *Musivum* (163); vel, dum haec et quae sequitur litera uno calami ductu junctim exarantur, U ipsum festinantis manus impetu omnino clauditur, ut in = I(n)Utat — *Invitat* (50), = S(ub)Uit — *Subvenit* (32), = I(n)U(d)et — *Invidet* (41). Quinque ab U incipientes syllabae sunt (29).

§. 141. X. Hujus literae forma, quae quidem X Latinum significet (§. 145), in notis Tironianis nunquam cernitur integra, sed dimidia tantum, sive ex duabus, quibus constat, lineis altera, ut in = Xum — *Extremum* (85), = XT. — *Xystus* (174*). Erunt fortasse qui quaerant, cur haec ipsa linea, non autem altera literae pars, a tachygraphis sit adhibita. Responsio in promptu est. Fit enim natura ipsa, ut dextra scribentis a summo ad imum sinistrorsum facilius moveatur; unde, in omni scriptura, quae a recta capitali paulum recedit, illam τδ X lineam altera longiorem esse, quilibet animadvertet. A remotissimis enim temporibus ad nostram usque aetatem scriptitarunt

Ceterum Benedictini quidem sibi persuaserunt (III. 579); figuram $\checkmark$ = EX (1), in notis Tironianis frequentissimam, X esse ipsum, partem scilicet superiorem X capitalis. Sed neutiquam verum viderunt. Etenim illa forma ex literis $\sphericalangle$ = E et $\swarrow$ = X est composita.

§. 142. X aliis literis junctum. Haec sola ex literis Tironianis est, quae adeo non truncatur, ut potius, si cum alia conjungitur, perfectior evadat. Illa enim linea transversa dum literam proximam intersecat, eo ipso effingit perfectam $\tau\delta$ X crucem, ut in α = RX = *Rex* (46), $\mathcal{V}$ = XU(i) = *Vix* (84), $\mathcal{L}$ = DXV = *Dux* (93), $\mathcal{H}$ = AXL = *Altrix* (123), $\mathcal{E}$ = XE (31). Quae eadem operam scribentium levandi ratio notis Tironianis cum aliis scripturis est communis. Ita in vocabulo

i. e. LEX, (Marini pap. dipl. Tab. III. Nov. op. dipl. IV. Tab. 74) altera tantum ex duabus lineis, quibus X constat, re vera adest, quum literae E lingua alteram suppleat. Id ipsum vel in literis

capitalibus observare licet, e. c. in $\text{VX} = \text{VX}$ (Aldi orthogr. 62r. Brenem. 122. Coleti. 445), $\text{F} = \text{XT}$ (Alsat. ill. I. Tab. ad p. 529). Sic etiam compendii causa plura X uno calami ductu persecantur, ut pro XXX pingatur XXX . Ad quod interdum non attende-
runt, qui inscriptiones ex lapidibus transcripserunt. Apud Fa-
brettum quidem (in inscript. ant. 164. n. 298), ut hoc utar exemplo,
legitur: *Que vixit annis IIIVI*; verisimile autem est, lineam
transversam in numero III esse neglectam, qua restituta, *triginta
sex* efficiuntur.

§. 143. **Y.** Desideratur haec litera in notis Tironianis. Neque id mirum, quum proprie sit Graecorum, non Romanorum, qui ne Quintiliani quidem aetate eam agnoscerent. Is enim (instit. orat. I. 4. T. I. p. 29) „Nostrarum” (literarum), inquit, „ultima „X est.” Ponitur autem pro Y in notis Tironianis aut V, aut I, de quo mox (§. 311) videbimus. Ita in principio etiam notae $\text{U} = \text{USP} = \text{Ysopum}$, i. e. *Hysopum*, U est pro Y. Male enim Gruterianae collectionis auctores eam (170*) interpretan-
tur *Zesopum*.

§. 144. **Z.** Tironiana hujus literae figura affinis est un-
ciali formae. Utraque ab antiquissimis Z sic duci potest:

$$\text{Z} \left\{ \begin{array}{l} \text{Z} \text{ unciale.} \\ \text{Z} \text{ Tironianum.} \end{array} \right.$$

Z truncati pars inferior a litera sequenti interdum corripitur,

e. c. in $\mathcal{U}_m$ = ZMe = *Smyrnae* (158), $\mathcal{U}_z^h$ = ZNa = *Zona* (159), $\mathcal{U}_z$ = ZBL = *Zabulon* (192). Vocalium, huic consonanti junctarum, syllabae quinque vario puncti situ significantur (§. 274).

§. 145. Restare videtur, ut de literis Graecis disputemus, quae immixtae sunt Latinis. Omega certum (§. 123), et Phi dubium (§. 127), suo quodque loco proposuimus. Quod solum superest Chi non nisi in verbis, quae ex Graecis sunt petita, reperitur, et quidem vel integrum, vel mutilum. Integrum conspicitur praesertim in fronte notarum, ut in $\mathcal{X}^{\cdot}$ = X. = *Chorus* (172), atque in omnibus vocabulis, quae a $\chi\omicron\rho\rho\delta\varsigma$ descendunt, sive Latina sit eorum terminatio, sive Graeca, ut $\mathcal{X}$ = *Xium* = *Choragium*, $\mathcal{X}$ = *Xes* = *Choraules* (172). Chi quidem in extremo notae $\mathcal{M}\mathcal{X}$ = *Melancholicus* (180) esse videtur; malo tamen eam M(e)Lus = *Melancholicus* legere. Ceterum non inficior, esse vocabula, quae, licet a Graecis sint profecta, meris tamen Latinis literis absque Chi notentur, ut $\mathcal{C}$ = C(r)um = *Chirographum* (124), $\mathcal{C}^h$ = C(is)Ma = *Chrisma* (194), $\mathcal{C}^h$ = C(h)ROa = *Cholera* (180). Quid? quod nomina *Christus*, *Christianus*, quae insecutis temporibus per Chi et Rho vel in Latinis scribendi compendiis XPtus, XPtianus, constanter sunt exarata, a Tironianis tachygraphis litera C scribuntur $\mathcal{C}^r$ = CRTus = *Christus* (99), $\mathcal{C}^r$ = CRTanus = *Christianus* (91).

§. 146. Chi mutilatum alterutra ex duabus lineis, quae sese intersecando crucem efficiunt, caret. Harum linearum ubique fere ea abest, quae ab imo dextrorsum assurgit; cujus causam jam attulimus, de litera X Latina (§. 142) disputantes. Exempla sunt in notis $\mathcal{L}^a$ = XR ρ tis = *Charybdis* (97. c), $\mathcal{L}^b$ = XR. = *Charon* (97), $\mathcal{L}^c$ = XR α = *Charta* (124), $\mathcal{L}^d$ = XTMum = *Chamaestratum* (164), $\mathcal{L}^e$ = XO(s). = *Chaos* (97*), $\mathcal{L}^f$ = AR(x)um = *Archisellium* (163). Eadem etiam parte mutilatum Chi fortasse latet in omnibus notis, quibus vocabula, quae ab *Archi* incipiunt, significantur, ut in $\mathcal{L}^g$ = AR(x).GL. = *Archangelus* (99. c), $\mathcal{L}^h$ = AR(x)EP. = *Archiepiscopus* (Carp. I), $\mathcal{L}^i$ = AR(x)B. = *Archipresbyter* (91. 99), $\mathcal{L}^j$ = AR(x)TCtus = *Architectus* (130), cet. Notarum, in quibus $\tau\delta$ Chi linea absit, quae a summo sinistrum demittitur, ut $\mathcal{L}^k$ = XARis = *Chorocitaris* (172), numerus perquam est exiguus.

CAPUT SEPTIMUM

De positione variaque inclinatione characterum, quibus notae constant.

§. 147. Si quid habent notae Tironianae admodum peculiare et a ceteris scriptionum generibus omnino alienum, id profecto varia unius ejusdemque characteris positio et inclinatio est. Non eam dicimus varietatem, quae festinantis calami ductu aut

literarum conjunctione fortuito nascitur, ut in nostra tachygraphia (scriptio *cursiva* vulgo appellatur), in qua sicut lancem in libra ponderibus impositis deprimi videmus, ita literas vicinis, prout cum iis conjunguntur, cedere, variamque speciem induere deprehendimus, eadem tamen vi ac potestate manente. Neque eam respicimus in notis diversitatem, quam postulat diversarum literarum conditio, qua e. c. $\lrcorner$ est T, quae eadem figura, paulum inclinata $\wedge$, est Q, cet. Sed illam nunc variam unius ejusdemque formae inclinationem explicandam sumimus, quae de industria eoque consilio adhibetur, ut sola hac mutatione alia prorsus nascatur significatio.

§. 148. Eisdem igitur in notis characteres modo videbis erectos, modo pronos, modo jacentes, modo introrsum, modo retrorsum obliquatos, modo supinos. Cujus diversitatis plures esse causas, facile intelligitur. Ita nota $\int$ = *SVit*, ut hac utar, significat *Sumit* (54). Eam autem ipsam, etsi syllabis SV et IT constat, ad notandum verbum *Suit* minime adhibere licet, ne duplicem una eademque nota habeat vim ac potestatem, indeque anceps fiat hujus formae interpretatio; quam qui effugere student tachygraphi, eadem quidem litera S, sed supina $\int$ ad exprimendum verbum *Suit* (136) utuntur.

§. 149. Simile quid, minoris tamen momenti, vulgares Romanorum siglae habent. In iis enim etiam adhibentur literae aver-

sae et supinae, praesertim ad muliebrem designandum sexum. Ita e. c. literis C J W X (Sert. Urs. 589. 798. Gothofr. 1514) *Caja*, *Lucia*, *Marca*, *Karissima* significantur. Cujus quidem perversitatis rationem et causam vix quisquam non inelegans eo referre audebit, ut illius sexus sit symbolum sive universalis aliqua significatio. Nemo tamen, notarum Tironianarum non omnino rudis, in eis allegoricum quid inesse, facile diffitebitur. Plura ejus rei exempla infra (§. 292 seq.) afferemus; nunc unum hoc sufficiat: Una eademque litera I prorsus jacente — verbum *Iacet* (20) denotatur; qua eadem, quum in eo est, ut paene jaceat — verbum *Iacit* (19) significatur.

§. 150. Peculiaris Tironianae scripturae indoles praesertim haec est, ut una eademque consonans litera, nullis sive punctis, sive aliis quibusvis signis, additis, pro sola ejus triplici inclinatione, sive diverso habitu, diversas vocales distinguat. Quemadmodum enim in arte Heraldica color purpureus lineis transversis dextrorsum descendentibus, caeruleus iisdem dextrorsum ascendentibus, ruber ad perpendicularum positus denotatur; sic etiam tachygraphi Tironiani vocales A, E, I, diverso consonantis, quae unam earum complectatur, situ notari voluerunt. Quod quo facilius intelligatur, plures syllabas et verborum terminationes, tribus columnis dispositas, hoc loco visum est subjicere:

 <i>Ga</i> (27).	 <i>Ge</i> (27).	 <i>Gi</i> (27).
 <i>Ha</i> (27).	 <i>He</i> (27).	 <i>Hi</i> (27).
 <i>Ac</i> (29).	 <i>Ec</i> (29).	 <i>Ic</i> (29).
 <i>Ag</i> (29).	 <i>Eg</i> (29).	 <i>Ig</i> (29).
 <i>Al</i> (29).	 <i>El</i> (29).	 <i>Il</i> (29).
 <i>La</i> (27).	 <i>Le</i> (28).	 <i>Li</i> (28).
 <i>Ari</i> (24).	 <i>Eri</i> (24).	 <i>Iri</i> (24).
 <i>Are</i> (22).	 <i>Ere</i> (22).	 <i>Ire</i> (22).
 <i>Aris</i> (21).	 <i>Eris</i> (22).	 <i>Iris</i> (22).
 <i>Atis</i> (21).	 <i>Etis</i> (21).	 <i>Itis</i> (21).
 <i>Veratis</i> (21).	 <i>Veretis</i> (21*).	 <i>Veritis</i> (21).
 <i>Atur</i> (21).	 <i>Etur</i> (21).	 <i>Itur</i> (21).
 <i>Amus</i> (22. c).	 <i>Emus</i> (22. c).	 <i>Imus</i> (22. c).
 <i>Amini</i> (22).	 <i>Emini</i> (22).	 <i>Imini</i> (22).
 <i>Amur</i> (22).	 <i>Emur</i> (22).	 <i>Imur</i> (22).
 <i>Anus</i> (25).	 <i>Enus</i> (26).	 <i>Inus</i> (26).
 <i>Anius</i> (26).	 <i>Enius</i> (26).	 <i>Inius</i> (26).
 <i>Anianus</i> (26).	 <i>Enianus</i> (26).	 <i>Inianus</i> (26).

§. 151. His curatius inspectis duo sunt potissimum, quae observes velim. Unum, quod columnarum sua cuique est notarum inclinatio; columnae primae /, secundae \, tertiae †: sua cuique etiam vocalis litera; primae A, secundae E, tertiae I. Alterum, quod notarum quaevis, in tribus columnis conspicua, licet sit eadem, triplici tamen modo, quo tres illas vocales significet, faciem mutat. Quin etiam in diversis omnino figuris interdum id fieri animadvertimus, ut in syllabis *Am*, *Em*, *Im*, quarum illae notantur notis / et \; haec duobus ad perpendicularium positus punctis (:) significatur (24).

§. 152. Neque in multis aliis notis arbitrariam esse diversam earum inclinationem, supra (§. 120) jam docuimus, atque haec etiam docebunt exempla. In notis = *MaXi-mus* (41), *Mltis* (129), *MATrona* (159), diversa literae M forma non temere, sed consulto facta est, siquidem in prima ita pingitur, ut / = X, in secunda, ut I literam, in tertia, ut AT syllabam simul exprimat. Minime porro arbitraria est in nota = *KalendAS* (103) τ̄ K inclinatio; namque \ = *As* (24) terminatio eam postulat. Minime nihili est in nota = *HIS-dem* (6) τ̄ H truncati (F) inclinatio; comprehendit enim syllabam / = *is* (47). Minime tandem in notis = *FVr* (80), = *FVndit* (62), = *FrVctus* (109), τ̄ F mutilati situs obliquus ab incauto profectus est calamo: partem enim literae V simul designat.

§. 153. Quanti igitur intersit, in observanda notarum inclinatione assiduam ponere curam, tum quae hactenus diximus, docere possunt, tum quae uberius etiam trademus, confirmabunt. Vocabula nimirum longe diversa iisdem saepe notis, sed aliter paulum inclinatis, significantur. Ita L = LP(us) est *Lupus*, L autem L(e)P(us) (175); M = M(o)tus, M = M(u)tus (135); U = U(a)es = *Vades* (120), U = U(i)es = *Vides* (41*); F = F(a)Lis = *Fatalis* (104), F = F(e)lis = *Fidelis* (57); Q = Q(i)A = *Quia*, Q = QA = *Qua* (15). Atque ob hanc ipsam signandi rationem, qua diversa notarum inclinatione diversae earundem significationes indicantur, notae Tironianae meris siglis sunt clariores et distinctiores, ideoque multo commodiores. Exemplo sint notae G = *Gaudet* et G = *Gemitus* (102), in quibus, si G simplex solum cum quolibet earundem notarum terminatione spectaveris, legerisque G—et ac G—tus, difficilius profecto significationem assequeris, quam si praeter literam G in G et G literas simul A et E diversa inclinatione notatas observaveris. Jam vero in siglis Romanorum vulgaribus nomen *Legio* simplici L, et nomen proprium *Cajus* simplici G scribuntur, unde difficilius ex iis intelligentur illa vocabula necesse est: contra in Tironianis notis, quibus eadem nomina significantur, L (75) ac G (137), praeter L et G secundam quoque utriusque vocabuli literam E et A sola notarum inclinatione adjectam esse, facile intelligitur. Affir-

mare igitur ausim, nullum esse, praeter Tironianum, scribendi genus, in quo tam modica opera tamque exigua variatione tot diversae distinctius exprimantur significationes (§. 16. 287).

§. 154. Quin etiam causam, cur notas, quae omnibus literis constant, syncopas continere quidam sibi persuaserint, in eo maxime esse arbitramur, quod statum literarum atque variam earum inclinationem neque consideraverint, neque intellexerint. Sola quippe characteris $\leftarrow$ — P inclinatione $\swarrow$ efficitur, ut literam V simul comprehendat. Quo posito, nequaquam mancae sunt notae $\swarrow$ $\swarrow$ $\swarrow$ = P(u)Bes (147), P(u)ULis = Pulvis (183), P(u)Det (86). Eademque de causa, quum litera $\swarrow$, inclinata $\swarrow$, literam A truncatam simul exprimat (§. 150), in notis $\swarrow$ $\swarrow$ = U(a)Lde (105), U(a)Por (166), quinque literarum nulla desideratur.

CAPUT OCTAVUM.

De nexu literarum.

§. 155. De literarum conjunctione supra (§. 92 seq.) quidem jam diximus, quum earum formam describeremus: vel sic tamen earum nexum singulari contemplatione et curatiore explicatione dignum esse arbitramur, quod superiores nostrae observationes non nisi conjunctione mutatam literarum formam spectant, generalis-

que et summa rei notio omnis ibi praetermissa est. Hanc igitur diligentius explicare nunc instituimus.

§. 156. Singulas literas tachygraphi, morae impatientes, tantum abest, ut seorsum pingant, ut, quoad ejus fieri possit, uno calami ductu junctim eas absolvant. Quod quidem ipsum in ea etiam scriptura, quae literas minutas jungit, fieri videmus. Majoris autem difficultatis res est in notis Tironianis literas jungere, utpote quae non ex minutarum, sed ex majuscularum genere sunt. Primum igitur videamus, quid ratione copulationis literarum intersit inter minutas et majusculas.

§. 157. Literae majusculae, nominatim capitales, quod genus descriptionis est perfectum, vix junguntur. Quod tamen ubi fit, vel simpliciter sociantur, vel coarctatae quasi conglutinantur et aliis insertae veluti concatenantur, nullo inter ipsas, nisi qui literarum partem constituit, calami ductu intercedente: qui, si conjunctionis tantum causa adhibetur, ubi conspicitur, eo ipso scripturam prodit a regula recedentem. Non nisi simpliciter sociatae sunt, ut his utar, $\mathfrak{MA}$ — MA, $\mathfrak{CI}$ — CI, $\mathfrak{NI}$ — NI, $\mathfrak{IV}$ — IV, $\mathfrak{VI}$ — VI (§§. 165. 217): quae incaute inconsiderateque acceptae multis erroribus materiam praebere possunt, quum duae literae ita cohaerentes pro una haberi queant. Sic in scriptura veteri Gothica, quam Ulfilanam appellant, literae $\mathfrak{A}$ — A et I conjunctae, quum speciem prae se ferant hanc $\mathfrak{N}$ (Marini papyri dipl. n. 119. Tab. 17), cum litera N facile confunduntur. Sic in versu

tertio inscriptionis supra (§. 129) a nobis prolatae character tertius primo quidem adpectu K esse videtur; attamen duabus literis constat I et L. Ipse Montfaucon, vir ceteroquin in antiquitatibus sagacissimus, in explicanda statuae inscriptione POMPOMO (Antiqu. explic. T. III. P. II. Tab. 157. Fig. 2. p. 268) haesitans, Etruscam eam esse putavit, deceptus nimirum caractere penultimo M: quem si ex N et I compositum esse intellexisset, nullo quidem negotio POMONIO legisset. Supra (§. 139) etiam observavimus, causam ignoratam fuisse, cur M interdum non sit litera, cujus speciem prae se fert, sed NT. Similiter in statuae cujusdam (Paciaudi mon. Peloponn. II. 62) titulo Graeco AΛBΦΥ quarta figura minime valet Φ, sed duabus constat literis, I et O, unde procedit nomen AΛBIOΥ.

§. 158. Sed ad Tironianos redeamus characteres. Qui quum ex genere sint majuscularum literarum, haud aliter quidem atque hae ligantur; interdum tamen illorum consecutio non ita difficilis videtur. Exemplo sint notae $\mathcal{U}$ $\mathcal{T}$ $\mathcal{S}$ $\mathcal{C}$ — U(i)R (8), T(u)O (12), S(i)M(i)A (176), C(u)Bat (132), TRBLis — Terribilis (89). Quid autem intersit inter junctas Tironianas literas et disjunctas, unā eademque nota docet, quum diverso modo scribitur sive $\mathcal{E}$, siye $\mathcal{E}$ — EP. — *Episcopus* (99. c. 91. c). Lineae ad jungendas literas interjectae in notis Tironianis non magis adhibentur, quam in vulgaribus literis majusculis. Quae quidem lineae quamvis adesse imperitis videri possint, re vera non

adsunt, sed occultam plerumque significant literam. E. c. in nota = *Dilargitur* (68) calami ductus inter D et G minime tantum characterum jungendorum gratia adjectus, sed pars est literae L, quae dimidia a D absorbetur, integra autem cernitur in primitiva nota = *LGus* = *Largus* (68). Item quae in nota = *Vitiosus* (70) linea est inter et , literam T significat (§. 139); et quae sunt hujus generis reliqua. Animadvertantur et notentur haec imprimis ab iis, qui in notarum analysi operam studiumque ponunt, ne ullum in presso et arcto hoc scribendi genere calami ductum censeant supervacaneum atque inutilem. Verumtamen aliquando, etsi perraro, ab hac norma recessisse videntur tachygraphi. Certe in notis   = BI, CI, SI, TI, UI (30) non nisi jungendi causa linea inter consonantes et vocalem I est interjecta. Nusquam vero nisi in collectione, quam Gruterus edidit, atque in quibusdam diplomatibus regum Francorum primae stirpis (§. 386) istas invenimus formas; quum contra frequentissimae sint .

§. 159. Tantum autem abest, ut ad unam eandemque literarum formam adstricti fuisse videantur tachygraphi, ut multipliciter eam in construendis notis variaverint. Sic syllabam OP ex O et P aliter in nota = *OPat* (106) formarunt, aliter in = *OPTio* (106): syllabam OC ex O et C aliter in = *COat* = *Occupat* (50), aliter in = OC. = *Occasio* (50): syllabam VN ex U et N aliter in = *UNa* = *Urna* (156), aliter

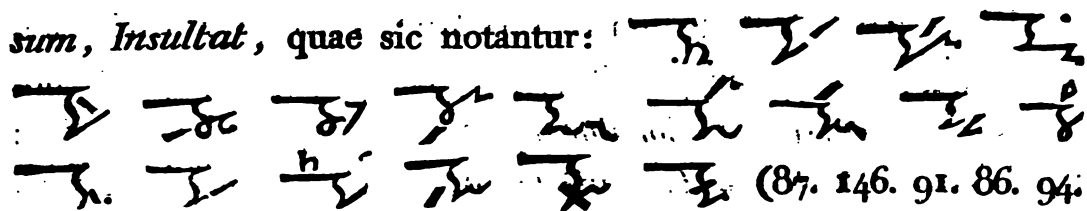

in $\mathcal{U}$ = UNo (101), aliter in $\mathcal{V}$ = VNa = *Urina* (165): syllabam denique NI aliter $\mathcal{Z}$ (1), aliter $\mathcal{V}$ (28), aliter $\mathcal{Z}$ (30):

§. 160. Etenim literarum formam elegerunt eam, quam ad jungendum quoque loco aptam esse judicarunt. Exempli causa contempletur nota $\mathcal{C}$ = *Eit*, quae significat *Emit* (44). Cui si syllaba *Con* praeponenda est, ut efficiatur *Conemit*, sive *Coemit*; loco $\mathcal{E}$ lunati, quoniam $\mathcal{E}$ = *Con* cum illo $\mathcal{C}$ aegre conjungitur, $\mathcal{E}$ truncatum = substituunt tachygraphi, scribuntque $\mathcal{Z}$ = *C(on)Eit* = *Coemit* (44). Eandem ob causam ad jungendas $\mathcal{C}$ et $\mathcal{L}$ literas aversa $\mathcal{C}$ utuntur, pinguntque $\mathcal{Z}$ = *CL* = *Celer* (95). Quumque tritum $\mathcal{Q}$ = *Con* literae $\mathcal{S}$ sequenti commode associari non possit, situm ejus primitivum restituunt, notantes $\mathcal{C}$ = *CSLis* = *Constimilis* (65). Idem animadvertere licet in $\mathcal{C}$ = *CSVit* = *Consuit* (136), $\mathcal{C}$ = *CSum* = *Constitutum* (94), $\mathcal{C}$ = *CSFatur* = *Constipulatur* (110), innumerisque aliis. Notae $\mathcal{Q}$ = *Q(i)es* = *Quies* (116), ut inde fiat *Requies*, praeponendum esset $\mathcal{Q}$ = $\mathcal{R}$, quod ubique fere praepositionis *RE* vice fungitur. Sed $\mathcal{R}$ truncati et illius literae $\mathcal{Q}$ tanta est similitudo, ut vix intelligatur, quomodo iisdem figuris haud ambigua nota effingi possit. Altero itaque $\mathcal{Q}$, scilicet $\mathcal{Q}$, assumpto, vocabulum illud compositum: $\mathcal{Q}$ = *RQes* = *Requies* (116) formant tachygraphi. Tertiam ejusdem literae speciem $\mathcal{C}$, e. c. in $\mathcal{C}$ = *Qit* = *Quaerit* (48), quae ad recipiendas praepositiones haud est apta, itidem permittant, scribentes $\mathcal{C}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{C}$:

 = *Adquirat, Conquirat, Exquirat, Inquirat, Perquirat, Requirat* (48).

§. 161. I in notis Tironianis locum tenet praepositionis IN; quae, si verbis ab S incipientibus praeponenda est, a tachygraphis cum — jacente permutatur. Erectum enim I literae S commode sociari nequit, nisi interveniente calami ductu, qui utrumque jungat. Illam igitur commutationem factam esse videmus in vocabulis *Insanus, Insilit, Insinuat, Insipiens, Insitivum, Insolescit, Insolitus, Insonat, Insperatum, Instaurat, Instigat, Instipulatur, Institor, Instrumentum, Insuit, Insula, Insulcat, Insulsum, Insultat*, quae sic notantur:

149. 47. 66. 52. 90. 90. 110. 90. 107*. 136. 70. 155. 146. 146). Hoc autem loco silentio praetermittere nolo errorem celeberrimi Marini (Pap. dipl. 298), qui, quum istud — jacens non IN legendum esse, sed I tantum simplex eo contineri existimet, Italorum hodiernam pronunciationem jam tum obtinuisse, ex notis Tironianis sibi persuadet, quasi tachygraphi scripsissent *Ispurcat, Istipulatur*. Paucae fortasse sunt notae, in quas incidit vir doctus, quibusque deceptus in falsam hanc opinionem induci potuit: qui si omnes, quae ejusdem sunt generis, cognovisset, rationemque mutati hujus I — IN in I jacens tenuisset, illam

suam sententiam vix proposuisset. Nonne, quaeso, hodie etiam Itali N pronunciant in verbis *Insania, Insinuare, Insipientia, Insolito, Insperato, Instigare, Institutore, Instrumento, Insulso, Insultare*? Atqui omnes has notas I jacente scriptas esse, modo vidimus. Accedunt lapidum tituli, in quibus vel vulgari- bus literis ita perscripta leguntur vocabula *Insula, Insularius, Institor, Insubres*, cet. (Gruter inscr. 1079. 11. 1090. 19. 624. 10. 636. 8. 296. col. 2). Quid? quod in iisdem marmoribus praepo- sitionem IN ea etiam habent vocabula, in quibus nunc quidem euphoniae gratia immutatur, e. c. *Inpetrabit, Inlustris, Inpendia, Inpleverit*, cet. (Gruter 370. 3. 28. 5. 62. 8). Accedit chartarum antiquarum auctoritas, in quibus eadem obtinet orthographia.

§. 162. Neque hic tacenda videntur menda, quae ex mala characteris ¶ explicatione in notarum collectionem irrepserunt. Quum enim duplex sit ejus significatio, una literae P (§. 125), altera praepositionis PRAE (i), in verbis compositis plerumque obvia; inde fieri videmus, ut notarum interpretes, frequentiori hac notione decepti, plures notas male explicent. Ita reperies ¶, ¶, ¶, ¶, ¶, ¶, ¶ in notarum collectione explicatas *Praeorat* (112), *Praenoctat* (113), *Praeorat* (106), *Prae- plectitur* (107), *Praesolet* (47), *Praespicium* (110), *Praestrin- git* (107. c). At in hisce omnibus primus character non nisi lite- rae P simplicis vice fungitur, ut ea significetur praepositio PER, cujus quidem usitator est forma ¶ (§. 125), in illis vero notis ob

nexum difficiliorem vix adhiberi potest; quod facile intelliget, qui eam cum reliquis harum notarum characteribus jungendi periculum fecerit. Sed ne quis temere a me damnatam illam interpretationem putet, ecce alias ejusdem generis notas, in quibus characteris † significatio PER nullam habet dubitationem atque ab ipsis collectionis auctoribus agnoscitur:
 — *Peragit* (48), *Peragrat* (62), *Percrebuit* (106), *Perduellium* (148), *Pervicax* (136), *Pervolvit* (124), cet. Quid? quod liber etiam Cassellanus pro *Praesolet*, *Praespicum*, *Praestringit*, *Praestrinxit*, *Praestricum*, habet *Persolet*, *Perspicum*, *Perstringit*, cet. Facessant igitur inaudita verba *Praearat*, *Praenotat*, *Praeorat*, *Praeplectitur*, *Praesolet*, *Praespicum*; redeantque in eorum locum, quae sunt usitatissima, *Perarat*, *Pernotat*, *Perorat*, *Perplectitur*, *Persolet*, *Perspicum*.

§. 163. Accidit interdum, ut in compositis conjunctionis gratia duplex fiat mutatio, et vocabuli simplicis, et praepositionis. Exempli causa ponimus notam — C(on). — *Commodus* (32), cum praepositione I — *In* (1) conjungendam. Harum figurarum quum sit difficilissima consociatio, utraque nota mutatur notando — IC. — *Incommodus* (32). Idem fit in verbo — *Sit* — *Scit* (56), cui quum praepositio C — *Con* (1) praemitenda est, ut inde fiat *Conscius*; tam S illud jacens mutatur in erectum, quam C aversum in adversum, hoc modo: — C(c)S. — *Conscius* (35). Ita etiam a — *Statur* — *Stipulatur* (110)

proficiscitur CL — CSTatur — *Constipulatur*. Graviore sunt mutationes, quum ex F^{r} — *Fet* — *Fervet* (165) fit E^{r} — $\text{E}(f)$ — *Ret* — *Efervet* (165). Namque non solum E angulatum, quod praepositionis vice ut plurimum fungitur, cum E lunato permutatur; verum etiam $\tau\delta$ $\sim$, literae C insitum, tam linguam $\tau\delta$ F omissi exprimere videtur, quam quartam verbi compositi literam R.

§. 164. Quae quidem omnia fieri, ut facilius necti possint literae, non dubitamus. Etenim tachygraphi, formarum consecutionem et brevitatem maxime spectantes, de vulgari versuum et verborum directione minime laborant; sed quovis modo literas colligant, dummodo facilius efficiatur earum conjunctio. Ponunt igitur characteres etiam columnae instar, tam a summo deorsum,

ut in C^{h} C^{h} C^{h} C^{h} C^{h} C^{h} C^{h} — *Celebritas* (146), *Umbra* (151. 169), *Dissolubilis* (50), *Difficilis* (51), *Culpabilis* (§. 131), *Ut supra* (55), *Rosa* (170); quam ab imo sursum, quod tamen rarius fit, ut in h^{m} — *ARMA* — *Aroma* (160*).

§. 165. Eodem consilio vulgares quoque literas non modo columnae instar a Romanis interdum positas (§. 201. 203), verum etiam saepe conversas videmus; atque ita junctae magna ex parte ad Tironianarum literarum similitudinem accedunt. Utrarumque comparatio quum facere etiam possit, ut mirari desinant imperiti singularem et peculiarem, quam opinantur, notarum Tironianarum formam, quaedam hoc loco subjicimus specimina, quibus

ante oculos ponitur, quomodo notae ex literis vulgaribus sensim emanaverint.

<i>Litterae Romanorum vulgares disjunctae:</i>	<i>caedem conjunctae.</i>	<i>Notae Tironianae.</i>
AC	Ⱡ (Nov. op. dipl. T. III, Tab. 61).	ⱡ (29).
ANTE	Ɫ (¶. 203).	Ᵽ (198).
AR	Ɽ (Nov. op. l. laud.),	ⱥ (¶. 150).
AS	ⱦ (Coleti not. et siglae, p. 421),	Ⱨ (164. c).
CI	ⱨ (Nov. op. l. laud.)	Ⱪ (26).
CO	ⱪ (Ibid. et Fuchs hist. Mogunt. II, 131),	ⱬ (26).
DE	ⱬ (Reines. inscr. p. 155).	Ɑ (1).
EL	Ɱ (Nov. op. l. laud.)	Ɐ (29).
EM	Ɒ (¶. 379), ⱱ (Nov. op. T. I, Tab. 10).	Ⱳ (24).
ER	ⱴ (Ibid. T. III, Tab. 61), Ⱶ (Alsat. ill. I. 591).	ⱶ (24).
ET	ⱷ (¶. 265).	ⱸ (1).
HIC	ⱹ (Nov. op. l. laud.)	ⱺ (7).
IB	ⱻ (¶. 202. Cellar. orthogr. I. 46).	ⱼ (¶. 220).
ID	ⱽ { (Nov. op. l. l. Castelli Sicil. proleg. } { p. 58. Fuchs II. Tab. I. 3). }	Ȿ (8).

<i>Litterae Romanorum vulgares disjunctae:</i>	<i>eaedem conjunctae.</i>	<i>Notae Tironianae.</i>
INT.	k (§. 202)	† (25).
IR	R (§. 202. Nov. op. l. laud.).	h (§. 133).
IS	s (Ibid.).	/ (§. 271).
IT	f (§. 203. Marm. Pisaur. 15. Fuchs II. 171).	y (§. 271).
LE	e (§. 202).	L (28).
MA	m (Nov. op. l. laud.).	M (28).
NI	n (§. 202).	Z (28).
OR	œ (§. 202).	o (§. 266).
PE	p (Nov. op. l. laud.).	P (28).
PR	r (§. 203).	r (§. 162).
RE	re (Nov. op. l. laud.).	~ (28).
REX	R (§. 63).	x (46).
RI	i (Nov. op. l. laud.).	m (28).
RV	R (Velseri opera. p. 423).	o (28).
TA	T (§. 268).	I (29).
TE	E (§. 202).	Z (§. 139).

<i>Litterae Romanorum vulgares disjunctae:</i>	<i>eadem conjunctae.</i>	<i>Notae Tironianae.</i>
TER	ƒ (Nicolai de sigl. 73).	7 (1).
TI	† (§. 203).	7 (198).
TR	R (Act. Palat. VI. 70. Nov. op. l. laud.).	7 (134).
TV	∇ (Ibid. et Castell. 58).	∇ (2. 29).
VI	∨ (Alsat. illustr. I. ad p. 509).	4 (29).
VM	∞ (§. 200. 261).	∞ (24).
VT	∇ (Nov. op. l. laud. Castell. 58).	∇ (2).
UE	Œ (Brenemann hist. pand. 122).	5 (29).
UNT	∞ (Ibid.).	∞ (25).
UR	Œ (Ibid.).	∞ (§. 135).

Haec qui diligentius comparaverit, intelliget, inter utrumque scribendi genus nihil fere interesse; atque ubi interest aliquid, id non nisi eo factum esse, quod tachygraphi vulgares litterarum complexus uno calami ductu absolvere laborarent.

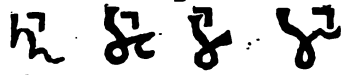
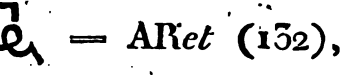
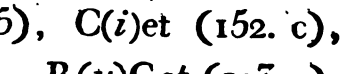
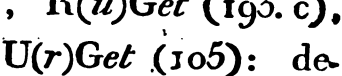
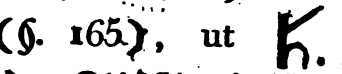

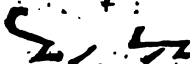

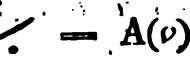
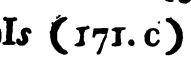
§. 166. Neque alia est causa, ob quam sibi sumunt tachygraphi, ut literas etiam trajiciant; id quod innumera docent exempla. Sic a suo ordine amotae conspiciuntur litterae in notis 4

— XUI — *Vix* (84), $\text{P}\overline{\text{X}}$ — PXA — *Pax* (72), $\text{L}\overline{\text{a}}$ — L(a)
 DRum — *Lardum* (167), $\text{AL}\overline{\text{V}}$ — ALVa — *Aula*, pro *Olla* (168),
 $\text{DX}\overline{\text{V}}$ — DXV — *Dux* (93), $\text{RD}\overline{\text{i}}$ — RD(i)Net — *Renidet*
 (157), $\text{PSC}\overline{\text{a}}$ — PSCa — *Spica* (157). Inprimis vocabula ab F
 et P inchoantia literarum traiectioni sunt obnoxia. Cujus cau-
 sam in peculiari horum characterum forma quaerendam esse arbi-
 tror. Uterque enim sive $\wedge$ sive $\nearrow$ ex duobus tantum calami
 ductibus constat, quorum prior quidem satis longus, posterior
 autem non nisi brevis hamus est, ad literae sequentis nexum sus-
 cipiendum parum idoneus. Unde factum esse suspicor, ut hisce
 literis characteres, qui sequi debeant, saepius praeponantur. Cu-
 jus rei exempla suo loco (§. 209) adferemus satis superque.

§. 167. Plures literae uno calami ductu ita inter se aptae et ne-
 xae, ut integram forment syllabam, e. c. $\text{P}\overline{\text{a}}$ — Pa (28), vix patiun-
 tur aliam etiam literam inseri. Quum igitur ex illa nota $\text{P}\overline{\text{a}}$ facien-
 dum sit *Pra*, neque intercalari possit litera R, haec sequitur, ita
 ut *Par* quidem scribatur, *Pra* autem legendum sit. Documento
 sunt notae $\text{P}\overline{\text{a}}\text{Rum}$ — Pratum (150), $\text{P}\overline{\text{a}}\text{Ret}$ — P(a)Ret
 — Prandet (166), cet. Ita etiam Graecorum tachygraphi, $\pi\rho\sigma$
 et $\kappa\rho\alpha$ scribentes, literis π et σ , κ et α uno calami ductu *ab-*
solutis, Rho inserendum superponere solebant (§. 490).

§. 168. Sed haec literarum compositio et conjunctio quan-
 tumvis tachygraphis expedierit, haud leve tamen ex ea impedi-
 mentum ortum est, quo minus Tironianae scripturae studiosi

omnes notarum literas facile reperiant. ~~Quo~~ etiam nexu mutilantur literae, indeque deformantur; ut in nota = *Ars* (89), in qua singulae quibus constat literae *h* *q* sunt truncatae. Hujusmodi mutilatio quanquam in vulgaribus etiam Romanorum literis, ut primum conglutinari coeperunt, deprehendatur; in Tironianae tamen tachygraphiae genere istae formae multo magis coarctantur. Has igitur conglutinatas literas solvendi facultatem nisi adeptus fueris, singulas in notis latentes literas non reperies, adeoque pro mancis habebis, quae sunt integra vocabula, et omnibus, licet mutilatis, literis constant. Quam nostram sententiam ut exemplis confirmemus, afferamus notas quasdam; primum, in quibus terminatio est ex *E* et *T* conflata (§. 265):   = *ARet* (152), *DECet* (111), *DO(c)et* (88), *DOLet* (65), *C(i)et* (152. c), *QLet* (166*), *P(a)Vet* (71), *P(u)Det* (86), *R(u)Get* (195. c), pro *Rugit*, *S(i)Let* (92), *S(o)Let* (47), *U(r)Get* (105): deinde plures, quae exeunt in = *Is* (§. 165), ut   = *A(v)Is* (171. c), *C(i)Nis* (165), *P(e)Nis* (53*), *R(u)Dis* (81), *S(v)Is* (167), pro *Sus*, *cet*.

§. 166. Quod autem ex vulgarium literarum conjunctione ambiguitatem interdum oriri (§. 159, 157) diximus, id etiam Tironianis cum illis est commune. Nota perfectum quidem *L* antiquum repraesentare videtur, duabus tamen literis *I* et *T* con-

stat (§. 139), atque *Ita* (2), significat. Per notam ζ , licet G Tironianum esse videatur, *Cui* notatur (6), siquidem ex literis G et F concreta est. In nota Δ , quae proxime ad verum Delta (§. 101) accedit, vocabulum *Antiquum* (9) latet, quippe syllabae $\zeta = an$ et $\eta = ti$ in ea sunt conjunctae. Prima quidem notae ζ litera esse videtur U; est, attem $\eta = Z$, cujus hemicyclus inferior ab F, quod sequitur, consumitur, eaque nota significatur ZF; = *Zephyrus* (178). Nota τ pro merito T unciali (§. 138) haberi possit, quum tamen ex duabus literis T et C sit composita, quibus particula *Tunc* (15) denotatur. Denique nota β non est B, cui est simillima, sed β aversum, adhaerente $\rho = us$ (§. 260), quibus significatur syllaba *cus* (26); et quae sunt ejusdem generis alia,

§. 170. Ejusmodi autem ambiguitas, malumque, quod ex aliena notarum interpretatione oriri potest, admodum immittitur, vera literarum Tironianarum forma explorata et cognita. Cujus qui gnari sunt, eos minime fallat e. c. nota $\zeta = GS = Ges$ (27); quam quo minus unam literam G esse putent, impediet trita satis τ G Tironiani figura ζ ; ideoque ex pluribus compositam esse statim suspiciabuntur. Neque notam $\mu = MG = Magis$ (14) litera N cum G juncta constare arbitrabuntur, siquidem illius literae propria forma ν nequaquam est Tironiana.

§. 171. Aliae notae ancipites non nisi ex oratione continua et analyseos ope illustrari possunt. Atque haec ipsa animadversio

ad vulgares quoque literas, si junguntur, spectat. Sic syllaba **N**, in numis saepe obvia (Nicolai de sigl. 124), num post A habeat V, an N literam, nisi ex contextu non intelligitur. In Tironianis notis una eademque est forma tam conjunctionis *Ergo* (3), quam terminationis *tio* (24). In illa vero E mutilatum (§. 106), in hac tectum $\tau\bar{s}$ T, praeter O, quod utrique est commune, latet. Ita etiam adverbio *Tunc* (15) et syllabae *ie* (27) communis est forma Illud vero tecto $\tau\bar{s}$ T et litera C constat, haec ex I jacenti atque e unciali est copulata. Similis fere ratio est formae , quippe quae et *tes* (108) et *ies* (27) significet: nec non notae quam et *Tres* (101), et IS. — *Invidiosus* (42) interpretari licet. Quum igitur I jacens ac tectum $\tau\bar{s}$ T inter se simillima sint; facile confunduntur. Notissima est, ut hac utamur, nota — *Tu* (2. 29). Sed maxime aberraverit, qui notam inde *TVat* legendam esse arbitretur, siquidem ex I jacenti, loco praepositionis *In*, et $\vee$ — *to* (§. 267) constat, atque *Inonat* (118) significat. Caveant itaque qui analysin notarum tractant, ne in errorem rapiantur, praecipue si minima curare moleste ferunt. Exemplo sit nota . Hanc qui obiter tantum adspexerit, *Mmus* significare facile sibi persuadebit, cui tamen interpretationi obstat prima linea longius producta, quae $\wedge$ — F prodit, cum M et terminatione *mus* compositum, i. e. *Finitimus* (57).

§. 172. Ordo notarum in collectione a Grutero edita quantumvis per se sit vituperandus (§. 70), eo tamen, quod vocabula

derivata posita sunt. post primitiva, maxime facit ad notarum
 analysin facilius instituendam. Quare nosmet ipsi ex hac col-
 lectione numerum paginarum cuique notae in nostro hoc libro
 semper addere haud gravati sumus, permagni esse momenti exi-
 stimantes, notarum cognatarum stirpem et familiam intueri totam.
 Ecquis enim, quaeso, hac non perspecta, notas $\mathcal{C}$ $\mathcal{D}$ —
Consternit, *Disternit*, recte solvat? Nonne primo adpectu in
 iis inesse putabit literas *C(on)Sit*, *D(i)Sit*? At primitiva $\mathcal{S}$ —
S(t)Nit = *Sternit* (90) cognita, cujus altera figura $\mathcal{S}$ minime
 esse potest $\mathcal{S}$ (quarum duae hoc verbo non continentur), sed $\sim$
 — N. versum et erectum (§. 122); illico liquebit, notas illas com-
 positas, quoniam prima verbi simplicis litera a praepositione ple-
 rumque consumitur (§. 243 seq.), *C(ont)Nit*, *D(it)Nit* = *Con-
 sternit*, *Disternit* explicandas esse. Si quis etiam causam quae-
 siverit, cur N sit erectum, nullo negotio intelliget, factum id
 esse, ut cum T (§. 139) facilius jungi possit (§. 160). Nemo iti-
 dem erit, qui notam $\mathcal{A}$ — *Ausus* (71. c) in literas *A(d)Sus* solvat,
 nisi primitiva $\mathcal{A}$ — *AD(e)et* = *Audet* (71. c) spectata. Contra
 nonnumquam derivatis illustrantur primitiva. Ita ex $\mathcal{W}$ — *I(n)-
 ω* = *Immodestus* (32) intelligitur, in primitivae notae $\mathcal{W}$ —
M(ω) = *Modestus* (32) M superno Omega acutum simul latere
 (§. 120); quod alias nemo quisquam divinaverit.

CAPUT NONUM.

De notarum constructione et compositione.

§. 173. Quoniam de characterum in notis Tironianis conjunctione quaesivimus, res ipsa quoque poscere videtur, ut explicemus tam constructionem notarum, quibus integra vocabula significantur, quam plurium vocabulorum conjunctionem. Ex ea igitur, quam subjicimus, descriptione rem persequamur:

Componuntur, quae notis Tironianis scripta sunt,

---

vel literis mere Tironianis,	vel literis Tironianis et vulgaribus mixtis §. 187.
---------------------------------	--

---

unius vocabuli partes	plura vocabula §. 184 — 186.
--------------------------	---------------------------------

---

varie §. 174. 175. simpliciter,

---

nota principe cum terminatione con- juncta §. 176. 177.	terminatione a nota principe separata,
---	---

---

ut uno charactere termina-
tio constet §. 178 — 182. ut pluribus §. 183.

§. 174. Quod de conjunctione literarum supra (§. 159) diximus, tachygraphos in una eademque syllaba componenda varias adhibuisse literarum formas, notisque inde diverse formatis unam

eandemque syllabam notasse, id etiam de constructione verborum dicendum esse censemus. Atque haec ipsa observatio plurimum facit ad evertendam falsam et praejudicatam opinionem (§. 61 seq.), notas Tironianas non esse literas, sed signa tantum rerum. Signis scilicet scriptio Tironiana si constaret, immutabiles essent notae, neque unum idemque vocabulum posset exprimi, notis diversis, prout diversae ad eas componendas adhibentur partes, id est literae, cujus tamen rei innumerabilia sunt exempla. Nomen *Britannicus* et Brt — B(rt)C. (64), et BTRus (140) notatur; verbum *Palpat* et P (199), et P (174): quae utraque nota literas quidem easdem PALat continet; in illa vero litera h — A magis est expressa, in hac per inclinationem consonantis P — P(a) (28) leviter tantum indicata (§. 140). Adverbium *Deinde* notatur et DED (6), et DE(d)E (32); pronomen *Hos* et HO(s) (27), et h(os) (Carp. 14); et Hs (Carp. VII); nomen *Circulus* et EL (1), et C(u)L (151); *Lucerna* et L(u)Na (118), et LUa (165); *Fuga* et FA (43), et FUa (152). Quid? quod verbum *Voluerit* quadruplici ratione in libro manuscripto, ex quo Carpentierus sua sumsit, compositum exstat, prout magis minusve est correptum; nimirum Urit (Carp. 70. v. 5), UOrit (76. v. 30), UOirit (76. v. 10), et UOLrit (68. v. 8).

§. 175. Non alienum quoque ab hoc loco videtur, ex libris notarum docendarum causa olim scriptis ejusmodi exempla petere, quibus probetur non ex uno fonte omnes notarum Tironianarum collectiones profluxisse. Quamquam enim similem auctor anonymus apud Vulcanium (§. 67) collectionem habuisse videtur atque Gruteriana est, quod idem in utraque notarum ordo satis indicat; minime tamen utriusque collectionis auctor alter ab altero notas serviliter accepit, aut coeco animo alter alterius figuras tantum imitatus est; sed libere notas composuit, id quod speciminibus probatur, quamvis paucis, quae anonymus ille ex sua collectione publicavit.

Ex collectione, quam edidit Gruterus.

Ex collectione, quam edidit anonymus apud Vulcanium p. 26 seq.

7 — EF(r) (46).

4 — EF(r) — *Esertit.*

3 — B(r)C. (64).

2 — BRus — *Britannicus.*

6 — TCE. (64).

1 — TCE — *Tiberius Caesar.*

2 — CO(s). (64).

2 — CL. — *Clodius.*

3 — ωo. (64).

3 — ωOT — *Otho.*

7 — P(a)TUum (136).

7 — P(a)Tium — *Patavium.*

7 — (e)T(am)N (2).

7 — (e)T(am)V(m) — *Etiamnum.*

Ne vero reliquos ejusdem collectionis libros manuscriptos praetereamus, ex paucissimis notis, quas Trithemius abbas (Polygraph. ed. 1600. p. 601) edidit, eam, qua *Incommodus* significatur, $\overline{3}$ — INC(om). comparandam cum Gruteri (32) $\overline{7}$ — IC. proponimus. Addimus denique alias, quas suppeditat liber manu scriptus Cassellanus.

Ex Gruteri collectione.

Ex libro Cassellano.

$\overline{2}$ — Pctor (9*).

$\overline{2}$ — PCor — Praeceptor.

$\overline{1}$ — PSPE (52*).

$\overline{1}$ — PSPE — Prospera.

$\overline{1}$ — A(p)Pat (54).

$\overline{1}$ — A(d)Pat — Adparat.

$\overline{2}$ — I(nc)BLis (54).

$\overline{2}$ — I(n)BLis — Incomparabilis.

$\overline{1}$ — FCA (69).

$\overline{1}$ — UA. — Vectura.

$\overline{2}$ — C(on)R(l)E (77).

$\overline{2}$ — C(on)R(l)E — Corruptile.

$\overline{2}$ — PStis (87).

$\overline{2}$ — PSis — Pestis.

$\overline{2}$ — S(t)NV(m) (90).

$\overline{2}$ — S(t)Ntum — Stratum.

$\overline{2}$ — NOem (101).

$\overline{2}$ — NOE — Novem.

$\overline{2}$ — ISVrius (142*).

$\overline{2}$ — ISVius — Isubrius.

$\overline{2}$ — CO(m)U (173).

$\overline{2}$ — CO(m)V. — Cornu.

§. 176. Quemadmodum in explananda linguarum natura et indole vocabula primitiva, quae notionum quasi radices continent, a variis ad ea accessionibus, quae auxiliares tantum notiones afferunt, distinguuntur, ut in Hebraeorum lingua radices a praefixis et affixis; ita fere in Tironiana fit scriptio. Plerumque enim notae principis forma immutabilis manet, terminationesque, quibus diversae mutationes notantur, separatim ei adduntur. Et enim inter exceptiones ab hac regula referendae sunt notae, quarum terminatio eodem calami ductu formatur. Exempla sunt:

$\mathcal{M}$ — M(e)SIs — *Mensis*, $\mathcal{M}\Sigma$ — M(e)SEs — *Menses* (102-103), $\mathcal{K}$ — A(s)K — *Kalendas*, $\mathcal{K}\mathcal{R}$ — K(al)R — *Kalendarum*, $\mathcal{K}\mathcal{I}$ — I(s)K — *Kalendis*, $\mathcal{N}$ — N(ae) — *Nonae*, $\mathcal{N}\mathcal{A}$ — N(as) — *Nonas*, $\mathcal{N}\mathcal{I}$ — N(is) — *Nonis* (103), $\mathcal{M}\mathcal{A}$ — *Multa*, $\mathcal{M}\mathcal{I}$ — MI(s) — *Multis*, $\mathcal{M}\mathcal{D}$ — M(l)D(o) — *Multitudo* (41), $\mathcal{P}\mathcal{S}$ — P(u)SV(m) — *Pusillum* (89), $\mathcal{V}\mathcal{S}$ — VS-V(m) — *Usitatum* (41), $\mathcal{A}\mathcal{N}$ — AduNum (9), $\mathcal{M}\mathcal{I}$ — M(i)A. — *Militia* (75), $\mathcal{M}\mathcal{I}$ — M(i)A. — *Molestia* (71), $\mathcal{M}\mathcal{S}$ — MSA — *Miseria* (66), $\mathcal{C}\mathcal{A}$ — C(on)A. — *Colonia* (63), $\mathcal{T}\mathcal{I}$ — T(i)A. — *Tristitia* (108), $\mathcal{I}\mathcal{A}$ — IA. — *Junctura* (108), $\mathcal{M}\mathcal{S}$ — M(e)SA. — *Mensura*, $\mathcal{M}\mathcal{S}$ — M(e)SO. — *Mensor* (119), $\mathcal{N}\mathcal{A}$ — N(ta)

tem) — *Necessitatem*, $\dot{Z}$ — N(tates) — *Necessitates* (60),
 $\mathcal{Z}$ — C(on)V(m)P — *Compendium* (68).

§. 177. Huc etiam pertinent verba, quae cum *Facio* composita sunt, ut *Adsuefacit*, *Adsuefecit*, *Adsuefactum* (151); *Calefacit*, *Calefecit*, *Calefactum* (114); *Communefacit*, *Communefecit*, *Communefactum* (151); *Labefacit*, *Labefecit*, *Labefactum* (112); *Obstupefacit*, *Obstupefecit*, *Obstupefactum* (116); *Patefacit*, *Patefecit*, *Patefactum* (104); *Madefacit* (183). Sic enim notantur,

$\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$
 $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{Z}$

i. e. A(d)F(it)S, A(d)F(e)S, A(d)F(um)S; K(a)LF(it), K(a)LF(e), K(a)LF(um); C(on)F(it)N, C(on)F(e)N, C(on)F(um)N; LF(it)B, LF(e)B, LF(um)B; SOF(it)P, SOF(e)P, SOF(um)P; PF(it)A, PF(e)A, PF(um)A; MF(it)A (183), rel. Paulo aliter effectum reperitur idem verbum, quum junctum est adverbio, ut

$\mathcal{S}$ — SFit — *Satisfacit*, $\mathcal{S}$ — SFit — *Satisfecit*, $\mathcal{S}$ — SF. — *Satisfactum* est (33), $\mathcal{Z}$ — $\mathcal{Z}$ — $\mathcal{Z}$ — *Bene facit* (42).

Ex his autem non modo facilius cognoscitur compositio adverbiorum $\mathcal{S}$ — ST(is) — *Satis* (33), et $\mathcal{Z}$ — B(e)Ne(42), cum verbis $\mathcal{F}$ — $\mathcal{F}$ — *Fit* — *Facit*, *Fecit* (36) et —• — ES. — *Est* (6); sed etiam nullo negotio intelligitur, terminationem a nota principe divulsam esse. Illa contra plurimum notarum con-

junctio et coarctatio causa esse videtur, cur quarundam notarum originem vix explicare possimus. Ita in nota *Num* (1) lineam superiorem longius productam ex terminatione $\searrow$ — *V.m.*, separatim olim apposita, ortam esse verisimile fit, ut prius quidem scriptum fuerit Σ — *Num.*, postea uno eodemque calami ductu Σ .

§. 178. Seorsum contra ad notam principalem flexionis accessio ut multo usitator est, ita etiam deprehenditur in flectendis tam nominibus, e. c. $\mathcal{M}^2$ $\mathcal{M}^1$ $\mathcal{M}^2$ $\mathcal{M}^1$ — *Meus, Mei, Meo, Meum* (12. 13) cet. quam verbis, ut $\mathcal{C}^?$ $\mathcal{C}^?$ $\mathcal{C}^?$ $\mathcal{C}^w$ — *Cogo, Cogis, Cogit, Cogimus* (48*): eandemque flexionem per omnia porro tempora facile persequeris, dummodo notae principi addas terminationem, quae convenit. Istae vero ad principalem notam accessiones minoribus characteribus notari solent: quod ipsum in vulgaribus quoque Romanorum literis usu venit, ut e. c. scriberetur $\mathcal{T}_1\mathcal{T}$ — *Testamenti*, $\mathcal{T}_0\mathcal{T}$ — *Testamento* (Magno ap. Gothofr. 1494), $\mathcal{Q}^o$ — *Quaestio* (Sert. Urs. 737. 934), $\mathcal{I}^2\mathcal{M}$ — *Hymnus* (Petr. Diacon. ap. Gothofr. 1513); atque in lapidum inscriptionibus $\mathcal{S}$ $\mathcal{T}$ $\mathcal{R}$ $\mathcal{O}$ $\mathcal{B}$ $\mathcal{I}$ $\mathcal{L}$ $\mathcal{I}$, $\mathcal{E}$ $\mathcal{P}$ $\mathcal{E}$ $\mathcal{N}$ $\mathcal{T}$ $\mathcal{I}$ $\mathcal{N}$ $\mathcal{O}$ (Fuchs I. ad 188. Tab. 22. n. 24. et 15).

§. 179. Quoniam autem non nisi generalem notarum notionem habuerunt tachygraphi, partium, quibus constant, ignari, inde factum esse arbitror, ut literae in nota principe jam exstantes

interdum etiam in terminationibus adjectis, quas ut signa, quae dividi non possent, tractabant, repetitae compareant, atque redundant. Exempla sunt in notis L_{22} = LRrius = *Ligarius* (49), L_{32} = I(u)Mmentum (181), L_{22} = A(d)RNne = *Adspergine* (107), L_{22} = SVunt = *Sunt* (16), L_{22} = P(t)Nens = *Patiens* (54), L_{22} = S(l)Mmentum = *Solamentum* (63), L_{22} = F(u)Mmentum = *Fundamentum* (62), L_{22} = D(i)Rria = *Diarria* (69). Sed fortasse licentia haec fuit Tironiana. Esto! limites modo ne excedat. Ex ejusmodi enim constructionis abusu ambiguitas notarum, imo sententia prorsus aliena oriri potest. Nam qui e. g. pro nota L_{22} = Dat (19) notaret L_{22} = DAat, is minime verbum *Dat* exhiberet, sed *Damnat* (67). Simile (apud Carpent. 6. v. 2. 17) mendum a notario bis commissum esse videmus, qui notae L_{22} = UO = *Vero* (22), in qua terminatio O jam inest, literam ? = O nihilominus adjecit; quo facto L_{22} = UOo, id est = *Volo* legitur, minime autem, quod notare voluit, adverbium *Vero*.

§. 180. Ceterum uni eidemque notae principi numquam duae terminationes simul junguntur. Quod sicubi extra ordinem, quamvis perraro, fit; tum in una nota duo latere vocabula significatur (§. 218 f.). Nolim tamen hoc intelligi de una terminatione pluribus notis constante, quae satis frequens est (§. 183).

§. 181. Ipsos collectionis notarum auctores verae indolis characterum Tironianorum fuisse ignaros, magna significatio fit ex iis notis, quibus terminatio uno eodemque calami ductu adjecta est. Quas quum non intelligerent, eandem interdum terminationem separatim addiderunt, adeoque temere duplicarunt, ut apparet ex his: $\overline{h}3$ = TBAa = *Tibia* (129), $h\gamma$ = NO(r)-Aa = *Norma* (119), ψ = U(a)V(m)ium = *Vadimonium* (120), $\mathcal{M}^h$ = M(i)Aa = *Minerva* (133), $\overline{V}$ = ISI(s)is (135), $\mathcal{S}^h$ = S(p)N(a)a = *Spina* (155), $\mathcal{S}^h$ = S(t)M(a)Ga = *Stigma* (155), $\overline{v}$ = TO(r)UV(m)um = *Torium* (159. c), ψ = U(a)N(um)um (§. 177. f.) = *Vanum* (121). Idem vitium animadvertimus apud notarium (Carpent. 22. v. 24), qui super notam $\mathcal{Z}$ = *Nonas* (103), cui terminatio jam inest (§. 176), seorsam imposuit $\backslash$ = *As*.

§. 182. Puncti in scriptione Tironiana quoniam multiplex et varia est significatio (§. 250 seq.), nil prohibet, quo minus cum terminatione literata in una eademque nota simul adsit. Licet igitur in nota $\mathcal{O}^{\cdot}$ = O(t)S. = *Totius* (Carp. 20. v. 6. 22. v. 2) vocabulum terminetur litera S, punctum nihilominus comparet, ita tamen, ut vice fungatur literae initialis T (§. 252). Quodsi terminationis loco punctum notae adjectum est, literata terminatio adjungi nequit, cui punctum in casibus obliquis locum cedit (§. 255).

Argumentum est corruptae jam Tironianae scriptionis (§. 250), quoties in hanc regulam peccatum esse videmus. Nomen, ut hoc utar, *Chrisma* notatur, $\mathcal{C}^m$ h = C(is)Ma (194); in cuius terminationis A locum etiam punctum substitui potest, quo magis haec nota contrahatur (§. 251). Hujus autem puncti vim quum non intelligeret notarius (ap. Carpentier. 10. v. 5), terminationem $\mathcal{V}$ = ma (28) inscite addidit.

§. 183. Quum terminatio per unam notam auxiliarem commode ita exprimi non potuit, ut facile intelligeretur; pluribus ad eam significandam tachygraphi usi sunt notis, ut $\mathcal{D}$ / $\mathcal{S}$. = DE is sem = *Dedissem* (Carp. VI*), $\mathcal{U}^o$ r = UO u rit = *Voluerit* (Id. 76. v. 10), $\mathcal{P}^o$ v = PVG ue rit = *Purgaverit*, $\mathcal{C}^o$ r = C(on)T ue rit = *Constituerit* (§. 360), $\mathcal{P}^o$ l = P(a)L u it = *Placuit* (Carp. II), $\mathcal{P}^o$ rae = P(rae) en ti bus = *Praesentibus* (§. 359), $\mathcal{F}$ DE I(u)S ores = *Fidejussores*, $\mathcal{P}^o$ rae S an tis si mi = *Praestantissimi*, $\mathcal{A}$ (b)B tis sa = *Abbatissa* (§. 362), $\mathcal{O}$ P is si me = *Potentissime*, $\mathcal{P}$ (ul)B di ne = *Pulchritudine*, $\mathcal{M}$ (u)S di nem = *Mansuetudinem* (§. 339), $\mathcal{M}$ L(is) si mus pro *Molestissimis* (§. 360).

§. 184. Ad praepositiones cum nominibus jungendas quod attinet, Tironiano more illae majore, haec minore caractere pinguntur, atque illis haec vel superimponuntur, ut $\overset{6}{\checkmark}$ = EX co = *Ex consilio* (32), ξ = S(i) praeum = *Sine praejudicio* (34), $\checkmark$ = A(d) elev = *Ad elevandum* (46*), $\int$ = In o(r) = *In oriente* (113), $\overset{z}{\checkmark}$ = S(e)R(t)n = *Subter notas* (191*); vel subter illis collocantur, ut $\int_n$ = I(n) ca = *In colonia*, $\int_n$ = DE ca = *De colonia* (63), $\int_g$ = I(n) g(a)l = *In Gallia* (78), $\int_c$ = I(n) o(c) = *In occidente* (113); vel ad latus adscribuntur, ut $\checkmark_1$ = P(ro)p = *Pro plebe* (39), $\int^s$ = I(n) s = *In sermone* (43), $\int_g$ = DE g = *De gratia* (48), $\int_r$ = I(n) r = *In regione*, $\int_r$ = Per r = *Per regionem* (63), $\int_v$ = DE ex = *De exercitu* (48), $\int_c$ = S(i) c = *Sine causa* (8), $\int_c$ = P(ro) c = *Pro civitate* (41), $\int_a$ = I(n) ag = *In agraria* (62), $\int_b$ = I(n) o(b)s = *In obsidione* (116); vel ipsis inseruntur, ut $\checkmark$ = S(i) p = *Sine periculo* (40), $\checkmark$ = EX p = *Ex parte* (51. Carp. 7. v. 13), $\checkmark$ = I(n) p(u)c = *In pecunia* (67), $\checkmark$ = S(i) d(u)n = *Sine divisione* (125).

§. 185. Causam hujus dispositionis qui quaerent, praepositionem fortasse ideo arbitrabuntur majori caractere notari, quia nomen casum, quem praepositio poscit, consequitur. At minime res ita se habet. Ratio enim simplex haec est. Ex binis vocabulis illud, quod antecedit, majori nota pingitur. Quum igitur praepositiones nomina antecedant, illarum etiam notae horum notis majores sint necesse est. Idem videmus in adjectivorum cum substantivis conjunctione, ut in his: $\sqrt{\Delta}$ = M p = *Major pars*, $\sqrt{\nabla}$ = M p = *Minor pars* (51), $\sqrt{\Omega}$ = GL h. = *Gloriosus homo* (115*), $\sqrt{\text{u}}$ = EG vir = *Egregius vir* (98), quae eadem nota scribitur inversa $\sqrt{\text{u}}$ = UIR eg = *Vir egregius* (98). Eundem morem in vulgaribus Romanorum siglis jam fuisse, inscriptio docebit, quam mox (§. 202) afferemus, siquidem in ea siglis LF significantur nomina *L(ucii) F(ilius)*.

§. 186. Vocabulorum conjunctio plerumque efficit, ut ex binis notis, quibus illa sunt notanda, alterutrius pars, ab altera absorpta, oculis subducatur. Ita ex $\sqrt{\text{z}}$ = B(e)N(e) (46); et $\sqrt{\text{h}}$ = SA. = *Sanus* (87) fit $\sqrt{\text{z}}$ = BA. = *Bene sanus* (88*); ex $\sqrt{\text{h}}$ = Acum = *Aequum* (2), et $\sqrt{\text{h}}$ = A. = *Animus* (45), $\sqrt{\text{h}}$ = Acum. = *Aequo animo* (45). Quin etiam principalis nota alterutrius vocabuli penitus interdum aufertur; sola terminatione servata. E. c. de nota $\sqrt{\Sigma}$ = SLum = *Solum* (35*) in composita $\sqrt{\text{u}}$ = Num = *Non solum* (35) nihil praeter terminatio-

nem λ — Vm (24), superest. Sed de his uberius suo loco (§. 204 seq.).

§. 187. Antiquissimis temporibus exarata notis Tironianis monumenta supersunt nulla (§. 45. 46); ea vero, quae nunc exstant, ex calamis emanarunt notariorum, qui notas quidem usurpabant, sed indocti ac sensu acriori parum praediti erant. Hinc mirum non videbitur, in eis subinde permixtam esse antiquiorem illam Tironianam scriptionem et recentiorem vulgarem. In libris igitur manuscriptis (§. 360. 367. 368) aequae atque in diplomatibus (§. 412) plura animadvertuntur vocabula in mediis notis Tironianis vulgari characterē scripta. Saepe etiam notarii unum idemque vocabulum, quod alias nota Tironiana bene notaverant, vacillante memoria vulgaribus literis exararunt. Ita verbum *Eradicentur*, cuius notam Tironianam notarius (ap. Carpent. 2. v. 20) recte prius signaverat, non ita multo post (12. v. 30) vulgaribus literis scripsit. Inversa ratione nomen *Chrisma*, quod modo (Carp. 10) vulgaribus literis scripserat, paulo post, quum nota Tironiana in mentem rediret, ea ipsa bene notavit. Magis autem mira haec utriusque scriptionis permixtio videtur, ubi in uno etiam eodemque vocabulo inest, ut in $\uparrow$ *decessores* = *Praecessores* (Carp. 30. v. 21), $\surd$ *cutiendas* = *discutiendas* (40. v. 27), $\nearrow$ *alar* ξ = *Adalardus* (48. f.), *rabo* $\xi\wedge$ = *Rabodonem* (56. v. 4); praesertim quum utriusque scriptionis characteres simillimi diversam saepe habeant significationem, ut in

h1o12 — *Hlotarius* (Carp. 68. v. 18), cujus nominis prima litera h, si Tironiana est, A significat; si vulgaris, H unciali.

CAPUT DECIMUM.

De compendiaría scribendi ratione.

§. 188. Compendiaríam scribendi rationem, quae non a nobismet ipsis, sed ab aliis, proficiscitur, difficilíus intelligimus. Quae quidem difficultas quum in ipsa vulgari scriptione obstat, tum multo magis in Tironiana: unde singulari et acrí studio opus est in explicanda via ac ratione, qua prisci, ut breviorém scripturam redderent, vocabula corripuerunt. Ad hanc autem rem gerendam qui accedunt, caveant, ne impedimentis absterreantur profecto haud mediocribus, quorum gravissimum est vágus adeo et inconstans verba corripíendi modus, ut vix certa sint hujus artis praecepta. Quemadmodum enim in vulgari scriptura unum idemque vocabulum varie notatur, ut *Mater*, tam per MR, quam per MT, atque etiam per MTR (Sert. Ursat. 868. 869); *Roma*, tum per R, tum per RM, tum per RO (942. 946); *Rufus*, tum per RF, tum per RV (839); *Invenies*, tum per IN, tum per IV (718): ita etiam in Tironiana scriptura dupliciter notatum reperies *Optimum*, tum ω — $\omega m u m$, tum ν — *OPum* (Carpent. IX); *Actor*, tum h^d — *Ator* (48), tum $\mathcal{A}$ — *ACor* (Carpent. IX); *Omnibus*, tum 9^j — *O(s)bus* (81),

tum $\mathcal{Q}$ = OV(s) (4); *Passi*, tum $\mathcal{P}$ = PSsi, tum $\mathcal{P}$ = Psi (Carpent. IX); *Archipresbyter*, tum $\mathcal{J}$ = ARB. (91), tum $\mathcal{J}$ = AR(p)S(e)R. (99), cet. Quodsi Carpentier, qui vel ipse quaedam horum exemplorum suppeditavit, Tironianae scriptio- nis naturam atque indolem quodammodo intellexisset, et causam rationemque diversitatis formarum assecutus esset; certe non do- cuisset, notas Tironianas haud esse literatas, sed arbitraria tan- tum notionum signa (§. 65); quod quam absurdum sit nemo non videt.

§. 189. Contra, ac modo diximus, fit, ut unus idemque in compendiis scribendi literarum complexus diversa interdum signi- ficet vocabula. Iisdem e. c. literis ACT. et *Actiacus*, et *Actium*, et *Actor*, et *Auctoritas*, et *Hactenus* (Sert. Urs. 532) notatur; lite- ris AD iisdem et *Adest*, et *Adhaesit*, et *Adjutor*, cet. Haec au- tem ambiguitas, frequens quidem in eis, quae vulgaribus Romano- rum literis correpte sunt scripta, a Tironianis tamen notis est aliena; siquidem in iis vix ejus reperies exemplum.

§. 190. Persaepe compendia scribendi ita sunt comparata, ut, qua ex lege vel ad quam normam composita sint, assequi nequeas. Ex vulgaribus scribendi compendiis huc refero A. RION. — *A rationibus*, B. FR. sive BFV. — *Bona fortuna*, BI. — *Brevis*, BITT. — *Britannia*, DO. — *Controversia* aut *Contra*, COR. — *Cohors*, CVNC. — *Conjux*, EXM. — *Exemplum*, EXIBIT — *Exhibuit*, FIC. — *Fideicommissum*, GA. V. — *Gravitas*

vestra, IDI. D. — *Judicium dabo*, INC. — *Intitio*, IXT. PRIM.
 — *Juxta parietem*, L. DVI. — *Locus divinus* (Sert. Urs. 538. 573.
 574. 575. 619. 644. 653. 704. 705. 713. 718. 731. 759. 778. 790. 805)
 cet. Ab hac vulgari corripendi ratione multum discrepat Ti-
 roniana, quam aliqua plerumque niti ratione (§. 195) videbi-
 mus, dummodo rei intelligentia non simus destituti. Exemplo sit
 nota $\text{P} \text{G} \text{us}$ — *Pignus* (78), quam qui vituperet, quod ad
 syllabas *Pig* — *Nus* non sit accommodata, et pro *PG* corrip-
 debuisse putet *PN*, haud dubie erraverit, vocabulum perperam
 dividens. Utique enim ex praescripto regulae (§. 239) nota syl-
 labatim *P(i)* — *G(n)us* est correpta.

§. 191. Ordine etiam literarum, quae in compendiis scri-
 bendi retinentur, turbato, legendi facultas admodum impeditur.
 Id non solum in monogrammatibus accidit, verum etiam in iis,
 quae disjunctis literis sunt scripta, ut *ATC.* — *Auctoritas*, *CST.*
 — *Controversia*, *DRS.* — *Deserta*, *D. TRBEN.* — *De tribu-*
nali, *FLM.* — *Familia* (Sert. Urs. 560. 651. 684. 686. 687. 722),
OHQ. — *Homo*, *OHONg.* — *Homo honestus*, *NLI* — *Nihil*
 (Magno ap. Gothofr. 1486. 1490), *IgM* — *IusM* — *Hymnus* (Petr.
 Diac. ibid. 1513.) Perversus iste literarum ordo in Tironiana quo-
 que scriptione tritus est et pervulgatus.

§. 192. Accedit et aliud, quod ex sermone ipso oritur, im-
 pedimentum. Ecquis enim erit, cui in examinandis scribendi
 compendiis confestim succurrat, in medio sermone Latino im-

mixta esse linguae peregrinae vocabula? Attamen in ipsis notis Tironianis, quae haud dubie sunt Romanae, reperiuntur Y — $\text{DeV}(r)$ — $\delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$ (9), H_2 — HDN. — $\beta\omicron\delta\alpha\nu\omicron\varsigma$ (183), Z — $\text{E}(m)\text{N}$ — $\epsilon\pi\iota$ - Nomen (35), L — $\text{L}(a)\text{os}$. — $\lambda\alpha\iota\kappa\omicron\varsigma$ (91).

§. 193. Sint ista. Iis tamen difficultatibus, quamvis magnis, occurri potest, maxime comparatione similium, quam analogiam appellant. Sed, quae medio aëvo in usu erant, scribendi compendia, ea nihil fere adjumenti afferunt ad explicandam Tironianam scriptionem. Propterea enim diversa ratione diversisque ex literis, scilicet *minutis*, illa sunt formata. Notae contra Tironianae, quum ex literis Romanorum *majusculis* sint enatae (§. 89. 165); ad eam tantum compendiarium scribendi rationem in explicandis notis nobis est decurrendum, quae in majusculis usitata fuit. Haec quam sit similis Tironianae, ex comparatione aliquot utriusque scripturae compendiorum perspicietur, quam hoc loco instituimus:

<i>Notae Tironianae,</i>	<i>Vulgaria Romanorum compendia scribendi.</i>	<i>Significatio.</i>
R (39)	RA (Gothofr. 1493, Coleti 433)	— <i>Roma.</i>
I (6)	IT (Sert. Urs. 787)	— <i>Item,</i>
C (15)	TC (Idem 977)	— <i>Tunc.</i>
b (104)	ID (Idem 759)	— <i>Idus.</i>

W (14)	HA (Gothofr. 1510)	— Haec.
Z (2)	NI (Idem 1490)	— Nisi.
E (6)	EE (Id. 1458. 1485. 1506. 1507)	— Esse.
Q (4)	OA (Id. 882. 1091)	— Omnia.
Ch (S. 212)	CA (Id. 589)	— Causa.
hI (S. 108)	FA (Id. 709)	— Femina.
W (115. c)	GL (Id. 733)	— Gloria.
GA (129)	GX (Id. 736)	— Grex.
t (46)	LX (Id. 845)	— Lex.
Ma (14)	MG (Id. 859)	— Magis.
Z (2)	NQ (Id. 880)	— Neque.
U (22)	VO (Id. 881)	— Vera.
L (1)	J (Id. 759. 760)	— Inter.
M (3)	IG (Nicolai de sigl. 70)	— Igitur.
Y (3)	V (Coleti 445)	— Vel.
Z (1)	PT (Id. 435)	— Praeter.
Z (34)	NV (Id. 433)	— Non vis.
Lh (164)	L (Eisenschm. de pond. Tab. II)	— Libra.

§. 194. Eadem igitur utriusque scripturae compendia hinc constant literis, forma tantum diversis. Quo fit, ut plures notae Tironianae recondita in aeternum mansissent aenigmata, nisi ex vulgaribus Romanorum compendiis eas enodandi potestas esset. Ita nota ∇ nomen *Adulter* (132) significari. O certum quidem est: at qua ratione significetur, et quibus tandem constet literis, non nisi si assequenter, qui in compendiis Romanorum (quidem *bus* id ipsum vocabulum viderint designatum literis ADE (Sert. Urs. 535), indeque collegerint, syllabam ∇ = Ad (1) cum L in verso in illa nota inesse. Sic etiam nota S = Secundus (100) primo quidem adpectu literas SVSUS continere videtur; et repetita in terminatione litera S ita quidem (§. 179) ferri possit. Quum vero in nota S qua *Secundum* significatur (Carpentier. par. v. 28), duo S ne cogitari quidem possint; aliter explicanda haec forma, atque illustratio itidem ex literis Romanorum majusculis petenda est, quibus vocabulum *Secundum* correptum exstat literis SD (Sert. Ursat. 956). Magna ex eo significatio fit, alteram illam 78 S in nota speciem minime verum esse S, sed y = D Tironianum negligentius delineatum, ideoque S(u)Dus, S(u); Dum illas notas explicandas. Quam conjecturam id etiam confirmare videtur, quod nomen proprium *Secundum* S = SD Num (142) est notatum. §. 195. Quum igitur tanta deprehendatur notarum et compendiarum in vulgaribus Romanorum literis descriptionis consensio;

quumque in explicandis siglis, quantumvis laborarint homines docti, ad universae rei *σύνοψιν* et praecepta generalia nondum ventum sit: nos quidem non ingrati orbi erudito operam praestare arbitramur, quum primas lineas universae compendiariae descriptionis tradimus, adpositis ex utroque scribendi genere exemplis. Ne vero vagari cogatur oratio, omniaque nimis confundantur; ordinem, si non optimum, at aliquem, sequentur. Quem igitur ante oculos ponimus in hac tabula:

Compendia scribendi.

Distinguenda sunt quae eorum tantum speciem habent

(§. 196—199) a veris, quae oriuntur

vel ex literarum forma		vel ex literarum omissione		
mutabili	immutabili	nominatim	generatim	
	§. 210—214.	gemina-	vocalium paucarum	plurium;
involu-	traje-	tarum al-	§. 219.	§. 220. (*)
tarum	cta-	terutris		
§. 200.	rum.	literae.	syllabae.	
— 207.		§. 215.	§. 217.	
		216.	218.	
vulga-	Tironi-			
rium	anarum			
§. 208.	§. 209.			

(*) **quorum**

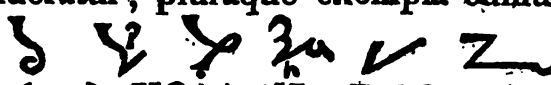
~~temerariae ommissio~~ natura et conditio
~~nis cause investigata~~ explicatur, tum
~~ur~~ § 241 — 242 maxime,

quum litera initialis est servata   **quum litera initialis est omissa**

~~vocabuli~~	~~syllabarum~~	~~ipsius vo-~~	~~radicis in ver-~~
~~ab-~~	§. 238. 239.	~~cabuli~~	§. bis composi-
~~241-242.~~		240-242.	tis §. 243-245.
~~— Es. 241.~~			
~~242.~~			

*§. 241. Error lere communis est omnium vel peritissimorum
 arte diplomatarie virorum (Eckhardi intr. in rem dipl. S. 2. C. I.
 §. 27. Schwabii hist. dipl. P. 2. C. 4. §. 39. Gattereri delineat. (Ab-
 str. dipl. §. 67. p. 35. Gruberi syst. T. I. p. 138. §. 23. Schwartneri
 u. art. d. Hung. P. I. C. 2. §. 57. p. 65. Oberlini art. dipl. pr.
 §. 35. Schoenemannii syst. I. 594. §. 164. 598. §. 165. Huchii
 liter. dipl. 271. §. 83. Mannerti Misc. p. 35), quod notas Ti-
 signorum compendiariorum generi subjiciunt. Illud
 haud dissimulandum, plura in iis inesse vocabula non
 paucis addendum literis, quin etiam siglis auda-
 Lam vero ob causam totam hanc scripturam in com-*

pendiis scribendi numerare non magis licet, quam Neo-Gothicam (ut vocant), in qua compendiorum numerus certe itidem est frequentissimus. Istius autem virorum doctorum erroris causam quum quaererem, inveniebam praecipue, eos rationem Tironianarum notarum partes extricandi non esse adsecutos.

§. 197. Etenim compendia scribendi cogitari nequeunt ulla, nisi una vel pluribus literis, quibus correptum constat vocabulum, vel omissis, vel truncatis. Jam vero imperiti sibi persuadere possint, abesse literam aliquam in iis etiam notis, in quibus re vera omnes insunt. Multa (§. 158) excitavimus vocabula, in quorum notis ne ulla quidem litera desideratur; pluraque exempla cumulare factu non est difficile, ut — DE (1), DVo (101), UO(x). (53), B(i)Ga (182), EX (§. 267), N(i)L (4), N(i)S(i) (2), S(o)L. (112), UNo (101).

§. 198. Dixerit forsitan aliquis, has ipsas notas esse correptas, siquidem in nota neque D neque E, in nota neque D neque O, in nota neque U neque X literas inesse perfectas. At minime hoc ita se habet. Sufficit enim, in hoc scribendi genere valere D, valere E, valere O, cet. ut hae literae, etsi aliam formam habentes, revera tamen adsint. Neque singulares literarum figurae, quae in pluribus scriptionis generibus variant, impediunt, quo minus agnoscantur. Quantus enim, quaeso, compendiorum scribendi foret numerus, quisve eorum finis ac modus, si iis omnia, quae literis a perfectiori forma, quam

capitaleſi nominamus, discrepantibus, sunt scripta, adnumeranda putaremus? Quodsi eas, quae ex aliqua parte correptae sunt, ut in vulgaribus $\mathcal{U}$ $\mathcal{E}$ cet. in Tironianis $\mathcal{X}$ $\mathcal{T}$, in eorum numero habere velis, per nos quidem licet, qui de minoribus defectibus non laboramus: sed ardua sane res esset, utrumque generis et paulo mutilatarum et integrarum literarum certis circumscribere finibus. Saepe enim in nostra etiam, quam currentem vocamus, scriptione accidit, ut literae, quae a festinantibus varie et leviter pinguntur, imperfectae evadant: neque tamen, quae sic scripta sunt, in compendiorum numerum illico referimus.

§ 199. Quoniam autem, quod numquam negabimus, maximus est notarum numerus, quibus non omnes continentur vocabulorum notatorum literae, illud sedulo cavendum est, ne confundantur cum iis, quae omnibus perscriptae sunt literis. Sunt quidem, in quibus compendiaría scribendi ratio satis appareat, neminemque fugiat. Sunt vero et dubiae, quae, si *aliena* iis tribuitur significatio, omnibus numeris absolutae videntur; *vera* si quaeritur, nequaquam integrae sunt. Ita si in notis $\mathcal{P}$ $\mathcal{U}$
 $\mathcal{V}$ $\mathcal{E}$ $\mathcal{Z}$ $\mathcal{G}$ $\mathcal{C}$ $\mathcal{2}$ $\mathcal{R}$ $\mathcal{D}$ $\mathcal{S}$ $\mathcal{M}$
 $\mathcal{L}$ $\mathcal{F}$ $\mathcal{N}$ $\mathcal{C}$ exstantes literas spectamus, perfecta quidem vocabula P(ro)Bat, UIta, VNa, ERat, N(a)ta, COli, COit, C(on)Dit, C(a)Gas, C(on)atur, C(on)Ditur, DECus, DEMit, D(i)Co, D(i)Cit, EMat, Eat, inde prodire videntur.

At verò alia prorsus in hisce notis significatio latet; suppletis enim, quae omissae sunt, literis, ita potius sunt interpretandae: *Prolibat* (154), *Vitta* (161), *Urina* (165), *Eradicat* (168), *Nauta* (177), *Codicilli* (154), *Coegit* (48), *Comedit* (166), *Compages* (154), *Concionatur* (75), *Congreditur* (73), *Dediticius* (20*), *Demolit* (123), *Dicio* (72), *Discernit* (42), *Emanat* (54), *Emendat* (111).

§. 200. Quae vere sic correpta sunt vocabula, in iis explicandis ordiendum nobis est a compendiaro scriptionis genere, quod in ipsa literarum forma jam inest. Haec autem forma in quibusdam compendiis certa et immutabilis servatur, ne inconstans eorum sit significatio (§. 210); in aliis mutabilis est, quippe quae literis componantur libere adhibitis, vel involutis, vel trajectis (§. 208). Involutarum originem hanc esse arbitror. In omni scriptura, quae literis majusculis constat, consecutio et nexus literarum impeditior est, propterea quod ejusmodi characteres proprie jungi nequeunt. Quum igitur Romani literas capitales jungere vellent, paucissimae literarum figurae, ut *Q*, *MA* — *CI*, *MA* (Nov. op. dipl. T. III. Tab. 61), ad id aptae erant; plurimae autem omnem conjunctionem respuebant, nisi aut inversione, aut mutilatione, ad nexum suscipiendum aptarentur. Quo factum est, ut conglutinatarum literarum pars brevitatis causa omitteretur, quin etiam pars alterius literae in altera involveretur, atque unus idemque calami ductus pluribus simul serviret. Hujus rei exem-

pla. tam ex literis capitalibus quam ex uncialibus (§. 165) jam protuli.

§. 201. Ex ejusmodi coarctatarum majuscularum fonte per multas notas Tironianas manasse nullus dubito (§. 165): jungendarumque in iis literarum ratio facilius profecto intelligeretur, si viris doctis, qui inscriptiones collegerunt, placuisset, eas typis ita describendas curare, ut primo exemplari plane responderent. Quod quidem, quum impensis parceretur, perraro factum esse, dolemus. Magnopere enim interest palaeographorum, monumenta haec non vulgaribus, quae in typographorum officinis sunt, literis descripta, sed accuratius ex peculiari characterum forma delineata, eaque integra, intueri, qualis est in inscriptione, quam (ex Act. Palat. VI. 71) huc transferimus:

in qua literae MAT, NI, et VATV monogrammaticis speciem prae se ferunt, cujus structuram ex typis vulgaribus nemo quisquam cognovisset.

§. 202. Ita qui ex Grutero (378. 1) tantum, sive ex Latina versione dialogorum Antonii Augustini (Antverp. 1627. p. 124), inscriptionem insignem Barcinonensem noverit, ne augurari quidem poterit singularem in ea scripturae indolem, quam, sicut in primo exemplari Hispanico, ejusque versione Italica (Rom. 1625. p. 247) legitur, hic subjicio:

L. CAECILIVS. LE

PAP. OPTATVS

> LEG. VII G. FEL

ET > LEG. XV. APOLLIN

MISSVS HONESTA.

MISSIONE. AB. IMP. M

AVR. ANTONINO ET AVR.

VERO AVG. ATLECTVS. AB. ATE.

INTER. IMVHES. CONSECVT.

INHONORES AEDILICIOS.

II. VIR III FLAM. ROMAE

DIVORUM ET AGVSTORVM

QVI R. P. BAC. TA. LC DOLEGO.

DARIQVE VOLO X VII D EX.

QVORVM VSVRIS SEMISSBVS.

EDI VOLO QVOD ANNIS SPECTAC.
PVGILVM DIE III. IDVVM. IVNI
VSQVE AT X CCL. ET EADEM DIE
EXXCC OLEVMI N T-ERMS PVBL C
POPVLO PRAEBRI T ECTA PRAES
TARI EA CONDICONE VOLO VT
LBERTMEI EM LBERTOM MEORVM
LBERTOMQVE LBERTI QVOS <
HONOR

L. D. D. D.

SEVRATVS CcNIGE
RIT. AB. OMNIBVS MV
NERBVS SEVRATVS EX
CVSATIS N QVOT. SIQV/S
EORVM AT MVNERA
VOCITVS FVERIT.
TVMEA XV II D AT.
REMPVB. TARRAC.
TRANSFERRI IVBEO
SVB EADEM FORMA
SPECTACVLORVM QVOT
SS EST EDENDORVM
TARRACONE.

§. 203. Sicut inscriptio haec in Latina illius libri versione meris vulgaribus literis descripta est, ita etiam aliae circumferuntur inscriptiones, quarum literae ab autographis valde discrepant. Sunt tamen, quamvis paucae, quae veram propriamque literarum formam exprimant, (ut ap. Gruter. 169. 1. 1007. 3. Reines. 254. Hanselmann demonstr. quousque in terris Hohenloic. Romani penetr. Tab. I et XIV. Aleat. illustrata I. 254. Fuchs hist. Mog. II. 134. Murat. ant. Ital. V. 53. Bouillart hist. abb. S. Germ. Tab. 15 ad p. 284. 285. cet.) ex quibus quaedam specimina visum est hoc loco exhibere: **CVRÆ** — CVRANTE (Gruter 169. 1), **PERETVÆ** — PERPETVAE (id. 739. 3), **PRÆ** — PRAE (id. 1007. 3), **HP** — *HISPaniorum* (Reines. 141), **MESAT** — MAJESTATI (id. 316), **TR** — TRI (id. 254), **TIFI** (ibid.), **OPVS** (Hanselm. Tab. I), **ITALVS** (Fuchs II. 141), **EDVCANTVR** — EDVCANTVR, **PONENDM** — PONENDVM, **SECVS** — SECVS (Maffei in artis criticae lapidaris Libro III. Cap. III. col. 172). Sed non solum in lapidum titulis, verum etiam in numis, saepe accidit, ut literae in vicinis involverentur. Ita reperies **CALD** — CALD, **CNFOZ** — *CNaeus FOLVius*, **RVT** (Nicolai de sigl. 126. 127. 142), **VAL** — VAL, **FONEI** — *FONTEIus* (Rasche lex. num. I. II. 128) cet. Quin etiam in **MANIV** — *Manius* (Nicolai 136. Rasche 128) quinque literas MANIV inesse haud temere dixeris. Neque ab hac literarum capitalium coarctatione abstinerunt Graeci. Quod idem ut exemplis confir-

memus, ex multis tantum haec commemoramus: **MHMC** i. e. *μνήμης* (Maffei de sigl. Gr. 76. Corsini de sigl. Gr. Montfauc. pal. Gr. 158. VIII), **N** — *ἀντί* (Rasche L. I. 717). Abundat literis ita concretis inscriptio illa Ancyrana (Montfauc. 158); pluraque earum vestigia in numis (Montfauc. 144. Schlaeger de numo Alex. M. Tab. III) invenies.

§. 204. Maxime vero in notis Tironianis proclives fuerunt tachygraphi ad involvendas quum literas singulas, tum syllabas integras. Quod quidem ex aliqua parte nos (§. 186) attingere meminimus, sed hoc loco diligentius tractaturi sumus. Exordiamur igitur ab iis, quae intellectu sunt faciliora. Una vel altera litera ex dimidia aut aliqua tantum parte a caractere vicino correpta ferri quidem et agnosci etiam plerumque potest, propterea quod locus, quem sequens litera occupat, partem, quae antecedenti abest, satis prodit. Ita in notis **YM** — *ZMe* — *Smirnae* (138), **YN** — *ZNa* — *Zona* (159), literae M et N suppleunt vicem hemicycli inferioris consumpti literae **Yn**. In nota **HR** — *HRa* — *Herba* (168) literam R virgulae erectae adjectam conspicimus ibi, ubi linea transversa, τῶ H capitali propria, prodire debet. In nota **GS** — *GS* — *Ges* (27) ultima hujus syllabae litera S deficientem τῶ S caudam simul repraesentat. Quae sic quasi contextae et implicatae literae omnino monstri prae se ferunt speciem, Sphingium, Centaurorum, Sirenumque instar.

§. 205. Sed intellectu longe difficiliore sunt notae, in quibus litera aliqua in alia tota est involuta. Ita in nota $\mathcal{L} - (f)Lit$ — *Fallit* (92) litera L consumit F, sive haec inest in illa. In notis $\mathcal{S} - (f)ST.$ — *Faustus* (164), $\mathcal{F}^h - Sfa$ — *Fascia* (159), F a litera S absorbetur. In $\mathcal{S}_i - SDI(s)at$ — *Dissociat* (76), $\mathcal{S} - SDI(s)$ — *Dissimilis* (65), $\mathcal{S}^1 - SDI(s)et$ — *Disuadet* (88), $\mathcal{S} - SDI(s)at$ — *Dissonat* (118), $\mathcal{S}d - S(d)Lat$ — *Distillat* (147), $\mathcal{S}m - S(d)Mat$ — *Disseminat* (155), literae D et S conjunguntur et confluunt; ita ut omnes, qui hoc scribendi genere parum imbuti sunt, facile fallantur, atque eo adducantur, ut, S legentes, literam D plane praetereant. In notis $\mathcal{C}d - C(onf)O(d)it$, $\mathcal{E}(f)O(d)it$ (93), τ O simul complectitur literam D, sicut in $\mathcal{A}r - A(r)B$ — *Arbor*, $\mathcal{A}rB - A(r)BV(m)$ — *Arbustivum* (119, τ B partem literae R (§. 99). In nota $\mathcal{S}C - (s)C(i)Lum$ — *Supercilium* (128) literae S et C in unam coeunt formam. In nota $\mathcal{S} - Quas ob res$ (58*) quatuor simul insunt literae $\mathcal{C}$ O $\sim$ S. Quin etiam in nota $\mathcal{V} - Exul$ (110.c) praeter $\mathcal{E} - E$ et $\mathcal{X} - X$ etiam V et $\mathcal{L} - L$ latere, notamque $\mathcal{I} - Ilex$ (170) literis IL et X constare, item notam $\mathcal{O} - Onus$ (131) O, $\mathcal{N} - N$, U, et S jacens comprehendere, non inepte dixeris. Quid? quod in nota $\mathcal{C} - Chorae$ (171) duae literae C et $\mathcal{N}$ ita sunt dispositae, ut speciem simul repraesentent H mutilati, I (§. 114).

§. 206. Restat, quod majoris est momenti, ut de iis dicamus notis, in quibus signa, quae appellant compendiaria (§. 247), i. e. integrae syllabae, partes fiunt literarum, sive ab his consumuntur. Quemadmodum igitur per resupinam inclinationem notae A(s)K — *Kalendas* (103) praeter K etiam syllaba — As (24) notatur, sic per pronam notae I(s)K — *Kalendis* (103) syllaba — Is (47) significatur. Quemadmodum in nota — H(is) (6*) eadem syllaba inest in litera F — H, sic ex eadem litera fit — *Ab his* (6), recepta syllaba — Ab (1). In nota — Q(tus) *Quantus* (8) litera Q simul comprehendit — Tus (§. 259), cet.

§. 207. Singularis haec scriptionis Tironianae ratio probe est tenenda; quippe qua neglecta, multarum formarum causa cognosci nequit. Ecquis enim erit, qui in notis   — *Auctio* (94), *Auctionarius* (94), *Augur* (92), *Auspicium* (78), *Aut* (3), *Autem* (3), primum explicet calami ductum , quum neque *ab* (1), neque *as* (24) in hisce sit vocabulis; nisi sciat, syllabam — *au* (1*) (quae in nota — *Auxilium* (65), atque ab ea oriundis, integra exstat) a litera sequente semiconsumtam in iis latere? Quis, quaeso, notas — *Sanguis* (121) et — *Antrum* (98) explicabit, nisi in illa superiorem syllabae — *an* (1) partem ab S, in hac vero inferiorem a T absorptam esse intellexerit? Quis notas

— *Amplectitur*, *Appendix* (107) enodabit, nisi syllabae $\searrow$ —
ap (29) partem inferiorem in illa nota ab $\curvearrowright$, in hac a $\nearrow$ con-
 sumtam esse animadverterit? Quis tandem $\curvearrowright$ $\searrow$ $\curvearrowright$ $\searrow$.
Relaxat (155), *Lamentabilis* (172), *Laser* (169), *Lac* (176),
 nisi viderit syllabam $\searrow$ — *la* (27) in prima nota mutilatam esse
 superiori parte, in reliquis inferiori?

§. 208. Impedimentum, quo minus promte legantur scri-
 bendi compendia, gravius etiam nascitur ex literarum traiectione
 et perversione. Ita in monogrammatibus, quae vel ex vulgaribus
 literis conflata sunt, plerumque ordo literarum est turbatus, ut in
 numis $\searrow$ — VPL pro VLP (Nicolai de sigl. 146), MKO —
 MHNIKO pro NIKOMHδέων (Schlaeger Tab. III); in notis ju-
 ris, a Magnone collectis, N — *Nisi*, N — *Nihil* (Gothofr. 1490.
 Coleti 433); in notis literarum, a Petro Diacono editis, H —
Haec (ibid. 1510); in lapidum denique titulis T — IT pro TI, M
 — AM pro MA (Reines. 535. 234), quin etiam H — *Hunc*
Locum Sibi Testamento Ordinavit (Gruter 547. I. Sert. Urs.
 755. 1059). Atque in istas literarum traiectiones invehit videtur
 Imperator Justinianus (Nov. 47. C. 2), praecipiens scribere *literis*
clariorem ordinem habentibus, quas liceat omnibus legere, om-
nino syllabarum Latinarum non ignaris (welche nur buchsta-
 biren koennen).

§. 209. Ejusmodi scribendi compendia, quae literis trajectis
composita sunt, permulta etiam exstant in notis Tironianis; ut
M — (i)Mit — Mittit (37), M — A(di)M(x)et — Ad-
miscet (106), h² — A(l)Cet — Antecellit (131), h² —
A(u)Nat — Annunciat (42), K² — K(a)BLe — Calibiae
(127), C² — C(e)Nes — Canities (128), C² — C(o)La —
Cloaca (183), E² — E(i)Nitur — Enititur (122), G² — GB-
La — Gleba (149), T² — TB(e)Ne — Tenebrae (14), U²
— USL — Vilis (66), F² — FALneum — Flamineum (91),
S² — SD(u)mus — Desumus (16), S² — SDat — Destinat (145),
S² — S(d)Cit — Scindit (134), U² — UIX — Judex (34),
U² — U(i)Vm — Judicium (34), h² — PALa — Planta (129),
S² — SALtat — Subplantat (129), S² — PSG(l)um — Spi-
cilegium (157), M² — MF(e)or — Femur (129), M² — MF-
(e)mentum — Ferramentum (126), O² — OFa — Forma (110),
U² — U(f)M. — Fumus (166), U² — U(f)G — Fungi-
tur (110), G² — GF(e)o — Ferrugo (126), G² — G(f)U-
Ra — Figura (127. c), O² — OF(l)is — Follis (159), O² —
O(f)Ssis — Fortassis (Carp. VIII), O² — O(f)San — Forsan

(16), — O(f)N. — *Frons* (128), — O(f)N. — *Fons* (121), — O(f)C. — *Focus* (166), — O(f)Mes — *Fomes* (168), — O(f)Mmentum — *Fomentum* (134), — O(f)Cus — *Floccus* (160), — O(p)Gum — *Prodigium* (96), — O(p)N. — *Pontifex* (91), — OP. — *Potens* (68. c), cet.

§. 210. In omnibus, quae hactenus persecuti sumus, scribendi compendiis constantem literarum formam nondum spectavimus. Sunt tamen compendia, quorum figura mutari non licebat, sed a tachygraphis religiose erat servanda. Cujusmodi characteres quamquam in iis, quae vulgaribus Romanorum literis sunt scripta, vix reperies; unam tamen formam, quae huc pertinere videtur, silentio non praetereundam esse duximus. Ea quidem est Θ, quae in literis Romanorum vulgaribus ad designandum vocabulum *Defunctus* saepius adhibetur. De hujus figurae origine, neque inani commento Isidori, qui (Orig. L.I. C. 23) letale in circulo telum deprehendere sibi videtur; neque Valerio Probo (Gothofr. 1469) assentior, dicenti: *Mortem significat, et Graeca litera est, cui Θήρα nomen*. Licet enim Probi sententia, qua nominis Θανάτης Θ esset sigla, non omnino contemnenda videatur; in origine tamen characterum investiganda ad scriptionem linguamque peregrinam, nulla urgente necessitate, temere non est

decurrendum. Id quidem concedo, in monumentis adhuc exstantibus verum Theta, hujus formae Θ, saepius conspici; nihilo tamen minus literas Latinas esse arbitror, sive ΟΠ i. e. ΟΠΙΤ, sive successu demum temporis ita formatum sit, et primitus DE — *Defunctus* fuerit. Conglutinatae enim et consertae duae hae literae figuram exhibent Δ, cujus causam qui forte ignoraret, vim tamen ac potestatem calleret, is facile adduci potuit, ut Graecam esse siglam sibi persuaderet. Haec autem mea opinio quo minus rejiciatur, duo prohibent argumenta. Unum, quod et apud Magnonem (Gothofr. 1484. Coleti 427), et in lapidis titulo, quem supra (§. 137) exposuimus, vocabulum *Defunctus* ipsa, quam adumbravimus, forma Δ notatur; alterum, quod ipsa τθ Θ figura cum terminatione Latina T(o), ut igitur sit *Defuncto*, in ea, quae sequitur, inscriptione (Gruter 701, 5) conspicitur;

POMPEIA
LEPIDAE. SEG
ΘT. POMPEO
CELADO. F. SVO
H. M. H. N. S
IN. FRONTE. P. XV

§. 211. Frequentius Tironiani tachygraphi literis, immutabili formae quasi addictis, utebantur in vocabulis quibusdam simpliciter designandis. Eaque nobis causa esse videtur, cur Tiro-

nianis notis Graecae admiscerentur literae (§. 145). Quum enim Latinarum cujusdam literae formarum copia exhausta esset, Graecarum adibant apparatus. Quod quo melius intelligatur, exemplis illustrabimus. Literis OP in notis Tironianis notabatur et *Opus et Oportet*; sed, ut utrumque discerneretur, illud scribebatur $\mathcal{O}$, hoc $\mathcal{P}$ (48). Quum igitur et nomen *Opinio* duabus illis literis notandum esset; in nota, qua id significatur, $\mathcal{O}$ (48) Omega Graecum, cum P Latino conjunctum est. Ita etiam, quum siglae $\mathcal{O} = O$ in notanda praepositione *Ob* (1) munus jam esset occupatum, ad significandum vocabulum *Optimus* Graeca litera ω (4) adhibebatur,

§. 212. Certa et constans plurium notarum forma quo difficilius in mente inhaeret, eo major est in legendis illis molestia. Admodum difficultas insuper augetur eo, quod praeter figuram diversus etiam situs quum literarum principalis notae, tum terminationum adjectarum, ut a scribentibus ex more recepto diligentissime servandus, ita a legentibus sedulo respiciendus est. Etiam si igitur, ut hoc utar, vocabulum *Causa* duabus literis *Ca* indicatur; minime tamen C litera adversa uti licet, sed aversa. Neque ei terminatio $h = a$ pro lubitu, nulla loci ratione habita, jungi potest, ut e. c. $\mathcal{C}h$ sive $\mathcal{A}$ notetur; sed simpliciter $\mathcal{C}^h$ (8) pingendum. Plura enim in notis Tironianis scribendi compendia, ex literis CA composita, diversas habent notiones, ut $\mathcal{A}$ $\mathcal{A}$ $\mathcal{A}$ $\mathcal{C}h = Censura$ (61), *Custodia* (79), *Colonia* (63), *Circa* (1);

ita ut quaelibet ex iis suam habeat formam constantem neque ulli mutationi obnoxiam.

§. 213. Proinde neque puncti, neque terminationis locum, cuique notae proprium, mutare licet, quoniam vel minima mutatione facta priorem notam significationem amittit, atque aliam prorsus vim ac potestatem accipit (§. 273 seq.). Id quod probatur non solum iis, quae modo attulimus, exemplis; sed etiam innumeris aliis, ex quibus conferri velim haec:

Obsonium (116), Cera (146), Creta (138), Egre-
gus (66), Eloquentur (43), Elabatur (78), cet.
tia (35), Sanus (87), Secretum (106), Studium (34), Obsidium,
Superbia (55), Sententia

§. 214. Hoc autem quod memoriae imponitur onus, quantumcumque videatur, magna tamen ex parte allevabitur melius cognita intricatae hujus descriptionis ratione, penitusque perspectis causis propriae illius in notis literarum formae pertinaciter retentae, locique, quo terminationes ponuntur, religiose servati. Quasdam formarum causas ante (§. 91. 211) jam exposuimus. Reliquum est, ut de loco terminationum quaedam addamus. Notae C = *Corvus* (179), ut hac utamur, terminatio C = *vus* (29) in medio ponitur C. Alia enim nota C significatur *Cor* (75); cuius quum in media litera punctum positum sit, in illa etiam nota, quae, vocabuli terminatione *vus* angetur, haec eodem loco inserta fuit, ut in memoriam revocaretur syllaba *Cor*. Plures cau-

as loci terminationum ita simpliciter retinendi infra (§. 274) expositas reperies. Neque literae C in nota, quam (§. 212) proposuimus, $\mathfrak{C}^h$, i. e. *Causa*, inversionem fortuitam esse arbitramur, siquidem $\mathfrak{Z}^h$ — CAa prius notatum, ac successu demum temporis A medium neglectum esse persuasum habemus. Ad hunc quoque locum pertinent compendia, quae vulgo mera signa in notis Tironianis putantur, nos vero, aliam amplexi sententiam, digna censuimus, quae singulari commentatione (§. 246 seq.) illustraremus.

§. 215. In explicandis compendiis difficultas augetur vel minuitur prout plures vel pauciores vocabulorum literae in eis omisae sunt. Quae minimam habet difficultatem compendiarum scribendi ratio, eaque antiquissima, in omittenda consistit alterutra ex duabus literis aequalibus, quae juxta poni debebant. Arbitrabantur enim veteres, altera posita, alteram omitti posse, quippe quum illa hujus officio una fungeretur; ut V in nomine IVENT — IVVENT (Rasche lex. num. I. II. 126), et primum M in ea, quae (ex Buonarruoti vas. ant. praef. p. XXIV) sequitur inscriptione:

POSVIT. TABVLAMA
GISTER DISCENTI
PANPINO BENEM
ERENTI.

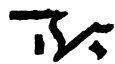
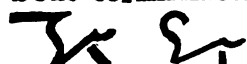
Hinc etiam in pandectis Florentinis (Alb. Gentilis de libr. jur. et de Latinitate male accus. Helmst. 1674. p. 49) geminata litera I re-
stituenda est, legendo CUI IVSSVS, id quod scribitur CUIUSUS.
Salvumque est vel sola hac observatione verbum PRAERVNT —
Praerunt in tabula Pisana a Norisio (cenotaph. Pisan. et Cellar.
orthogr. ed. Harles II. 218) alia ratione defensum. Neque enim
alter in marmore quodam, quod acta fratrum Arvalium refert,
PRAEVNTE exaratum est (Fabretti inscr. ant. 442); idemque vo-
cabulum in aliis eorundem fratrum actis haud correptum scribitur
PRAEEVNTE (Ph. a Turre monum. vet. Antii. 383).
§. 216. Id autem ipsum est, de quo in lapidum titulis litera
ceteris majore interdum adhibita nos monitos esse volvere prisci
(Noris. in Cellar. orthogr. II. 222). Documento est tritum in mo-
nimentis vetustissimis (ap. Grut. 171. & v. penult.) **D**IS pro **D**IIS,
ESE pro *Esse*; atque versus ultimus inscriptionis (ex Grutero
889. 3) hujus:

DIIS. MANIB
SACRVM
L. SESTI. EVTROPI
SIBI. ET. SVIS
CVIVS. MONVMENT. EST
qui ita legendus: „Cui Ius monumenti est.” Quibus consideratis
haud scimus, utrum orthographiae causa ea aetate receptae alte-
ram ex iis, quae nunc geminari solent, consonantibus abjecerint

veteres, atque e. c. *Clase, Osa, Pelex, Tolito*, pro *Classe, Ossa, Pellex, Tollito* cet. scriptitarint (Lips. de vet. Lat. script. in Clausing. J. P. Rom. I. 587); an tantum ut concise vocabula exprimerent. Tironianae quidem scriptionis non illam, sed hanc esse causam, constat. Licet enim uno L scribatur   = U(z)La, C(o)Lum, pro *Villa, Collum* (96. 127); uno S = SOum pro *Ossum* (96), cet. non tamen desunt aliae notae, in quibus geminatae compareant consonantes (§. 52); atque hoc satis est argumenti, illam in superioribus vocabulis scribendi rationem solius compendii causa adhibitam esse.

§. 217. Sed ad difficiliora progrediamur, ea scilicet compendia scribendi, quibus ita involutae sunt integrae syllabae, ut ne pars quidem earum supersit, nisi praecedentis characteris lineas repetieris, easque bis servire coegeris. Quod quum tam in vulgaribus, quam in Tironianis observare liceat, illas praemittamus; exemploque nobis sit primum sepulchralis cujusdam tituli (Gorii monum. sive columbarium libertor. cet. p. 221) versus ultimus CONGI BENE MERENTI, in quo primum N literas etiam I et V junctas repraesentat (§. 165), ut igitur legendum sit coNIVgi: deinde fibulae (ibid. praef. p. xxvii) inscriptio VIRTUS IN AMO VIVET, in qua penultimi vocabuli litera M duas literas N et I simul complectitur, ut pro AMO legendum sit aNIMo. Istam literae M duplicem potestatem si tenuisset, qui cenotaphia Pisana defendenda suscepit, doctissimus Norisius; opus profecto non fuisset,

ut scalptori vitio verteret, quod in inscriptione exarasset OMA pro OMniA (Cellar. orthogr. II. 269).

§. 218. Atque eadem ratione in libris quoque manuscriptis literas, quin etiam integras syllabas, in aliis involutas esse, pandectae docent Florentinae, in quibus (Brenemann hist. pand. 360) reperies NECESSET = *Necesse esset*, FORECEPERINT = *Forereperint*, et ejusdem generis innumera alia. Ita in actis quoque forensibus (Marini papyr. dipl. 244. N. 68) *Presenteste* legendum est *praesenTE TEste*. Quid? quod in Tironiana scriptura integrum interdum vocabulum repetendum, notaque bis legenda est. E. c. nota (Nov. op. dipl. III. Tab. 62. v. 8), quum duas habeat terminationes, duo quoque comprehendit vocabula, ita ut = *In saeculum saeculi* legendum sit.

§. 219. Vulgaris correpte scribendi ratio est, ut vocales potius quam consonantes omittantur. Atque hoc nostra etiam memoria fit, quum e. c. *Heidelbergae* correpte scribimus HDLBRG. Eadem nonnumquam ratio est in iis, quae literis Romanorum vulgaribus olim scripta sunt, in quibus reperies MNT. MCM. MLS. IM. pro *Montem, Mecum, Miles, Jam* (Sert. Urs. 771. 854. 864. 770). Contra vero Tironiani tachygraphi in corripiendis vocabulis parum curant, vocalis sit an consonans, quam abjiciant. Cujus rei causam repetendam esse ducimus tum a faciliori literarum nexu, tum ab inclinatione notarum varia. Vocales nimirum in eis retinentur, quia simul serviunt jungendis literis, quae eas se-

quantur, ita ut citius fere scribatur $\omega \zeta$ — COR, DEC cet. quam $C\sim$, et ζc — CR, DC. Eoque minus gravantur tachygraphi addere vocales consonantibus, quod illae diversa solummodo harum inclinatione exprimuntur (§. 150). Operam profecto non majorem consumet, qui scribet $\sphericalangle \sphericalangle$ — H(e), P(u) (27. 28), quam qui harum syllabarum siglas effinget $\sphericalangle \sphericalangle$ — H, P.

§. 220. In numero eorum vocabulorum, quae, quamvis corrupta, intellectu tamen haud difficilia sunt, reponimus etiam illa, in quibus literas omissas ex ipso orationis cursu facile divinare licet. Quis enim dubitet, quin e. c. in Romanorum numismatibus, FID. EXERCIT. (Sert. Ursat. 718) CENS. PERP. (Id. 603), aut in lapidum inscriptionibus CONSERV. VRB. AET. (1032) DECVR. (1037) EQ. ROM. (1044) AB. HEREDIB. TEST. FIE. IVS. (710) legenda sint *Fides exercituum, Censor perpetuus, Conservator urbis aeternae, Decurio, Eques Romanus, Ab heredibus testamento fieri jussit?* Similia compendia intellectu facilissima obvia sunt in notis Tironianis, ut in $\tau \beta \omega \beta \zeta$
 $\omega \sigma \bar{\eta} \nu \nu \mu \nu \delta \nu \delta \delta \delta \delta$
 $\delta \delta \delta \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau$
 $\tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau \tau$, in quibus latent literae T(i)B, S(i)B, UB, IB, DECmus, U(i)Gti, QR(e), Q(i)es, P(u)GL. P(u): Gat, R(u)Na, R(e)SDet, R(e)SLit, S(o)Bet, SQX, SALX, SILX,

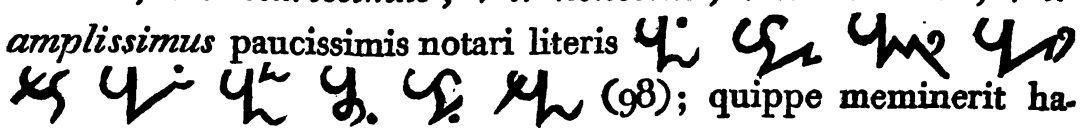
S(l)Mmentum, *TCet*, *TGit*, *TRBLis*, *TBa*, *TBes*, *TGLa*, *TLus*, *TSR.*, *T(x)or*, *T(r)Me*, *TSRum*, *ULG.*, *USPa*, ut nullo negotio quisque ea interpretari possit *Tibi*, *Sibi*, *Ubi*, *Ibi* (4), *Decimus* (100), *Viginti* (101), *Quare* (6), *Quies* (116), *Pugil* (174), *Pugnat* (75*), *Ruina* (123. c), *Residet* (83), *Resilit* (146), *Sorbet* (167), *Sequax* (50), *Salix* (170. c), *Silex* (93), *Solamentum* (63), *Tacet* (90), *Tegit* (130), *Terribilis* (89), *Turba* (82*), *Tabes* (181), *Tegula* (130. c), *Tellus* (62), *Tessera* (147), *Textor* (130. c), *Thermae* (153), *Thesaurum* (147), *Uligo* (156. c), *Vespa* (176).

§. 221. Audacior est illa corripendi ratio, qua ex notandis vocabulis paucissimae literae retinentur, reliquae abjiciuntur, ita ut ista compendia vix intelligi possint. In eorum numerum praecipue referimus siglas. Priusquam autem de his speciatim disputamus (§. 229 seq.); quo melius intelligantur, causas exquiramus tantae in corripendo audaciae. Mira e. g. est audacia ejus, qui literis B. EO, significare conatus est *Bonorum emtio*, literis D. VS. *Deae virgines* (Sert. Urs. 572. 689); maxima etiam Tironianorum tachygraphorum, notantium |~~ca~~ = *I(n)tione*, pro *In contione*, √| = *I(n)tu*, pro *In comitatu* (75), ↘ = *A(b)tio*, pro *Ab initio* (110), et reliqua, quae praetereo, quum exempla satis superque reperiantur per totum hunc librum.

§. 222. Nititur autem audax ista corripendi ratio in usu quarundam dictionum frequentissimo, quae licet dubiae et ambiguae

nobis videantur, attamen illis, qui sexcenties fisdem uterentur, minime dubiae fuerunt. Neque e. c. ii haesitaverint in explicandis duobus SS, quibus *Supra scriptum* in actis Romanorum forensibus saepissime significatur (§. 202). Atque eo quidem tempore, quo vigeant ejusmodi compendia scribendi, eorum vis ac potestas neminem fugere poterat; sed obsolefacto prisco ritu, et antiquatis formulis olim receptis, intellectu facta sunt difficillima. Habent etiam artes et disciplinae suas quaeque appellationes et vocabula propria adeo solemnia et familiaria, ut etiam, quum corripuntur, a peritis facile intelligantur. Ita juris publici, quod inter Germanos olim obtinuit, consulti numquam dubitarunt, siglas I. P. W. *Instrumentum Pacis Westphalicae*, A. B. *Auream Bullam*, R. I. *Recessum Imperii*, interpretari. Quae eadem siglae, si forte in commentationibus vel medicis, vel mathematicis, vel aliis comparerent, nemo profecto eorum, qui in harum tantum artium studium incubuerint, assequeretur, quid significent.

§. 223. Jam vero qui ad notas Tironianas id transtulerit, profecto non mirabitur, e. c. appellationes *Vir prudens*, *Vir sapiens*, *Vir magnificus*, *Vir splendidus*, *Vir spectabilis*, *Vir illuster*, *Vir clarissimus*, *Vir honestus*, *Vir sublimis*, *Vir amplissimus* paucissimis notari literis (98); quippe meminerit harum appellationum usum apud Romanos adeo frequentem fuisse.

ut vulgaribus etiam siglis in chartis forensibus (Maffei histor. dipl. 131 seq. Marini pap. dipl. 360. Ind. xxxi) scriberetur V. H. = *Vir honestus*, GL. = *Gloriosus*, V. E. = *Vir egregius*. Eadem de causa non mirandum, paucis admodum literis formatas esse notas $\text{P}\text{P}\text{u}\text{m}$ = *Perpetuum*, (114), Qd = *Quodam* (5. c), Hd = *Hodierna die* (74), quum haec vocabula in iis etiam, quae vulgaribus literis scripta sunt, notata videamus PP, QD, HD (Maffei 156. 148. 155. 161. 163. 165. 169. Marini 267. b. 329. n. 20). Similiter brevissimae quidem sunt notae $\text{I}\text{nc}\text{Q}\text{re}$ = *Jura optimo* (100), $\text{I}\text{nc}\text{Q}\text{re}$ = *Inconcusso jure* (117); sed frequentissimae etiam formulae, in quibus usurpantur (§. 224. Marini 175. 178. 185. 305. b. 310. b). Audaciter porro composita sunt notae: AR = *Agentes in rebus* (48), $\text{I}\text{nc}\text{G}\text{s}$ = *Inter cives et peregrinos* (111), $\text{P}\text{rae}\text{r}\text{int}$ = *Praefecti dixerunt* (116). Ecquis autem in antiquitatibus rerum Romanarum tam parum est versatus, qui *agentes in rebus* in utroque codice, et Theodosiano (L. VI. T. 27. ed. Ritter. T. II. p. 163) et Justiniano (L. XII. T. 20 — 22), persaepe nominari ignoret? Quis est, qui nesciat, apud Romanos praetorem fuisse, *qui* (verba sunt inscriptionis ap. Reines. Cl. VII. n. 10. p. 473) *inter cives et peregrinos jus diceret* (conf. l. 9. §. 4. de dolo malo. l. 2. §. 28. de Or. Jur. Beger spicil. antiqu. 104. xxvi)? Quis denique, cui non sit cognitum, verbum DICERE praeter vulgarem significationem, peculiarem etiam in formulis habuisse

(Brisson. de form. L. V. ed. 1583. p. 554. 465. Hotomann form. for. in Clausingii I. P. III. 749. Maffei hist. dipl. 138. 155. 158. 161. 162. Marini 121. 177. 272. a. 328. b. 340. b. Nov. op. dipl. II. 546. 1)?

§. 224. Notissima praeterea res est, Romanos tritas in iure formulas literis tantum initialibus verborum notasse (Nicolai de sigl. vet. p. 51 seq. Boehmer exerc. ad D. 68. §. 13. T. IV. 337). Unde illud Manilii (L. IV);

*Hic etiam legum tabulas et condita iura
Noverit atque notis levibus pendentia verba,
Et licitum sciet, et petitum quae poena sequatur.*

Quum igitur inter Tironianas quoque notas usurpantur hae:
 — Q(ad)R — *Qua de re* (9), aut — Q(d)R(us) — *Quibus de rebus* (15); meminisse suffecerit formulae, in chirographorum vel syngrapharum fine apud Romanos frequentissimae: *Qua de re et de quibus omnibus supra scriptis stipulatus est*, rel. (Marini 179. 186. 197. 334): cuius ejusdem formulae prima verba non solum in notis juris (Magnonis et Petri Diaconi ap. Gothofr. 1491. 1522) siglis Q. D. R. sed etiam in scriptura Romana cursiva iisdem literis (Marini l. c.) significantur. Unde in fragmenti a Marino (praef. xvii) editi loco, *quando denuo mea profensione concido licentia δ Ω et de quibus omnibus supra scriptis* rel. — pro δ Ω, quod absurdum, haud dubie legendum dQR, id est, *de qua re*.

§. 225. Eadem via progredientes regum et imperatorum notarii usitatas in diplomatibus formulas et appellationes paucissimis literis notabant, satis confidentes, dictiones tam tritas numquam fore ambiguas; e. g. I^{c} = I(n)DNe = *In dei nomine* (99), I^{h} = IA. = *Imperator Augustus* (64), C^{l} = C(l)R(x)Ni = *Clementia regni nostri* (98.196), cet. Inde etiam non obscura est causa tot omissarum literarum in nota A^{t} = A(t)Mit = *Anathema sit* (180); etenim dirae hujus imprecationis clausula pontificibus Romanis adeo fuit familiaris, et in decretis usitata, ut ejus abolitionem Petrus Damianus ab Alexandro II disertis verbis petierit.

§. 226. Quum etiam in collectione Gruteriana insint notae, quarum ne significatio quidem, vulgaribus literis adscripta, intelligi potest, e. c. (26) *I potes, I non potes, I potuit, I non potuit, I debet* cet. *I solet* cet. *Re potes, Re non potes, Re potuit*; ego haec explicare non ausim, nisi ex frequentissimo verborum *Ire* et *Redire* usu, ut I fortasse sit *Ire*, ac RE *Redire*? Etenim non modo in vulgari sermone tritum est *Ire* et *Redire*, ut apud Ciceronem (Phil. II. 52) *Isti redisti*, (ibid. 35) *Irent redirent*, apud Virgilium (Aen. VI. 122) *Itque reditque* cet. verum etiam solemnissima sunt illa in lapidibus et numis vota pro *Itu et reditu* Augustorum (Gruter 2. 12. et 63. 9. Reines. 234. M. A. V. N. Antiqu. expl. 125. Sueton. Tiber. C. 58. p. 114).

§. 227. Alia porro audaciorum scribendi compendiorum causa fuit tachygraphorum persuasio, notam duo vocabula significantem, quorum alterius literae omnes fere omissae sunt, ex altero, quod notatum exstat, per idearum consecutionem facile intelligi posse. Inde Tironiani tachygraphi e. c. scribebant — *In-
(ter)P(retatio) — arum* — *Interpretatio linguarum* (120); quoniam nomen *Interpretatio* jam satis argueret, *arum* esse terminationem nominis *Linguarum*. Eadem de causa mensium quoque nomina, perexigua tantum ad notas *Iduum*, *Nonarum* et *Kalendarum* appendice adjecta, significabant, quum ex ipsa notarum principalium significatione conjicere liceret, illa etiam nomina in compendiis scribendi latere. Quod si Carpentier tenuisset; notam — *K(l)N* (57. v. 50) non *Kalendas*, sed *Kalendas Novembres* legisset.

§. 228. Eadem, quam diximus, de causa plurimas dictiones seu formulas levi tantum earum initio notatas reperies. Usitata et trita est Romanorum formula de legibus in publico ponendis *Unde de plano recte legi possit* (Fulv. Ursin. ad leg. et S. Cta p. 54. Hugo de prima srib. orig. 207. Brissonius de formul. L. III. p. 309. Id. de Verb. sign. 1063. Boehmer exerc. ad D. T. IV. p. 582). Hanc tachygraphi Tironiani literis — *UDP* (64) notabant; quas quidem siglas, non nisi vocabula *Vnde De Plano* indicantes, satis esse putabant ad totam formulam significandam, quae eadem amplius exprimebatur vulgaribus Romanorum siglis

T. D. P. R. L. P. (Putsch col. 1559. Sert. Ursat. 990. 1122). Ita
~~etiam~~ ~~nam~~ Ciceronis ex oratione in Catilinam exclamationem,
Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? Ti-
 roniana nota = QPN = *Quousque patientia* (7) levi-
 ter annotam notatam videmus: et pervulgatum illud *Optime de*
republica populi Romani meritis significatum nota = QPNta
 (55), *De Re, S.* Neque verbosior est nota = QRNTa
 (55), qua formalam in pactis et conventis frequentissimam, *Quo-*
rum nomina subter tenentur inserta, notabant.

§ 229. Jam in eum deducta est oratio locum, ubi de siglis
 liberius tractari potest. Quodsi Ammiani Marcellini (L. 17. C. 4)
 verba, *In prisco Aegypto singulas literas singulis nominibus*
servisse, ac verbis non nunquam integros sensus significatos
esse, extra contextum legas, siglarum usum profecto vetustissi-
 mam putabis. At orationis cursus satis docet, hieroglypharum in-
 dolem eum tractare, neque de scriptura literata, sed de reali cogi-
 tasse. Haud igitur scimus, num ullum scriptionis Aegyptiacae ge-
 nus veras habuerit siglas. Hebraeis autem (Buxtorf de abbreviat.
 Hebr. Goodwin Mos. et Aar. p. 45) et Graecis (Maffei de sigl.
 Graecor. Corsini de not. Graec.) eas jam in usu fuisse, certissimum
 habemus. Quin etiam Romanas siglas notis Tironianis antiquio-
 res esse censeo. Ita enim accipio Valerii Probi in principio com-
 mentationis de notis Romanorum (Gothofr. 1453) verba: „Nam
 „apud veteres, *cum usus notarum nullus esset*, scribendi faculta-

„tem, maxime in senatu, qui aderant scribendo, ut celeriter comprehenderent, quaedam verba atque nomina ex communi consensu *primis literis* notabant.”

§. 230. Quod generatim de compendiarío scribendi genere modo observavimus, id etiam de siglis dicendum est. Si enim spectaveris locum, quo adhibentur, non ita magna videbitur eas adhibentium audacia. In epistolarum e. c. exordio literas S. V. B. E. = *Si Vales Bene Est* nemo erit, quin facile intelligat: est enim formula salutandi usitatissima. Neque haesitabit quisquam in interpretandis siglis D. M. = *Diis Manibus*, quae sunt in principio, ac F. C. = *Faciendum Curavit*, quae sunt in fine inscriptionis, quam supra (§. 105) exposuimus. Ita etiam siglas Q. Q. V. P. L. quilibet rerum antiquarum peritus, ut primum cognoverit, in termino insculptas esse has literas, illico explicabit *Quoquo Versus Pedes L*; aliasque H. M. H. N. S. si in monumento sepulchrali esse compertum habuerit, leget *Hoc Monumentum Heredes Non Sequitur*. Ita qui rem numariam callent, nullo negotio numi inscriptionem, quae hisce tantum constat siglis: S. P. Q. R. A. N. F. F. O. P. P. exponent *Senatus Populusque Romanus Annum Novum Faustum Felicem Optimo Principi Pio* (Jobert I. 130. 137. Rasche II. II. 771). Subinde ipse etiam orationis cursus adjuvat interpretationem, ut in hoc lapidis titulo:

TV. QVI. CARPIS. ITER. GRESSV.
PROPERANTE. VIATOR. SISTE.
GRADVM. QVAESO. QVOD. PETO. PARVA.
MORA. EST. ORO. VT. PRAETERIENS
DICAS. S. T. T. L.

i. e. *Sit Tibi Terra Levis.* Quid? quod inscriptionem (apud Reines. 827) hanc;

D. M. S.
FIRMVS. AN.
VII. H. S. E.
S. T. T. L.

licet tota fere siglis sit exarata, non dubitamus interpretari *Dii; Manibus Sacrum FIRMVS ANnorum VII Hic Situs Est. Sit Tibi Terra Levis.*

§. 231. At vero siglis non solum usi, sed saepe etiam abusi sunt veteres. Ita reperiuntur inscriptiones meris siglis, iisque verba obscuriora notantibus, exaratae, sicut haec est:

D. M.
C. V. C.
F. M. S.
T. P.

cujus quidem primus et ultimus versus nihil habet difficultatis, sed cetera Sphyngis sunt aenigmata, in quibus solvendis oleum et operam perdidit Sertorius Ursatus (ap. Graev. XI. 653). Eadem

prava ratio in libros quoque manuscriptos invasit. Quis enim, nisi qui Virgilium diurna nocturnaue versaverit manu, apud Asperum (Nov. op. dipl. T. III. Tab. 42. III) sine cunctatione leget versus LENTAEQ G. P. ET G. C. F. S. I. E. *Lentaeque genistae populus et glauca canentia fronde salicta.* Hinc anceps et ambigua ejusmodi siglarum notio; hinc duplex, imo triplex saepe earum interpretatio. Qualis est literarum A. F. P. R., quas Cicero (de orat. L. II. C. 69. p. 182. ed. Bip.) ex tabulis P. Rutilii refert, adjiciens, Scaurum eas explicasse, *Actum Fide P. Rutilii; Rutilium, Ante Factum, Post Relatum; C. Cannium vero, Aemilius Fecit, Plectitur Rutilius.* Inde etiam reprehendenda mira majorum nostrorum incuria, qui in diplomatibus mediæ aevi e. c. mentionem faciunt *comitis H*, non cogitantes, fore ut nomen proprium viri, qui ipsorum aequalis, adeoque una illa litera iis temporibus satis declaratus fuit, post saeculorum decursum non recognosceretur.

§. 232. Tironiana scriptio ipsa siglis abundat, ut *h* = A. = *Arbiter* (52), *3* = B = *Brevis* (6), *C.* = C. = *Certus* (57), *Ĉ* = E. = *Ego* (3), *Œ* = O. = *Omen* (78), cet. Similitudinem autem siglarum Tironianarum cum vulgaribus qui diligentius attenderint, facile perspicient, ad illas intelligendas harum cognitionem maximo esse adjumento. Specimina igitur aliquot subjungimus, quo facilius instituat collatio.

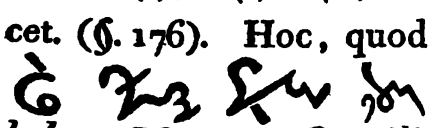
<i>Siglae Romanorum vulgares.</i>	<i>Notae Ti- ronianae.</i>	<i>Significatio.</i>
A. (Sert. Urs. 1014).	.h (61)	<i>Ager.</i>
C. (Id. 584. 1021).	C (101)	<i>Centum.</i>
C. V. (Id. 652).	2 (94)	<i>Centum viri.</i>
H. (Id. 736. 1053).	∩ (52)	<i>Homo.</i>
I. (Gothofr. 1461. 1487. 1511).	I (1)	<i>In.</i>
K. (Sert. Urs. 1068).	k (103)	<i>Kalendae.</i>
L. (Id. 1070).	l (57)	<i>Liber.</i>
N. (Id. 873. Murat. ant. It. V. 31).	∞ (4. c)	<i>Non.</i>
O. (Sert. Urs. 881).	o (1)	<i>Ob.</i>
P. C. (Id. 897).	∩ (55)	<i>Patres conscripti.</i>
P. R. (Id. 914).	∩ (39)	<i>Populus Romanus.</i>
S. (Id. 949).	∩ (60)	<i>Senatus.</i>

§. 233. Peculiaris tamen scripturae Tironianae indoles efficit, ut quae sunt in ea siglae vulgaribus perspicuitate longe praestent. Primum propter variam unius ejusdemque formae inclinationem: cuius natura et conditio quum a nobis (§. 147 seq.) jam sit explicata, ad illum locum lectores remittimus. Deinde propter singularem *potestatem vim ac potestatem.* Quotiescunque enim in vulgaribus

siglis conspicitur punctum, non nisi verba separandi causa est adhibitum; in Tironianis vero eam habet vim, ut uni eidemque literae notionem diversorum vocabulorum pro diverso ejus situ tribuat. Plurimae igitur sunt siglae vulgares, quarum inconstans est significatio. Exempla ejus rei fere innumera collegit Sertorius Ursatus; quibus addere liceat inscriptionem (Sponii antiqu. curios. 108) hanc: Q. VETINIO EVNOETO Q. VIXIT ANNOS XV. M. III. in qua duplex ejusdem literae Q est significatio, prima nominis proprii *Quinto*, altera pronominis relativi *Qui*. Neque audiendus est Maffei (de sigl. Graec. praef.), qui Sertorium Ursatum perstringit, quod tot diversas uni eidemque siglae adtribuerit significaciones. Ille enim ipse non potuit facere, quin in Graecis, quas tractat, siglis e. c. literam K. et *κατὰ* et *καίσαρ* et *κάτθανεν* (p. 55), atque literam M. et *μήνας* et *μνάς* et *μνημεῖον* et *μυριά* interpretaretur.

§. 234. Quae in vulgari scriptione uno eodemque caractere notantur diversa vocabula, e. g. litera A. et *Augustus*, et *Ager*, et *Amicus*, et *Anima*, et *Ante*, cet. (Sert. Urs. 523. Gothofr. 1454. 1481. 1499), ea in Tironiana scriptura per eandem quidem literam, sed ita, significantur, ut diverso puncti adpositi situ minime confundi possint; e. g. *h̄ .ḣ .ḧ h̉ h̊* Quapropter non Tironianas siglas, sed vulgares, innuere videtur Justiniani imperatoris lex (2. §. 22. C. de vet. jur. enucl.), qua cavetur, ne in describendo codice siglas adhibeant librarii, hisce verbis: *Eandem autem*

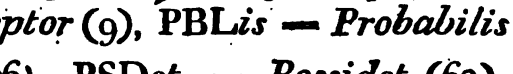
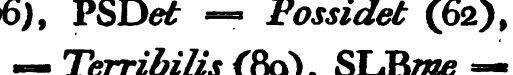

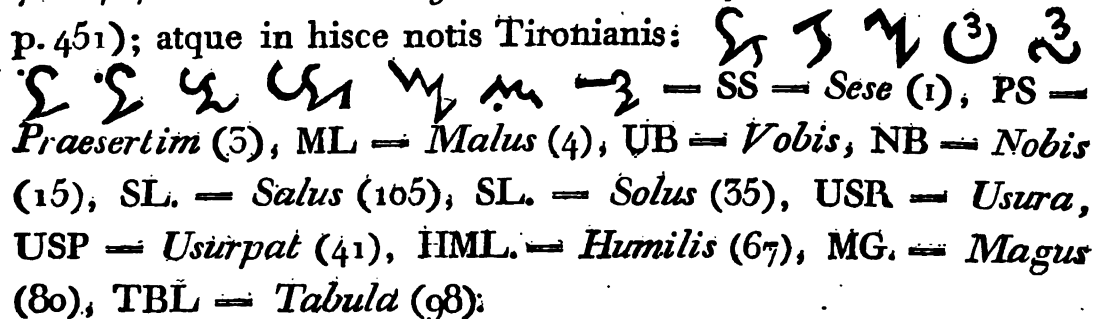
notantur. Exempla sunt HEM. — HEredeM, BS. — BonuS, KO. — Kardo, DVLS. — DVLcissimuS (Ursat. 741. 582. 796. 688). In Tironianis contra notis terminatio plerumque adjicitur, idque vel uno eodemque calami ductu (§. 176. 177), vel separatim. Illud factum esse videmus in notis — M(e)SI(s), M(e)SE(s), M(e)SV(m) = Mensis, Menses, Mensium (102. 103), cet. (§. 176). Hoc, quod multo est usitatius, in notis — EPA — Epistola, S(u)La — Syllaba, COum — Consilium (32), C(on)RBLis — Corruptibilis, S(i)GLum — Sigillum (77), DOMus — Domus (78), cet.

§. 237. Saepe vero in iis, quae vulgaribus literis scripta sunt, exitus vocabuli omittitur, idque prioribus tantum literis notatur, ut DVL. — Dulcis, FAC. CVR. — Faciendum curavit, INFR. AR: — Infra aram, INV: AVG. — Invicto Augusto (Sert. Urs. 688. 710. 781. 782), cet. Rarius a Tironianis notis abest terminatio, ut ab his: — DES. — Desuper (1), IG — Igitur (3), UN — Unus (9), DEM — Demum (44), CAL — Calumnia (70), IR — Ira (71).

§. 238. Alia compendiaria scribendi ratio est, quum priores literae non tam vocabuli, quam singularum, quibus constat, syllabarum, retinentur, et quidem aut plures, aut prima tantum litera. Simulque aut adjicitur vocabuli exitus, aut omittitur. Is quum in iis, quae literis Romanorum vulgaribus scripta sunt, rarius subjungatur, in his non commoremur, sed exempla e notis tantum Ti-

ronianis apponamus haec: — C(ircum)L(i)it — *Circum-*
linit (180), — BTRus — *Britannicus* (140). Vocabula
sine terminatione ita correpta animadvertimus, vulgaribus literis
scripta, BRT. — *Britannicus* (Sert. Urs. 582), IVT.FLM. — *Juxta*
flamen, MIL. CL. PR. RA. — *Miles classis praetoriae Raven-*
natis, EIMO — *Ejusmodi* (Urs. 790. 861. 693); Tironianis vero
notis notata, — D(i)CO. — *Diaconus*, — AR(x)PE. —
Archiepiscopus (91),

§. 239: Primam tantum syllabarum literam non modo *cum*
vocabuli exitu interdum poni, tam ex vulgari Romanorum scri-
ptura patet, ut in ATR. — *Auctor*, BFA. — *Beneficia*, CVTAS
— *Civitas*, DDVIT — *Dedicavit*, EQS. — *Equites*, IPO —
Impositio, ITA — *Interea* (Sert. Urs. 561. 572. 655. 665. 698. 785.
787); quam ex Tironiana, ut in
 — PCor — *Praeceptor* (9), PBLis — *Probabilis*
(32), PSDum — *Praesidium* (56), PSDet — *Possidet* (62),
SGLa — *Singula* (66), TRBLis — *Terribilis* (89), SLBme —
Saluberrime (125. c): verum etiam *sine vocabuli exitu*, ut in
AT. C. — *Acta causa*, AT. PC. — *Actor provinciae*, BFC. —
Benefecit, DCT. — *Decretum*, DID. — *Deinde*, DM. — *De-*
num, EGS. — *Egressus*, EPC. — *Episcopus*, FNT. — *Fene-*
stra, ITE. — *Interest*, ITQ. — *Itaque*, LC. — *Locus*, LTR.
— *Litterae*, MNF. — *Manifestum*, MNM. — *Manumissum*,
MSR. — *Miserunt*, (Sert. Urs. 561. 573. 661. 673. 676. 691. 695,

761. 787. 801. 838. 866. 869. Conf. Reinesii synt. inscr. Cl. vi. I. 112. p. 451); atque in hisce notis Tironianis: — SS = *Sese* (1), PS = *Praesertim* (5), ML = *Malus* (4), UB = *Vobis*, NB = *Nobis* (15), SL = *Salus* (105), SL = *Solus* (35), USR = *Usura*, USP = *Usurpat* (41), HML = *Humilis* (67), MG = *Magus* (80), TBL = *Tabula* (98):

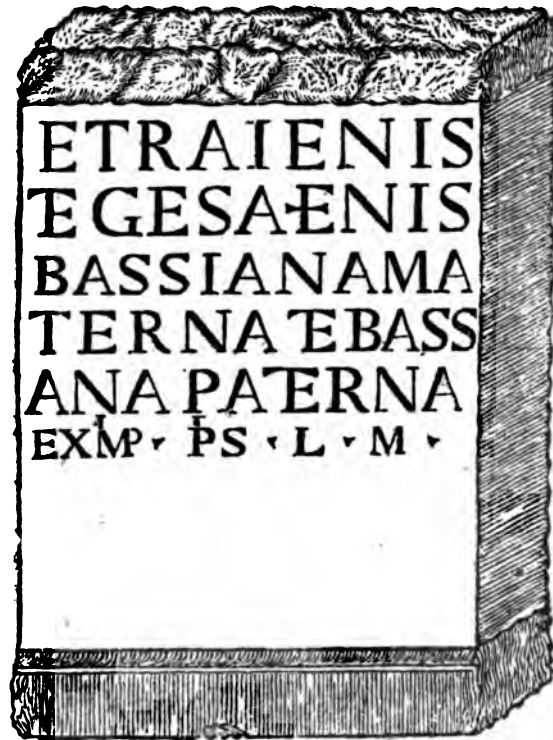
§. 240. Monstrose sane et incondite corripuntur vocabula, quum ne initialis quidem eorum litera retinetur; eoque fit, ut compendia vix intelligantur. Quis enim literas BB. interpretetur *Optimus*, LL. *Dupondium* (Sert. Urs. 570. 879), nisi didicerit; Romanos per geminatum *Bene* superlativum, quem vocant, gradum significasse (§. 255); pariterque, quum *Dupondium* duabus libris constet, duplici L id scripsisse. Ecquis, quaeso, literis AT. T. subesse verba *Habet Titulum* (Id. 562) divinet, nisi literam H interdum omitti meminere? Quid? quod medio aevo usu venit, ut conjunctiones *Enim* et *Vel* non per initiales literas, sed per *n.* et *l.* correpte exprimerentur; unde illud conjunctionis *Enim* compendium *.n.* in antiquioribus etiam, qui typis vulgati sunt, libris deprehendimus.

§. 241. Sunt igitur et Tironianae notae, quae non a prima vocabuli litera incipiant, ut = *Xum* = *Extremum* (85); = *XCet* = *Exercet* (74), = *O(t)* = *Tot* (16). Quomodo autem fieri potuerit, ut a notariis ipsa initialis vocabulorum

litera omitteretur, posito exemplo demonstrabimus. Nota ∇ (quae quidem apud Gruterum p. 4, contra fidem omnium, quos vidimus, librorum manuscriptorum, per vitium ligni, cui incisa est, deformatam figuram ∇ repraesentat) ultima est litera particulae *nihil*, quam hac nota significari voluere tachygraphi. Jam qui ejusdem vocabuli, vulgaribus literis correpti, formam ∇ (Magno ap. Gothofr. 1490) attentius inspexerit, non aegre inveniet, in hoc monogrammate, quo saepius scriberetur, eo negligentius literam N pictam, atque eo sensim hoc compendium perductum esse, ut illa litera prorsus evanesceret, solaque L superesset. Eadem ratione compendium scribendi $\mathcal{L}$ ($\bar{L}$), quo conjunctio *vel* medio aevo notabatur, ex literis U et L, quarum illa sensim negligenteretur, ortum esse censeo.

§. 242. Non est igitur, quod miremur, vocabulum *Extremum*, omissa litera initiali E, solo Tironiano X notari (§. 241). Idem enim in vulgaribus Romanorum literis evenit. Ita ϵ sive $\leftarrow$ et X coarctatis = $\times$ in notis juris (Magno ap. Gothofr. 1496) significabant vocabulum *Existimatio*; quod leviter deinde, ut nullum prorsus literae initialis vestigium relictum sit, notatum exstat X', denique X (Sert. Urs. 1006. Petr. Diacon. ap. Gothofr. 1526). Sed quandoque etiam eo periit initialis, quod superimposita esset literae sequenti. Quod quo facilius appareat, consideretur velim lapidis titulus, quem (ex Act. Palatinis Vol. VI. 66) subjicimus.

In ultimo hujus inscriptionis versu, quo continentur verba *Ex imperio ipsarum lubenter merito*, I tum in nomine *Imperii*, tum in pronomine *Ipsarum*, super eam, quae sequitur, literam collocata conspicitur; quam, ut reliquis minorem, postea non admodum curatam, ac prorsus tandem omissam esse, mihi persuadeo; ita ut **MP** satis haberetur ad significandas tres simul literas IMP (I. Vignol. pontif. Rom. denar. 27. 37. 40).

§. 243. Oppido autem molesta est in notis Tironianis corripiendi ratio, qua in verbis, cum praepositione connexis, initialis

verbi litera a praepositione ipsa absorbetur. Sic e. c. ω — PRit — *Promit* (44), cum praepositione *De* conjunctum, literam P amittit, et correpte scribitur ω — DERit — *Depromit* (44). Sic ex simplici ω — PRit — *Prehendit* composita oriuntur ω A(d)Rit — *Apprehendit*, ω — C(on)Rit — *Comprehendit*, ω — DERit — *Deprehendit*, ω — RRit — *Reprehendit* (49); ex ω — SPet — *Spondet*, ω — RPet — *Respondet* (49); ex ω — SVit — *Sumit*, ω — A(b)Vit — *Absumit*, ω — C(on)Vit — *Consumit*, ω — RVit — *Resumit* (54); ex ω — G(e)itur — *Graditur*, ω — EDitur — *Egreditur*, ω — A(d)Ditur — *Aggreditur*, ω — C(on)Ditur — *Congreditur*, ω — D(i)Ditur — *Digreditur*, ω — I(n)Ditur — *Ingreditur*, ω — R(e)Ditur — *Regreditur* (73), rel.

§. 244. Bene autem nobiscum agitur, quod non ubique servatus est inconditus ille modus. Sunt enim verba, quae quamvis composita, simplicium tamen initialem literam retineant. Ita ex simplici ω — (i)Mit — *Mittit* fit ω — E(i)Mit — *Emittit*, ω — A(i)Mit — *Amittit*, ω — A(di)Mit — *Admittit*, ω

— C(oni)Mit = *Committit*, D — DE(i)Mit = *Demittit* (37);
 ex P — Pat = *Probat*, C — C(on)Pat = *Conprobat* (31),
 R — R(e)Pat = *Reprobat* (32); ex F — Fit = *Facit*,
 A — AFit = *Afficit*, A — A(d)Fit = *Adficit*, C —
 C(on)Fit = *Conficit* (36); ex P — P = *Ponit*, A — AP
 — *Aponit*, A — A(d)P = *Adponit*, C — C(on)P = *Con-*
ponit, D — DEP = *Deponit*, D — D(i)P = *Disponit*,
 E — EP = *Exponit*, I — I(n)P = *Inponit*, P — P(ro)P
 — *Proponit*, P — P(rae)P = *Praeponit*, R — RP =
Reponit, S — SP = *Subponit*, O — OP = *Obponit* (38):
 eademque ratio est omnium, quae composita sunt cum verbis
Petit (39), *Putat* (39), *Stat* (40), *Spectat* (42), *Cernit* (42),
Nuntiat (42), *Loquitur* (43), *Gerit* (44), *Audit* (45), *Gravat*
 (46), *Vertit* (46), *Solet* (47), *Gratulatur* (47), *Agit* (48),
Quaerit (48), *Perit* (49), *Solvit* (49), *Sequitur* (50), *Manet*
 (50), *Mandat* (51), *Rogat* (52), *Mutat* (52), *Parat* (54), cet.

§. 245. Sed in uno eodemque verbo interdum variat praepositionum cum eo conjungendarum ratio. E. g. verbi *Sumit* litera initialis ab omnibus absorbetur praepositionibus (§. 243) praeter unam PRAE; siquidem scribitur S — PSVit = *Praesumit* (54), haud dubie eam ob causam, quod antecedenti P facillime jungitur litera S.

CAPUT UNDECIMUM.

De signis compendiariis.

§. 246. Signa compendiaria quo majoris sunt momenti, eo majus acriusque studium ad ea explicanda contulimus, nihil deterriti difficultatibus satis magnis. Quo si quid profecimus, ut legentium cognitioni perspectius id subjiciamus, certus est adhibendus ordo, quo singula tractentur. Rem igitur ea serie persequemur, quam in subjecta descriptione ob oculos ponimus.

Signorum compendiariorum

appellatio   conditio

§. 247.

generatim spectatorum,   nominatim terminationum;
de quarum disputatur

puncti   literarum   forma §. 259   loco, qui eis
§. 250   §. 257.   — 272.   adsignatur
— 256.

generatim   speciatim, quum res
terminatio-   terminatio-   operte ac symbolice
nibus, quae   nibus, quae   notantur §. 292-295.
puncto no-   literis con-
tantur.   stant.
§. 273-283.   §. 284-291.

§. 247. Vulgari quidem usui loquendi indulgentes signa appellamus ea, quae a primitiva literarum forma longius deflexerunt, quibusque plurium literarum complexus uno calami ductu formatarum denotantur; attamen multum abest, ut antecedentium gregem sequentes hos complexus pro meris signis habeamus; quum veris constent literis, imo ne correptae quidem saepe sint syllabae signis illis notatae. Incredibile est dictu, quanta sit virorum doctorum in hac re incuria. In omnibus fere libris, in quibus Graeca tractatur grammatica, e. g. sub barbaro *Abbreviaturarum* nomine collecti reperiuntur characteres $\text{ϣ ϣ̄ ϣ̅ ϣ̆ ϣ̇ ϣ̈ ϣ̉ ϣ̊ ϣ̋ ϣ̌ ϣ̍ ϣ̎ ϣ̏ ϣ̐ ϣ̑ ϣ̒ ϣ̓ ϣ̔ ϣ̕ ϣ̖ ϣ̗ ϣ̘ ϣ̙ ϣ̚ ϣ̛ ϣ̜ ϣ̝ ϣ̞ ϣ̟ ϣ̠ ϣ̡ ϣ̢ ϣ̣ ϣ̤ ϣ̥ ϣ̦ ϣ̧ ϣ̨ ϣ̩ ϣ̪ ϣ̫ ϣ̬ ϣ̭ ϣ̮ ϣ̯ ϣ̰ ϣ̱ ϣ̲ ϣ̳ ϣ̴ ϣ̵ ϣ̶ ϣ̷ ϣ̸ ϣ̹ ϣ̺ ϣ̻ ϣ̼ ϣ̽ ϣ̾ ϣ̿ ϣ̿̄ ϣ̿̅ ϣ̿̆ ϣ̿̇ ϣ̿̈ ϣ̿̉ ϣ̿̊ ϣ̿̋ ϣ̿̌ ϣ̿̍ ϣ̿̎ ϣ̿̏ ϣ̿̐ ϣ̿̑ ϣ̿̒ ϣ̿̓ ϣ̿̔ ϣ̿̕ ϣ̖̿ ϣ̗̿ ϣ̘̿ ϣ̙̿ ϣ̿̚ ϣ̛̿ ϣ̜̿ ϣ̝̿ ϣ̞̿ ϣ̟̿ ϣ̠̿ ϣ̡̿ ϣ̢̿ ϣ̣̿ ϣ̤̿ ϣ̥̿ ϣ̦̿ ϣ̧̿ ϣ̨̿ ϣ̩̿ ϣ̪̿ ϣ̫̿ ϣ̬̿ ϣ̭̿ ϣ̮̿ ϣ̯̿ ϣ̰̿ ϣ̱̿ ϣ̲̿ ϣ̳̿ ϣ̴̿ ϣ̵̿ ϣ̶̿ ϣ̷̿ ϣ̸̿ ϣ̹̿ ϣ̺̿ ϣ̻̿ ϣ̼̿ ϣ̿̽ ϣ̿̾ ϣ̿̿}$ quos qui curatius inspexerit, ne unam quidem literam in iis, quae hisce characteribus significantur, syllabis desiderari, neque igitur correptas eas esse, cognoscet. Error vero, qui istos cepit viros, inde exortus est, quod palaeographiae studium neglexerunt: ad quod si quodammodo incubuissent, facile intellexissent, characteres illos minime arbitraria esse signa, sed veras literas, ita festinanter scriptas et conjunctas, ut licet a primitiva forma deflexerint, nihilo tamen minus omnes syllabarum designatarum literas complectantur, videlicet $\gamma\epsilon\nu$, $\delta\iota\alpha$, $\mu\epsilon\nu$, $\mu\omega\nu$. $\pi\alpha\rho\alpha$, $\pi\epsilon\rho$, $\rho\iota$, $\tau\alpha$, $\tau\omega\nu$, $\acute{\epsilon}\sigma\iota$, $\epsilon\nu$, $\eta\nu$, $\omicron\varsigma$, $\acute{\upsilon}\pi\alpha$, $\sigma\chi\upsilon\nu$, $\omicron\nu$, $\upsilon\iota$.

§. 248. Quoniam autem subinde fit, ut oblivione sensim obruatur signorum compendiariorum origo; equidem non miror, in definienda eorum natura aliquando errari. E. g. inter literas,

quibus in vernacula scriptione nos Germani utimur, vulgo adhibentur characteres $\mathfrak{R}$, $\mathfrak{S}$, quorum notio (*Pfund, Heller*) neminem quidem fugit, vera tamen conditio pluribus ignota est. Ii solummodo, qui compertum habuerint, eas ex Latio in Germaniam transiisse, facile perspicient, characterem primum literis $\mathfrak{B}$ = *Lb* constare, ut significet Latinum vocabulum *Libra*; alterum literam esse *d*, ut sit sigla nominis *Denarii*.

§. 249. In notarum etiam Tironianarum studio contigit, ut compendiaria signa a Benedictinis (Nov. op. diplom. III. 574. V.) arbitraria putarentur, eoque adductus Gattererus (*Elem.* 76: §. 68) characterum Tironianorum signa *literalia et arbitraria* distingueret. Ego vero arbitrarii nihil in iis inesse, sed veris omnino literis notas constare mihi persuasum habeo. Quodsi de quibusdam ratio jam reddi nequit; sufficit, ut de plurimis illam reddam. Etenim quod de majore rerum ejusdem generis et naturae parte dici potest, idem in reliquam convenire quis dubitet, praesertim in rebus antiquis? Solum excipio punctum in his notis frequentissimum, utpote quod in literarum numero haberi non potest, quum generatim tantum indicet, esse aliquid omissum. Nam de linea recta, qua ad indigitandum defectum etiam usi sunt tachygraphi, nil attinet dicere, quandoquidem nonnisi in quinque a litera B incipientibus notis $\overline{3}$ = *Bab*, $\overline{3}^-$ = *Bad*, $^-3$ = *Baf*, $\overline{3}_-$ = *Bap*, $_3$ = *Bag* (50) deprehenditur, quarum syllabarum in Latino sermone nullus est usus.

§. 250. Sunt igitur duo signorum compendiariorum in notis Tironianis genera, literae, et punctum. De illis dicere aggrediar (§. 257), si paucis egero de peculiari puncti vi ac potestate. In omnibus scriptionum generibus, si Semiticas, quales nunc sunt, tachygraphiamque Graecorum (§. 484. T.) exceperis, punctum non nisi distinctionis signum est, quo vel singula verba separantur, vel sententiae et enuntiationes concluduntur ac terminantur; indeque orta sunt trita vetustate vocabula *Interpungere*, *Interpunctio*. Contra in notis Tironianis, modo vere tales sint (§. 182. 434. 436. 440), vel generatim significat correptas esse dictiones, vel pro diverso situ diversas habet significationes, de qua re mox (§. 273 seq.) erit disserendi locus.

§. 251. Punctum igitur in Tironianis notis vice fungitur lineae rectae, quae compendiis superimponitur in ceteris scriptionibus. Quumque tantum fuerit Tironianorum tachygraphorum scripturam contrahendi studium, ut vel ipsas notas, quae jam sunt compendiariae, magis etiam corripere laborarint; ad hunc finem aptissimum erat punctum, quod vicem terminationis saepius supplet. E. c. notam $\overset{p}{\circ}$ = I(p)Ror = *Imperator* (64), quamvis sit brevissima, arctius tamen contraxere, solo puncto in locum terminationis substituto, scribentes $\overset{p}{\circ}$ = I(p)R. (Carp. 16. v. 5). Eadem ratio est notae $\gamma\delta\mu$ = DOMus = *Domnus* (78), cujus correptior forma est $\delta\mu$ = DOM. (Carp. 16. v. 5).

§. 252. Quamquam autem punctum diximus generale omis-
 sarum vel syllabarum vel literarum signum; maxime tamen con-
 stitutum videtur ad repraesentandam quarundam literarum vicem,
 quales sunt T, H, R, X. Quo clarius id intelligatur, conside-
 rentur velim singularum exempla. Primum literae T. Ex /
 — Am (24) puncto superimposito ꝛ fit (t)Am (2). Nota /
 — Ad sive At (§. 300) puncto aucta ꝛ significat (t)At (24).
 — — E(s) (6) addito puncto ꝛ — E(st) (6). Ex 7 —
 T(us) (§. 259) efficitur ꝛ — (T)Tus — Tatus (24). Ex ꝛ —
 S(u)S (29), ꝛ — S(t)(u)S — Studiosus (34). Deinde literae H.
 Ex ꝛ — PI (30) fit ꝛ — P(h)I (31). Ex ꝛ — TI (30),
 ꝛ — T(h)I (31). Ex ꝛ — CA (26), ꝛ — C(h)A (31).
 Ex ꝛ — T(a) (29), ꝛ — T(h)a (31), rel.

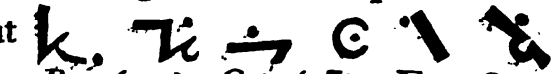
§. 253. Ad significandum etiam literae R in fine vocabu-
 lorum defectum adhiberi punctum, permulta docent exempla:
 1) *verborum* in tertia persona singularis numeri in VR desinen-
 tium, ut ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ
 ꝛ ꝛ ꝛ ꝛ — Abominatur (78), Aspernatur (90),
 Admiratur (72), Bipertitur (109), Fatur (135:c), Hortatur
 (88), Imitatur (131), Imprecatur (109), Labitur (78), Loqui-

tur (43), *Obliviscitur* (114), *Queritur* (86), *Refragatur* (131),
Sequitur (50), rel. 2) *nominum*, quae in syllabam ER exeunt,

ut

2. — *Cistifer* (61), *Signi-*
fer (77), *Fructifer* (109), *Vafer* (110), *Furcifer* (152), *Ager*
(61), *Niger* (128), *Integer* (87), *Piger*, *Impiger* (146), *Iter* (63),
Pater, *Mater*, *Frater*, *Socer*, *Gener* (55), *Puer*, *Mulier* (56),
Miser (66), *Asper* (90), *Sacer* (91), *Celer* (95), *Carcer* (108),
Cicer (112), *Ver* (113), *Venter* (129), *Sinister* (146), *Taeter*
(147*), cet. Similisque ratio notarum deprehenditur, quarum ter-

minatio est AR, OR, VR, ut
— *Lucar* (69. c.), *Torcular* (80), *Par* (111), *Cor* (73), *Fur* (80),

Augur (92), rel. — Literae X denique locum tenet punctum in
notis — *Pellex*,

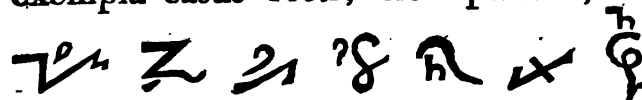
Fornix, *Meretrix* (59), *Munifex* (79), *Senex* (89), *Pontifex*
(91), *Arx* (107*), *Vindex* (90). Neque vero semper in notis Tiro-

nianis quatuor has literas puncto tantum designari, neque solum
hoc ejus munus esse, vix est quod moneamus. Cave igitur, ne male

intelligas doctos Benedictinos (Nov. op. dipl. T. III. 589. 598),
docentes, in scriptione Tironiana punctum esse signum casus

recti. Licet enim in casu obliquo, qui, prout variat, distinctius
est exprimendus, non adhibeatur; attamen frequentissima sunt

exempla casus recti, non puncto, sed ipsis literis expressi, ut

 = *Tenor* (10), *Nobilis* (12), *Probus* (31), *Solitudo* (35), *Roma* (39), *Periculum* (40), *Conscientiâ* (35), cet.

§. 254. Sunt vero notae, quae, licet omnibus literis constant, punctum nihilominus appositum habeant, ut = *Apis*, *Mus* (176), *Bos* (175). Prima, puncto etiam non adjecto, repraesentat vocabulum *APis* (176). h enim est A (26) et terminatio *Pis* (28). Secunda expressam sistit syllabam = *M(us)* (28). Tertia, quum primas literas habeat = *BO* (26), per prolongatum vero calami ductum S significetur (§. 137), itidem integra est, vel absente puncto. Ejusdem porro generis sunt notae = *SOL.* (112), = *S(i)M(i)A.* (176), aliaeque non paucae.

§. 255. Si quis igitur quaesiverit, quid attineat, punctum adesse in his notis, non difficilis erit responsio. Satis superque demonstravimus (§. 234. 276. 277. 281. 282. 287. 289), in notis Tiro-
nianis sedulo spectandum esse locum, quo positae sunt earum terminationes; quandoquidem una eademque nota principalis, omnibus iisdem literis ac syllabis constans, diversam prorsus vim ac potestatem habet, prout diverso loco posita est ejus terminatio. Quae quum in exemplis modo (§. 254) adlatis comparere non possit, nisi recto casui substituatur obliquus; punctum eo consilio

additum esse videtur, ut locum designet, ubi, ea flectere vocabula qui velint, salva eorum significatione, terminationem adjicere debeant. Non inepte igitur ejusmodi punctum cum *Matre lectionis* (ut cum Grammaticis Hebraeis loquamur) comparaveris.

§. 256. Punctis, vel uno, vel duobus in scriptura Tironiana denotantur syllabae *Que*, *Mum*, *Mam*, *Im*: et quidem uno . = *Que*; duobus ° = *Mum*, ° = *Mam*, ; = *Im* (24). Primum horum compendiorum ex antiquo correpte scribendi modo 2. (Nov. op. dipl. III. 54. 153. Schannat. vindem. lit. 220. verb. Quinque. Gruter p. 591. 5. Reinesius 675. n. 77. Cellarii orth. 331. et omnes fere inscription. in quibus vocab. POSTERISQ. quam saepissime legitur) ortum esse arbitror; scilicet, omissa litera Q, ex prisco compendio solum remansit punctum. De tribus posterioribus notis mox (§. 263) agemus; etenim habenda ante ratio compendiorum quorundam literis constantium, quae viam nobis aperiant ad illarum explicandam naturam.

§. 257. Progrediamur igitur ad recensenda signa literata. Et primo quidem loco consideremus praecipitis calami quendam ductum ultimae notarum literae plerumque annexum, qui quamquam primitus vera litera fuerit, ob scribentium festinationem peculiari suae figurae indole sensim adeo est privatus, ut nulla fere litera sit, ad quam significandam non adhibeatur. Atque vaga et inconstans haec notandi ratio in omni propemodum omnium populorum scriptura, quam cursivam vocant, reperitur. Scribimus

Germanice compendia gng pro quinguis , P pro Iux (Schmidt Phiseldeck Tab. VIII), alia ut taceam. Abundat etiam atque affluit Latina duodecimi et sequentium saeculorum scriptura (Mabill. 371. 373) ejusmodi incertis calami ductibus literas significantibus, quibus etiam adnumero H , quo notatur *Que* (Cellar. orthogr. I. 45). Quid? quod in Graecos quoque libros typis impressos irrepsere r , u et similia, in quibus circumflexum significat linea finalis.

§. 258. Certe igitur non mireris, in Tironiana etiam scriptura similiter correptos deprehendi characteres. Exemplo sint notae r = U(r)um = Verbum (43*), v = U(t)um = Viativum (63), u = U(n) (25), x = U(x)at = Vocat (§. 304). In quatuor harum notarum figuris praeponderat U. Sed ille calami ductus, qui huic literae a festinante manu est adjectus, singularem in singulis notis vim habet ac potestatem. In prima significat R (§. 135), in secunda T (§. 139), in tertia N, in quarta X (§. 141). Similem praecipitis calami ductum, sed descendentem, animadvertimus in nota h = A(r)at (112); qui licet in hac sine ulla controversia exprimat literam R, in aliis tamen aliam haud dubie designat, ut in nota h = A(a)am = Anteaquam (14) fortasse A. Quemadmodum enim ex h = A. = Ante fit h = Aam = Antequam; ita ex h^b = Aa = Antea (14) efficitur A(a)am = Anteaquam. Quandoque etiam ejusmodi litterarum deformitas non impedit, quo minus earum significationem

certissima conjectura assequi possis. E. c. in nota $\mathcal{C}$ = *Colit* (61) quum aperte legatur $\mathcal{G}$ = CO, atque $\mathcal{I}$ = *it* (47), calami ductus, qui ab O demittitur, nulla alia litera esse potest quam L. Eademque ratio est literae R in nota verbi *Arat*, cujus mentionem modo fecimus, literaeque M in nota $\mathcal{M}$ = UO(m)*it* (154). Maxime autem, quod supra (§. 137. 254) jam diximus, literae S proprium est, ut tenui tantum apice, antecedenti literae adjuncto, notetur. Sic ex — — E (§. 106) fit — — Es (6), ex I (26), $\mathcal{I}$ = Is (47), ex $\mathcal{J}$ = AR (24), $\mathcal{J}$ = ARs (89), ex $\mathcal{Z}$ = CL(u)*it* = *Cludit*, $\mathcal{Z}$ = CL(us)*it* (85). Sed in principio etiam notarum ancipites ejusmodi characteres conspiciuntur, qui monogrammaticae tum speciem (§. 209) prae se ferunt. Sic, quae in nota $\mathcal{V}$ = *Vester* τῶ U adjicitur, litera R, in nota $\mathcal{N}$ = *Noster* (7) initiali N anteponitur. Plurium ita concisarum literarum originem perspicere licet facta earum comparatione cum aliis, quarum perfectior servata est forma. Exemplo sit litera N, quae in nota $\mathcal{U}$ = U(n). (25) deformis est et cognitu difficilis, at integra cernitur in notis $\mathcal{N}$ = UN = *Unus* (9), $\mathcal{N}$ = UNo (101), $\mathcal{N}$ = UN. = *Vicinus* (63*). Saepe etiam variat calami ille ductus uni eademque literae adjectus, prout variam, quae sequitur, literam significat. Ita diversas reperies literae C formas; nempe $\mathcal{C}$, qua *Con* notatur (§. 264); $\mathcal{C}$, qua *Ci*; $\mathcal{C}$, qua *Cr*; $\mathcal{C}$, qua *Cl* significari voluerunt tachygraphi.

§. 259. Cetera signa compendiaria non ita sunt ambigua atque obscura, et ad notarum terminationes significandas potissimum usurpantur. Sed et eorum forma festinatione scribentium quandoque adulterata est, ideoque curatius investiganda origo, et facienda contentio cum aliis ejusdem generis, quae perfectius sunt exarata. Si quis igitur, ut hoc utamur, in exponendo signo $\oslash$ = *Os*, quo terminantur notae $\oslash$ $\oslash$ $\oslash$ = *L(e)Pos* (80), *Compos* (110), *Nepos* (80. c), haerebit, adeat notas $\oslash$ $\oslash$ $\oslash$ = *Os* (96), *Uos* (Carp. VII), *Eos* (12), cet. quibus inspectis facile intelliget, illud ex O et praecipiti S compositum esse. Similiter signum $\oslash$ = *Tus*, in quod desinunt notae $\oslash$ $\oslash$ = *Virtus* (8), *Motus* (135), cet. distinctius exaratum conspicitur in $\oslash$ (§. 269).

§. 260. Antiquissima est nota compendiaria $\oslash$ = *us* (24). Errant certe, qui medio aevo eam ortam esse putant. Videbis enim in monumento, quod anno post Christum natum XXVII scriptum est (Maffei hist. dipl. 38), $\oslash$ = *Cajus*; apud Valerium Probum $\oslash$, $\oslash$ M = *Ejus*, *Ejusmodi*, apud Magnonem $\oslash$, $\oslash$ P = *Meus*, *Opus* (Gothofr. 1458. 1490. 1491) cet. Omnesque fere per aetates hoc signo tachygraphi uti perseverarunt. Originem haud scio duxeritne ab U, cum S conjuncto, $\oslash$, quae figura in iis, quas Victor episcopus pinxit (§. 103), aliisque (Nov. op. T. III. Tab. 61. Brenemann hist. Pand. 122) conspicitur; an a nota $\oslash$ = *os*, quam modo explicavimus, cujus neque a forma, neque a notione abhor-

ret. Quae enim Graecorum vocabulorum terminatio est *os*, ea Latinorum est *us*; diuque *os* pro *us* Romani ipsi scripserunt. Documento sunt plures lapidum tituli (Sert. Urs. mon. Patav. 50. 71. Noris. cenot. Pisan. in Cellar. orthogr. II. 253), in quibus *Vivos* legitur, pro *Vivus*; *Acervos*, pro *Acervus*. Quin etiam probabile est, forma $\oslash$ pro $\circ$ usos esse Romanos. In marmore enim, quod (ex act. Palat. I. 205) subijcimus, nomen LVCIVS, sigla L exaratum, additam habet terminationem, quae ad *os* propius accedit, quam ad *us*. Sed magis tandem placet sententia, solam literam S in Tironiano *us* inesse, eodemque signo a Romanis terminationem *us*, a Graecis $\epsilon\varsigma$ (§. 487) notatam esse. Inscriptionis cujusdam sepulchralis (Fuchs hist. Mogunt. II. 269) nomen FAVONV ρ , si modo recte est delineatum, hanc opinionem confirmat, formae ipsa ab S inverso ρ duci potest; siquidem sunt inscriptiones, in quibus non nisi ejusmodi ρ deprehendantur (Muratori antiqu. Ital. V. 19. 20); neque dissimiles videntur aliae formae, e. c. ρ in Pandectis Florentinis (Mab. iter Ital. 185. Brenemann III).

§. 261. Sed transeamus ad cetera compendiaria signa. Notam ρ = *bus* (25) U cum B mutilato esse censeo, ut U simul representet inferiorem hemicyclum $\tau\delta$ 3, cui S. praeceps (§. 157) adjectum sit. Sed comparari etiam posset cum prisco Beta Graeco ρ (§. 484). Signum ρ (24), quo in notis Tironianis terminatio VM notatur, Benedictinis quidem (III. 597. 600) M mutilatum visum est; at vero illi sibi non constant, et secum ipsis discordant,

quod Schoenemannus (I. 602) jam monuit. Verum assecuturi fuissent, si eandem syllabam VM in vocabulis, quae ab ea incipiunt, quaesivissent, ut in $\overset{h}{\curvearrowright}_3$ = VBa = *Umbra* (151. 169), $\curvearrowright_3$ = VB. = *Umbria* (139), $\curvearrowright_3$ = VB. = *Umbo*, $\curvearrowright_3$ = VBLum = *Umbilicum* (128); in quibus omnibus major literae V pars superest. Quod qui perspexerit, ac simul perpenderit, literam M jam in Romanorum inscriptionibus, sicut in libris manuscriptis, saepe omissam, ac sola linea recta literae antecedenti superimposita signatam fuisse (Brenemann hist. Pand. 123. 124. Gruter inscr. p. xci. 1. Morcelli de stilo inscr. 464), facile intelliget, hanc notarum terminationem ita sensim ortam esse, ut ex VM primum factum sit $\bar{V}$, deinde V, denique $\curvearrowright$. Eadem syllaba in literis Romanorum capitalibus junctis constanter notatur $\curvearrowright$ (Grut. 169. Reines. 226. Marm. Pisaur. 19. Agostini dialoghi. 247. Velseri op. 407). Ceterum observasse juvabit, terminationem neutrius generis, Romanis *um*, Graecis *ov*, in utroque tachygraphiae genere et Romano et Graeco (§. 487) una eademque figura $\curvearrowright$ denotari.

§. 262: Signi $\curvearrowright$ duplex est notio, tum As, tum Ab. Principalis quidem hujus notae pars litera A est, cujus sinistrum tantum crus conspicitur: totius autem notae origo est diversa, prout vel As vel Ab significat. Si *illam* significat syllabam; ex A et S conciso est conflata, cujus distinctior superest forma in notis $\curvearrowright_2$ = ASus = *Assiduus* (78), $\curvearrowright_2$ = AS. = *Aestivus* (113. c):

si *hanc*; ita videtur explicanda, ut pro AB primum $\mathfrak{B}$, quae forma in monumentis satis frequens est (Nov. op. dipl. III. Tab. 61), deinde $\mathfrak{Q}$, denique $\mathfrak{A}$ (1), scriptum sit. Contra vero ex altero literae A crure signum $\mathfrak{A}$ ortum esse mihi persuadeo, quo tachygraphi ad notandum quum AD, tum AT, utebantur (§. 300). Interdum etiam literam D ipsam addebant, ut in notis $\mathfrak{A}d$ = A(d) Gum = Ad integrum (87), $\mathfrak{A}d$ = A(d)Pat = Adtemperat (93), $\mathfrak{A}d$ = A(d)Ois = Adabis (135), $\mathfrak{A}d$ = A(d)BLat = Adambulat (146). Neque explicatu difficilius est signum $\mathfrak{A}$ = AM (24), dummodo perfectiorem ejus formam in nota $\mathfrak{A}$ = AM(a)um = Amarum (154) quaesiverimus. Nuda autem litera I syllabam IN (1) significari, ex omissa, quae olim pro N superimponeretur, linea recta (Brenemann 123) intelligitur.

§. 263. Quibus expositis, commodius nunc explicari possunt duo puncta, quorum diverso situ diversae denotantur syllabae, videlicet $\mathfrak{m}$ = mun, $\mathfrak{m}$ = mam, $\mathfrak{m}$ = im (24). Eorum igitur statum aut motum haud arbitrarium esse, ex iis quae relata sunt, compertum habemus. Latet enim in $\mathfrak{m}$ signum $\mathfrak{m}$ = um, in $\mathfrak{m}$ signum $\mathfrak{m}$ = am, in $\mathfrak{m}$ litera I. Quas quidem syllabas mun, mam, im, primum $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$, deinde $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$, denique $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$ $\mathfrak{m}$ scriptas fuisse verisimile est.

§. 264. Priscum $\mathfrak{D}$ aversum, quod in siglis Romanorum a Valerio Probo (Gothofr. 1455) traditis, item in notis juris a Magnone et Petro Diacono (1483. 1502) editis, jam exstat, multaque

per saecula pro praepositione *Con* (1) usurpatum est, ab antiquis literas a summo deorsum sociandi more (§. 100) repetimus. Primitus enim plene scriptum CON, tum CŌ, postea , deinde , denique . Quae quamquam ita sunt perspicua, ut demonstratione non indigeant, quasdam tamen notas, in quibus hujus mutationis vestigia exstant, commemoremus. Sunt autem hae: = *Ctus* = *Commeatus* (85), = *C(orr)Cat* = *Concertat* (57), = *C(on)fat* = *Confiscatur* (68), = *C(on)tia* (75). Ex eodem literas jungendi modo ortum esse conjicio signum , quo etiam significatur adverbium *Circum*(1). Etenim quum tachygraphi literas CIR a summo deorsum uno calami ductu pingerent, ut videre licet in nota = *C(i)Ris* = *Cirtensis* (138); iste literarum complexus, sensim diminutus, in eam tandem, quam in illius adverbii nota cernimus, figuram degeneravit.

§. 265. Signum = ET, quod non solum in notis Tiro- nianis, sed etiam in vulgari medio aevi scriptura conspicitur, Benedictini (III. 588. 602), Gruberus (syst. I. 141. §. 27), et Schoenemannus (I. 600), ita explicare moluntur, ut nuda sit finalis illius syllabae litera T. Sed melior patebit explicandi via, si ad primam notae figuram, a festinantibus tachygraphis non adeo deformatam, respexerimus. Innumerae sunt lapidum ac numismatum inscriptiones, quae literas ET conjunctas expriment modo (§. 202. 242. Sert. Urs. 690. Cellarii orthogr. ed. Harles. 46), modo

⚡ (Gruter inscr. 739, 3. 1075. 10. Reines. 49. 234. Sert. Urs. 689.
 700. Velseri op. 411. 423. Fuchs hist. Mogunt. I. 10. 188, 206. 212.
 229. II. Tab. 1. et p. 67. Coleti notae et sigl. 429. Act. Palat. vi. 45.
 M. A. V. N. ant. explic. ad p. 175. Saxii ep. de medic. ocul. 49).
 Hujus quidem compendii exemplum habes in lapidis titulo, quem
 (ex Act. Palat. III. 175) apponimus, versa quinto et ultimo. In
 aliis vero inscriptionibus curiose distinguitur **⚡** — *Et* a **⚡** —
Te (§. 230. Nov. op. dipl. T. II. Tab. 30. VIII. 4 et 5. ex Maffei
 mus. Veron. p. 147). **⚡** igitur Tironianum, quod a siglis quoque
 Romanorum non est alienum (Val. Prob. in Clausing. Jur. publ. R.
 Vol. I. p. 130), idem illud **⚡** esse arbitror, sed negligentius pi-
 ctum. Neque tamen reluctabor, si quis, notam illam ex **⚡** — *Et*,
 quod uno calami ductu **⚡** exaratum sit, ducendam esse conten-
 derit. In lapide enim milliario (Maffei mus. Veron. 106) illud
 comparet:

IMPP AVGG DD NN

MAG MAXIMO **⚡**

FL VICTOR

PERPETVIS

PRINCIPIBVS

M P V

Atque ex eodem hoc caractere lux quoque adfertur notae Tiro-
 nianae **⚡** ejusdem formae, quae TE significat (1).

§. 266. Ab antiquissimis inde temporibus in vulgari etiam Romanorum scriptura praepositiones *Per*, *Prae* et *Pro*, correpte scriptitatas fuisse P P P (Magno et Petr. Diac. ap. Gothofr. 149r. 1519. Gatterer. elem. 58), nemo est qui ignoret. Harum adumbratio est in notis Tironianis — = *Per*, 1 = *Prae*, 7 = *Pro* (1), ex quibus prima praeter *P* complectitur literam — = *E*. Syllaba enim *PE* exprimitur eadem nota — (28). Alteram praeter literam *F* etiam 7 = *E* (§. 106) continere, haud absurde conjicias. Ultima origo dubia est. In lapidum quidem titulis, qui vulgariibus literis scripti sunt, eadem praepositio saepius expratur Ro (Hanselmanni demonstratio, quousque in terris Hohenloicis Romani penetrarint. Tab. I. Fig. 2. Tab. XIV. ad 87. Fig. 1 et 2): attamen haud scio, an aversae in Tironiana nota literae *P* causa ex illa forma sit repetenda, an potius ex nota 2 = *POr* = *Pro*, quae deinde in 7 , denique in 7 magis fuerit contracta. Penultimam enim figuram ipsam exhibent notae 7u = *P(o)Git* = *Protexit* (156), et 7s = *P(o)S* = *Prorsus* (16). Sic etiam, quae nunc conspiciuntur, notae 7 = *Ior* (23), 7 = *Tor* (23), 7 = *Ar* (24), antiquitas haud dubie fuerunt 7 7 7 quae ipsae formae in aliis notis supersunt, ut in 7 = *Iore* (23), 7 = *Torridus* (149), 7 = *Artus* (114). Porro notarum terminationem P = *Or* (23. c) verisimile est, 2 (§. 202), sive 2 = *OR* primitus fuisse, cujus secunda litera deinde pariter negligere-tur. Ad Graecorum autem tachygraphiam si spectaveris, nihil

impédiet, quominus formam ρ habeas Rho Graecum (§. 484), atque hanc solam literam ad designandum *Or*, haud secus ac S ad significandum *Vs* (§. 260), idoneam fuisse credas.

§. 267. Notam $\surd$ = *Ex* (1) Tironianas continere literas $\surd$ = E atque $\surd$ = X, contra Benedictinorum de ea nota sententiam supra (§. 141) jam monuimus. Signum $\surd$ modo *Vt*, modo *To*, significare, Gruteriana quidem collectio (2. 29) docet. Utrumque vero ex uno fonte effluxisse equidem dubito. Quemadmodum enim NT pressius scribebatur $\mathfrak{N}$, ita etiam VT in formam coarctabatur sive $\mathfrak{V}$ (Cellarii orthogr. 47), sive $\mathfrak{V}$ (§. 165). Cujus tectum quum deinde brevitatis causa omitteretur, figura mansit $\mathfrak{V}$; quae servato quidem, sed separatim addito, tecto, etiam conspicitur in nota $\mathfrak{V}_h$ = *VTa* = *Uteca* (137). Alteram similis formae notam $\mathfrak{V}$ = *To* (29) ex literis $\mathfrak{I}$ = T et o compositam fuisse, ut $\mathfrak{V}$ pingeretur, eo confidentius conjicio, quo saepius liber manuscriptus Hasso-Cassellanus a rigida, quam Gruteriana editio exhibet, forma $\mathfrak{V}$ recedit, ac potius $\mathfrak{V}$ habet, ut in nota $\mathfrak{Z}$ = *C(on)Lto* = *Commilito* (75. c). Quin etiam ipse Gruterus hac meliore forma in nota $\mathfrak{M}$ = *MCto* = *Marcus Cato* (188) utitur. Ceterum similitudinem non praetereamus, quae inter hoc Latinum $\mathfrak{V}$ = TO, et Graecorum tachygraphorum Υ = Θ (§. 485. o) esse videtur.

§. 268. Originem notae $\mathfrak{D}$, qua syllabam *Dam* tachygraphi notabant (24*), verisimile est fuisse hanc. Vulgaribus literis ean-

dem syllabam scriptam videmus 𐌶𐌵𐌶 (Nov. op. dipl. III. Tab. 42, III. III). Cujus quum secunda litera postea omitteretur, non nisi 𐌶 punctumque remansit. 𐌶 = AN (1) ex A et N Tironianis primitus conflata erat, quae syllaba in notis 𐌶̇ = AN. = *Anus*, 𐌶̇𐌵 = AN(*l*)us = *Aniculus* (155. c), pro *Anicula*, 𐌶̇𐌵̇ = AN. = *Antonius* (65. c), quamvis etiam mutilata, clarior tamen apparet. Notae 𐌶̇𐌵 = *Ter* (1) et 𐌶̇𐌵̇ = *Inter* (1) praeter initialem literam etiam R habent. Ita enim vel vulgaribus literis scripta exstant compendia P̄T̄ = *Praeter* (Coleti siglae et not. p. 435), Ī = *Inter* (Sert. Urs. 759. 760), T̄ = *Ter* (§. 165). Neque notae 𐌶̇ = *Ta* (29) ratio nos fugiet, si eam cum monogrammate 𐌶̇𐌵̇ in numis (Cellar. orth. 46) et lapidum inscriptionibus (Maffei mus. Veron. CXLVII. Act. Pal. vi. 45. Nicolai de sigl. 135, 144) conferamus; ex quo monogrammate Tironiana nota, leviter adumbrata, pro tecto literae T, latum retinuit caput. Notae, quibus *Ur* (§. 258) atque *Unt* (25) notantur, 𐌶̇𐌵̇ , ex uncialibus junctis UR UN (§. 165) explicari possunt.

§. 269. Simpliciora signa ubi primum interpretari poteris; eorum etiam, quae composita sunt, naturam ac conditionem facile percipies. Exemplis id probabimus. Notarum 𐌶̇𐌵̇ 𐌶̇𐌵̇𐌶̇ 𐌶̇𐌵̇𐌶̇𐌶̇ = *Ium*, *Uum* (24. c), *Dum*, *Sum* (4), *Orum* (23), *Iorum* (24), *Torum* (25), cuique annexum est 𐌶̇ = *um* (§. 261), quod igitur, praemissis notis aut literis I, U, 𐌶̇ , S, 𐌶̇𐌶̇ = *or* (§. 266), 𐌶̇𐌶̇𐌶̇ = *jor* (ibid.), 𐌶̇𐌶̇𐌶̇𐌶̇ = *tor* (ibid.), singulae

habent. Ita etiam repetitur scribendi compendium / = *am* (§. 262) in nota 7 = *Etiam* (2), ubi cum 7 = *Et* (§. 265) conjungitur; in nota J = *Iam* (2), ubi cum I; in nota H = *Nam* (2), ubi cum N; in nota > = *Umquam*, ubi cum \ = *um* (§. 261); in nota ^ = *Quoniam* (15), ubi cum Q componitur. Tritum illud 9 = *us* (§. 260) in compositis reperitur notis h 3 3 3 7 = *ius* (27), *bus*, *cus* (26), *dus* (27), *tus* (29), praepositis literis I, B, C, D, T. Nota < = *ant*, et nota † = *int* (25), illa ab < = *an* (§. 268), haec ab I = *In* (§. 262) videtur profecta; utrique vero tectum literae T est adjunctum. Syllabam AV, quae per Tironianam notam > (1*) significatur, Romani vulgaribus quidem literis, sed concatenatis, scribebant ✱ (Reinesii inscr. 440), cujus figurae prima pars > id ipsum Tironianum signum est. Neque tamen scio, verane haec ejus origo, an potius Tironiana sit litera Λ (§. 94), quam, ut simul V comprehenderet, mediaque > esset figura inter Λ et V, transverse sic inclinatam pinxerint tachygraphi.

§. 270. Exstant vero et alia ejusmodi conflata signa, quae tantum habent obscuritatis, ut vel omnino explicari nequeant, vel certe explicatu difficillima sint. Hisce adnumero notas, in quibus syllabae transponuntur, e. c. ↗ ↗ ↘ = *verant*, *verat*, *verint* (22), quarum quidem originem nos ignorare non sinunt simpliciores notae ↗ ↗ ↘ = *rant*, *rat*, *rint* (23. c), molestiam vero facit V, pro *v(e)* annexum, nisi mutato syllabarum

ordine signa illa legas, adeoque syllabam *ve* suum in locum restituas, quem recte occupat in nota $\checkmark$ = *veramus* (22), quae item ex simpliciore $\nearrow$ = *ramus* (22. c) est efficta. Jam vero simpliciorum notarum *ramus*, *rant*, *rat*, *rint* causam ut cognoscamus, decurrendum nobis est ad perfectiores earum formas. Equidem nullus dubito, e. c. $\nearrow$ = *ramus* explicatius olim scriptum fuisse $\checkmark$, idque ex literis R(a)M, quae clarius apparent in nota $\checkmark$ = R(a)M. = *Ramus* (169), fluxisse, absorpto M per ζ = S. Difficilius perspicitur ratio formae $\checkmark$, qua *Inex* saepius significatur in vocabulis compositis, ut in $\checkmark$ $\checkmark$ $\checkmark$ $\checkmark$ = *Inexorabilis*, *Inexplacabilis* (106), *Inexpugnabilis* (76), *Inextricabilis* (150). Quodsi ejus originem conjecturis assequi licet, conglutinata mihi videtur figura ex I, E et X, ita ut ad literas E et I jungendas, unoque calami ductu notandas, I inclinata sit $\backslash$, qua inclinatione simul E significatur (§. 140. 141): cui si $\nearrow$ = X adjungitur, $\checkmark$ prodeat necesse est.

§. 271. Ardua porro res est discernere signa compendiariorum ea, inter quae magna est similitudo, ut $\backslash$ = *Ab* et $\backslash$ = *um*, $\nearrow$ = *Is* et $\nearrow$ = *It*, e. c. in $\mathcal{S}$ = *Stabilis* (40) et $\mathcal{S}$ = *Scriptis* (10), cet. Nonnulla autem, quae ejusdem sunt figurae, ex ipso tantum orationis cursu dignoscere licet; ut $\backslash$, quo et *Ab* (1) et *As* (24) denotatur. Ad augendam difficultatem accedit tachygraphorum morae impatientium festinatio, quae peculiarem cujusque notae indolem ea, qua par est, cura exprimere, aegre patitur.

Ita in speciminibus, quae Carpentier edidit, nemo fere quisquam / = *Ad* ab I = *In* discernere poterit, quum primae notae peculiaris inclinatio prona adeo negligenter sit exhibita, ut ad alterius similitudinem proxime accedat. Ejusmodi mendis scatet etiam Gruteriana collectio. E. c. terminatio notae = *G(e)-ius* = *Genius* (47*), ibi perperam delineata h, significat A. Notarum = *DE IGo*. = *De integro* (87), et = *UGo* = *Virgo* (56), litera finalis ? = O alienam formam ? ibi induit, ut explicanda sit *us*. Notae = *RX*. = *Radix* (168*) punctum omnino necessarium, quod ex libro Cassellano supplevi, apud Gruterum temere omissum est, ut a nota *Rex* (46) distingui nequeat, rel. Hujusmodi autem minutiis, in scriptione Tironiana frequentissimis, eo major cura subtiliusque studium est impertendum, quo facilius, minimis neglectis, sententia prorsus alia existit. Exemplo sint notae = *Rex* (46), *Nox* (115), *Regis* (Mabill. 457), *Rescribit* (10), *Non enim* (4): quas qui aut negligenter scribent, aut incuriose legent, facillime confundent. De arguto et subtili hoc in notis Tironianis discrimine ne cogitavit quidem Carpentier (praef. p. ix), quum eandem esse diceret notam, quae verba *Sanctum*, *Sancitum*, *Scissum*; eandem, quae vocabula *Vades*, *Vides*, *Judices*; eandem, quae *Studium* et *Secretum*; eandem, quae *Officiis*, *Orbis*, *Ostendit*; eandem, quae *Initium*, *Insidias*, *Extremas*; eandem, quae *Imperat* et *Facta* significet, cet. Quo viri docti errore ne decipian-

tur alii, eadem vocabula recte notata ad literas, quibus constant, revocamus: $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{L}$ = SCum = Sanctum (92), Sancitum (92*), $\mathfrak{S}$ = S(d)Cum = Scissum (134. cujus D ex praesenti Tempore Scindit servatum est); $\mathfrak{V}$ = U(a)es = Vades (120), $\mathfrak{V}$ = UIes = Vides (41*), $\mathfrak{J}$ = UI(x)es = Judices (34. quod monogramma est nominis *Judices*, in quo litera X ex primo casu remansit); $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$ = Sum = Studium (34), Secretum (106); $\mathfrak{O}$ = OFis = Officiis (56*), $\mathfrak{O}$ = O(r)is = Orbis (87), $\mathfrak{O}$ = O(t)it = Ostendit (19. c); $\mathfrak{I}$ = I(t)um = Initium (110), $\mathfrak{I}$ = Ias = Insidias (49*), $\mathfrak{X}$ = Xas = Extremas (85*); $\mathfrak{I}$ = Iat = Imperat (64*), $\mathfrak{F}$ = Fta = Facta (36*). Verum igitur ac manifestum inter omnes has notas discrimen est, quod diversa ipsarum forma, diversoque terminationum situ aut figura, satis exprimitur; atque inde liquet, ne notissimas quidem terminationes Carpentierum discernere potuisse.

§. 272. Usu tandem et frequenti exercitatione consequentur notarum studiosi, ut effugiant ejusmodi scopulos; modo ab omni temere concepta aut praepudicata opinione caveant, iudicioque utantur acriori. Exemplo ponamus notam $\mathfrak{D}$ = Donativum (69). Hujus quidem literae principes DO nullam habent dubita-

tionem; at obscurus est inferior character, ad similitudinem Tiro-
niani $\curvearrowright = G(e)$ proxime accedens. Quodsi locum spectaveris, in
quo collocatus est, facile intelliges, notae hanc esse terminationem,
quae, quum litera G notari nullo modo possit, ex U atque $\backslash$ ex-
plicanda est, ut sit $\curvearrowright = Uum$ (§. 269). Sic etiam nota $\mathcal{Z}$
(§. 593. 419. 422. 425), ubi locum terminationis occupat, in eam
partem accipi nequit, ut significet literam B, quippe qua vocabulo-
rum exitus designari non potest; ideoque recte colligas, ex $\mathcal{D}$
averso atque $\mathcal{V} = Vs$, quod est CVs , finalem illam notam esse
compositam.

§. 273. Reliquum est, ut *de signorum compendiariorum
statione* dicamus. Magni enim referre, quo notae principalis loco
terminatio, siye literis constet, siye puncto, in scriptione Tiro-
niana collocetur, diversamque puncti in siglis Romanorum vul-
garibus naturam atque conditionem esse, (§. 235) jam diximus.
Quantumvis enim in his etiam punctum compareat, ejus tamen
collocatio semper eadem est, eademque ejus significatio. Neque
in aliis, quae literis Latinis Graecisque olim scripta sunt, puncti
situs variare videmus, praeterquam quod ad distinguendas oratio-
nis partes triplici puncti collocatione prisci utebantur, ita ut ad
imam literam adpositum significaret $\acute{\upsilon}\pi\omicron\sigma\iota\gamma\mu\eta\nu$, i. e. subdistin-
ctionem; ad *mediam* notaret $\mu\acute{\epsilon}\sigma\eta\nu$, i. e. mediam; ad *summam* de-
nique $\tau\epsilon\lambda\epsilon\acute{\iota}\alpha\nu\ \sigma\iota\gamma\mu\eta\nu$, qua sensus periodi terminatur. (Diome-
des Lib. II. Cap. de Discretionem p. 432. Vales. in praef. ad Euseb,

hist. eccl. p. 5. Cellarii orthogr. 134. Funccius de scriptura vet. 160. Hugo de prima srib. orig. p. 252). Quae quidem distinctionis signa Aristophanes Byzantius Olympiade cxiiv commentus esse dicitur (Montfauc. pal. gr. L. I. C. 4. Acta erud. Lips. Suppl. IV. 377). Non est igitur, quod miremur (Harles in Cellarii orthogr. 157. atque in praef. ad eand.), multas esse inscriptiones, in quibus singula vocabula punctis ad medianam literam positis distincta sint. Eo enim punctorum situ neque lectionis tenorem suscipi, neque sensum terminari, qui lapidum titulos exaravere putarunt.

§. 274. Nullus autem in interpungendis notis Tironianis usus puncti est; quod potius adhibuerunt tachygraphi, ut pro diverso ejus situ diversas modo literas, modo syllabas, quin etiam diversa vocabula notarent. Z literae punctum ubi adjectum est, quinque indicat vocales ζ ζ ζ ζ ζ = Za, Ze, Zi, Zo, Zu (31). Eiusdem diverso situ vocales etiam notantur, quae literis / = X (29) et $\surd$ = PS (31) annectuntur, nisi quod syllaba xe plene quoque scripta exstat ϕ (51). Diversarum porro syllabarum, quae mutato puncti situ designantur, multa sunt exempla, quorum haec sufficiant: $\cdot h$ h h $\cdot /$ $/$ $/$ = *bunda, ria, menta, bundam, riam, mentam* (25), cet. Integra denique vocabula ex sola puncti collocatione discerni, documento est nota ζ = PA(u)Lum (81), ex qua fiunt ζ ζ = *Paulo ante, Paulo post* (81); cui exemplo addi possent ejusdem generis plura (§. 213. 276).

§. 275. Inprimis etiam id tenendum est, puncto a loco, quem in primitivis vocabulis occupaverat, amoto, et in oppositum translato, notari derivata. Quod quum duobus modis fieri possit, vel ut punctum, quod notam primitivam sequebatur, derivatae anteponeretur, vel ut, quod super primitivam erat, subter derivatam collocaretur; utriusque modi exempla subjicimus: O. O. E.

E. V. V. Z. Z. O. O. F. F. X. X. E.

 E. V. V. Z. Z. O. O. F. F. X. X.

 V. V. F. F. S. S. L. L. = Ordo, Ordinararius (74);

Eques, Equester; Legio, Legionarius (75); Captus, Captivus (17); Comes, Comitatus (75*); Fax, Facula; Faex, Faecula (165); Satyrus, Satyricus (171); Gradus, Gradivus (73); Oculus, Ocellus (76); Aestus, Aestivus (115. c); Venus, Vendustus (106. c); Veneratus, Venerandus (106); Lentus, Lentulus (130); Faustus, Faustuosus (152); Saturnus, Saturninus (133); Livens, Liquidus (171*);

— Candidus, Candidatus (61); Facundus, Facundia; Fecundus, Fecundia (122);

cet. His etiam adscribenda sunt per multa populorum nomina, ut — UMBER, Umbria (139); Syrus, Syria; Thrax, Thracia (138), rel.

§. 276. Ad locum, in quo notatum Tironianarum punctum collocatum est, omnino esse attendendum, doctos Benedictinos

non fugit, etenim (in nov. op. dipl. III. 589) observarunt, notam $\textcircled{3}$ = UB = *Vobis* (15), pro diversa puncti collocatione diversa exprimere vocabula. Sed causam, quam ignorabant, uberius explicare, iis non licuit. Est scilicet haec: Terminatio aut punctum quo loco collocatum erat in singulis notis, quae ad principalem *Vobis* adjiciebantur, eodem loco in hac punctum ut adderetur necesse erat. Quod quo clarius ob oculos ponatur, eandem notam, variis modis mutatam, cum notis in diverso puncti situ latentibus comparabimus:

*Nota principalis cum puncto
varie disposito ad significan-
dum adjecta vocabula.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis videntibus.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis audientibus.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis praesentibus.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis absentibus.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis superius.*

$\textcircled{3}$ = *Vobis inferius* (100).

*Notae, ex quibus re-
petenda adjectorum
notio.*

$\textcircled{4}$ = *Videt* (41).

$\textcircled{h}$ = *Audit* (45).

$\textcircled{7}$ = *Praesens* (36).

$\textcircled{\backslash}$ = *Absens* (36).

$\textcircled{\text{S}}$ = *Superior* (55).

$\textcircled{\text{I}}$ = *Inferior* (55).

Simillima sunt exempla notarum ex principali $\textcircled{h}$ = PA(u)I(s)
= *Paucis* (74) confectarum:

$\overset{\cdot}{h}$ = <i>Paucis supra diebus.</i>	$\overset{\cdot}{S}$ = <i>Super (1).</i>
$\underset{\cdot}{h}$ = <i>Paucis infra diebus.</i>	$\underset{\cdot}{h}$ = <i>Infra (55).</i>
$\overset{\cdot}{h}$ = <i>Paucis ante diebus.</i>	$\overset{\cdot}{h}$ = <i>Ante (14).</i>
$\underset{\cdot}{h}$ = <i>Paucis post diebus.</i>	$\underset{\cdot}{h}$ = <i>Post (14).</i>

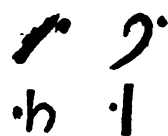
Utriusque igitur columnae notas invicem qui comparaverit, et unum atque eundem in singulis utrobique situm terminationis literatae vel puncti esse adverterit, diversam compositorum significationem nullo negotio assequetur. Neque explicatum nunc difficile erit ratio notarum *Paulo ante* et *Paulo post*, quas modo (§. 274) adduximus; neque ejusdem generis harum: $\overset{\cdot}{Z}$ = N(e)C. = *Nec multo ante*, $\underset{\cdot}{Z}$ = N(e)C. = *Nec multo post* (116):

§. 277. Si quis igitur quaerat, cur notae $\overset{\cdot}{h}$ $\underset{\cdot}{h}$ $\overset{\cdot}{Z}$ $\underset{\cdot}{Z}$
 = *Hoc, Ullus, Nullus, Non* (14. 4), puncto subter eas collocato,
 $\overset{\cdot}{h}$ $\underset{\cdot}{h}$ $\overset{\cdot}{Z}$ $\underset{\cdot}{Z}$ significant *Hoc modo, Ullo modo, Nullo modo, Non modo* (32); facilis est explicatio ex nota $\overset{\cdot}{M}$ = *Modus* (32), in qua situs puncti accurate respondet loco, quo posita sunt puncta in illis. Similiter cur ex $\overset{\cdot}{L}$ = *Per* (1) fiat $\overset{\cdot}{L}$
 = *Per tempus* (32), ex $\overset{\cdot}{Z}$ = *Bene* (42) $\overset{\cdot}{Z}$ = *Bene meritus* (65), causa ut intelligatur, faciunt notae $\overset{\cdot}{T}$ = *Tempus* (32) et $\overset{\cdot}{M}$ = *Merens* (65), ex quibus non nisi punctum in compositis illis superest.

§. 278. Attamen non est dissimulandum, aliquando etiam rationem situs puncti adeo obscuram esse, ut nullo modo explicari posse videatur: eoque ipso impediuntur multi, quo minus eam in rem diligentius inquirent; quin etiam eo adducuntur, ut arbitrariam esse puncti in notis collocationem temere pronuntient. Difficillime, ut hoc utar exemplo, investigari posse videtur causa, cur *h* / \ ? O I / \ Q S — A, *Am*, *Vm*, *O*, *Os*, *I*, *Is*, *Bus*, *Orum*, *Arum*, puncto sequente, *h.* / \ ? O I / \ Q S. significant *MentA*, *MentAm*, *MentVm*, *MentO*, *MentOs*, *MentI*, *MentIs*, *MentiBus*, *MentOrum*, *MentArum* (25), quorum vocabulorum non nisi exitus comparet, syllaba vero initialis MENT in puncto apposito latet. Sed ne in his etiam notis locum puncti arbitrarium esse credamus, facit nota $\wedge$ = *men* (25). $\wedge$ enim significat *me* (1.28): qua eadem nota, puncto, tamquam generali literae omissae signo, ad latus infra addito, notatur *men*. Hujus igitur puncti situs quum unus idemque sit atque situs punctorum in superioribus notis, jure inde colligimus, in hisce etiam sola puncti statione eandem syllabam significari; idque extra omnem dubitationis aleam ponunt notae Γ . σ . λ . ξ . — *Tamen*, *Veruntamen* (2), *Limen*, *Sublimen* (98).

§. 279. Diversam prorsus notionem existere prout puncti situs mutetur, demonstrant notae *h* / \ ? O I

RiA, RiAm, RiVm, RiO, RiOs, RiI, RiIs, RiVs,
BundA, BundI, BundVm, BundVs (25),

cet. Quantumvis autem operae ad perspiciendam atque explicandam causam puncti diverso modo in hisce notis collocati contulerim; aquam tamen mihi haerere, ingenue fateor. Neque enim is sum, qui omnium, quae a veteribus instituta sunt, rationes reddere mihi sumam. Causam vero, quamvis occultam, subesse, ex superioribus exemplis conjicere licet; neque despero, fore aliquem aliquando, qui qualemcunque meum laborem in suum usum convertens, reliqua, quae ego quidem explicare nequeo, majori iudicii acumine persequatur et perficiat,

§. 280. Quanti igitur intersit tachygraphorum, puncti stationem sancte servare, vel ex eo patet, quod, quum duae notae jungendae sunt, alteriusque punctum ab altera absorbetur, haec ipsum absorti puncti locum occupare debet. Exemplum habes in nota — *Tempus antiquum* (10), quae ex duabus — *Tempus* (32) et — *Antiquus* (9) componitur. Atque eo impensior cura habenda est, ut justam puncti statio servetur, quo majus discrimen est notionum, ubi punctum ex loco suo movetur. Exempli gratia quum nota — significetur nomen *Tempus*, nota vero — verbum *Est*; aliud profecto ageret, qui, *Tempus antiquum* notare volens, sedem horum vocabulorum mutaret. Loci,

quem punctum in simplicibus tenuerat, in compositis servati exempla sunt:

$\mathfrak{M}$ = <i>Homo</i> (10),	$\mathfrak{M}^a$ = <i>Homo antiquus</i> (10).
$\mathfrak{M}$ = <i>Hodie</i> (74),	$\mathfrak{M}_R$ = <i>Hodierna die</i> (74).
$\mathfrak{M}$ = <i>Heri</i> (74),	$\mathfrak{M}$ = <i>Hesternae die</i> (74).
$\mathfrak{G}$ = <i>Gloriosus</i> (115. c),	$\mathfrak{G}^a$ = <i>Gloriosus homo</i> (115. c).
$\mathfrak{7}$ = <i>Post</i> (14),	$\mathfrak{7}$ = <i>Post mortem</i> (100).
	$\mathfrak{7}$ = <i>Post obitum</i> (100).
	$\mathfrak{7}$ = <i>Post diem</i> (74).
	$\mathfrak{7}$ = <i>Postquam</i> (14*).
$\mathfrak{h}$ = <i>Ante</i> (14),	$\mathfrak{h}^a$ = <i>Ante obitum</i> (100).
	$\mathfrak{h}^h$ = <i>Ante omnia</i> (14).

§. 281. Augmentum quoque notarum derivatarum plerumque occupat locum, quem punctum occupaverat in primitivis. Compares velim

$\mathfrak{h}$ = <i>Ante</i> (14),	$\mathfrak{h}^h$ = <i>Antea</i> (14).
$\mathfrak{A}$ = <i>Absens</i> (36),	$\mathfrak{A}$ = <i>Absentia</i> (36).
$\mathfrak{C}$ = <i>Civis</i> (41),	$\mathfrak{C}$ = <i>Civitas</i> (41).
	$\mathfrak{C}$ = <i>Civilis</i> (41).

Ā = <i>Acervus</i> (148),	Ķ = <i>Coacervat</i> (148).
Ā = <i>Nomen</i> (35),	Ķ = <i>Nominatim</i> (35).
Ā = <i>Adulter</i> (132),	Ķ = <i>Adulterium</i> (132), cet..

§. 282. In flectendis nominibus, quorum notæ punctum habent, ejus sedem occupant terminationes, ut in his:

Ā = <i>Ager</i> (61),	Ķ = <i>Agros</i> (Carp. 26. v. 12).
Ā = <i>Avus</i> (55),	Ķ = <i>Avi</i> (Carp. 32. v. 14).
Ā = <i>Abbas</i> (91),	Ķ = <i>Abbatibus</i> (Carp. 23. v. 10).
Ā = <i>Dominus</i> (78),	Ķ = <i>Dominum</i> (Carp. 34. v. 22).

Similiter in verborum personis et temporibus mutandis:

Ā = <i>Loquitur</i> (42),	Ķ = <i>Loqueris</i> (Carp. V).
Ā = <i>Persequitur</i> (50),	Ķ = <i>Persequimini</i> (Carp. VI).
Ā = <i>Adipiscitur</i> (122).	Ķ = <i>Adipisci</i> (Carp. VI).

Id autem in collocanda terminatione praesertim intercedit discrimen inter nominum flexionem ac derivationem, quod in illa locus puncti vel terminationis primitivae religiose semper servatur, in hac saepe mutatur. Fac flectendum esse Ā . = *Ordo* (74). Gignendi casus, adjecta terminatione Ķ = *nis* (28), erit Ķ = *Ordinis*, atque haec terminatio in ipsa puncti sede collocari

debet. Diversa prorsus ratione ab eadem nota derivantur
— *Ordinarium* (74*), et *¶* — *Ordinat* (74).

§. 283. Quum igitur puncti in notis Tironianis tam frequens usus, tantaque vis et potestas sit, non miramur, priscos scriptores id saepius attingere; et nunc demum intelligimus versus Ausonii

*Punctis peracta singulis
Ut una vox absolvitur.*

Ac Prudentii:

*Verba notis brevibus comprehendere cuncta peritus,
Raptimque Punctis dicta praepetibus sequi.
— — Pangere Puncta libet, sulcisque intexere sulcos,
Flexas catenis impedire virgulas.*

Praecipue huc pertinet locus Basilii Magni, qui in epistola ad notarium (T. 3. ed. Venet. 1750. epist. 333), Οἱ λόγοι, inquit, τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι, διὰ τὰς σημείων χρήσεις, ἕνα ἵπταμένων αὐτῶν λάβη τὸ τάχος ὁ γράφων. σὺ ἔν, ὦ παῖ, τὰ χαραγμάτα τέλεια ποιεῖ, καὶ τὰς τόπους ἀκολούθως κατὰ σιζεῖ ἐν γὰρ μικρῷ πλάνη πολὺς ἡμάρτηται λόγος. cet. i. e. „Verba naturam volatilem habent. Hinc notis utuntur, ut scriptor illa praetervolantia velocissime excipiat. Fac ergo, o puer, „characteres perfectos, et notas *punctis* accurate distingue. *Parvo enim errore longa vitiatu oratio.*”

§. 284. De puncto jam satis dixisse mihi videor. Restat, ut ea etiam signa compendiaria persequar, quae literis primitus constiterunt, quorumque statio in notis itidem est notabilis. Rarissime enim terminationis collocatio in una eademque nota, quum pluries scribitur, variat: quod, ubi aliquando fit, vel ex negligentia notariorum fieri censemus, vel ex eorum fiducia, similem, quae confundi possit, notam non reperiri. Etenim constantissima lex est, stationem terminationum in notis sancte servandam, ac ne minimum quidem mutandam esse.

§. 285. Primum igitur monemus, in sola terminationis statione eam saepe vim inesse, ut praeter literas, quae in nota cernuntur, etiam X aut L ea significetur. Quibus duobus characteribus scribendis quum nonnumquam supersedeant tachygraphi, brevitatis studiosi, terminationis situ eos denotant, terminationem scilicet ita pingentes, ut notam principalem interscindat. Literae quidem X natura ex ejusmodi formis haud difficilis est intellectu, quippe quae duabus lineis sese intersecantibus constat. Quum igitur e. c. $\mathcal{U}$ est UI, eique addi debet X, una tantum linea notam intersecante opus est, qua adhibita $\mathcal{U} - \text{UXI} - \text{Vix}$ (§. 142) formatur. Ut tamen hanc etiam lineam exprimere supersedeant tachygraphi, ejus loco terminatione utuntur, qua notam interscindunt. E. c. $\mathcal{Z}$ est N(i)Sus; cujus terminatio $\mathcal{9} - \text{us}$ si notam intersecat, ut fiat $\mathcal{Z}$, litera X eo ipso additur, notaque legenda est N(ix)Sus (122). Eadem ratione ex $\cup \varnothing - \text{Uor}$

quum illa litera terminatione dissecatur, fit $\text{U} = \text{U}(x)or$ (92),
 atque ex $\text{U} = \text{U}(v)it = \text{Vivit}$, $\text{U} = \text{U}(vx)it = \text{Vixit}$
 (53): similiter ex

$\text{I} = ta$ (29) et $\text{I} = at$ (§. 300), $\text{I} = T(ax)at$ (135).
 $\text{L} = la$ (27) et $\text{L} = an$ (§. 268), $\text{L} = L(a)A(nx) = Lanx$ (157).
 $\text{B} = BV$ (26) et $\text{B} = us$ (§. 260), $\text{B} = BV(x)us$ (170).
 $\text{R} = RI$ (28) et $\text{R} = a$ (26), $\text{R} = RI(x)a$ (150).
 $\text{I} = IV$ (27) et $\text{I} = ta$ (29), $\text{I} = IV(x)ta$ (109).
 $\text{A} = A$ (26) et $\text{A} = is$ (47), $\text{A} = A(x)is$ (162).

§. 286. Litera L eodem modo ut repraesentari possit, facit
 angulus, qui principalis et propria ejus formae pars est. Hunc
 enim jam exstare arbitrati sunt tachygraphi, si terminatio notam
 principalem interscindit, illumque igitur seorsum pingere saepius
 commode supersederunt. Quod, quo melius intelligatur, exem-
 plis illustramus:

$\text{A} = A$ (26) $\text{A} = P(es)$ (28), $\text{A} = A(l)P(es)$ (144).
 $\text{F} = FI$ (27) $\text{F} = V(m)$ (§. 262), $\text{F} = FI(l)V(m)$ (158).
 $\text{P} = P(i)$ (28) $\text{P} = A(t)$ (§. 300), $\text{P} = P(li)at = Plicat$ (124).
 $\text{D} = DE$ (1) $\text{D} = (e)T$ (§. 265), $\text{D} = DE(l)et$ (111).
 $\text{A} = AG$ $\text{A} = (e)T$ (§. 265), $\text{A} = A(l)Get$ (151).

Eandem literam L significari voluerunt, quum notae principali terminationem adnecterent: unde fieri videmus ex $\mathcal{L}$ — PA-
Lum — Paulum, $\mathcal{L}$ — PV(ml)AL — Paululum.

§. 287. Tantam autem vim in notis habet certa terminatio-
nis sedes, ut ea sola, nec notis ipsis nec terminationibus mutatis,
plura notentur ac distinguantur vocabula. Sic solis praepositioni-
bus I $\mathcal{L}$ Σ = in, ex, sub, cum terminatione / = It, pro
diverso hujus situ diversa haec denotantur verba, verborumque
tempora:

$\mathcal{I}$ — Incipit (17). $\mathcal{L}$ — Excipit (17). Σ — Suscipit (17).
 $\mathcal{I}$ — Init (20). $\mathcal{L}$ — Exit (20). Σ — Subit (21).
 $\mathcal{I}$ — Incedit (17). $\mathcal{L}$ — Excedit (17). Σ — Succedit (17.c).
 $\mathcal{I}$ — Incepit (17). $\mathcal{L}$ — Excepit (17). Σ — Sumit (54).
 $\mathcal{I}$ — Incessit (17). $\mathcal{L}$ — Excessit (17). Σ — Suscepit (17).

§. 288. Accidit nonnumquam, ut in componendis duobus
vocabulis alterum terminationis, quae omittitur, loco sit et habeatur.
Quod quando fit, eundem plane locum occupet necesse
est. Ponamus vocabulum Pars — $\mathcal{L}$ (51) conjungendum esse
cum epitheto $\mathcal{M}$ — Major, aut $\mathcal{V}$ — Minor (47), Pars-
que major, sive minor scribendum: tunc nota contracta, quae
Pars significat, eum locum occupare debet, quem in notis
Major, Minor, antea obtinuerat terminatio $\mathcal{P}$ — OR; ut igitur

fiat $\curvearrowright$ = *Major pars*, $\curvearrowleft$ = *Minor pars* (51), semperque relinquatur simplicium notarum vestigium.

§. 289. Quemadmodum solo puncti (§. 275), sic etiam solo terminationis literatae motu, principalibus quidem notis manentibus, derivata designantur vocabula; id quod probabimus hisce exemplis: Ψ Ψ α α 2^h 2^h $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ δ ,

δ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
 $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ $\frac{1}{2}^h$ — *Alveum, Alveolum* (154. pro *Alveus, Alveolus*); *Coccum, Cocceum* (159); *Cupa, Cupula* (156); *Fabula, Fabella* (152); *Jocus, Jocusus* (123); *Lutum, Lutulentum* (156); *Pallium, Palliolum* (157.c); *Plumbum, Plumbeum* (164); *Scutum, Scutrum* (156. pro *Scutra*); *Speculum, Specillum* (52); *Spica, Spicula* (157); *Spicum, Spiculum* (126); *Virga, Virgula* (123); *Vitrum, Vitreum* (164).

§. 290. Ista autem stationis mutatio solummodo in *derivandis* nominibus locum habet (§. 275); in *flectendis* minime necessaria est. Exemplo sit nota $\mathfrak{B}^h$ = BRa = *Barba* (128); cujus casus quum mutatur, servata terminationis, licet variatae, statione, notantur $\mathfrak{B}$ $\mathfrak{B}'$ = *Barbae, Barbam*, cet. Quodsi ab eodem hoc substantivo addita terminatione $\mathfrak{T}$ = *Tus* (§. 259) adjectivum nomen derivatur, terminationis locus mutatur, eaque a tergo ponitur, ut notetur $\mathfrak{T}\mathfrak{B}$ = *Barbatus* (128). Verborum autem ea

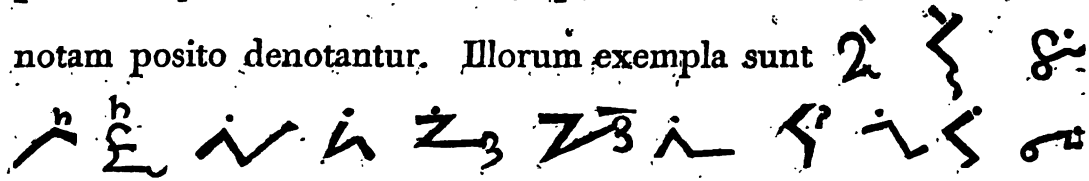
est conditio, ut quamvis praepositionibus augeantur, terminationis tamen statio eadem maneat; e. c.

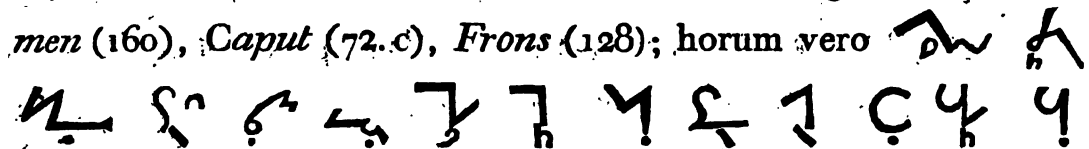
P = <i>Premitt</i> (39);	M = <i>Mutat</i> (52);	D = <i>Dicit</i> (10);
A = <i>Aprimit</i> ,	EM = <i>Emutat</i> ,	ED = <i>Edicit</i> ,
AD = <i>Adprimit</i> ,	IM = <i>Inmutat</i> ,	AD = <i>Addicit</i> ,
C = <i>Comprimit</i> ,	CM = <i>Commutat</i> (53),	CD = <i>Condicit</i> ,
DE = <i>Deprimit</i> ,	PM = <i>Permutat</i> ,	ID = <i>Indicit</i> ,
EX = <i>Exprimit</i> ,	RM = <i>Remutat</i> ,	ID = <i>Interdicit</i> ,
I = <i>Imprimit</i> ,	TM = <i>Transmutat</i> .	ID = <i>Praedicit</i> ,
OB = <i>Obprimit</i> ,		MD = <i>Maledicit</i> .
RE = <i>Reprimit</i> ,		
S = <i>Subprimit</i> .		

§. 291. In verbis flectendis personae mutatio diversis quidem terminationibus, sed eodem loco positis, notatur, ut C^2 C^1 C^w (§. 178), i. e. *Cogo*, *Cogis*, *Cogit*, *Cogimus*, rel. Tempora vero quum mutantur, perfectum plerumque postulat, ut terminatio alium in nota locum occupet. Ex *Cogit* igitur, terminatione retro posita, fit C = *Coegit* (48). Cujus rei innumerabilia sunt exempla (§. 325). At id prorsus singulare videri potest, quod ratio notandi verba in SCO exeuntia plane est diversa,

quum inverso ordine tachygraphi utantur, et e. c. scribant tempus praesens $\mathcal{C}$ = *Concupiscit*, praeteritum vero $\mathcal{C}'$ = *Concupivit* (27), rel. Sed tantum abest, ut haec verba legem modo adlatam infringant, ut eam confirment. In ejusmodi enim verbis praeteritum esse primitivum, praesens vero derivatum, persuasum habebant tachygraphi. Quare quum auctores collectionis, quam Gruterus edidit, in reliquis verbis praesens anteponant, hoc ordine servato: *Scribit, Scripsit; Dicit, Dixit* (10), cet. in illis contra praeteritum anteponunt, e. c. *Innotuit, Innotescit* (79); *Concupivit, Concupiscit* (72); *Incrudit, Incrudescit* (81), cet. Neque id injuria. Etenim inchoativa verba, quae in SCO exeunt, primitivorum praeterita habent, atque eam ob causam in terminationibus ponendis praeterita praesentibus erant praefenda. Magis etiam confirmant nostram de hac re sententiam eorum verborum notae, quae licet in SCO exeant, primitivis tamen adnumeranda sunt, ideoque ad normam priorem a tachygraphis revocantur, ut e. c. notent $\mathcal{C}'$ = *Compescit*, $\mathcal{C}$ = *Compescuit* (121), quod est a *Compes* (§. 380); $\mathcal{N}$ = *Noscit*, $\mathcal{N}'$ = *Novit*, $\mathcal{A}$ = *Adgnoscit*, $\mathcal{A}'$ = *Adgnovit*; $\mathcal{C}$ = *Cognoscit*, $\mathcal{C}'$ = *Cognovit* (78); $\mathcal{I}$ = *Ignoscit*, $\mathcal{I}'$ = *Ignovit* (79). Verbum enim *Nosco* primitivum est, neque ejus natura mutatur praepositionibus apposis (§. 290).

§. 292. Hanc de statione signorum compendiariorum disputationem antequam dimittamus, corollarii loco addere lubet, quae de operta quadam ac symbolica notatione in illis collocandis observare mihi visus sum (§. 149). Statio enim puncti et terminationis literatae saepe aliquid cognitionis cum rebus notatis habere videtur. Ita, quae altiora et excelsiora sunt, terminatione vel puncto supra notam collocato; quae humiliora et jacentia, infra notam posito denotantur. Illorum exempla sunt

— *Caelum* (112), *Astrum* (104), *Sol* (112), *Luna* (113), *Stella* (177), *Aether*, *Aer*, *Nimbus*, *Nubes*, *Atlas*, *Caligo* (112. c), *Culmen* (160), *Caput* (72. c), *Frons* (128); horum vero

— *Aequor* (179), *Aqua*, *Mare* (120), *Stagnum* (183. c), *Fons* (121), *Pelagus* (120. c), *Tellus*, *Terra*, *Humus* (62), *Solum* (63), *Praedium* (62), *Campus*, *Villa*, *Vicus*, *Pagus*, *Colonia* (65), *Cubile* (132), *Pes* (96). Similiter majora aut praestantiora discernuntur a minoribus aut levioribus, exempli gratia

 — *Aurum* (126), — *Argentum* (126);

 — *Imperator* (64), — *Inferior* (55);

♂ — Major (47),

♂ — Minor (47).

Inde fortasse et virilis sexus a muliebri, ut

♂ — Eodem,

♂ — Eadem (14);

♂ — Eorundem,

♂ — Earundem (15);

♂ — Quorum,

♂ — Quarum (15);

♂ — Hunc,

♂ — Hanc (14).

Id etiam symboli rationem habere arbitror, quod ea, quae oriuntur, terminatione vel puncto supra posito notantur, ea, quae occidunt, subter collocato; ut

♂ — Oriens,

♂ — Occidens (113);

♂ — Ortus solis,

♂ — Occasus solis (113).

§. 293. Hand scio, an huc quoque referendum sit, quod in notis ♀ — Hodie, ♀ — Heri, ♀ — Hodierna die, ♀ — Hesternae die (74), tempus praesens puncto et terminatione in fronte literae, praeteritum vero in ejus tergo notatur. In verborum quidem temporibus notandis observavimus, hanc praeteriti rationem fuisse, ut terminatio a tergo notae principalis poneretur. Atque hoc minime eo tantum consilio fieri, ut a praesenti distinguatur, ex permultis secundae conjugationis verbis apparet, quorum terminatio FF in tertia persona praeteriti, licet a praesentis terminatione ET jam satis discernatur, suo tamen loco movetur,

et a tergo reponitur, ut in his: = *Manet*, = *Mansit* (50); = *Jubet*, = *Jussit* (72); = *Torquet*, = *Torsit* (80); = *Sedet*, = *Sedit* (82. 83); = *Fulget*, = *Fulsit* (118*); = *Absorbet*, = *Absorpsit* (167. c). Quid? quod verba, quorum praesens inusitatum est, hanc tamen praeteriti notam propriam sibi vindicant, ut = *Coepit* (145), = *Meminit* (87), = *Odit* (77).

§. 294. Plura aperte et symbolice notandi rationis vestigia passim deprehendas. E. g. notas   = *Medium*, *Dimidium* (93), *Dividit* (125), terminatio re vera dividit. Fortasse huc etiam pertinent notae   = *Longus*, *Longum*, *Longe* (37. Carp. VIII); siquidem ad haec vocabula significanda ex variis literae L figuris (§. 119) longa illa et extensa consulto adhibita esse videtur.

§. 295. Erunt fortasse, quibus minime arrideat opinio, symbolicam, ut vocant, scriptionem una cum literata a tachygraphis usurpatam esse. At non est quod diversorum scribendi generum conjunctio eos moveat. Illis enim temporibus, quibus Tironianas notas in usu fuisse diximus, saepius commixtam esse utramque scriptionem, testes sunt et Gnostici in characteribus, quos

adhibuerunt, et veteres Christiani, qui e. c. piscis imaginem inscriptionibus addiderunt, non tam ipsius nominis IXΘΥΣ significandi causa, quam ut singularum ejus literarum recordarentur, quibus incipiunt verba: *Ἰησοῦς Χριστός Θεὸς Υἱὸς Σοφῆς*. Ceterum quæ hactenus de symbolice notandi ratione in Tironiana scriptiōne observavimus, si non alius ex his sit fructus, certe memoriae servient, eorumque ope significationes notarum facilius inhaerebunt animis.

CAPUT DUODECIMUM.

D e o r t h o g r a p h i a .

§. 296. Maximum impedimentum, quo minus facile explicentur scribendi compendia, est in orthographia. Quæ quum inconstans atque variâ apud veteres esse soleat, magis etiam obscurat ea, quæ concise scripta sunt. In ipsis literis vulgaribus, quarum quidem forma per se nihil habet difficultatis, insolita orthographia intellectu reddit difficillima scribendi compendia. Exemplo sint, quæ in Romanorum inscriptionibus passim leguntur AT.M. — *Ad milliaria*, COER. — *Curavit*, EGM. — *Ejusmodi*, IOVR. DEIC. — *Juri dicundo*, KN.B. — *Carissima nobis vale*, N.B. — *Numeravit vivus*, E. — *Aestimavit*, EID. — *Idus*, B. — *Vixit*, H. — *Abesto* (Sert. Ursat. 535. 669. 684. 691. 784. 794. 875. 544. 1043. 567. 745. Nicolai de sigl. 70), cet. Sed multo etiam

difficiliores sunt eandem ob causam plures ex notis Tironianis. In quibus explicandis quo melius intelligamur, hunc sequamur ordinem:

Orthographiae in notis Tironianis

investigandae utilitas exponuntur capita:

ostenditur §. 297. 298.

scriptio ipsa interpunctio.

§. 315 — 322.

generatim

nominatim

ejus natura
et indoles

ejus vitia

numerorum.
§. 313 - 314.

ex anti- ex etymo-
quitate. logiae ra-
§. 299. tione. §.
300. 301 - 306.

ex pronun- ex incon-
tiatione. §. stanti ra-
307 - 311. tione no-
tandi. §. 312.

§. 297. Obsoletae igitur illi orthographiae maxime imputandum esse arbitramur, quod parum adhuc successit notarum Tironianarum analysis. Neque enim Gruterum, neque Carpentierum, neque auctores collectionis notarum ipsos veram, quae in eis latet, scribendi rationem perspexisse, nos quidem, examinatis eorum conatibus, facile intelleximus. Horum interpretum ductu qui par-

tes, quibus notae constant, cognoscere instituunt, periculum est, ne in multos gravesque errores inducantur. Literas enim in pluribus notis inesse putabunt, quae in iis minime insunt; easque rursus non animadvertent, quas notae re vera habent.

§. 298. Hanc vero nostram sententiam ut exemplis confirmemus, nonnullas ex Carpentieri libro notas, quas in prima pagina initialibus literis A, C et H subiecit, proponimus, addita vera earundem lectione;

<i>Carpentieri lectio.</i>		<i>Explicatio nostra.</i>		
7	<i>Aeternas.</i>	(e)Te	—	<i>Eterns.</i>
2s	<i>Conpunctio.</i>	C(onp)Gtio.	—	<i>Conpungtio.</i>
2	<i>Calore.</i>	K(a)Lore	—	<i>Kalore.</i>
2	<i>Charta.</i>	XRta	—	<i>Xarta.</i>
X	<i>Choris.</i>	Xis	—	<i>Xoris.</i>
2	<i>Culmen.</i>	QL.	—	<i>Qulmen.</i>
X	<i>Culpis.</i>	QLis	—	<i>Qulpis.</i>
2	<i>Curte.</i>	QRto	—	<i>Qurte.</i>
Kz	<i>Canibus.</i>	K(a)Nbus	—	<i>Kanibus.</i>
K	<i>Caro.</i>	K(a)R.	—	<i>Karo.</i>

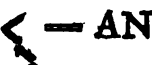

<i>K</i> <i>Caroli.</i>	<i>K(a)Rli</i>	—	<i>Karoli.</i>
<i>U</i> <i>Humerus.</i>	<i>UM(e)</i>	—	<i>Umerus.</i>

Eodem modo Carpentierus ceteras etiam notas ad sententiam tantum accepit, minime vero ad literas, quibus constant, revocavit. Similis est in Gruteriana collectione notarum interpretatio, quod hisce probamus exemplis:

<i>Notarum lectio a Grutero vulgata.</i>		<i>Vera earum enodatio.</i>	
<i>></i> <i>Unquam</i> (5).	<i>V(m)A(m)</i>	—	<i>Unquam.</i>
<i><</i> <i>Capit</i> (16).	<i>K(a)Pit</i>	—	<i>Kapit.</i>
<i><</i> <i>Captus</i> (17).	<i>K(a)P.</i>	—	<i>Kaptus.</i>
<i><</i> <i>Captivus</i> (17).	<i>K(a)P.</i>	—	<i>Kaptivus.</i>
<i><</i> <i>Capax</i> (17).	<i>K(a)XP</i>	—	<i>Kapax.</i>
<i>ε</i> <i>Ediditius</i> (20).	<i>εCus</i>	—	<i>Editicius.</i>
<i>ε</i> <i>Dedititius</i> (20).	<i>DεCus</i>	—	<i>Dediticius.</i>
<i>Y</i> <i>Incrementum</i> (21).	<i>InCR(i)mentum</i> (§. 310).		
<i>S</i> <i>Sentit</i> (34).	<i>S(en)Sit</i>	—	<i>Sensit.</i>
<i>S</i> <i>Solatium</i> (35).	<i>S(ol)Cum</i>	—	<i>Solacium.</i>
<i>L</i> <i>Adfiat</i> (36).	<i>A(d)Fit</i>	—	<i>Adficit.</i>

	<i>Amputat</i> (39).	A(p)Ptat	—	<i>Apputat.</i>
	<i>Magnanimus</i> (41).	M(a)is	—	<i>Magnanimis.</i>
	<i>Colligit</i> (42).	C(on)Lit	—	<i>Conligit</i>

cet. Sed his diutius non immoremur. Plura qui desiderant, lexicon nostrum cum collectione ista comparent.

§. 299. Orthographiae in notis Tironianis naturam et indolem ut clarius perspiciamus, considerata nobis sunt et antiquitatis in ea vestigia, et etymologiae ratio (§. 301 seq.). Plurimum inde proficiet notarum studium. Innumerae enim in iis sunt, quae non nisi orthographiae antiquioris ope explicari possint. , ut hac utar, significat *Laterna* (165). Quum autem literae L Tironianae alia sit forma, anguli illius obtusi causam numquam assequemur, si cum Cicerone legimus *Laterna*; utique vero, si cum Plauto *Lanterna*. Latet enim in hac litera simul — AN (§. 268), cuius pars superior ab L absorbetur. Ita nota non *Pileus*, sed, ut Plautus habet, *Pileum* (161*) legenda est. Ita *Sinapis*, qui apud Plautum casus nominandi est, notatur (150*); non, ut Plinius habet, *Sinapi*. Neque notarum   *Ebur*, *Eburneus* (169.c) ratio reddi potest, si Ciceronianam sequimur orthographiam; imo vero, si antiquiorem, quae *Ebor*, *Eborneus*, tuetur (Dausquii orthogr. II. 116). Ita enim notatur etiam — MF(e)or — *Femor* (129) pro *Femur*: cui simile est, quod liber Cassellanus habet — *Murrmor* (153.c)

pro *Murmur*. Neque fere quisquam notae S = *Saccus* (159) terminationem explicare poterit, nisi, ut in Pandectis est, *Sac-cum* legerit. Notae quoque Z = *Belat*, i. e. *Balat* (154), prima vocalis inter B et L minime est A sed — = E; ut igitur Varronem tachygraphus sequatur, qui (de R. R. II. 1. 7) *Belare* scribit. Ita nota IN = IN. significat *Itiner* (63), ut apud Plautum et Varronem legitur. Notam M = *Aequiparat* (76) ut intelligas, scito, fieri eam ex h = *Aequum* (2); hanc autem confusam esse ex h = A et C = *Cum*, ut C scriptum sit pro Q. Nota S = *Sacer* (91) literis constat S et K, ut legas *Saker*. Latonae nomen notatur L = *L(e)a* (135). Pronunciatum igitur olim fuit *Letona*, quod propius accedit ad Λητώ .

§. 300. Erunt fortasse qui causam vix intelligant, cur una eademque nota AD modo AD modo AT significet; quandoquidem verba omnia, quae cum praepositione AD composita sunt, ab ea nota incipiunt, atque etiam tertia persona singularis numeri primae conjugationis ita notatur, S , S = *Amat*, *Dat*, *Damnat* (60. 19. 67), item tertia persona singularis numeri conjunctivi modi reliquarum conjugationum. Sed, ut taceamus dubiam ejus originem (quum ex J orta esse possit, si significat AD; ex A vero, si valet AT), neminem antiquioris scribendi rationis peritum fugit, priscos syllabas AD et AT saepe permutasse, ut modo scriberent ATFINES (Gruter 556. I), AT. M. = *Ad miliaria* (Sert. Urs. 561), ATLECTVS, AT MVNERA,

AT REMPUBLICAM (Agostini dial. 247), AT *aspritudines* (Sax. medic. ocul. 10), AT *pueritiam* (Murat. antiqu. Ital. V. 54); modo AD, pro conjunctione (Cellar. orth. II. 217), et ADQVE (§. 129 et Gruter. 337. Sert. Urs. 535). Quid? quod differentiam a quibusdam servatam, ut AD, quum esset praepositio, D literam, quum autem conjunctio, T acciperet, ineptiis adnumerat Quintilianus (inst. orat. I. 7. T. I. p. 56. ed. Bip.).

§. 301. Etymologiae magis, quam euphoniae, in scribendo rationem habuisse priscos, nemo est qui ignoret. In notis autem Tironianis accessit et alia causa, cur hanc rationem sequerentur notarii. Totius enim scriptionis quasi structura poscebat, ut notae principes, sive radices, quoad ejus fieri posset, integrae servarentur, praepositionibus et terminationibus tantum variatis. Quod, quum deprehendatur potissimum in vocabulis

mutandis		flectendis	
compositis	derivatis	verbis	nomini-
§. 302. 303.	§. 304.	§. 305.	bus. §. 306.

de singulis his nunc disseramus.

§. 302. In vocabulis compositis politioris linguae Latinae scriptores saepius mutarunt non modo praepositionum literam finalem (§. 303), verum etiam vocabulum simplex ipsum. Ita in vocabulis cum verbo *Ago*, ut hoc utar, compositis literam A in I

mutarunt, et *Exigit*, *Redigit*, *Subigit*, *Transigit*, *Abigit*, *Adigit* scripserunt. Minime vero tachygraphi Tironiani, qui initialem literam verbi simplicis in compositis etiam incolumem servant, notantque ex verbo h — *Ait* — *Agit* (48), h h h h — *Exagit*, *Redagit*, *Subagit*, *Transagit*, *Abagit*, *Adagit* (prona enim literae h figura h praeter A etiam / — *Ad* comprehendit, sicut supina h simul h — *Ab*). Permulta hujus scribendi rationis exempla sunt in notis Tironianis. Ita fieri videmus, ex verbo *Damnat*, h — *Condamnat* (67), pro *Condemnat*; ex nomine *Dammum*, h — *Indammis* (67), pro *Indemnis*. Neque dissimilis est ratio notarum h h h h — *Dimedium* (93), pro *Dimidium*; *Adgeluat* (178), pro *Adgelat*; *Clamdestinus* (109. c), pro *Clandestinus*; *Sexdecim* (101. c), pro *Sedecim*; *Quadrincenti* (101), pro *Quadringenti*; *Inarmis* (153), pro *Inermis* (siquidem haec nota profecta est ab h — *Arma* (75), praemisso I jacenti, ut significet praepositionem. *In*).

§. 303. Praefixas olim fuisse verbis compositis praepositiones, finali earum litera non mutata, ante nos alii jam observarunt (Spanhemius de usu et praest. num. I. 129. Cellar. orthogr. 83. 159. 161. 211. Chron. Gottw. I. 27). Cacophoniam, quae inde nascitur, in notis quoque Tironianis animadvertimus, ut in h — *A(d)BLis* — *Adfabilis* (136), h — *A(d)Cat* — *Adcelerat*

(95), $\mathcal{L}$ — A(d)C(r)it — *Adcrescit* (21), $\mathcal{E}$ — A(d)TF. — *Adfatur* (135. c), $\mathcal{V}$ — A(d)F(r). — *Adfer* (36), $\mathcal{W}$ — A(d)Fat — *Adfirmat* (57), $\mathcal{F}$ — A(d)Fit — *Adfligit* (112), $\mathcal{D}$ — A(d)Ditur — *Adgreditur* (73); innumerisque aliis, in quibus inprimis aures offendunt vocabula cum praepositione *Con* composita, ut $\mathcal{C}$ — C(on)L — *Conlega* (59), $\mathcal{L}$ — C(on)Lium — *Conloquium* (43), $\mathcal{L}$ — C(on)Lto — *Connilito* (75. c), $\mathcal{R}$ — C(on)R(i)it — *Conrigit* (83), $\mathcal{R}$ — C(on)R(u)it (123), cet. licet recentiores etiam auctores sint, qui hanc orthographiae rationem sectentur (Scheller praecepta stili Lat. Lips: 1784. I. 32. 53).

§. 304. Saepe etiam curae fuit tachygraphis, ut notam principem conservarent, quum ex ea aliae essent derivandae. Ita ex

primitivis

notabant *derivata*

$\mathcal{D}$ — DO(s) (27. 96)

$\mathcal{D}$ — DO(sl)is — *Dostalis*,

$\mathcal{U}$ — USL — *Vilis* (66)

$\mathcal{U}$ — USLtas — *Vilistas*,

$\mathcal{C}$ — C(on)Git — *Conjungit* (108. c) $\mathcal{C}$ — C(on)X(i)G — *Conjungx* (92).

$\mathcal{L}$ — LX — *Lex* (46. c)

$\mathcal{L}$ — LXor — *Lexislator*,

$\mathcal{R}$ — R(e)X (46)

$\mathcal{R}$ — R(ex)ius — *Rexius*,

$\mathcal{R}$ — R(ex)um — *Rexnum*,

$\mathcal{R}$ — R(ex)na — *Rexina*,

 — FGit — *Figit* (109)   — FGe — *Figtile*,
 — TGit — *Tegit* (130)   — TGLE — *Tegtile*,
 — S(d)Cit — *Scindit* (134)   — S(d)Ca — *Scindsura*,
 — PSDet — *Possidet* (62)   — PSDor — *Possedor*,
 — T(a)X. — *Thrax*. (138)   — T(a)X. — *Thraxia*,
 pro *Dotalis, Vilitas, Conjux, Legislator, Regius, Regnum, Regina, Fictile, Tectile, Scissura, Possessor, Thracia*. Eadem de causa ex nomine — UO(x) (53) litteram X in verbo quoque retineret, mihi persuasum est, ut explicandae sint notae — U(x)at — *Voxat*, — E(v)Xat — *Evoxat*, cet. (53), pro *Vocat, Evocat*. Quibus ridicula fortasse haec videantur, ii egregiam adeant inscriptionem (Gruter. corp. inscr. ed. Amstelod. p. 72. n. 4. Graev. thes. ant. R. X. 780. Boissard ant. seu inscr. Rom. VI. Fig. 114. Antiquitat. explic. Tab. 33. ad p. 121), in qua vel vulgaribus literis scriptum exstat EVOXatus AVGusti, quem esse sculptoris errorem, ut alii opinantur (Graev. l. c), equidem minime concedo.

§. 305. In flectendis verbis fieri videmus ex *Torqueo* praeteritum — QTit — *Torquit*, et supinum — QTum — *Torquitum* (80); ex *Augeo* praeteritum — AG(x)it — *Augxit* (94); ex *Figo*, — FG(x)it — *Figxit* (109); ex *Fingo*,

— FG(x)it = *Fingxit* (108); ex *Plango*, $\overline{P}$ = P(l)Git = *Plangxit* (172); ex *Ungo* sive *Unguo*, *Mergo*, *Sperno*, praeterea $\overline{U}$ $\overline{M}$ $\overline{S}$ = U(n)Git (130), M(e)Git = *Mergit* (119), S(p)Nit = *Spernit* (145), quin etiam $\overline{S}$ = S(p)Ntus = *Spernitus* (145); ex *Sterno*, $\overline{S}$ = S(t)NVm = *Sternitum* (90); ex *Traho*, $\overline{T}$ = THum = *Trahitum*; ex *Scindo*, $\overline{S}$ = S(d)Cum = *Scindsum* (134); ex *Franco*, $\overline{F}$ = FGum = *Fragtum* (132); ex *Nubco*, $\overline{N}$ $\overline{B}$ $\overline{N}$ = N(u)Bit = *Nubsit*, N(u)Bta, N(u)Biae = *Nubtiae* (131).

§. 306. Simili ratione usi sunt tachygraphi in nominibus flectendis, ut

ex primo casu

$\overline{A}$ = A(v)I(s)

$\overline{O}$ = OS (96)

$\overline{R}$ = R(e)X (§. 63)

$\overline{L}$ = LX = *Lex* (46. c)

notarent ceteros:

$\overline{A}$ = AVI(s)bus (171. c),

$\overline{O}$ = OSre (Carp. II),

$\overline{R}$ = R(e)xis (Mabill. 457),

$\overline{R}$ = R(ex)e (§. 391. 394),

$\overline{R}$ = R(ex)es (Mabill. 457),

$\overline{R}$ = R(ex)um (Carp. 18. v. 29),

$\overline{L}$ = L(x)is = *Lexis* (Carp. 10. §. xx),

$\overline{L}$ = L(x)em = *Lexem* (Id. 61 f.),

⑥ — CXO — *Codex*   ⑥ — CO(x)es — *Codices* (154),
 ⑧ — PXA — *Pax* (72)   ⑧ — PA(x)em (Carp. 5. v. 6),
 ⑨ — AP(x) — *Apex*   ⑨ — AP(x)es — *Apices* (176),
 ④ — UI(s) (34)   ④ — UI(s)es — *Visres* (Carp. 22. v. 31);
 pro *Avibus, Ore, Regis, Rege, Reges, Regum, Legis, Legem,*
Codices, Pacem, Apices, Vires. Inde reperies etiam ② —
 CV(x)is — *Crucis* (Carp. I. et 12), ① — P(o)Xi — *Phoenixi*
 (143), pro *Crucis, Phoenixes.* Neque tamen est dissimulandum,
 harum notarum plures ab incitia notariorum profectas esse, qui
 terminationem primi casus notae inesse (§. 179. 181) ignorarent.

§. 307. Sunt praeterea in notis Tironianis, quae, quum a
 vulgari genere scribendi recedunt, antiquitatis atque etymologiae
 studio vix tribui possint, sed ex tachygraphorum incuria atque in-
 constantia in notando emanarint. Neque id mirum. Notarii enim
 librarii que veteres indoctum plerumque vulgus fuerunt. Illos *vi-*
lissima mancipia appellat Seneca (§. 6); horum vero opera repre-
 hendit Cicero (ad Quinct. frat. L. III. Ep. 5) hisce verbis: *De*
Latinis (libris) *quo me vertam nescio, ita mendose scribuntur*
et veneunt. Quatumvis autem docti fuissent tachygraphi, fieri
 tamen vix potuisset, ut sine mendis notarent. Ad orthographiae
 enim legem qui vult scribere, studioso animum attendat ne-
 cesse est ad vim et potestatem atque etiam originem vocabulorum.

Jam vero tachygraphi cellerrime excipere debebant dictata, nullumque meditandi tempus habebant: quare auribus potius, quam mente, captabant sermonem. Accessit ad augendam rei difficultatem ipsa dictantium incuria, qui verba, quae aliter pronuntiabantur, quam scribebantur, non integra, sed correpta efferre solebant.

§. 308. Ista melioris pronuntiationis neglectio per omnes fere aetates reperitur. Ita apud Plautum (Truc. III. II. 20. 23), qui personas loquentes fecit non ex politioris orationis ratione, sed ex vulgari et quotidiano loquendi usu, dicitur *Rabo*, pro *Arrabo*; *Conia*, pro *Ciconia*. Verum etiam aurea linguae Latinae aetate non modo dictum licentius, sed etiam scriptum videas *Capsis*, pro *Cape si vis* (Cic. orat. 154); *Percepset*, pro *Percepisset* (de offic. III. 98); *Recepso*, pro *Recepero* (Catull. XLII. 19), cet. In lapidum denique titulis satis frequentes sunt ejusmodi correptae dictiones. Inscriptionum fere omnium antiquissima, quae a promontorio Sigeo nomen accepit, in versu tertio habet ΚΑΓΟ, pro καὶ ἐγώ; in versu quarto, ΚΑΠΙΣΤΑΤΟΝ, pro καὶ ἐπίστατον; in versu nono et decimo, ΜΕΠΟΕΙΣΕΝ, pro με ἐπόησεν (Chishulli inscr. Sigea. Lugd. Bat. 1727. p. 33. 40). Magis etiam abundant exemplis Latinae inscriptiones, in quibus vel unum verbum *Quiescere* pro varia pronuntiatione scriptum reperias modo *Cesquet*, pro *Quiescit* (Inscr. ant. basilic. S. Pauli p. XII. 160. Vignoli inscr. vet. 335), et *Marcella cesquat in pacem*, pro *Marcella quiescat in pace* (Lupi epitaph. Severae. 126); modo *Cequenti*,

pro *quiescenti* (Montfauc. diar. Ital. 162); modo *Benequenti*, pro *Bene quiescenti*; modo *Quesquet*, *Quesquas*, pro *Quiescit*, *Quiescas*, et *Benequescenti*, *Benequesquenti*, *Benecesquenti* pro *Benequiescenti*, cet. (Oliverii marm. Pisaur. 199. 200).

309. Atque ex illa pronuntiandi negligentia multae in scrip-
tionem Tironianam irrepsere notae, quas qui ad hanc causam
non attenderit, nemo unquam explanare poterit. Exemplo sint
notae $\mathfrak{G}$ — GM. — *Gimurus*, pro *Aegimurus*; $\mathfrak{A}$ — G-
A(s), pro *Aegias*; $\mathfrak{G}$ — GP. — *Gippa*, pro *Aegippa* (138. c).
Quumque Ennius *Sas*, pro *Suas*; *Sos*, pro *Suos* (Gothofr. 425.
442) scripserit; notae $\mathfrak{S}$ et $\mathfrak{S}$ (12), si literas tantum, quae
vere in eis exstant, legimus, easdem syllabas *Sas*, *Sos*, produnt.
Quibus perpensis, equidem nondum certum habeo, multaene no-
tae Tironianae, e. c. $\mathfrak{P}$ — P(u)Mmentum (120), $\mathfrak{S}$ — S(e)-
Nor (89), $\mathfrak{M}$ — M(e)SE(s) (103), cet. sint ex genere corre-
ptae scriptionis, an potius concisae dictionis; ut ex usu loquendi
populari forte pronuntiatum fuerit *Pummentum*, pro *Purgamen-*
tum; *Senor*, pro *Senior*; *Meses*, pro *Menses*. Quid? quod
in lapidum titulis, qui vulgaribus literis scripti sunt, legimus
MESES (Reines, Cl. xx. n. 118, p. 926. n. 446. p. 1003), MESSES
(Gruter 926. 13), MES, (Gorii mon. libert. Liviae Aug. p. 190.
n. 197. Mureti commentar. in Taciti annal. III. 6. T. IV. p. 106.
ed. Ruhnk.).

§. 310. Significationes notarum, in libro Cassellano vulgaribus literis adscriptae, hanc confirmant conjecturam. Notam cujus prima litera inclinata syllabam LE significat (§. 119), collectio quidem a Grutero edita interpretatur *Lyra* (172); in libro autem Cassellano explicatur *Lera*, pro *Lyra*. Dictiones *Post obitum*, *Ante obitum*, notis   (100), id est, *Post OP*, *Ante OP*, denotantur. Quae quidem scribendi ratio licet apud Gruterum sit neglecta, in libro Cassellano servatur, vulgaribusque literis notae adjicitur *Post opidum*, cet. Nota (154) notatur verbum *Tondit*, pro *Tondet*, quod etiam apud Gruterum illi sic adscribitur. Quum autem sit TV (29), vera notae lectio est *Tundit*, pro *Tondet*: ipsum enim verbum *Tundit* (130) notatur. Libri igitur Cassellani auctor vulgaribus quoque literis notam illam exponit TVNDIT. Nota , quae apud Gruterum (145) explicatur *Vendit*, literam I loco E continet; unde et Cassellanus liber eam interpretatur *Vindit*, pro *Vendit*. Nota, qua vocabulum *Incrementum* notatur, apud Gruterum quidem (21) male delineata, sed a nobis ex primis exemplis restituta vix explicari posset, nisi in libro Cassellano legeretur *Incrimentum*, pro *Incrementum*: quae enim literam C in nota sequitur syllaba, est = RI (23). Nota = *Enormis* (110) haud dubie ab I incipit, non ab E: atque in libro Cassellano recte explicatur *Innormis*, pro *Enormis*.

§. 311. Ex eadem singulari vocabulorum pronuntiatione evenit, ut singulae quoque literae passim permutarentur: quod quidem notis Tironianis cum scriptura vulgari commune fuisse, exempla docent quae sequuntur.

A. Quemadmodum in pronuntiando, ita etiam in scribendo saepe confunduntur A et O (Cellar. orthogr. I. 20). Quo factum est, ut perverse notarentur verba *Manet* et *Monet* notis = M(o)et (50), et = M(a)et (88). Ex notis = *Ardet*, = *Arescit*, = *Ardescit* (125), literas, quibus constant, vix erues, nisi memineris, V interdum adhiberi pro A (Cellar. 20. 30), ideoque scriptum in his notis esse *Vrdet*, *Vrescit*, *Vrdescit*; ut fortasse singularis etymologiae ratio habita sit, atque ex = *Vrit* (165) notae illae ductae sint. E simplex pro diphthongo AE saepius usurpatum esse, antiquae declarant inscriptiones (Scaligeri ind. grammat. ad Grut. Lit. E. Cellar. orthogr. II. 24). Idem animadvertimus in notis Tironianis, tam in principio vocabulorum, ut e. c. scriberetur = *Evum* (122), = (e)Te = *Eterne*, pro *Aevum*, *Aeternae* (Carp. 17. v. 2); quam in mediis vocabulis, ut = CE, pro *Caecus* (76), atque in fine, ut = TSLe, pro *Tessellae* (147), = Ie, pro *Insidiae* (49), = DE(l)C(i)e, pro *Deliciae* (152), cet. Ex frequenti etiam permutatione diphthongorum AE et OE (Cellar. II. 274) nota illustratur = C(o)Mmentum = *Coementum*, pro *Caementum* (84*). Quum tandem diphthongus AV

et litera O saepe inter se permutarentur; in Tironianis quoque notis videmus h^{h} = ALVa = *Aula*, pro *Olla* (168), c^{c} = C(o)Cum = *Costicum*, pro *Causticum* (165), c^{t} = CO(t)-tio, pro *Cautio* (71), et tam p^{p} = P(al)Rum = *Plaustrum* (172. 181), quam p^{ol} = P(ol)Rum = *Plostrum* (181).

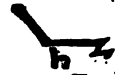
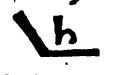

C. Saepius permutatas esse C et G literas, inter omnes constat (Cellar. I. 53. II. 147). Hinc nota g^{g} = G(a)Latur explicanda est *Cavillatur* (115). Atque, ubi nunc CH scribimus, ibi priscos saepius litera G, aut C simplici, usos esse, antiquissimi docent libri, ut breviarium Alarici (§. 369), quod *Moegam*, *Cleargo*, *Eutyciano*, habet, pro *Moecham*, *Clearcho*, *Euty-chiano*, cet. (Ritter in praef. ad cod. Theodos. p. 5). Idem etiam animadvertitur in notis s^{s} = SG = *Schola* (163), d^{d} = DRum = *Dyrrachium* (170), or^{or} = OR(l)Gum = *Olochrysum* (163*), h^{h} = AGes = *Achates* (162), s^{g} = SGor = *Secutor* (153), l^{l} = LG. = *Lacunar* (163). Ex aspera, opinor, Francorum pronuntiatione, qui e. g. nomen *Hludouuicus*, quod olim fuit *Chlodoveus*, pronuntiabant *Chludovicus*, evenit, ut litera H pro CH et C in notis Tironianis usurparetur. Ita quod notabatur g^{h} (187) = GH. = *Grachus*, $\text{g}^{\text{h}^{\text{t}}}$ (148) = GHit = *Gihnit*, t^{h} (162) = THum = *Tihnum*, h^{r} (163) = SHRum = *Shrinium*; pronuntiabant *Grachus*, *Gichnit*, *Tichnum*, *Schrinium*, pro *Gracchus*, *Gignit*, *Tignum*, *Scrinium*. Quo etiam factum est, ut regum Francorum cancellarii in nominibus propriis,

in quibus est CH, nudum notarent H, ut $\omega\tau\zeta\zeta$ = *uiHbaldus* (§. 391. 394), $\omega\tau\zeta$ = *riHhardus* (§. 418), pro *Vuichbaldus*, *Richhardus*. Neque desunt exempla, quae doceant, X pro C adhibitum esse, ut scriberetur tum vulgaribus literis *Luxillio*, *Heraxlione* (Gruter 433. 1. 1126. 1. Cellar. II. 79); tum Tironianis h = AXL = *Alaxer*, pro *Alacer* (90). Saepius Q substitutum est in locum literae C, ut videre licet in *Quojus*, *Qurtius*, *Qurpus* (Reines. inscr. app. 47. p. 1031. Cl. I. n. 37. p. 130. app. 37. p. 1028. Gruter. 1007. Reines. Cl. 20. n. 446. p. 1003), pro *Cujus*, *Curtius*, *Corpus*, et quae sunt ejusdem generis alia (Scalig. ad Grut. Lit. Q. Cellar. I. 67. 68). Eandem rationem amplexi sunt tachygraphi in notis h h i
 i h h h h h h h h
 = QMa = *Cucuma* (164), QLa = *Culcita* (158), QL = *Culmen*, QT = *Cultus* (160), QVe = *Cumae* (136), QNa = *Cuna*, QBL = *Cunabulum* (150*), QRat = *Curvat* (149), QR(l)is = *Curulis* (148), QRius = *Curtius* (186), QLa = *Culpa*, QBL(l)is = *Culpabilis* (76), cet.

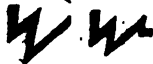

E. Pro hac litera prisca interdum usurparunt I (Funcius de orig. et puer. L. L. p. 228. Cellar. orth. I. 21. 25. II. 43). Neque a notis Tironianis alienam fuisse harum literarum permutationem supra (§. 310) exposuimus. Addimus notam r = R(e)C(i)et = *Recinset*, pro *Recenset* (61).

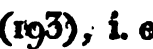
G. In columna rostrata, aliisque monumentis antiquissimis, C adhibetur pro G (Cellar. I. 57. II. 265. Scaliger. ind. gramm. ad Grut. Lit. C. Festus ap. Gothofr. 350. v. *Orcus*. Quintilian. L. I. C. 4). Id ipsum videmus in notis — L(e)C(x)ter — *Legaliter* (Carp. VIII), — R(e)C(x)a — *Regalia* (Carp. 35. v. 11), — S(ol)C. — *Sortilegus* (97).

H. Quoniam de hac litera antiquitus alia aliorum sententia fuit, et quidam grammatici veram esse literam negarunt; inde evenit, ut modo perperam omitteretur, modo temere adjiceretur. Ita in breviario Alarici (Ritter p. 5) scribitur *Umidas*, *Ypotheca*, atque in notis Tironianis — UMor (182), UM(el)e — *Umerale* (128), USPum — *Vsopum* (170*), — T(e)um — *Teatrum* (172); rursus in breviario illo, *Crehandis*, *hiisdem*, et in notis — H(a)S. — *Hausterus*, pro *Austerus* (108. c*), — HSC(i)a — *Hascia*, pro *Ascia* (193).

I. Facilior est pronuntiatio literae E, quam I. Saepissime igitur, ubi hanc nunc scribimus, ibi in antiquis scriptis illa adhibetur (Cellar. I. 21. II. 42. Funccius de orig. L. L. 316. Chron. Gottw, I. 28). Inde explicandae sunt notae Tironianae   — L(e)Bat (176), L(e)Na — *Lebitina* (96), L(e)a — *Lengua*, L(e)S. — *Linguosus* (96), FCerius — *Fiduçarius* (57), SPet — *Sapet*. (86), pro *Libat*, *Libitina*, *Lingua*, *Linguosus*, *Fiduciarius*, *Sapit*, cet.

O. Hanc literam nostris quoque temporibus interdum pronuntiarum U, quilibet intelliget, qui ad popularem attenderit sermonem. Siculos vernacula lingua pronuntiare *Vuliti venire*, pro *Volete venire*, auctor est Angelus Rocca (bibl. Vatican.); quin etiam Hassi nostri dicere solent *Wullt ihr kommen*, pro *Wollet ihr kommen*. Similiter Romani scribebant *Rutundus*, *Sumnus*, *Sacerdus* (Cellar. 52), *Montanu*, *Annus*, pro *Montano*, *Annos* (Sert. Urs. 640. 549), item *Epistula*, *Coenubium* (Chron. Gottwic. I. 28). Iisdem respondent Tironianae notae — MV — *Muns*, M(u)N — *Mintanus*, pro *Mons*, *Montanus* (70), — I(du)lum, pro *Idolum* (97. c), — M(u)um — *Munstrum*, pro *Monstrum* (97), — R(u)BO. — *Rubor*, pro *Robur* (169). Namque vera est vocabuli *Rubor* (86) nota.

P. Pro PH prisci saepe utebantur tum F (Scaliger I. F. Cellar. I. 56. Chron. Gottw. I. 27), tum F simplici (Cellar. I. 64. Fuchs II. 167). Illud conspicitur in notis — F(i)Lim — *Philistim* (193), — P(ro)Fta — *Propheeta* (91), — ZF. — *Zephyrus* (178), — BF. — *Bosphorus* (178); hoc in notis — P(l).G(l)us — *Philologus* (124), — P(i)PLus — *Philippus* (189. c), — S(i)P(o)N. — *Symphonia* (175). Quin etiam literam B pro PH adhibuerunt tachygraphi in nota — S(æ)Bim — *Seraphim* (193), i. e. .

Q. Pro hac litera in antiquis monumentis interdum repositum videmus C (Chron. Gottw. I. 27. Cellar. orth. I. 68. 335. In-

dices eorum, quae ad rem gramm. pertin. in Gruteri et Reines. inser. Lit. C). Quemadmodum igitur in breviario Alarici (Ritter p. 5) est *Anticum*, pro *Antiquum*; ita etiam in notis Tironianis — *QCum* — *Oblicum*, pro *Obliquum* (114), — *A(c)Vm*, pro *Aequum*, — *I(c)Vm* (2*), pro *Iniquum*, — *C(or)S* — *Corsum*, pro *Quorsum* (16). Nusquam vero nisi in Tironiana scriptura vidi, G munere fungi literae Q. Ita enim notatur   = *SGLa*, pro *Sequela*, *SG*, pro *Sequester* (153).

S. Literam T olim pro S usurpatam esse, locus Festi (apud Gothofr. 244) ostendit, ubi Ennium non *Adgressus*, sed *Adgretus*, scripsisse tradit. Notarios quoque — *D(i)Mtorum* — *Dimittorum*, pro *Dimissorum*, notasse, vocabula docent, a Carpentiero (IV) collecta. Item quum in libris antiquissimis et inscriptionibus X pro S adhiberetur (Cellar. 74. 384; Gruter 58. 7. 940. 8), tachygraphi etiam — *UXes* — *Vlyxes*, pro *Ulysses* scripserunt. Pariter antiquum morem (Cellar. I. 76. Gruter 566. 5. 941. 8) servantes litera Z pro S usi sunt in notis — *ZMe* — *Zmyrnae* (138), — *ZG* — *Zmaragdus* (161).

V. Apud priscos vicem hujus literae interdum supplere literam F, jam Priscianus (I. 560) docuit. Cujus permutationis quum in eis, quae literis vulgaribus scripta sunt, plurima exstant exempla (Cellar. I. 57), tum etiam in notis Tironianis, ut in   — *F(r)* — *Fertit*, *FS* — *Fersus* (46), *FSL(u)* — *Fersiculum* (153), *FG* — *Fergit* (72), *F(r)T* — *Ferbo-*

tenus (81), pro *Vertit*, *Versus*, *Versiculus*, *Vergit*, *Verbotenus*.

X. Plura sunt monimenta, in quibus S locum tenet literae X (Cellar. I. 75. II. 78. Gruter 173. 5. 516. 5. 559. 5. Sert. Urs. 575. v. Bissit). Sic in Tironianis etiam notis reperies Ξ = HREis, pro *Herix* (172*), Ψ = P(u)M(e)s, pro *Pumex* (171. c). Porro saepius jungitur in vetustiore scriptione litera X cum S, ita ut scribatur *Maxsumus*, *Uxsor*, cet. (Cellar. I. 73. II. 79, ibique Noris. 205. Gruter 202. seq. et Scalig. ind. gr. Lit. S). Ex notis Tironianis huc pertinere videtur Σ = N(i)S(x)us = *Nixsus* (122). Etymologiae quidem rationem habuerunt, qui *Conjuncx*, *juncxit*, *extincxit*, *sancxerit* scribebant (Cellar. II. 79); in nota vero Ξ = S(u)C(x)is = *Syntaxis* (150) nulla proorsus eius ratio intelligitur.

Y. Hanc literam, quum vere Latina non sit, in notis Tironianis numquam conspici, supra (§. 143) diximus. Quemadmodum vero in iis, quae vulgaribus literis scripta sunt, saepe V pro Y usurpatur (Cellar. I. 35. 72. II. 289. Spanheim de usu et pr. numism. Diss. II. Scaliger Lit. V): ita in Tironiana etiam scriptione aut V aut I. Illud est in notis Ω = GURum, pro *Gyrum* (156), Θ = C(u)L(i)i = *Cylindri* (161), Ψ = C(u)RPa = *Cypera* (170. c), Σ = H(u)RPa = *Hypocrita* (173), Ξ = M(u)Trtum = *Mysterium* (192*), Ψ = T(u)Pum = *Tym-*

panum (172), cet. Hoc in $\overline{\text{T}}$ = T(i)R. = *Tyrus* (159), $\overline{\text{H}}$ = HI.
 — *Hymen* (165), $\overline{\text{M}}$ = M(i)Ta = *Myrta* (170. c).

§. 312. Id autem vitio vertimus tachygraphis, quod in orthographia servanda sibi ipsi non constant. Quamquam enim, ut (§. 302) diximus, in verbis compositis literam praepositionis finalem in plurimis notis non mutarunt; sunt tamen aliae, in quibus illam literae verbi sequentis adsimilarent, e. c. $\overline{\text{h}}$ = AL(l)it = *Allidit* (82), $\overline{\text{h}}$ = Ait = *Accedit* (17), $\overline{\text{v}}$ = A(s)Pit = *Aspicit* (43); cet. Porro praeteritum tempus ut notarent, principalis quidem notae figuram integram admittentes terminationem tantum retraxerunt (§. 291. 325. f.); in quibusdam tamen notis ab hac ratione recessere, radicem ipsam variantes, ut in $\overline{\text{T}}$ = TSit = *Tersit* (80), $\overline{\text{E}}$ = Eit = *Egit* (48), $\overline{\text{I}}$ = ISit = *Jussit* (72). Quin etiam unum idemque vocabulum duplici modo notarunt, prout diversam sequebantur orthographiam. Ita ab iis scriptum reperias:

$\overline{\text{C}}$ = C(omn)N. = *Connomen*. $\overline{\text{C}}$ = C(gm)N. = *Cognomen* (35).
 $\overline{\text{R}}$ = R(e)Cit = *Recutit*. $\overline{\text{R}}$ = R(e)Qit = *Requit* (117).
 $\overline{\text{A}}$ = A(d)Pit = *Adpetit*. $\overline{\text{A}}$ = A(p)Pit = *Appetit* (39).
 $\overline{\text{A}}$ = A(d)lit = *Adcingit* (157). $\overline{\text{A}}$ = Alit = *Accingit* (Nov. op. d. III. Tab. 62).
 $\overline{\text{N}}$ = N(t). = *Natus*. $\overline{\text{G}}$ = G(t) = *Gnatus* (79).

h — HR. — *Hortus* (168). **76** — O(r)tus (Carp. 2. v. 18; V. col. 4).
λ ~ γ — CAROLi (Carp. 34. v. 29). **κ ~ γ** — K(a)RLi (Carp. I).
2c — C(ae)C: — *Caecus* (179). **2** — CE. — *Cecus* (76).

§. 313. Quum orthographiae porro sit explicare rationem numeros scribendi, in exponendis etiam Tironianis notis ejus mentio non est praetermittenda. Cifrae, quas Arabicas appellant, in iis nusquam obviae sunt; summamque rei inscitiam prodiderunt, qui similitudine figurarum adducti eas deprehendere sibi visi sunt (§. 59). Cujuslibet enim scripturae ea est conditio, ut ex variis variarum literarum lineis quaedam inter se non sint dissimiles. Quodsi igitur in notis Tironianis **3**, quo vocabulum *Brevis* (6) significatur, habeas pro numero III; **2** — *batur* (21) pro numero II; **9** — *us* (24) pro numero IX; **76** — *Ortus* (113) pro numero LXXVI, cet. cifras quidem habebis, nequaquam vero notas Tironianas. Neque minus absurde in numis Phoeniciis 997, quod ٩٩٧ significat, numerum DCCCCXCVII interpretaberis.

§. 314. Sed missis his ineptiis videamus potius, quomodo numeros tachygraphi expresserint. In capitulario quidem Ludovici Pii, quod Carpentier edidit, Romanos invenimus numeros, ut (p. 12. v. 14) **h** XXV **16** i. e. *Ante viginti quinque annos*; atque ita etiam capitum numeri sunt designati. Quam vero plura in hoc libro vulgaribus literis mixta sint (§. 359. 360); utrum numeri Romani, qui in notis reperiuntur, ad vulgarem itidem scri-

ptionem referendi sint, nec ne, discernere nolumus. Id quidem certum est, frequentius ipsis literis scriptos esse numeros in notis Tironianis; ut in diplomate quodam (ap. Carp. 16. v. 12) Q_i = $Q(i)Cim$ = *Quindecim* (101). Atque ea tantum numeros exprimendi ratione usi sunt, qui notas in thesauro Gruteriano (§. 101 seq.) collegere. Notant enim $\mathcal{U}^o$ $\mathcal{V}^o$ $\mathcal{T}$ $\mathcal{Q}^o$ = *UNo*, *DVo*, *TS.* = *Tres*, $\mathcal{Q}or$ = *Quatuor* (101), cet. Ex quo praeterea perspicuum est, C, quod pro *Centum* usurpant, minime esse signum, sed veram literam, initialem scilicet hujus vocabuli; id quod communis quoque opinio tempore Augusti ferebat (Sueton. C. 97. p. 90). Antiquiorem orthographiam ipsam notarios secutos esse, scribentes $\mathcal{Q}^a$ $\mathcal{Q}^i$ $\mathcal{S}^e$ = $Q(a)Cti$ = *Quadracenti*, $\mathcal{QV}(i)Cti$ = *Quincenti*, $\mathcal{S}(e)Cti$ = *Septincenti* (101), pro *Quadringenti*, *Quingenti*, *Septingenti*, locus Festi (ap. Gothofr. 392) docet, ubi in numero *Quincentum* C literam a priscis usurpam esse dicit. Pro *Trecenti* nota Tironiana habet $\mathcal{T}$ = $T(er)Cti$ = *Tercenti* (101), ex $\mathcal{T}$ = *Ter* (100) et C = *Centum* composita. Millenarium numerum non singula litera M, quod vulgo fieri solet, tachygraphi exprimunt, sed omnibus fere literis perscribunt $\mathcal{M}$ = *MILe* (§. 376).

§. 315. Magni quidem momenti est in orthographia, ut et singula verba, et enuntiationes ac periodi bene distinguantur. Quod quantumvis sit neglectum in notis Tironianis, multo etiam magis negligitur in iis, quae per plurima saecula vulgaribus literis

sunt scripta. In hisce enim ne ullum quidem intervallum est inter singula verba. In Tironiana vero scriptura quodlibet vocabulum, per notam principem cum ejus accessionibus denotatum, singularem plerumque et separatam constituit figurarum complexum, ut nemo fere dubitare possit, utrum terminatio, licet notae principi praeposita, ad hanc ipsam, an ad antecedentem notam pertineat. In iis igitur, quae notis Tironianis scripta leguntur, verba intervallis accuratius plerumque distincta sunt.

§. 316. Subinde tamen plura vocabula, quin etiam integrae enuntiationes, eae potissimum, quae frequentiores sunt, uno calami ductu exaratas esse a festinantibus tachygraphis, supra (§. 223 — 228) jam monuimus. Exemplis ibi adlatis adjungimus notas ω = O(u)R(u) = *Omniū rerum* (4), $\mathcal{T}$ = T(a)-R(e) = *Tanta re* (8); $\mathcal{A}$ = A(n)ON = *Ante hos annos* (14), $\mathcal{H}$ = hFLe = *Honesta mater familiae* (49), $\mathcal{C}$ = C(onr) Nam = *Contra rerum naturam* (70), $\mathcal{S}$ = SALN(x)a = *Stipulatione Aquilia subnexa* (110. c*). Neque id silentio praetereundum est, particulam *Non*, sequente verbo, nullo spatio interjecto ab eo separari, sed uno calami ductu plerumque scribi, ut $\mathcal{N}$, $\mathcal{Z}$, $\mathcal{N}$, $\mathcal{Z}$, $\mathcal{Z}$, $\mathcal{N}$, $\mathcal{Z}$, $\mathcal{Z}$, $\mathcal{N}$. — N(r)it = *Noncredit* (51), NCit = *Nonexcedit* (18), N(f)Lit = *Nonfallit* (92), N(i)lit = *Nonintelligit* (42), N(i)Ges = *Nonignores* (§. 368), NLet = *Nonlicet* (55), N(n)G = *Nonnegat* (4), NP = *Nonoportet* (48), NP. = *Nonpotest* (7. Carp. 6. v. 26).

§. 317. Contra vero syllabatim a tachygraphis divisa sunt vocabula, ubicunque dubitarunt, an intelligerentur, si solam terminationem iis adjicerent (§. 183). Quo tamen minime referimus in eruditorum notariorum errores, qui quum plerumque non intelligerent, quae excipiebant, dictantium verba misere corruerunt. Modo enim duo vocabula in unum contraxerunt, ut aliena prorsus significatio inde exsisteret, notantes $\overline{\text{S}}$ = *Etsi* (2), pro $\overline{\text{S}}$ = *Et si* (1. 29): modo vocabulum unum perperam ita diviserunt, ut duo diversa inde formarentur, scribentes S = *Ad sensum* (1. 34*), pro S = *Ad sensum* (34*). Quae quidem mendorum exempla in Capitulario Ludovici Pii (ap. Carpent. p. 4. v. 8. et 31) exstant; plura autem infra (§. 368) reperies. Neque cautius consideratiusque Graeci tachygraphi exceperunt, quum e. c. accentum particularum *κατά* et *παρά* servarent, ubi cum verbis componuntur, quin etiam *καίρος*, pro *καιρός* scriberent (§. 470).

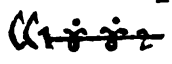
§. 318. Signa distinctionis non nisi duo sunt in notis Tironianis. Alterum, quod in vulgaribus quoque scriptis antiquis comparet (Nov. op. dipl. III. Tab. 36. VI. 2), est punctum, super quo virgula prona, hac forma ! , in tenuem desinit apicem; idque tantum adhibetur ad membra orationis separanda. Alterum tribus constat punctis, in formam trianguli dispositis $\therefore$ quibus periodi clauduntur. Utroque signo psalterium ex bibliotheca S. Germani de Pratis, notis Tironianis scriptum (Nov. op. dipl. III. Tab. 62), interpungitur. In iis vero notis, quas Carpentier edi-

dit, non nisi trium punctorum signum reperitur; neque desunt libri vulgaribus literis scripti, in quibus illud conspiciatur. Atque tria puncta jam inde ab antiquissimis temporibus adhibita fuisse ad verba distinguenda, inscriptio docet Atheniensis, quae a Nointelio, qui primus eam possedit, nomen accepit, quadringentis quinquaginta septem annis ante Christum natum exarata (Montfauc. palaeogr. Gr. p. 135. Mus. mon. Franc. I. ad p. 62. Tab. IX. n. x. Nov. op. dipl. I. Tab. 6. n. x), in cuius capite interpungitur tribus punctis ∴ ad perpendicularum demissis. Sed illa etiam forma ∴∴ conspicitur in titulo lapidis Romano (Itinerar. duor. Bened. I. 300); eodemque modo, vel etiam hoc ∴∴, pingitur quum in libris manuscriptis, tum in Pandectis Florentinis, quin etiam in Graecis tachygraphorum notis (§. 478).

§. 319. Quod autem Brenemannus (Hist. Pand. 138) trium punctorum signum cum Hebraeorum Saegol comparat, ut uvae pendenti (לִּישׁוֹל) simile sit, ea quidem comparatio non simpliciter fieri potest cum signo, quod in notis Tironianis passim reperitur. In iis enim non eadem semper est punctorum dispositio, sed praeter illam formam modo haec ∴∴ modo haec ∴∴∴ modo haec ∴∴∴∴ conspicitur. Quemadmodum vero ex duobus punctis, quum festinanter exarentur, virgula, quam *Comma* appellamus, nata esse videtur; ita a tribus illis ∴∴∴ signum distinctionis ∴∴∴ profectum esse, mihi quidem fit verisimillimum. Conspicitur id tam in libris manuscriptis (Nov. op. dipl. III. Tab. 42. V), quam in

díplomatibus (§. 520. 599. 400. 441. Nov. op. V. Tab. 93. Mab. p. 595); quin etiam in lapidum titulis (Corsini de sigl. Graec. 69): etsi typographi, quorum in officinis haec forma desiderabatur, alia, quae ipsis in promptu erat, usi sunt; ut apud Gruterum (352. 5. 353. 2. 493. 5. 523. 2. 702. 1) litera minuta *r*, cui tamen melior figura a Reinesio (in synt. inscr. praef. p. 7) substituta est.

§. 520. Eí signo posterioribus demum temporibus superimpositum est punctum, ut speciem haberet . Ita in fine chartae cujusdam, anno DCCCLV datae (Walther lex. dipl. col. 1), bis positum id videre licet, ubi scriptum est i. e. *Amen*. Non aliam vero vim ac potestatem ejus esse, nisi sensum terminandi, sive periodos claudendi, ex libro literis argenteis et initialibus aureis in membrana purpurea scripto, quem Argentorati in bibliotheca publica inspexi, compertum habeo; quippe in quo, si quid forte spatii in extrema lineae parte supererat, pluribus ejusmodi signis expletum est. Uberius infra (§. 599) de hoc signo, quod in diplomatum quoque notis Tironianis adhibetur, disseremus.

§. 521. Restat, ut de línea transversa, quae pluribus simul notis nonnumquam superimposita est, dicamus. Cujus vis ac potestas quamvis sit dubia, Benedictinis tamen adsentiri nequeo, qui (Nov. op. dipl. III. 584) ea usos esse tachygraphos contendunt vel ad plures notas in uno vocabulo conjungendas, vel ad designanda nomina propria. Equidem non ignoro, priscos nomini-

bus propriis lineas, quae ab appellativis ea distinguerent, superimposuisse (Reines. var. lect. L. II. C. 3. p. 137. Placentin. epit. palaeogr. Graecae C. VI. f. p. 59); sed, quod ad Tironianam scriptionem attinet, falsam esse Benedictinorum sententiam, innumera docent exempla (§. 415. 416. 420), ex quibus instar omnium hoc unum subjicio:

Notarii haec est animadversio in fine diplomatis Ludovici Germanici anno DCCCXLIV exarati, cujus autographum in tabulario Herbipolensi vidi; eaque sic est interpretanda: „*Domnus Ludovicus rex fieri jussit et Ratleicus magister scribere praecepit.*” In his verbis neque nomen proprium *Ludovicus* lineam transversam habet; neque, ubi posita est haec linea, in verbis *Rex fieri*, et *Scribere praecepit*, unum est vocabulum, in quo plures jungantur notae.

§. 322. Quodsi veram hujus lineae vim ac potestatem conjectura assequi licet, a signis grammaticorum ea repetenda esse videtur. Limnisci enim est figura, quae ab Isidoro describitur: *Virgula inter geminos punctos jacens*; atque ab Epiphanio: *linea in medio duorum punctorum ... posita, ita ut unus pun-*

ctus superne sit, alter inferne (Trotz ad Hugon. de prima scrib. orig. 278). Significationem atque usum ejus Isidorus his declarat verbis: *Apponitur in iis locis, quae sacrae scripturae interpretes eodem sensu, sed diversis sermonibus, transtulerunt* (Orig. L.I. C.20. ap. Gothofr. 834. Walther lex. dipl. 450. Chron. Gottw. I. 25). Significabat itaque, unum idemque aliis dictum esse verbis. Quod mirifice quadrat in ea, quae in cancellariorum signis notis Tironianis scripta sunt, et similes lineas habent superimpositas (§. 321). Etenim in hisce notis fere repetitur, quod literis vulgaribus scriptum jam exstat. Convenit etiam cum eo, quod in notarii animadversione, modo adlata, continetur; siquidem ejus verba proxime sequuntur sanctionem regis, qui se diploma confirmasse sigilloque muniri jussisse profitetur. Quae quum ita sint, facile intelligitur causa, cur linea illa transversa neque in notis a Carpentiero editis, neque, in ceteris monumentis, quae notis Tironianis exarata sunt (Nov. op. dipl. III. Tab. 62), usquam compareat, sed in solis diplomatum autographis reperiatur.

CAPUT TERTIUM DECIMUM.

De praestantia, qua Tironiana scriptura antecellit reliquis.

§. 323. Excellunt notae Tironianae non solum ipsa brevitate, sed etiam perspicuitate. Illius quidem rationem jam habui-

mus (§. 17): de hac vero haud pauci erunt, qui dubitent, neque assequantur, quomodo Tironiana scriptio, quae ipsis perquam obscura videatur, vulgari clarior distinctiorque haberi possit. Attamen facillime id demonstrari poterit, instituta notarum collatione cum Romanorum literis vulgaribus, quin etiam ipsis tachygraphorum formis. De illis quidem nonnulla anteq̄ (§. 233. 234) jam diximus; sed argumenta ibi adlata non nisi ab iis possunt intelligi, qui singularem notarum indolem perspectam habent, et ad variam earum inclinationem, locorumque, quos terminatio et punctum tenent, permutationem diligenter attendunt. Hisce enim omnibus similes notae, quae diversa significant vocabula, discernuntur. Jam vero singulares hae notarum proprietates a vulgaribus Romanorum literis capitalibus omnino sunt alienae.

§. 324. Accedit quod literae capitales, eademque vulgares, una semper eademque forma sunt et habitu, Tironianae vero variant, prout magis minusve mutilantur, varietateque conjunguntur: Mutatae earundem formae diversa quoque inest significatio, quae in iisdem vocabulis, quum vulgaribus literis scripta sunt, propter constantem harum formam discerni nequit. Quod quo melius intelligatur, exemplis illustrabimus.

ACVS		—	<i>Accensus</i> (125).
ACVS		—	<i>Acerbus</i> (90).
ACVS		—	<i>Achaicus</i> (140).

ARET	h̄	=	<i>Aret</i> (132).
ARET	h̄	=	<i>Arcet</i> (107).
AVVM	h̄	=	<i>Avium</i> (63).
AVVM	h̄	=	<i>Avectum</i> (198).
CPA	h̄	=	<i>Capra</i> (175).
CPA	h̄	=	<i>Capsa</i> (150. c).
CPA	h̄	=	<i>Cupa</i> (156).
CPA	h̄	=	<i>Cupula</i> (§. 289).
CRA	h̄	=	<i>Cera</i> (146).
CRA	h̄	=	<i>Creta</i> (§. 213).
CRA	h̄	=	<i>Crista</i> (126), cet.

§. 325. Sed mittamus correpta vocabula, et comparemus ea, quae omnibus perscribuntur literis, cum iisdem vocabulis, quae notis Tironianis leviter tantum denotantur, ut clarius etiam appareat, vel in his Tironianam scriptionem interdum excellere perspicuitate. De iis loquimur vocabulis, quae, quamquam iisdem literis scribuntur, diversa tamen significant, et quae, ab antecedentibus et sequentibus separata, si *vulgaribus* literis sunt exarata, nemo unquam discernere poterit; si *Tironianis*, nequaquam confundi possunt. Exempla subjungimus tam nominum, quam verborum.

N o m e n

*iisdem literis vul-
garibus scriptum*

*ancipitis signifi- signifi-
cationis: catio*

LIBER ἐλευθέρως

LIBER ἡ βίβλος

POPVLVS ὁ δῆμος

POPVLVS ἡ αἴγειρος

PLANVS ὁμαλὸς

PLANVS ὁ πλάνος

VICTVS ὁ βίος

VICTVS νικηθεῖς

CONVICTVS ἡ συμβίωσις

CONVICTVS ἐλεγχθεῖς

CONTENTVS αὐτάρκης

CONTENTVS σύντονος

VERIS τῆ ἕαρος

VERIS ἀληθεῖσι

diversis discernitur notis

Tironianis:

ℓ = L. (57).

ℓ̄ = L(i). (124).

ℓ̅ = PP (39).

ℓ̅̅ = P(o)Lus (169).

ℓ̅̅̅ = PLus (63).

ℓ̅̅̅̅ = P(a)Lus (79).

ℓ̅̅̅̅̅ = Utus (53).

ℓ̅̅̅̅̅̅ = UCtus (87).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅ = C(on)Vtus (53).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅̅ = C(on)Ctus (87).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅̅̅ = C(ont)Ntus (10*).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅ = C(on)Ttus (19).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅ = U(r)is (113*).

ℓ̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅̅ = Uis (3*).

LIBERTAS	ἡ ἐλευθερία	ℒ — Ltas (57).
LIBERTAS	τὰς ἀπελευθερίας	ℒ — Ltas (57*).
GENERI	τῷ γένει	ℒ — G(e)eri (47*).
GENERI	τῆ γαμβρῆ	ℒ — Geri (55*).
AVIS	ὁ ἄρνις	ℒ — A(v)I(s). (171. c).
AVIS	τοῖς πάπποις	ℒ — AVis (55*).
SOLVM	τὸ πέδον	ℒ — SLam (63).
SOLVM	μόνον	ℒ — SLum (35*).
ARTVS	τὰ μέλη	ℒ — ARtus (89).
ARTVS	σευδῶς	ℒ — ARtus (114).

Nomen et Particula

ADVERSVS	ἐναντίως	ℒ — A(df)S. (46).
ADVERSVS	εἰς	ℒ — A(dv)S. (47).
VERO	τῷ ἀληθεῖ	ℒ — Uo (3*).
VERO	δὲ	ℒ — UO (22).

Nomen proprium et appellativum,

DECIMVS	nom. propr.	ℒ — DEmus (187).
DECIMVS	δέκατος	ℒ — DECmus (100).

FAVSTVS	nom. propr.	 = (f)ST. (164).
FAVSTVS	ὁ αἴσιος	 = F(a)T. (152).
REMVS	nom. pr.	 = R(s). (39).
REMVS	ὁ ἔρετμος	 = R(s). (177).
GENIVS	nom. pr.	 = G(e). (187).
GENIVS	ὁ δαίμων	 = G(e)ius (47).
MEDICVS	Μηδικός	 = M(e)Ius (139).
MEDICVS	ὁ ἰατρός	 = M(i) (179).

Ejusdem nominis casus diversi

ALIVS	ἄλλος	 = A (4).
ALIVS	ἄλλε	 = Aius (4*).
CASVS	τὸ σύμβαμα	 = K(a). (18).
CASVS	τὸ συμβάματος	 = K(a)us (18*).
CIVIS	ὁ πολίτης	 = C. (41).
CIVIS	τὸ πολίτε	 = Cis (41*).
BREVIS	ὁ βραχύς	 = B (6).
BREVIS	τὸ βραχέος	 = Bis (6*).

Nomen et Verbum.

LABOR	ὁ πόνος	 = L(a)or (94).
LABOR	πίπτω	 = Lor (78*).
MALO	τῷ κακῷ	 = MLo (4*).
MALŌ	προαιρέμαι	 = M(a)L (34).
AMARI	τῆ πικρῆ	 = AM(a)i (154*).
AMARI	φιλεῖσθαι	 = A(m)ari (60*).
ANNVO	τῷ ἐτήσιω	 = ENo (102*).
ANNVO	κατανεύω	 = A(du)No (127*).
AVE	τῷ ὄρνιθι	 = A(v)I(s)e (171. c*).
AVE	χαῖρε	 = AVe (105. c).
CANIS	ὁ κύων	 = K(a)N. (175).
CANIS	ἄδεις	 = K(a)Nis (173. c*).
CAPITE	τῇ κεφαλῇ	 = K(a)Pte (72. c*).
CAPITE	αἰρεῖτε	 = K(a)Pte (16*).
FACIS	τῆς λαμπάδος	 = FXis (165*).
FACIS	πράττεις	 = Fis (36*).
FERRI	τῆ σιδήρα	 = Fi (126*).
FERRI	φέρεισθαι	 = F(r)i (36*).

INDICIS	τῆ ἐνδείκτῃ	∫ = I(n)D(x)is (90*).
INDICIS	ἀποφαίνεις	∫' = I(n)Dis (10*).
LEGEM	τὸν νόμον	∫ = L(x)em (Carp. 6i. f.).
LEGEM	ἀποσέλλοιμι	∫L = Lem (152*).
MISERIS	τοῖς ἀθλίοις	∫ = MSeris (66*).
MISERIS	πεπέμφθης	∫ = (i)Meris (37*).
NOVI	τῆ νέῃ	∫ = N(v)i (57*).
NOVI	γιγνώσκω	∫ = N(o)i (78*).
PELLIS	τὸ δέρμα	∫ = P(e)L(i)is (160*).
PELLIS	ὠθεῖς	∫ = P(e)P(l)is (83).
REGIS	τῆ βασιλέως	∫ = R(ex)is (Mab. 457).
REGIS	ἐπισατεῖς	∫ = R(i)is (84*).
SALVTARE	τὸ σωτήριον	∫ = SRe (105*).
SALVTARE	ἀσπάζεσθαι	∫ = SLare (105*).
VIGILES	οἱ φρεροὶ	∫ = UGLes (105. c*).
VIGILES	ἐγρηγόρει	∫ = UGLes (105*).
EAS	αὐτὰς	∫ = EA(s) (12).
EAS	ἴθι	∫ = Eas.

V e r b u m.

LEGO	ἀναγινώσκω	ℒ [?] — Lo (42*).
LEGO	ἀποσέλλω	?ℒ — Lo (152*).
PARERE	φαίνεσθαι	ℒ ^w — PAere (60*).
PARERE	τίκτειν	ℒ ^w — P(a)ere (149*).
FERIMVS	τύπτομεν	ℒ — Fimus (117*).
FERIMVS	φέρομεν	ℒ — F(r)imus (36*).
FIDIT	πισεύει	ℒ — Fit (57*).
FIDIT	ἔσχιε	ℒ — F(i)it (122. c).
ABSCIDIT	ἀποκόπτει	ℒ — A(b)Cit (18*).
ABSCIDIT	ἀποτέτμηκε	ℒ — A(bd)Sit (134*).
ACCIDIT	συμβαίνει	ℒ — AC(i)it (18).
ACCIDIT	ἐπικόπτει	ℒ — ACit (18).
REGERE	ἐπισατεῖν	ℒ ^w — R(i)ere (84).
REGERE	ἀνακόμιζε	ℒ ^w — R(e)Gere (44*).
MVLSIT	ἤμελχε	ℒ ^w — M(u)Git (156).
MVLSIT	τέθειλχε	ℒ ^w — M(u)Cit (156).
FVLSIT	ἔλαμψε	ℒ ^w — FGit (118).
FVLSIT	ἔσηριξε	ℒ ^w — FCit (118).

VENIT'	ἦκει	Υ — Vit (32).
VENIT	πωλεῖται	U — U(i)Nit (145).
VINCIT	νικά	U — UCit (87).
VINCIT	δεσμεύει	U — UC(i)it (108).
TEXIT	ἔσεχε	T — TG(x)it (130).
TEXIT	ὑφαίνει	T — T(x)it (130).
EDIT	ἐσθίει	E — EDiit (166).
EDIT	ἐκδίδωσι	E — EDiit (20).
JACERE	κεισθαι	J — Jere (20*).
JACERE	βάλλειν	J — Jere (19*).
OCCIDIT	κτείνει	C — COit (18*).
OCCIDIT	καταπίπτει	C — CO(i)it (18).
CECIDIT	ἔκοψε	C — C(i)it (18).
CECIDIT	πέπτωκε	C — C(i)it (18*).
DICAT	ιερόει	D — D(i)C(i)at ((110)).
DICAT	λέγει	D — D(i)at (10*).
VOLO	βόλομαι	U — UOo (34*).
VOLO	πέταμαι	U — ULo (124*).

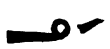

EMENDO	ἀπευθύνω	Ξ = Eo (III *).
EMENDO	τὴν πρίσθαι	ζδ = Edo (44 *).
GESTAS	φορεῖς	γζ = GStas (44 *).
GESTAS	τὰς ἐνεχθείσας	γζ = G(e)tas (44 *).
EXSTITIT	ὑπῆρχε	ϛ = ELit (77* Carp. 2. v. 6*).
EXSTITIT	ἔσηκε	ϛ = ETLit (40).

Verbum et Adverbium.

ADEO	προσέρχομαι	/? = A(d)o (20 *).
ADEO	τοσῶτον	J = A(d)O (105).
VTI	χράσθαι	ϛ' = UTi (40).
VTI	ὡς	ϛ = VTI (2).

Diversa verbi tempora.

	<i>Praesens.</i>	<i>Praeteritum.</i>		<i>Praesens.</i>	<i>Praeteritum.</i>
<i>Legit</i> (42)	ϛ	ϛ	<i>Decurrit</i> (45)	δϛ	δϛ
<i>Accidit</i> (18)	ϛ	ϛ	<i>Excurrit</i> (45)	ϛ	ϛ
<i>Venit</i> (32)	ϛ	ϛ	<i>Degit</i> (48)	δϛ	δϛ
<i>Fugit</i> (43)	ϛ	ϛ	<i>Ruit</i> (123)	δϛ	δϛ
<i>Adcurrit</i> (45)	ϛ	ϛ	<i>Offendit</i> (55)	δϛ	δϛ
<i>Concurrit</i> (45)	ϛ	ϛ	<i>Incendit</i> (125)	ϛ	ϛ

<i>Suit</i> (136)			<i>Emit</i> (44)		
<i>Edit</i> (166)			<i>Volvit</i> (123)		

cet. In pluribus collectionis notarum libris manuscriptis, e. g. in Argentinensi (§. 538), librarii, ut operae parcerent, una eademque nota et praesens, et praeteritum ita expresserunt, ut duas simul terminationes adscriberent. Exemplo sit nota pro
= *Indit, Indidit* (20).

CAPUT QUARTUM DECIMUM.

De Tironianarum notarum cognitionis usu et utilitate.

§. 526. Si quidem statueris, aliquid emolumentum esse in lectione eorum, quae literis olim sunt mandata; non inutilem etiam Tironianae scripturae cognitionem censebis. Sunt enim plures libri hisce notis exarati (§. 7. 14), qui, quum interpretem adhuc exspectent, neglecti in scriniis servantur (Areval. in Isidor. op. T. II. p. 325. III. 36. cet. Bembi L. V. Ep. 8. Mabill. L. I. C. XI. §. 6. p. 48. Carpentier praef. VII. Nov. op. dipl. III. 570. Baring clav. dipl. 198. Lessing ad hist. et rem liter. ex bibl. Guelferbyt. accessio II. p. 342). Sunt et plurimae chartae, in quibus nonnulla iisdem notis leviter notata reperias. Quid? quod in iis, quae vulgaribus literis scripta exstant, Tironianarum notarum vestigia (§. 370 seq.) deprehenduntur.

§. 327. Omnes omnino libros hisce notis scriptos quum mihi non contigerit ut inspicerem; de iis tantum, quos evolvi, verbosius agere licet. Atque, uti par est, exordiar a notarum collectione ipsa (§. 67. seq.): qua facem praeferente non solum perplexum hoc descriptionis genus facilius cognoscitur, sed et alia non contemnenda melius intelliguntur ac perspiciuntur. Reperies in ea vocabula Latina, quae vulgo inaudita sunt, quum in solis marmoribus notisque Tironianis legantur, id quod Reinesius (Cl. I. n. 105. p. 143) recte animadvertit. Reperies indicem nominum priorum, maxime Romanorum (185 seq.), unde ea, quae ex inscriptionibus a viris doctis sunt collecta, augeri possint. Reperies populorum urbiumque nomina (156 seq.), geographiam antiquiorem egregie illustrantia; quae si cognita fuissent criticis, subinde minus indulgissent importunae emendandi libidini. Ita Schurzfleischius (Cellar. orthogr. ed. Harles. I. 171) ad nomen *Alpicus* animadvertit, *suspectum id sibi videri, quare locum Nepotis (in vita Hannib. C. 3) corrigendum esse. Licet enim negari non possit, in lapidum titulis Alpicum passim legi; Alpinarum tamen gentium saepius fieri mentionem, cet.* Sed Nepotis locus omnino defenditur notis, in quibus $\text{H} = \text{A}$ (l)PC et $\text{H} = \text{A}$ (l)PN (144), i. e. *Alpicus* et *Alpinus* indubiis distinguuntur literis. Ita eadem notarum collectio docet, philologos quaedam verba temere habere suspecta; e. c. verbum *Accerso*, in cuius locum *Arcesso* ubique fere substituunt (Cort. ad Sallust.

(Catil. 40. §. 6). Sed in Tironianis notis utrumque, $\mathcal{A}$ = ACit = *Accersit* (17), et $\mathcal{J}$ = ARit = *Arcersit* (18) distinctum reperies.

§. 328. Praeterea quum notae in hac collectione ita sint digestae, ut, quae ejusdem generis et argumenti sunt, una serie plerumque sequantur (§. 172); iste rerum ordo plurimum facit ad investigandum vocabulorum etymon, quod in mente habuere auctores. Nondum e. g. ab iis usu receptam fuisse ineptam nominis *Augusti* etymologiam, qua id medio aevo a verbo *Augeo* ducebatur, inde liquet, quod nomen illud vocabula *Augur*, *Augurium*, *Augurialis*, *Augurionalis* (92), proxime sequitur. Neque Verrio adstipulati sunt tachygraphi, quum notam *Cunctus* excipiat verbum *Percunctatur* (78); sed Festo: siquidem ille id verbum a *Conto*, hic a *Cunctus* ducit (Cellar. I. 217). Quumque nota *Saepit* notam sequatur adverbii *Saepe* (33), contra Vossii opinionem, qui nomen *Saepes* a Graeco $\sigma\eta\kappa\acute{o}\varsigma$ format, atque inde *Sepem* scribere mavult; una eademque radix esse videtur verbi *Saepit* et adverbii *Saepe*, ut id pro *Dense* dicatur (Ade- lungii lexic. Germ. I. 4345), quasi *Saepes* res spissa sit. Quod autem nota *Extemplo* notam *Templum* sequitur (133), eo communis opinio confirmatur.

§. 329. Sed contra longe a vero interdum aberrarunt tachygraphi. Ita *Pomoerium*, quod a *Pomo* nemo unquam duxit, huic vocabulo subjecerunt. Frustra tamen illam notam in libro Cassel-

lano quaesivi, unde colligere licet, a recentiori auctore perperam fictam et collectioni inculcatam esse. Perversa etiam etymologiae ratione nomen *Basilica*, quod haud dubie ex Graeco βασιλική receptum est, sequitur notam *Basis* (163). Sed ista ulterius hic non persequar, quum, quae ad etymologiam spectant, mox (§. 377 seq.) diligentius explicare mihi sit propositum.

§. 330. Ad edendam notarum collectionem Gruterus duobus tantum libris manuscriptis usus est: mihi septem inspicere licuit, quibus accedit hujus collectionis fragmentum quoddam (§. 354). Bernae praeterea ejusdem collectionis exemplum exstare saeculo nono vel decimo scriptum, literis, ab humanissimo viro Tschanner, Bernensi bibliothecae praefecto, ad me missis comperi. Omnium antiquissimus videtur liber Hasso-Cassellanus, cujus usum debeo viro celeberrimo Leistio, Regis Westphaliae, qui nunc est, a consiliis. Hic liber quum magnopere me adjuverit in tot mendis, quibus inquinata est editio Gruteriana, corrigendis; equidem non patiar, eum diutius tenebris obductum latere, sed diligentius describam. Haud injuria sane mireris, Hirschingium, qui omnem Germaniam eo consilio peragravit, ut bibliothecas describeret, ne verbo quidem (T. II. p. 244 cet.) mentionem facere hujus collectionis, quae, quum ob summam antiquitatem, tum ob singulare scriptionis genus, in rarissimorum librorum numero est habenda.

§. 331. Unde Cassellas venerit, memoriae haud proditum est. Quoniam autem tempore belli tricennalis Hassorum copiae ex abbacia Fuldensi plures libros manuscriptos Cassellas detulerunt, equidem arbitror, illum librum inde asportatum esse. Forma ejus est, quam nos *in folio minore* appellamus. Centum quadraginta septem plagulis (vulgo *foliis*) constat. Membrana, in qua quum is, tum reliqui libri, quos describemus, exarati sunt, non ex tenuiorum quidem membranarum genere est; verumtamen colorem satis album habet. Plurimae plagulae laeves sunt, et quodam adhuc splendent nitore; nonnullae asperae. Locum non semper eundem in imo margine occupant numerales plagularum notae, quam typographi signaturam appellant; plerumque tamen transversum fere digitum ab extrema paginae ora recedunt. Quilibet scapus octo complectitur plagulas, atque in aversa parte septimae demum plagulae (ubi una forte excidit) legitur $\bar{q}$ 1, id est, *Quaternio prima*. Custodes, quos vocant, in fine paginarum nulli sunt.

§. 352. Quaelibet pagina in duas columnas partita est, quarum utraque viginti constat versiculis. Praeter transversas lineas, eo consilio ductas, ut in iis scriberentur versus, quatuor aliae ad perpendicularum demissae sunt, quibus columnarum termini constituentur. Omnes istae lineae stilo tantum membranis sunt impressae, nullo adhibito pigmento; neque ulla earum vel longior, vel latior est, quam ipsa columna. Literae initiales minio pictae sunt; ceterarum color olim niger fuit, nunc fuscus videtur. Voca-

bula non semper eo, quo par est, spatio sunt separata, sed perperam modo conjuncta, modo divisa, ut *Exconsilio, Sineullopiu. dicio. Sineulla funebris pompa* (sic). *Inconspectu hominū. Unde de plano recte legi possit. Quorum nomina subtertenentur inserta*, cet. Distinctionis signa, praeter punctum, nulla comparent.

§. 333. Tironianam notam in quolibet versu praemissam interpretatio sequitur, quae, si primam paginam unciali caractere exaratam exceperis, scripta est literis minutis, quibus cursivae atque unciales passim admiscentur, e. c.

melodur manduc quod comitatum libe
gerum. SARCINOLA Tymo Felis
C. Z. M. A. N. Y. sunt amarata tempora. e. dr

Initiales ex genere sunt capitalium et uncialium. Illae interdum angulatae comparent, ut in **CAPT. GADET** cet. Hae neque arctiores, neque nimium erectae, sed satis porrectae, pulcherri-
maque formae sunt. Quasdam ex literis praecipue notari velim. In iis est *y* uno tantum puncto signatum, atque N unciali inter-
minutas. Literae O majusculae curva interdum inserta est lineola,
ut in nomine **CLTΘ** (186). Diphthongus AE duabus literis ple-
rumque est perscripta, in ipsa quoque praepositione *Prae*, licet

haec in aliis monumentis satis antiquis, etiam iis in quibus diphtongus in ceteris vocabulis sancte servatur, simplici E scribitur. Sed E quoque caudatum nonnumquam comparet, ut in verbo *Cecidit*, *Cesus*, cet. Connexum vero *æ* nusquam reperies. Forma *&*, quae plerumque locum tenet particulae copulativae *Et*, in alia quoque irrepsit vocabula, ut in *&iam*, *pra&erea*, *ego-m&*, cet. Coarctatarum literarum alia exempla habes in *N*, *Ÿ* = *NT*, *VS*. Compendia scribendi paucissima sunt, eaque intellectu facillima, ut *Xpi* = *Christi*; *inc̄pnt* = *incipiunt*; *q;* = *que*; *uer̄s* = *versus*; *ē* = *est*; *d̄s* = *deus*; *q̄* = *quae*; *dñs n̄t ih̄s xp̄s* = *dominus noster Jesus Christus*; *q̄usq;* = *quousque*; *Ÿsimilis* = *Consimilis*, cet. Commune praeterea signum, quo correpta esse vocabula significatur, simplex linea transversa est.

§. 354. Quod Schminckius (in descr. urb. Cassell. p. 209) Cassellanam notarum collectionem locupletiolem esse ait Gruteriana, ea viri docti vel ostentatio est, vel negligentia. Aut enim pretium libri, qui asservatur in bibliotheca, cujus custos fuit, amplificare voluit; aut utramque collectionem omnino non dignatus est conferre, cujus comparisonem equidem ad verbum institui. Incipit liber Cassellanus in aversa primae plagulae pagina (aversa enim vacua est): † IN XPI NOMINE INCIPNT NOTAE SENECAE. Sequuntur notae Tironianae eadem serie, qua apud Gruterum leguntur. Inter eas paucissimae sunt, quae in hujus editione desiderantur; omnium vero notarum in utraque colle-

ctione summam si subducas, Gruterianarum numerum multo majorem esse reperies. Ex ducentis enim nonaginta quatuor paginis, quas habet liber Cassellanus, tres vacant. Reliquarum quaelibet duas comprehendit columnas, quarum utraque ad summum viginti complectitur notas; quibus supputatis numerus invenitur undecim millium sexcentarum quadraginta notarum, quum Gruterus plus quam tredecim millia habeat (§. 71). Id quidem dolendum est, duplicem plagularum defectum deprehendi; primum inde a nota *Praefuit* (ap. Gruter. 7) usque ad notam *Rem publicam* (8); alterum a nota *Antiqua lex* usque ad *Capit* (ap. Gr. 10 — 16). Libri distributio ab ea, quae est in Gruteriana editione, paulum differt; ubi e. c. ille (185) habet *Expl. Capitulus IV*, in hac legitur *Expl. Comm. IIIus, incipit quintus*. Post notam autem *Plateola*, quam apud Gruterum (194) plures aliae sequuntur, liber Cassellanus terminatur verbis; *Explat Comitar sex. feliciter, Dō gratias Amen*.

§. 335. Sermonis vitia in hujusmodi scriptis vix observari, ex ipsa lexicæ natura facile intelligitur. Attamen, ut de auctorum libri Cassellani eruditione judicari possit, faciunt haec: *Incipit capitulum quartus*. — *Se ipso interficit*. — *Opem adjutorium*. — *Pro Dii Deaeque immortalis*. — *Reipublici causa*. — *Aere alienum*, cet. Similis est ratio orthographiae in iis, quae vulgaribus literis notis adscripta sunt, ut in vocabulis *Agricola*. *Neapuli*. *Munomentum*. *Adsiduedas*. *Mathimaticus*. *Uiciffem*. *Uices-*

fitudo. Augorium. Pargamina. Larba. Conualiscit. Paginola. Cartola. Septe. Nove. Epistula. Equister. Monastirium. Si metipse. Semtimuiri. Consturgif. Numerus XC scribitur LXL.

§. 336. Quo tempore exaratus sit liber Cassellanus, non nisi critico examine instituto dijudicari potest, quum nulla in fine temporis notatio addita sit. Saeculo octavo scriptum esse dixerim, his adductus rationum momentis: I. Signatura in medio plerumque margine est (§. 331. Nov. op. dipl. II. 400). II. Vocabula non rite separata sunt, saepiusque perperam divisa (§. 332. Mannert misc. 5. Nov. op. d. II. 398). III. Scriptura ipsa literis constat minutis, quibus intermixtae sunt unciales conjunctae (Gattereri ars dipl. pract. Tab. XII. n. 52). IV. Literae minutae ipsae saepe sunt junctae (§. 333. Gatter. n. 51). V. Unciales, in latum porrectae, venusta sunt forma: quae arctiores jam comparent circa nonum saeculum (Schoenemanni Syst. II. 791). VI. Sermo Latinus barbarismis ac soloecismis abundat (§. 335. Nov. op. diplom. II. 590). VII. Orthographia solam pronuntiandi consuetudinem popularem sequi videtur (§. 335. Schoenemann. II. 92**). At vero obstant alia, ne octavo eum saeculo exaratum esse statuam, sed potius nono: I, quod hastiles literarum in pinguiore apices exeunt (§. 333. Mannert 14. Nov. op. dipl. II. 405). II, quod litera y uno constanter puncto est signata (§. 333): quae quidem forma octavo saeculo variare solet (Nov. op. dipl. II. 297). III, quod aliae quoque literae puncto sunt notatae, ut atque (Nov. op. dipl. II. 299. 240).

IV, quod maxima literarum est varietas ac formae inconstantia (Schoenemann. II. 98. 99).

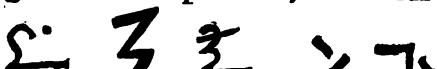
§. 337. Corollarii loco subjicimus nonnullas vocabulorum interpretationes, a recentioris cujusdam manu in hoc libro passim adscriptas; ex quibus quam diversa diversis temporibus illorum fuerit potestas intelligi potest. Interpretationes hae sunt: Actor — *Uilicus*; Adsuefit — *Ad se fecit*; Adicit — *Ferro se ipse interficit*; Aeditus — *Custos domorum vel templorum*; Allectat — *Expectat*; Alpes — *Nives*; Caupo — *Negotiator* (or) *fraudulentus*; Cunius — *Densus populus vel turba hominum vel cripta cumba*; Fanaticus — *Templi minister*; Haeresis — *Insecutio, Secta*; Larba (va) — *Daemon*; Ordinarius — *Miles, qui integro ordine militat*; Rufus — *Virrus, Burrus, Fuscus, Rubeis, Allii, Digniger* (quod quid velit, equidem non assequor).

§. 338. Hactenus de libro Cassellano. Sequitur collectio notarum manuscriptorum, quam Argentorati vidi. Forma ejus minor est, quam libri Cassellani, et contractior scriptura. In fronte recentius inscripta sunt verba *Collegii regii Argentinenensis Soc. Jesu. Ex dono D. Obrecht, Praetoris regii*. Nunc asservatur in bibliotheca civitatis publica. Integra ista notarum collectio esse videtur, scriptaque saeculo circiter decimo ineunte. Incipit literis fere evanescentibus: *Auxiliante Dño incipiunt Notae Senecae et . . . . Amen* (Quae hic omisimus, oculos paene fugiunt. Videntur esse literae TI CITER, sive sit TI — *Tullii*, CITER — *citeriorumque*;

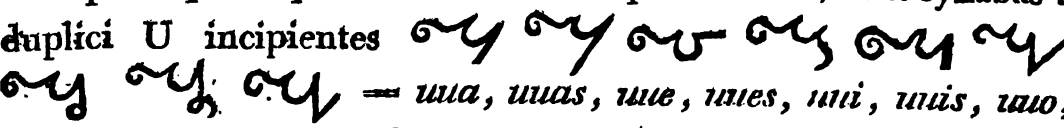

sive TI CICER = *Tullii Ciceronis*). Plures in hac Argentinensi collectione notas deprehendi accuratius delineatas, quam sunt Gruterianae, ut . — *Nihil* (4), *Magister* (9), *Ejus* (14), *Ejusdem* (15), *Cadit* (18), *Amus*, *Emus*, *Imus* (22), *Dam* (24), cet. Aliae melius explicantur, ut = *Probatas* (32). Aliarum figurae ita sunt comparatae, ut, quomodo componantur, facilius discernatur, e. c. = *DSunt* = *Desunt*, pro (16), uti plerumque scribi solent. D et S conjunctae (16).

§. 339. Quinque sunt ejusdem collectionis libri manuscripti, quos Parisiis inspexi. Primus ex bibliotheca Philiberti De la Mare in regiam, nunc imperialem transiit, olim numero 224, post 6078, 2, nunc 190 designatus. Saeculo nono exaratum esse arbitrantur auctores indicis librorum manuscriptorum Parisiensium (*Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Paris. 1739. P. III. T. III. p. 17. n. 190*). Forma libri est quadrata; ipsa autem collectio manca. Incipit a nota *Praetexta* (157), finitque nota *Tenuis* (67); unde simul intelligitur, ab homine rei imperito constitutam esse seriem, qua membranae sunt compactae. Praepostere enim, quas in ceteris collectionis exemplis praemissas esse notas videmus, eae in hoc libro notas sequuntur posteriores. Adjuncti sunt psalmi, qui inde a quinto ad septuagesimum usque eodem Tironiano caractere notati reperiuntur. Inter quos quum quartus sit, quem auctores novi operis diplomatici (*III. Tab. 62*) ex alio libro,

de quo mox (§. 355) dicemus, minus accurate in aes incisum, explicandum sibi sumserunt, utriusque figuras comparavi, et nonnullas rectius delineatas hic exhibeo:

 — *Speciosus. Propterea. Benedixit. In aeternum. Tuum. Potentissime. Pulchritudine. Procede. Mansuetudinem. Sedes. Dilexisti. Delectaverunt. Regina.* Ceterum nota i. e. *Corde*, eadem est, quam Benedictini, nulla literarum ratione habita, vulgatam tantum versionem sequentes, male explicant *Corda*.

§. 340. Alius ejusdem formae liber manuscriptus est, qui olim numero 6078 notatus Claudii Puteani (Du Puy) fuit, nunc in bibliotheca imperiali numerum 8777 praefert. Saeculo decimo exaratus dicitur (Catalog. cod. m. s. bibl. regiae P. III. T. IV. p. 495). Integram notarum collectionem continere videtur. Incipit enim a nota *Ab*, et terminatur nota *Plateola*, verbisque *Expliciunt notae Senecae numero quinque milia*. Plura in hoc collectionis exemplo reperi, quae in aliis frustra quaesiveram, e. c. syllabas a duplici U incipientes = *uia, uias, mie, mies, mii, muis, uuo, uios, uiui*, cet. Easdem notas ad exprimenda nomina propria, quae duplex U habent, adhibuerunt regum Francorum cancellarii (§. 391. 395. 394).

§. 341. Qui ex bibliotheca Colbertina in regiam, nunc imperialem, pervenit liber manuscriptus, olim numero 3557, post 6078, nunc 8778 signatus, eadem forma est quadrata, notarumque quidem collectionem complectitur, sed ab initio mancam. Incipit enim a nota *Quosdam* (15), finitque nota *Agar* (194). Attribuitur saeculo decimo (Catalog. cod. m. s. Paris, P. III. T. IV. p. 493). Ejusdem aetatis est, atque ex eadem bibliotheca Colbertina in regiam translatus, liber numero 4879, postea 6078, nunc 8780 insignitus (Catal. cod. m. s. Paris, l. laud.). Sed et is fragmenta tantum collectionis complecti videtur, siquidem nota *Adfixit* (108) prima est, notaque *Zebedo* ultima.

§. 342. Praestans et notatu omnino dignus est liber manuscriptus bibliothecae imperialis (olim Puteani), cui ante erat numerus 874, post 5512; nunc 8779 est inscriptus. Quem licet auctores indicis librorum manuscriptorum bibliothecae regiae (P. III. T. IV. p. 495) saeculo demum decimo exaratum esse putaverint; literarum tamen forma, vocabulorumque perversa separatio et conjunctio, nonum potius saeculum prodere videntur. Liber forma est quadrata, sed majori; atque unam et quadraginta complectitur plagulas. In plurimis paginis quatuor sunt columnae: in quibusdam tres. Quaelibet columna viginti duobus versiculis constat. Praefationis scriptio continua est, atque in totam paginarum latitudinem expanditur. Inscriptio et argumentum praefationis minio sunt ornata; titulus libri variis coloribus splendet. In ejus

fronte literis uncialibus scriptum est *Incipit de vulgaribus notis quomodo prius inventae sunt*. Hoc argumentum excipit Isidori de notis vulgaribus locus satis notus (§. 27), cui subiiciuntur verba *Explicit prologus de vulgaribus notis*.

§. 343. In altera pagina instituto suo praefatur auctor. Quae quidem praefatio quum in ceteris notarum collectionibus desideretur, orbique erudito adhuc sit incognita; ex ea nunc discere iuabit, quid illo, quo confecta est (§. 344), tempore de notis Tironianis iudicarent homines. Id quidem dolemus, auctoris orationem omnino esse barbaram, tamque inconditam et impolitam, ut ad ejus sensum non ubique penetrare liceat. Argumentum praefationis hisce exponitur verbis. *Incipit prologus de notis Senicij et qualiter beatissimus Gregorius Papa dictatos suos per notariorum scedulae recitare consueverat. Seu et quod temporibus David regis notarii fuisse describuntur sed et postea quod Baruch discipulum Hieremiae prophetae notarium fuisse asserunt.* Sequitur praefatio ipsa: *Hic quoque flagrantius odorem suavitatis demonstrat. hic flores et magnis autoribus exagitat. O quam mira est profunditas eloquiorum dei.* (Beneficiis dei adnumerat facultatem hominum, cogitationes suas notis significandi.) *quam mira dispensatio (gratia) summi dei filii. libet et mihi et huic (vires) intendere uolo si possum referre (conferre) aliquid adiuuante domino. Igitur namque in quantum sibi met jam crebrius responsione*

vera et assidue inter rogationis quae fit plerumque legenti generarent ex fatietate fastidium. ego quidem dimisso capite meo pudore prohibeo (Etenim quantum crebriores responsiones ad assiduas interrogationes respondenti generent fastidium, ego quidem, demisso capite, pudore dicere prohibeor). *Quid igitur condempno* (contemno) *in quibus puer lusus* (tiro) *aliquid ex parte bene agnosco aliquid nescio. Hoc enim per noua uestigia rursus ingredior emendare uolui si potuisssem. hoc* (ad hos) *etiam apices litterarum infans eram nec dum stilo ferreo in articulis meis non eram usus ad sua utilitate commoueri* (ut notas ad usum conuertere possem). *Titubat manus. tremunt articuli. meo nunc nomine ea quae sponsonderam lingua mea crebrius ingerente* (quum meo nunc nomine ea, quae saepius ore sponsonderam, tradenda sint). *ab ea quae ad utilitatem pertinet de hac arte agnosco qualis sit ejus affectus* (veram hujus artis naturam et indolem usumque nunc perspicio). *hoc ea quae sponsonderam opus uarieturum adnixa syllaba ut ordine ipso magis clarent et quasi per species* (Quod pollicitus sum opus ita variare institui, ut ex diversis notis syllabas singulas eruerem, easque suo quasque generi subjicerem, quo magis in hunc ordinem digestae illustrarentur) *et sub nomine tullii lectione hac* (lectionem hanc) *designo. Libet opifices uniuscuiusque claritatem contactus nectere. Adhuc me in prolixitate seriem consonantem adhuc crebrius in-*

gerentem, coepi memet ipsum multo sudore perstringere (Decet quidem auctores cujuslibet conatus, rem illustrare: in tanta autem rerum copia multum sudavi, ut seriem et nexum ingererem). sed cum sciente adhuc me in profundis pelagi fluctibus mergi, Ipso adiuuante ubi manet pietas uentoque uelocissimo gubernatore quae digestum usque ad portum perduxit (Sed digerentem ea ac scientem ipse, in quo manet pietas, vento uelocissimo ad portum perduxit). Iamque iter coepi aliorum uestigia sequi. hoc signum magnum laudis creatori quod suo populo magnum dedit auctorem. Bona quoque memoria gregorius papa dictatos suos semper per notariorum scedolae recitare consuevit (Dictata sua semper ex notariorum scedulis recitare consuevit). Unde satis miror. o uos turnacenses qui dicitis quod prius in ipso loco fuisse notas compositas (in uestra urbe notas primum fuisse compositas). quomodo potest hoc esse. Nonne a temporibus dauid iam tunc temporis notarii fuisse describuntur (II Samuel. VIII. 17. Paralipom. XXIV. 6. 32). Et postea quando hieremiam prophetam retrusum fuisse legimus in domum carceris a sedechia rege iuda. Ibi que reperitur in ipsius uolumine quod baruch discipulus eius ex ore ipsius prophetae hieremiae per notariorum scedole multa excepit (Jerem. XXXVI. 4) et ideo notarius fuisse a plurimis asseritur. Unde obsecro uos ut non contra me insanire uideamini (ut me non habeatis insanum. Du Cang. h. v.). sed

auctoritate noui ac ueteris testamenti obseruate (sed auctoritatem noui ac ueteris testamenti agnoscatis). *Unde ergo multi sunt qui incipiunt et uolunt discere notas sed paucorum est gratia conferta* (sed paucis prospere successit). *Uidetur et enim mihi ars ista similitudinem tenere salicis iuxta aquas positam* (positae) *ut quomodo rami eius omni fructa silvarum conligare atque constringere possunt* (quemadmodum rami eius omne fructum silvarum colligare ac constringere possunt). *Ita etiam ars ista omnem auctoritatem noui ac ueteris testamenti siue orthodoxorum patrum omnemque erudimentum fidei uelocissimae* (uolocissime) *ualde excipere potest*.... Interjectis similibus ex sancta simplicitate dictis pergit auctor: *Sed satis quam plurimi sunt qui in hac arte non se constringunt* (non omnem ponunt operam) *sed sunt quod graeci ΤΡΜΥΝΤ (?) dicunt ut puta aliquos plus odire* (magis odisse) *quam amare*..... *Discant igitur obtrectatores mei recipere quod in antea* (in antecessum. Du Cang.) *in sublimitate receperunt* (quod sub spe futurae amplificationis receperunt. Du Cang. v. sublimit.) *et interpretatione quoque mea nequaquam despiciant sequitur* (unde sequitur, interpretationem meam nequaquam esse despiciendam)..... *Cumque iam ad hanc artem aliqui conuolare se* (se ferri) *uiderint et initiauerit praeceptor quod ars ista sibi initium simit* \ NB (ac praeceptor rudimenta inceperit a nota Ab) *aliqui contristant eo quod timent. alii gaudent eo quod*

amant. sed cum iam ad medietate se conscendere uiderint tunc qui prius contristabantur gaudent (Lucae VI. 21. 25). sicut dicitur. Non laudatur initium sed finis. sunt igitur aliqui qui dimittunt ad tertiam partem aliqui tamen ad medietatem et sunt plurimi qui non dimittunt nisi ubi in fine dicitur PLATEOLA (§. 349). Et cum iam adiuuante dño Xpo remeauerint ad portum. tunc iam indefinenter nolunt dimittere quod per totum anni spacium laborare uisi sunt. bene haec de ante (Conf. Du Cange h. v. „Primum“ hic significari uidetur) initium sumit eo quod nota aspiratio creditur. ideo non adnumeratur ipsa cum literis eo quod dicitur nota ut homo quomodo littera ut mihi. quae ut duabus syllabis significare uidetur. (Nisi restituantur notae Tironianae, quas librarius omisit, quasque in primo exemplo fuisse insertas verisimile est, haec periodus intelligi nequit. Dicere auctorem uoluisse suspicor: „Bene hujus tractationis primordia capiuntur ab eo, quod „nota non sit litera, unde non litera sed nota appellatur. Ecquis „enim notas Ψ — Homo, Ψ — Mihi, quas constat duas syllabas complecti, literas dixerit?“) Recte duabus syllabis quae typum tenet in illius persona qui eas composuit demonstrat. Cum hoc industrius expressum (Duae tamen in utraque nota syllabas latere, bene tenuit is, qui eas composuit; in primis quum majori olim industria exprimerentur). Nihil sapientia melius nihil prudentia dulcius. nihil scientia suauius. Obtrectant

mihī homines plurimi qui artem istam non agnoscunt et qualis sit eius effectus nesciunt .... In fine praefationis adjiciuntur quaedam in tironum usum adeo difficilia exceptu, ut velocissimos etiam notarios vexare possint. Ita enim pergit auctor: *Hic est dictatus per quem praeceptor velocissimo exceptore increpare potest. Sanctus sator suffragator legislator largus dator iure paulus his qui potens. Nunc in aethra firma petra. a quo creta cuncta freta. quia. prustra. ferunt frustra quando celus currit uelox. Cuius nomen. crescit lumen. simul solum super polum. praeci posco. pro ignosco. et hiacla thetra iacla trudit thetra. tua creta. qui capisse et fecisse. In hac saxa sarcaniffa. Crispo umbo meo lumbo. sethutathra cedit latra. mox sumenta. fraudolenta. pater parma. procul arma. arche us the. atechuste. catapulta. cedit multa. almit ultrix. atque nutrix. fulcit manus. meat sanus. corda re pro eo. quies eo. qui his leo Xristus the. dicam deo. gratis geo. sum ab eo. reathe. radit re.* MODO RECOGNOSCAT INDOCTUS NOTARIUS PER HOC DICTATUM MAGISTRUM SUUM QUIA ADHUC DISCIPULUS EIUS EST † — · ☿ ♃ Sed et nos vexat insanorum verborum interpretatio. Facilius enim explicari possunt, quae notis Tironianis scripsit auctor „Hic est praeceptor „meus”, quam inconditus et perplexus ejus sermo vulgaribus literis scriptus. Quantumvis autem perturbata et confusa sit ejus praefatio, materiam tamen dedit observationibus, quae sequuntur,

§. 344. Id quidem ante omnia probe tenendum, praefationis auctorem eundem esse, cui distinctionem syllabarum in collectione (26 — 31) atque ordinem seriemque notarum debemus. Ipse enim ait, se opus, quod spondisset, adnexis syllabis immutasse, ut ordine notae magis illustrarentur, eo quod singulas quaslibet generi suo subjecerit. Quo jucundior autem notarum studio haec notitia esse debet, eo magis etiam quaerere attinet, quo tempore auctor ille vixerit. Isidori quidem locus, praefationi praemissus, documento est, illum non ante hujus, qui circa annum **DXCV** floruit, aetatem fuisse. Neque tamen dubitari potest, quin multo ante saeculum nonum vixerit. Quod quo minus verum sit, neque obstant versus Leonini (Muratori antiqu. Ital. III. 687), neque prohibet libri scriptura, quam saeculi noni esse dixi (§. 349). Namque autographum non esse, tum plures, qui in eo sunt, librarii errores, quibus sententia interdum plane mutatur, produnt, tum ipsa sermonis conditio. Nemo enim historiae linguae Latinae non ignarus saeculo nono hanc praefationem confectam esse censebit, quippe cujus barbarismi et soloecismi illos, qui in istius saeculi scriptis deprehenduntur, longe superent, septimumque potius redoleant saeculum. Quod quo magis perspiciatur, conferantur velim ea, quae speciminis causa ex quibusdam diplomatis regum Francorum stirpis Merovingicae excerpta hic subjicimus. In charta anni **DCXCII** Chlodoveus III (Mabill. L. VI. 16. p. 475) ita loquitur: *Unde et ante dies per eorum noticias pari-*

colas ante domno Sygofrido Pontefeci placita inter se habuerunt, ut medio minse Aprile jam praeterito ipsi Ermenoaldus Abba apud tris homenis sua mano quarta ante ipso Pontefeci, aut hoc conjurare debirit, quod ipso vuaddio de mano memorato Chainone Abbati nunquam adchramisset, nec hoc ei dare et adimplere spondedisset; quod se menime faciebat argento libras dece ad ipso diae ei dare debirit, cet. Audiamus et Chilpericum II, qui anno DCCXVI in diplomate quodam (Brequigny dipl. ad res Franc. spect. n. 287. p. 405) verba facit quae sequuntur: Unde petit, ut hoc per nostra auctoretatem dinuo pro rei firmitatis circa ipso sancto loco, vet homenis, qui se cum substantia eorum ad ipsa basilica tradunt, cet. Uterque, et horum diplomatum, et praefationis, stilus rudis et confusus eadem haud dubie antiquiora tempora prodit.

§. 345. Sed multo magis rem illustrat ratio, qua Gregorii Papae mentionem facit auctor. Illum tempore eo, quo hic scripsit, diem supremum jam obiisse, epitheton *Bonae memoriae* arguere videtur. Qui autem Gregorius is Papa fuerit, inde patet, quod eum simpliciter Gregorium dicit, nullo ejus nomini numero adjecto. Plures igitur eo tempore nondum fuisse ejusdem nominis Papas, sed unum tantum, qui postea cognomen *Magni* invenit, colligere licet. Neque in ullum Gregorium ante saeculum nonum res quadrat, nisi in illum, cujus tot hodie supersunt scripta.

§. 346. Salmasius (Epist. Ludg. Bat. 1656. L. I. Ep. 46. p. 101) refert, se ex praefatione libri antiqui intellexisse, notarum Tiro-
nianarum collectionem jussu cujusdam Gregorii Papae, quem *Ma-*
gnum fuisse ille putat, factam, eique dedicatam esse. Qui liber
si idem fuit, atque is, in quo describendo nunc versamur, falsus
est vir doctus: in eo enim neque *jussi* ullius, neque *dedicationis*
ulla fit mentio. Sin alius; eadem fortasse collectio fuerit, quam
puerilem laborem praefationis auctor dicit, et postea se emen-
dasse profitetur.

§. 347. Ex eo autem, quod Gregorius M. anno DCIV diem
obiit, Gregoriusque II anno DCCXV pontificatum incepit, cogi-
tur, praefationis auctorem vixisse tempore inter annum DCIV et
DCCXV interjecto (§. 348). Unde fortasse suspicari posset ali-
quis, Isidorum Hispalensem ipsum, qui plus triginta annis Grego-
rio M. superstes fuit, hujus collectionis auctorem fuisse, praeser-
tim quod in principio libri positus sit locus ex illius scriptis (§. 342)
sine ulla auctoris mentione. Ego vero huic sententiae minime
assentior. Neque enim Isidori oratio adeo incompta est, neque
notarum cognitione is imbutus fuit (§. 51). Praeterea (in *Origi-*
nibus) plurimum notarum etymologiam habet prorsus diversam ab
illa, quae in notarum collectione traditur. *Exilium* illi (Orig. V.
27) quasi *extra solum*; huic ab *Alo* (§. 329) est. *Iecur* ille (XI. 1)
ab eo ducit, quod *ignis ibi habeat sedem*; haec a *Cor* (§. 380).
Arundo illi est, quod *cito arescat* (XVII. 7); haec cum aspira-

tionem profert notam *Harunda* (§. 379). *Minister* an a *manibus* sit, ille dubitat (X. lit. M); haec a *minus* ducere non haesitat (§. 380). Diversum igitur ab Isidoro fuisse praefationis auctorem, haud sine causa conjicio. Ex eo etiam, quod Tornacenses alloquitur, aliquam ei necessitudinem cum illis fuisse patet: neque tamen Tornaci eum habitasse, neque sua ibi scripsisse, inde liquet, quod, de ea urbe loquens, non *hic* dicit, sed verbis utitur *in ipso loco*.

§. 348. Quae quum ita sint, in alium neminem magis convenire videntur, quam in S. Eligium, plurimum scriptorum auctorem; qui quidem episcopus fuit Noviomensis, idemque Tornacensis; et teste Sigeberto anno DCLXVI obiit (Valerii Andreae bibl. Belg. p. 201). Non inepte igitur conjicere mihi videor, hunc restaurasse notarum collectionem, quae pluribus additis atque intertextis, ab aliis postea aucta fuerit.

§. 349. Neque enim eum notas invenisse, neque primum collegisse, tum ex eo patet, quod Tullio et Senecae earum inventionem et collectionem tribuit, tum ex eo, quod dicit, se aliorum vestigia secutum esse, syllabas adjecisse, notasque in meliorem ordinem redelegisse. Hanc denique ejus collectionem tantam non fuisse, quanta nunc est Gruteriana, ex terminis constat, quos disertis verbis operi suo constituit a nota AB usque ad notam PLATEOLA, in quam desinunt etiam antiquiores hujus collectionis libri (§. 340. 343. 352).

§. 350. Praefationem excipit argumentum ipsius operis, venustis literis capitalibus scriptum, alternante versuum colore nigro rubroque. Est autem hoc: *In nomine dei summi incipiunt notae Senecae et Cyseronis gramaticorum secundum traditionem Tullii haec enim ars insatiabilis et illis qui uolunt uelociter cursimque ab ipsa aliis artibus mere scribendi excipere.* Quibus verbis fortasse declarare uoluit: Haec ars, recondita et inexhausta, utilis etiam iis est, qui hoc genere scriptionis ea, quae in aliis disciplinis praecipuntur, uelociter cursimque excipere uolunt. Praefationis scilicet locum intelligi uult, ubi *Ita etiam*, inquit, *ars ista (notis scribendi) omnem auctoritatem noui ac ueteris testamenti, sive orthodoxorum patrum, omnemque erudimentum fidei uelocissime ualde excipere potest (§. 343).*

§. 351. Incommode in hoc quoque libro accidit, ut rei omnino imperitus membranas colligeret. Perverso enim et praepostero ordine digestae et compactae sunt. Notam *Conjecit* (19) proxime sequitur *Immunis* (63), notam *Caetra* (186) nota *Claustrum* (83), notam *Archangelus* (99) nota *Quintus Scaevola* (190), notam *Damascum* (192) nota *Postulaticius*, (7), notam *Sonorum* (118) nota *Gigans* (152), notam *In pampinum* (170) nota *Caetrejus* (186), notam *Labienus* (188) nota *Judith* (195). Ex alio etiam libro quaedam plagulae in hunc illatae sunt. Quo factum est, ut nota *Super* (subter) *notas*, atque omnes quae sequuntur, bis compareant (pl. 30 aversa, et 33).

§. 352. Eae notae, quibus dictiones uberiores, sive verbosiores, significantur, e. g. *Quousque tandem Catilina abutere patientia nostra; Quorum nomina subter videntur inserta; Optime de republica populi Romani meritis*, cet. ad calcem operis rejectae sunt, idque rectius commodiusque, quam in ceteris libris, factum esse censeo. Illas excipiunt nonnulla vocabula, quae non nisi medio aevo in usu fuerunt, atque in aliis collectionis exemplis desiderantur, ut *Uuadituo, Uuadriscapis, Concambiare, Staplo, Adrhamire, Per fistuca, Perandelando, Mallare, Fridus, Burina, Adsallire, Deraubare, Disvestire, Alleluja*. Sequitur = *Hic finem faciunt notae*, i. e. hic terminantur notae. Agmen claudunt verba: *Expliciunt notae Senecae numero quinque Milia, finit vero Plateola*.

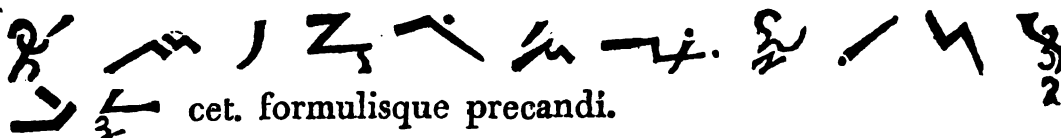
§. 353. Multa etiam, quae hoc libro continentur, ad meliorem notarum cognitionem faciunt. Ita, ut his utar exemplis, notae , quibus alii collectionis libri apponunt significationes *Icum, Pericum*, in hac recte explicantur *Iniquum, Periniquum* ex quo praeterea colligere licet, antecedentem notam quae apud Gruterum (2) *Ecum*, apud Vulcanium (de liter. Getar. 23) *Aetcum* explicatur, nil aliud esse, quam *Aequum*. Notarum significationibus mira interdum adscripta sunt epitheta et synonyma, atque animadversiones etymologicae prorsus singulares, ut hisce notis: *Papa = Admirabilis; Lapis = eo quod laedit pedem; Larba (Larva) = Incantator sive fantastica umbra*, cet.

§. 354. Praeter libros, quos modo descripsi, Parisiis quoque exstat fragmentum collectionis, duabus tantum plagulis constans, quae ad muniendum Isidori librum *de officiis ecclesiasticis* adhibitae sunt. Hic liber forma est majori, literis vulgaribus saeculi noni scriptus, ac signo W 180 notatus. Antverpia in bibliothecam imperialem translatus est. Fragmentum ipsum incipit a nomine *Nebuchodonosor*, atque in tertia pagina finit nomine *Rafael*. Quartae vero prima nota est *Clemens*; quam quae sequuntur aliae, non eodem ordine dispositae sunt, quo apud Gruterum leguntur. Quaelibet pagina tres columnas habet. Significatio perpaucis notis est adscripta.

§. 355. De notarum collectionibus satis quum dixisse mihi videar, pergam nunc ad describendos libros, quibus psalmi notis Tironianis scripti continentur. Illum quidem, qui Argentorati olim fuit, Guelpherbitum post migravit (Goebel de notar. §. 3. in Baring. clav. dipl. p. 198), videre nondum mihi contigit. Duos autem Parisiis inspexi. Alter in bibliotheca S. Germani fuit, nunc in imperiali asservatur, olim numero 661. 2. nunc 779 notatus. Idem ille liber est, cujus, licet obiter, Mabillon (52. 456) meminit. Montfaucon (bibl. bibliothecar. II. 1138) septimo saeculo eum attribuit; neque id injuria: certe pulcherrima uncialium, quae in eo conspiciuntur, forma tempora remotissima arguit. Initium deest. Incipit enim in psalmo quinto, finitque confessione fidei catholicae

Ϟ ϣ Ϛ = ✓ h³ ρ — √ 7₆

cet. formulisque precandi.

§. 356. Alter liber, octonaria forma, olim numero 4626, nunc 1327 notatus, ex bibliotheca Puteani in imperialem transiit. Incipit a Psalmo 60; in ejusdem vero plagulae pagina aversa sequitur precatio dominica *Pater noster* ... usque ad *sed libera nos a malo*. Hanc excipit symbolum apostolorum. Deinde, interjectis etiam aliis, iterum comparent psalmi, quibus aliisque hymnis liber terminatur. Affirmant quidem auctores indicis Parisiensium librorum manuscriptorum (P. III. T. III. p. 103. N. 1327) saeculo XVI hunc librum scriptum esse. Sed falluntur. Antiqua enim a recentioribus discernere neglexerunt. Illis haud temere adnumero, quae usque ad plagulam 66 sunt scripta, in quibus unciales (e. c. in plagula 50) ea sunt forma, ut ne nono et decimo quidem saeculo pulchrior esse possit. Quae vero inde a plagula 66 sequuntur, ea multo post addita esse facile apparet.

§. 357. Jam vero illius etiam libri mentionem faciamus necesse est, ex quo Carpentier alphabetum suum Tironianum sumsit. Is quidem ab auctoribus indicis librorum manuscriptorum Parisiensium P. III. T. III. p. 319. 320) saeculo decimo assignatur. Ego vero, quum non omnia, quae eo continentur, eodem tempore scripta sint, certe maximam ejus partem saeculo nono exaratam fuisse, affirmare ausim. Tironianae scriptioni proprie non erat destinatus; quod facile intelligent, qui animadverterint, vacuis

tantum paginis notas Tironianas esse **in**scriptas. Atamen ipsarum notarum causa dignus est, qui magni **habeatur**, curatiusque describatur. Festivae olim bibliothecae **Colbertinae** decus fuit, indeque in regiam, nunc imperialem migravit, olim numero 4593, tum 4525, nunc 2718 signatus. Centum quadraginta plagulas complectitur, forma minori sed transversa. **Membrana** flavescit; rubescit atramentum. Vulgaribus literis scripta sunt excerpta quaedam historica, quae in prima plagula incipiunt verbis: *In consolaribus namque legitur Teodemirum regem Francorum filium Rigimiri; De huius stirpe quidam meroveum regem fuisse adserunt cuius fuit filius hildericus rex francorum*, cet. Haec excipit argumentum, quod in plagula secunda legitur: *Hoc codice continentur expōs beati Aug pī in epist̄ scī Ioh̄*. cet. Ipsa scriptura inde ab initio usque ad plagulam sextam haud dubie saeculi noni est; plagulae vero sextae et sequentium usque ad decimam, saeculi duodecimi. Inde a plagula undecima usque ad libri finem antiquiorem illam scripturam rursus deprehendimus. In plagula 59 legitur: *Incipit liber de definitionibus ecclesiasticorum dogmatum scī Augustini epī*, cet. In plagula 73: *Cap. I Vbi telonea exigi et ubi non exigi debeant*, cet. In plagula 76: *Divisio imperii Hludouuici inter dilectos filios*, cet. In plagula 81: *Incipiunt Cecili Cipriani de opere et elemosinis*, cet. Quae quidem commentatio continuatur in plagula 86. Plagulam 112 occupat *Omelia scī Maximi epī in natale beati marty-*

ris Stephani, cet. Plagulae 134, ceterisque usque ad libri finem, varia sunt inscripta, quae enumerare omnia longum sit.

§. 358. Ea vero majoris facio, quae notis Tironianis scripta inde a plagula 72 in hoc libro reperiuntur. Diplomata imprimis sunt Ludovici Pii, quae quidem Carpentier non ea serie, qua in libro ipso leguntur, disposuit. Ejusdem imperatoris capitulare, quod Carpentier pagina secunda et sequentibus imprimi curavit, in libro manuscripto plagulam 78 duasque sequentes occupat. Diplomata illa a notariis ex ore cancellarii Tironianis notis hic primum excepta, deinde literis vulgaribus ex hisce schedis nitidius exscripta fuisse, inde colligo, quod in margine saepius (e. g. pl. 78, 80, 84, cet.) notam reperi i. e. *Scriptum*.

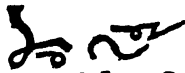

§. 359. In adversa plagulae 125 parte chartam reperi notis Tironianis scriptam, quam a Carpentiero ideo omissam esse verisimile fit, quod ejus characteres penitus fere evanescunt. Incipit:
 i. e. *Omnibus fidelibus nostris praesentibus scilicet et futuris notum sit, quod quidam homo nomine Enoch innotuit celsitudini nostrae, eo quod pater, cet.*

§. 360. Nullam vero difficultatem habent notae, vulgaribus literis passim intermixtae, quibus (inde a plagula 127 usque ad 134) scripta est Johannis Chrysostomi *de compunctione cordis* ad

tinopolitani de cordis compunctione ad Demetrium. Cum te intueor beate Demetri frequenter insistentem mihi omnique vehementia exigentem de cordis compunctione sermonem, admiror valde et beatam judico sinceritatem mentis tuae, atque animi puritatem. Neque enim possibile, in hujusmodi sermonis venire desiderium, nisi primum qui semet ipse purgaverit a vitiis atque omnibus saecularibus curis, superiorem sese celsioremque constituerit; cujus rei judicium haud difficulter adsumitur inde praecipue, quod si quis (pro quos) forte amor horum exigua ex parte saltim contigerit, tanta in eis repente efficitur commutatio, ut confestim terrena relinquere atque ad caelum contendat (pro contendant), et velut molestissimis quibusdam vinculis saeculi scilicet curis animam resolventes volatu celeri ad propria eam redire sinant, et ad cognita recurrere. Sed hoc aliis fortasse raro accidit: te autem o venerabile caput certum est indesinenter hoc igne succendi.

§. 361. His etiam, quae vulgaribus literis in hoc libro scripta sunt, passim adjectas vidi in margine animadversiones atque argumenta, notis Tironianis notata, ut (pl. 117)   (i. e. *Definitio ratiocinationis*); (pl. 118)   —. (Qui hoc loco pro Unde accipiendum est); (eadem aversa)   (Faciem, de

diversa animi mutatione locum quaerentibus designatum);
 (pl. 119) (*Definitio rationis*); (eadem aversa)
 ^S (*Alibi fieri non posse*), cet.

§. 362. Praestantissimum hunc librum Parisiis ego contuli cum Carpentieri alphabeto Tironiano. Quae quidem collatio, quamquam eam non nisi festinanter institui potui hospes in amplissima urbe, abunde tamen me edocuit, Carpentierum notarum figuras neque ea, qua par erat, cura delineasse, neque diplomatica (ut ita dicam) diligentia explicasse, quin etiam perverse nonnumquam intellexisse. Illud quidem declarant notae, quae ab eo prorsus deformatae, ad autographum ita sunt refingendae:

 . — *Eleemosyna, Famulantium, Coniuge, Proleque* (omnes unius tantum versus septimi p. 22);

— *Imperii* (ibid. v. 8), *Urbis* (p. 34. v. 25), *Scriptorum* (36. 3), *Fideiussores* (40. 28), *Luce* (42. 2), *Celsitudini* (50. 18), *Sicut* (50. 27. f.), *Pars* (50. 29), *Opportunitate* (52. 23), *Voluerint* (52. 23), *Vasallo* (non *Referendario* 54. 21), *Kalendas Novembres* (56. 30), *Promovendum* (66. 19), *Ejus* (74. 21), *Deinceps*, *Memoratus* (74. 24), *Futura* (74. 26), *Tempora* (74. 27), *Vigoris obtineat* (84. 10), *Manu*, *Subscripsi* (86. 15), *Praestantissimi* (86. 16), *Abbatissa* (86. 19), innumeraque alia exempla. Plura

etiam menda ubique repetuntur, ut in vocabulo *Futurum* prima syllaba: pro .

§. 363. Neque debitam in notis explicandis diligentiam Carpentierum adhibuisse, ac ne primis quidem artis elementis institutum (§. 297. 298. 106) ad rem gerendam accessisse, inde patet, quod vim et potestatem notarum hariolando tantum assequi studuit, de literis syllabisque in iis latentibus minime laborans. Quo factum est, ut tachygraphorum orthographiam prorsus non attingeret (§. 297. 298), neque menda a festinantibus commissa, animadverteret, quin etiam a vero abhorrentes significationes notis saepe tribueret. Id quidem pluribus exemplis ex eo libro sumtis probare possem, sed pauca tantum proferam. In tabula prima notam quintam explicat *Amittat*, quae vere significat *Amittant*. Causa erroris facile intelligitur. Eam scilicet notam sumsit ex capitulari Ludovici Pii (6. 26), ubi sensus quidem postulat, ut legatur *Amittat*, vere tamen scriptum est *Amittant*; quod minime intellexit, quoniam terminationes — *ant* (§. 269) atque — *at* (§. 300) discernere non potuit. Praeter hanc notam, in prima alphabeti tabula aliae etiam notae sunt, quas male legit, ut *Adjutores*, pro *Adjutoribus*; *Aquisgrani*, pro *Aquisgranis*; *Alius*, pro *Alienus*; *Judicium*, pro *Judicarium*; *Karolus*, pro *Karoli*. Ita in ceteris quoque multipliciter errat. Exemplo sit Capitularii pagina prima, in qua una tredecim animadverti errores, (vers. 3) *pervolant*, pro *pervolarint*; (vers. 4) *operari*, pro *ope-*

rare; (vers. 14) *gubernacula*, pro *gubernaculis*; (vers. 16) *justitia*, pro *justitiae*; *pietate*, pro *pietatis*; *humilitate*, pro *humilitatis*; (vers. 18) *sacris*, pro *sanctis*; *hortus*, pro *ortus*; (vers. 29) *imitari*, pro *imitare*; (vers. 30) *prospexissemus*, pro *perspexissemus*; *emendaretur*, pro *emendare*; (vers. 31) *hactenus*, pro *actenus*. Jam enim non laboramus de tachygraphorum erroribus; sed hoc solum agimus, ut, quae notis vere insunt, explicemus. Majoris etiam momenti in Carpentieri interpretatione menda sunt, quibus sententia prorsus aliena existit. Ita apud eum legas: (p. 5. v. 4) *ritibus*, pro *justitiis*; (9. 7) *inconsulta*, pro *inutili*; (11. 25) *nondum*, pro *nec dum*; (17. 6) *stant*, pro *sedent*; (17. 7) *procurarent*, pro *procurassent*; (17. 8) *paganus*, pro *noviter*; (17. 9 et 10) *posset*, pro *potuisset*; (17. 11.) *innouit*, pro *adserit*; (ibid.) *confectum*, pro *completum*; (17. 19) *superstantibus*, pro *supersedentibus*; (17. 20) *iidem*, pro *idem*; (25. 16) *desidiam*, pro *desipientiam*; (ibid.) *funditus*, pro *pontificum*; (31. 3 et 32) *nullatenus*, pro *neque*; (37. 3) *supplicem*, pro *supplicationes*; (37. 10.) *interpellationem*, pro *inquietudinem*; (41. 20) *animadversione*, pro *administratione*; (53. 26) *subsignavimus*, pro *subscribere*; (57. 30) *Kalendas*, pro *Kalendas Novembres*; (87. 16 et 17) *firmantibus*, pro *Kalendis*, cet.

¶ 364. Plurimum vero lapsus est vir doctus, ubi ex tenore diplomatum verborum sensum conjectura assequi non potuit. Exempla habes in nominibus propriis: (49-27 et 51-4) *Magna-*

rius, pro *Meginarius*; (57 - 29) *Suizgardus*, pro *Suizgarius*; (67-6) *Lansulmi*, pro *Anselmi*; (85-12) *Haimannius*, pro *Haimo*, cet. Eandem ob causam maxime erravit, ubi in diversas chartarum formulas incidit, ex quibus notas explicare tentavit. Documento sit charta tricesima octava, quae ex genere est earum, quas *tractorias* appellant. Quam quum ex solis formulis usitatis interpretatus est, potestatem notarum minime curans, temere at, que inconsiderate admodum (67. 19 et 20) vertit: *in fiscum promovendas et varias redibitiones exigendas*; ubi debebat vertere *ad exercitum promovendum et heribannum exigendum*; et paulo post (67. v. 21) notas $\mathfrak{K}$ X legit *quindecim ova*, pro *ovem* X (i. e. *ova decem*; lapsus enim est notarius, terminationem $\mathfrak{N}$ substituens in locum h). Ita etiam ex perperam delineata et hariolando perverse explicata nota $\mathfrak{U}$ (54. 21) Lothario, Ludovici imperatoris filio, *Referendarium* attribuit (98), qui numquam fuit; siquidem nota illa significat U(a)Slo = *Vassallo*, ex nota $\mathfrak{U}$ = UAS. = *Vassus* (186. c) repetenda. Ad chartam quadragesimam octavam animadvertit (104): *Errore oscitantiae notarii vitiatum est hujus chartae exordium, cujus notis sincere licet expressis, obscurus nihilominus intricatusque est sensus. Ipsas vero notas, quamvis accurate expressas, nequaquam accurate legit, vertens: Quoniam regiam et imperatoriam dignitatem nihil aeque ac pietas et misericordia decere cognoscitur, non solum tantum a regibus et imperatoribus*

sunt commendandae, et legibus restauratis committendae, quantum miseri et violentiam passi sublevandi. Etenim vera earum interpretatio haec est: *Qui regimus, et imperatoriam dignitatem nihil aequae ac pietas (pietatem) et misericordia(m) decere cognoscimus, non solum tantum (non tantum) a regibus et imperatoribus sunt canones (canonibus) et legibus rebellis (pro rebelles) comprimendi, quantum miseri, cet.* Haec quidem non nisi pauca sunt specimina ex multis, quae referre omnia neque vacat, neque libet. Atque eosdem errores suos fecit Bouquet, qui ex Carpentieri libro chartas ad verbum inseruit suae diplomatum collectioni (Rer. Gallicar. et Francic. scriptor. Paris. 1738).

§. 365. Vere dolemus, plurimos libros, qui notis Tironianis scripti in bibliothecis latent, non nisi psalteria, scripta de rebus sacris, opera Patrum, aliaque hujus generis continere, quae cognoscere haud multum interest virorum doctorum. Sunt tamen majoris momenti alii libri Tironiani, ut Parisiensis ille, quem modo commemoravi, Hyginus de sideribus, atque Isidorus in bibliotheca Vaticana (Isid. op. ed. Arevali III. 36). Quodsi auctorum classicorum opera hisce notis scripta ex tenebris, in quibus forte jacent, aliquando in lucem proferentur, quos, obsecro, philologi fructus ex lectionum varietate percipient, quum, notas ipsis literis vulgaribus saepe clariores distinctioresque esse, compertum habeamus (§. 325 seq.). Ista mecum reputans non sine magna voluptate

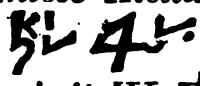
ex Gruterianae collectionis adpendice didici, Bongarsium quondam habuisse Curtii librum manuscriptum, cui sub finem et variis ad marginem locis notae Tironianae adscriptae fuerint. Quae quidem quales sint scire quum vehementer cuperem, diligentius investigare coepi, quae librorum Bongarsii fata fuerint. Atque ex Freinshemii commentario ad Curtium (Prolog. C. III) intellexi, eos omnes Bernam Helvetiorum migrasse; certiorque factus, ex Fabricii bibliotheca Latina (ed. Ernest, II, 345), ipso illo Curtii libro, qui saeculo decimo scriptus est, Bernensem bibliothecam publicam nunc ornari, illico ab ejus praefecto petii, ut desiderium meum literis explere haud gravaretur, quum multa obstarent, quominus Bernam proficiscerer. Expectationi humanissime respondit Tschärnerus, vir perquam liberalis. Misit enim specimina harum notarum, quas, licet ipse hoc scriptionis genere non imbutus esset, mirum in modum ad omnes apices accuratissime ita delineaverat, ut nullo negotio eas intelligerem.

§. 366. Sed, ut est in proverbio, carbonem pro thesauro inveni. Quas enim in margine esse variantes lectiones speraveram, iis tum eadem redduntur notis Tironianis, quae literis vulgaribus scripta liber habet, ut (ad L. IV. 4. 18) — *Denuntiatio*; (ad L. V. 12. 10) — *Perosus*; (ad L. V. 13. 12) — *Pulveris*; (ad L. VI. 9. 28) — *Sine nomine*; (ad L. VIII. 3. 15) — *Gratiam mae(eri)ti*; (ad L. VIII. 6. 8)

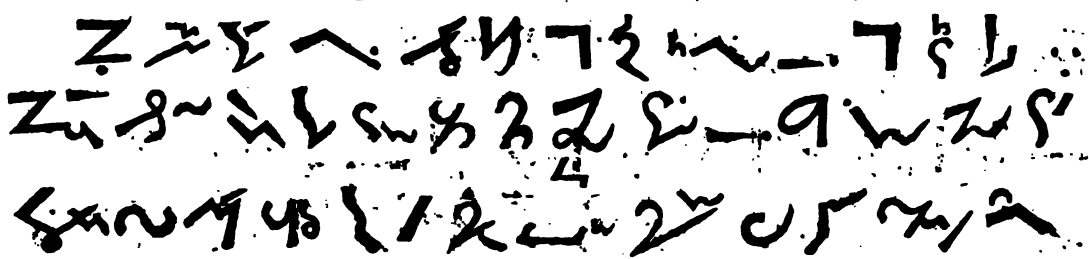
↗ 7 1 h = *Data fide et accepta*; (ad L. VIII. 8. 12)
h = *Avaritiae*; (ad L. IX. 2. 9) h C - F 9 8 ~
= *Avaritia gloriae insatiabilis cupido famae*; (ad L. IX.
6. 12) F = *Interceptum*; (ad L. IX. 8. 12) h 8 - 7 =
Dorsa testudinum; (ad L. X. 2. 3) item: *Interceptum*; (ad
L. X. 7. 4) L L = *Plenus lacrimarum*; (ad L. X. 9. 7)
2 7 2 1 7 = *Contemplatio publicae felicitatis*; (ad
L. X. 10. 11) 7 m / 2 9 = *Traditum magis quam
creditum refert*, cet. tum mutatis tantum casibus vel temporibus,
Curtii verba vel repetuntur, vel magis contrahuntur, ut (ad L.
VIII. 6. 22) V h = *Duos alteros*; (ad L. IX. 6. 17) C h
h = *Grates habeo*; (ad L. IX. 6. 19) ω 7 7 7
= *Obscura et ignobilis senectus*; (ad L. IX. 7. 19) L h =
Hasta ipsius; (ad L. IX. 7. 24) h h = *Amittere amove-
re*; (in fine L. IX) 7 7 = *Luxuria et crudelitas*;
(ad L. X. 2. 4) 7 = *Trajicere*.

§. 367. In fine denique Curtii singulorum librorum initia
notis Tironianis, quibus literae vulgares admiscentur, ita sunt
scripta:

L. III. Peloponneso, M. 9. U
 M. 5. Philotan, VIII. Dar. V. 2
 L. 0. Philotan, VIII. M. VIII. S. J. W

x / 6 / 2 / i. e. L. III. Inter haec Alexander ad condit-
 cendum ex Peloponneso militem quodam (ita notatum est pro no-
 mine Cleandri) cum pecunia misso Alexandri magni Macedo-
 nis (nisi vera notarum figura sit i. e. Lyciae Pamphy-
 liaeque). Liber IV explicet, incipit IV. Dar. Liber V. Quae in-
 terim... Liber VII. Philotan. Liber VIII Alexander. Liber IX.
 Alexander tam memorabilis. (Observe velim in nomine Alexan-
 dri literam A truncatam, pro ea, quae in ceteris ejusdem nomi-
 nis notis est, h). (Liber) X. Hisdem fere temporibus... Ex quo
 indice praeterea constat, in hoc etiam Bernensi libro manuscripto
 neque duos priores Curtii libros, neque finem quinti superesse.

§. 368. In eodem libro Curtium excipiunt alia ad illum mi-
 nime pertinentia, ut notitia provinciarum, cet. Extremi sunt
 versus quidam, exarati notis Tironianis, quas subjicio, forma ta-
 men multo majori, quam in libro ipso comparat:

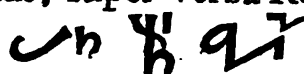

3h Sh or 7h — ... 4 5 6 7 8 — 9 10 11 12
13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 —
23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 / 33
— 34 35 36 37 38 39 40 41 42 — 43
44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55
56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72
73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

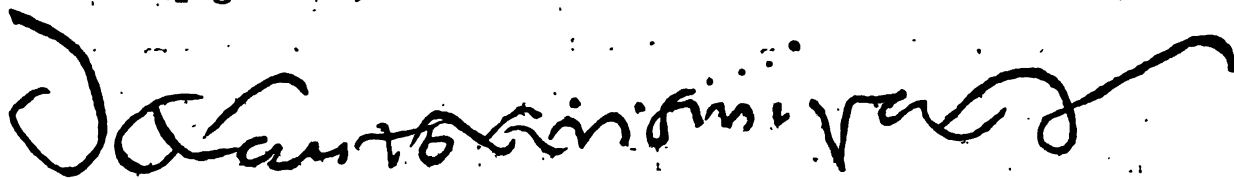
... Haec ita legas: (vers. 1) Nemo fideliter diligit quem fastidit nam et sedamitas querula est et superba felicitas. 2) Non ignores arbores magnas diu crescere tua hora exstirpari Stultus est qui fructus earum spectat 3) altitudinem non metit (sic) vide dum (sic) ad cacumen perosum contenderis eum ipsis ramis quos 4) comprehendere decipias. Nihil tam fir- mum est cui periculum non sit etiam ab in valido (sic) nihil 5) tam alte natura constituit quo virtus non possit erigi. Male humanis ingenis natura consilium querit 6) plerumque non futura sed trans acta (sic) perpendimus. Inter obsequia fortunae incauta (sic) mortalitas est. 7) Perpetuum malum regis (sic) adulatio quorum apes saepius adsentatio quam ho- stis exerbit. Hominem consequitur aliquando 8) numquam co- mitatur abusivitas. Regum ducumque clementia non in ipso- rum modo sed etiam in illis (sic) qui parent ingentis 9) sita est. Obsequia mitigant imperia ubi vero reverentia excessit

animis et summa in eis confundimus 10) vi opus est ut vim repellamus. Non est diuturna possessio in quam gladio inducimur. 11) Beneficii gratia sempiterna est. Insatiabilis avaritiae est adhuc implere velle quod jam circumfluit. 12) Saepe quod falso creditum est veri vicem obtinuit. De Alexandro dictum semper bello quam post 13) victoriam clarior. Eximiam gloriam saepius fortunae quam virtutis esse beneficium. Nihil 14) magis quam fama timenda perfidiae. Spernitur imperium sibi METUS acrius imperare 15) coepit. Omnia fama tradente majora sunt vero. Flumen quo latius fuisum 16) est eo placidius stagnat. Ubi paria sunt periculum ac praemium et secundis rebus amplior fructus 17) est et adversis solacium majus. Cito gloria OBSOLESCIT in sordidis hostibus 18) nec quicquam indignius est quam consumi. eam ubi non possit ostendi. Saepe minus 19) est constantiae in rubore quam in culpa. In tumultu tarda est festinatio. Nulla potentia 20) scelere quaesita est diuturna. Res secundae valent commutare naturam et raro quisquam erga 21) bonam suam satis cautus est. Militaris sine duce turba corpus est sine spiritu. Nullum 22) profundum mare nullum vastum fretum tantos ciet fluctus quantos motus multitudo habet. Nemo est 23) ei satis fidus quem metuit. Gratiae spem cito abrumperet prope rantium ad bellum civile 24) est. Cum pluribus corpus quam capit oneratur cetera membra deficiunt. Imperium quod

25) *sub uno stare potuisset dum a pluribus sustinetur ruit.*
Sordent prima quaeque 26) *cum majora sperantur.* (In versu octavo, qui in libro manuscripto est sextus, super verba *Regum ducumque clementia* positae sunt notae i. e. *Verba Alexandri respondentis.*) Habes nunc explicationem notarum, quarum meminit (§. 365) Gruterus, quasque interpretari nemo adhuc est aggressus. Neque verum viderunt, qui Bernae degunt, viri docti, quum ad Curtium hasce notas non pertinere putarent. Etenim qui hunc legerit, facile intelliget, Tironianis illis notis flores sive locos communes contineri, ad verbum fere ex Curtio excerptos et collectos,

§. 369. In Breviario Alarici, quo quidem libro praestantiorē vix esse ullum mihi persuadeo, praeter vulgares literas, Tironianas quoque in margine notas animadverti. Caveant tamen hujus scriptionis imperiti, ne ea, quae *curstois* etiam literis sibi adnotata sunt, cum notis Tironianis confundant. Quod quidem accidit viro ceterum doctissimo, qui hunc librum evolvens in extrema paginae cujusdam ora mihi haec ostendit:

Tironiana esse putans quae ex vulgaris scripturae genere sunt.
Sic enim ea legas: *Decau toetn om i rato*, i. e. *De cauto et*

rato. Namque literae *nomi* (nume) per puncta superimposita deletae sunt. Ex vulgaribus his literis adeo detortis et obscuris simul intelligitur, multo etiam difficilius esse explicare quae Tironianis notis eo tempore sunt notata; praesertim quum omnino barbarus sit sermo eorum, qui animadversiones suas ad marginem apposuerunt. Speciminis loco sint notae

2^a 2 9 2 4 4 12 2 ~

quae, nisi me omnia fallunt, sic explicandae sunt: *Collationes eorum qui convadarent* (convadarentur. v. Du Cang. v. Convardari) *vel adire noluerent* (nollent). Quo autem loco haec adscripta sint, notare neglexi. Praeterea in pluribus paginis notam *2* i. e. *Commemoravi*, in margine positam reperi. Haec quidem festinanter a me excerpta sunt, primum quum Herbipoli, deinde quum Monachii versarer, quo nunc translatus est ille liber. Nullus vero dubito, plures me explicaturum notas majoris forsitan momenti, si commodior ejus usus mihi aliquando concedatur.

§. 370. Hactenus de libris, qui notis Tironianis scripti vel ornati in bibliothecis servantur. Uberius nunc, ut erat propositum, explicabimus ustum, quem palaeographis adfert notarum cognitio, vel ad ea, quae vulgaribus literis scripta sunt, diligentius investiganda. Plures enim his immixti sunt characteres, quos non nisi ex notis explicare licet. Documento sunt quae circumferuntur collectiones siglarum ac notarum juris, in quibus indubia

Tironianae scriptiois vestigia reperiuntur. Ita explicandas esse censeo

ex notis Tironianis	notas vulgares
Ϸ (101)	D ² = <i>Duo</i> (Sert. Urs. 658. 665).
⚗ (46)	⚗ = <i>Lex</i> (Id. 798).
Ϸ (10)	Ϸ = <i>Dixit</i> (Gothofr. 1483. Fabretti 278).
Ϸ (2)	Ϸ = <i>Cum</i> (Nicolai de sigl. 66).
Ϸ (40)	Ϸ = <i>Contra</i> (Gothofr. 1481).
⚗ (1)	⚗ = <i>Inter</i> (Id. 1461. 1487).

Atque vocabulum * = *Xidus*, quod Petrus Diaconus (Gothofr. 1526) habet, fortasse pro *Sidus*, vel quidquid sit, ex X et syllaba Tironiana Ϸ = *id* compositum esse videtur. In aliis etiam compendiis Tironianae syllabae, literis vulgaribus adjectae, facili negotio discernuntur, ut / = *Am* (§. 262) in ϷϷ = *Quamquam* (Coleti notae et sigl. 435), NϷ, POϷ = *Nusquam, Postquam* (Sert. Urs. 880. 908); / = *At* (1) in P⚗T = *Platea* (Sert. Urs. 906); Ϸ = *Or* (§. 266) in Ϸ⚗ = *Honor* (Gothofr. 1486); — = *Es* (6) in Ϸ = *Dies* (Lupi epit. Severae 50). Nemo vero quisquam characterem Ϸ, qui est in lapide quodam, (Sert. Urs. 1087) explicare poterit *Cajae*, nisi Tironianae syllabae Ϸ = *Ca* (26) rationem habuerit.

§. 371. Ita etiam, quum inscriptiones antiquas diligentius investigaveris, in alia incidēs, quae speciem habent notarum Tironianarum, ut $\cup Z$ — *Videlicet* (Montfaucon. diar. Ital. 9), quod notae Tironianae Ψ (41) originem debere utique videtur. Trita in lapidum titulis vocabula *Centurio*, *Centuria* notantur signo 7, ut videre licet in hac inscriptione:

(*Legionis primae adjutricis centuria Lucii Flavii Pudentis*). Hujus quidem signi nulla similitudo esse videtur cum ejusdem vocabuli Tironiana nota Ω (75). Propius autem accedit, quae nondum ita deformata est figura $\mathcal{Z}$, idem vocabulum in lapidibus significans (Sertorius Ursat. 1021).

§. 372. Neque a Romanorum notis, quas vocant mensurales (Eisenschmid de ponder. 148), Tironianam quandam abesse speciem, docebit collatio notarum

Mensuralium et Tironianarum

$\mathcal{S}$
 $\mathcal{Q}$
 $\mathcal{C}$

$\mathcal{S}$ (147*) — *Sextarium* (rius).
 $\mathcal{Q}$ (147) — *Quartarius*.
 $\mathcal{C}$ (147) — *Cyathus*.

§. 373. Errores, in quos passim inducuntur, qui veteres characteres explicare student, saepe ab iis tantum animadverti possunt, qui Tironianae scripturae sunt periti. Ex Joannis Baptistae Porta de occultis literarum notis libro (I. 3.) Sertorius Ursatus (798) ad litteram L adnotat, *veteres, quum pueritiam denotare vellent, (Λ) lamda litera usos esse.* Neque Ursatus rem uberius explicat, neque quisquam erit unquam, qui siglae hujus rationem reddat, nisi cui nota Λ = *Pueritia* (56) in mentem venerit, quam, quum forte leviter adumbratam videret Porta, Lamda esse putavit.

§. 374. Tironianae scripturae cognitio praesidii aliquid praestat ad explicanda scribendi compendia medio aevo usitata, in quibus Tironianarum notarum reliquiae non raro comparent. Licet enim non omnia, quae a viris doctis (Gatterero elem. 80. §. 70. Græbero syst. I. 142. §. 29) proferuntur, huc pertineant, quippe qui vulgaria scribendi compendia vocabulorum *Autem, Deus, Omnibus, Etenim*, cum Tironianis confundant; minime tamen negaveris, multa alia, ut $\text{7} \text{2} \text{~} \text{3}$ = *Et, Us, Runt, Con*, tam in inscriptionibus (Inscr. ant. basil. S. Pauli p. XIX. n. 252), quam in libris, atque in chartis, quae medio aevo vulgaribus literis exaratae sunt, saepius reperiri. Alia in eisdem compendia similem saltem originem produnt, ut 2 = *Ejus* (Mab. 351. Tab. IV. f.), quod Tironianae notae 2 omnino respondet; + = *Enim* (ibid. et Walther lex. dipl. 442), quod a nota X Tiro-

niana non multum discrepat; + = *Est*, quod ex nota —• ortum esse videtur. Atque etiam Longobardicum et Saxonium $\mathfrak{h}$ = *Autem* (Nov. op. dipl. II. 388. III. 544), licet a Tironiana nota $\mathfrak{A}$ (5) longe recedat, non nisi ex hoc scribendi genere illustrari potest, quum prima illius compendii litera $\mathfrak{h}$ = A vere Tironiana sit; atque illud, si primus character ita explicetur, cum Romanorum scribendi compendio A7 = *Autem* (Putsch. 1665) plane congruat.

§. 375. Duo sunt potissimum, ad quae philologis diligenter cognita et perspecta literarum in antiquis scriptis forma proficere possit. Alterum, ut de aetate librorum quorundam manuscriptorum certius judicent. Etenim in quo libro notas Tironianas adhibitas viderint, eum post saeculum decimum non exaratum esse, persuasum sibi habere possunt (§. 55); nisi notae non simul cum ceteris in eo literis, sed insecutis demum temporibus scriptae et fictae fuerint (§. 356). Quod autem quidam dicunt (Gatterer dipl. pr. Tab. XII. 25), libros notis Tironianis scriptos saeculo nono antiquiores non exstare, id quidem de iis tantum accipiendum est, quos norant: siquidem notarum usus longe antiquior nobis est probatus (§. 40. 48). Alter, qui a philologis inde percipitur, fructus is est, quod variantium lectionum causas facilius perspicient. Qui enim scriptoris locum corruperunt librarii, vel auditu vel visu sunt decepti: illo, quum dictata male audirent; hoc, quum non caperent, quae ante oculos habebant. Quorum

neutrum si fieri potuisse videatur, erroris causa vix intelligitur; neque cur librarii culpam sustineant, neque quomodo auctores ipsi excusandi sint, ulla ratio excogitari poterit. Quae tamen ratio dilucide perspicitur, si notis Tironianis prima exempla scripta fuisse porimus. In Pandectis Florentinis e. c. (l. 16 ad S. C. Treb.) legitur *Susceptam*, pro *Suspectam*, quae notis Tironianis Σ = *Susceptam* (16*), Σ = *Suspectam* (45*) exarata vocabula facillime confunduntur. Ita quod ex vocabulis *Judex* et *Vindex* alterum pro altero interdum substituitur (Drackenborch ad Sil. Ital. V. 456), ex descriptionis Tironianae ratione, qua in nota Ψ literae I anteponitur V, atque VIX scribitur, pro IVdeX (34), optime intelligitur.

§. 376. Sed veniamus ad ea, quae orthographiam spectant. Quo autem clarius ostendamus, quem usum habeant notae ad melius cognoscendam veterum scribendi rationem, quaedam vocabula, praeeunte Cellario (in libro de orthographia), proponamus, eaque cum notis Tironianis conferamus.

ARVND0. Adspirationem improbat Schurzfleischius, licet in Plinii libro manuscripto reperiat *Harundo*. Atque haec ipsa est scriptio Tironiana $\mathcal{H}$ = H(a)R. (170). ASPORTO, quasi *Absporto*, excluso B auctore Prisciano. $\mathcal{A}$ = A(s)P(r)at = *Asportat* (11). ATILIA, gens Romana, uno F libri, lapides, et numi. $\mathcal{T}$ = A(t)L. = *Atilius* (185). ATQVE, conjunctio: olim etiam *Adque*. Tironiana nota $\mathcal{A}$ (2) utroque modo legi

potest. Namque $\int$, quod cum litera $\wedge$ = Q conjunctum est, tam *at*, quam *ad* significat (§. 300). ATTIVS diversus ab *Acio*. $\int$ = A(t)T. = *Attius* (185). AVLA veterum fuit pro *Olla*, non *Aulla*. Transpositis literis $\int^h$ = ALVa: (168). BOSPORVS, *Bosphorus*. Utraque scribendi ratio suos habet auctores. Alia est in nota $\int$ = BF. = *Bosforus* (178). BVCCINA, *Bucina*. Vulgatum est prius, Manutius tuetur posterius. $\int^h$ = B(u)C(i)a = *Bucina* (173). BYZANTIVM, alii *Bygancium*. $\int$ = B(u)Gum = *Bygancium* (138). CAEGILIUS cum AE. $\int$ = C(ae)L. = *Caecilius* (179. c). CAECINA per AE et simplex N. $\int$ = C(ae)N. = *Caecinius* (179). CAECVS per AE, non OE. $\int$ = C(ae)C. = *Caecus* (179); vel etiam $\int$ = CE. = *Cecus* (76). CAEPIO, cognomen Serviliae gentis, cum AE. $\int$ = C(ae)Po. = *Caepio* (186). CAESENSA ex libris ac veteri inscriptione docuit Manutius, contra Turnebum et Victorium multa disputans. $\int$ = C(ae)SN. = *Caesenius* (186). CAESETIVS cum AE. $\int$ = C(ae)S. = *Caesetius* (186). CALENDARIVM. Libri veteres et Pandectae habent *Kalendarium*. $\int$ = Kalendae (108). CALIDVS, pro *Caldus*. $\int$ = K(a)L(i)um = *Calidum* (113). CAMERA, *Camara*, Gr. *καμάραι* unde Verrius Flaccus (ap. Charist. 1) posterius praefert. Sed A transit saepe apud Latinos in E. $\int$ = CM(e)a = *Camera* (163). CEPE, an *Caepe* scribendum sit, dubitat Noltenius. Si vero *Caepio*, cognomen, inde factum

est, quod omnes concedunt, nullus dubitationi locus relinqui videtur. Licet autem *Caepio* cum diphthongo in notis Tironianis sit; $\mathcal{L}$ = C(e)P = *Cepe* (14) tamen cum *e* simplici in iisdem esse opinor. CIRCUIRE, melius *Circumire*. $\mathcal{C}$ = C(ircum)-it (21). CIVS, non *tius*, scriberem, inquit Manutius, in derivatis, aut a supinis, aut a nominibus. Equidem in notis Tironianis id constanter factum esse animadverti, ut $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}$ $\mathcal{C}$ = *Editicius*, *Dediticius* (20), *Emticius* (44), *Patricius* (55), *Novicius* (57), *Tribunicus* (61), *Contemticius* (72?), *Devoticius* (79), *Adventicium* (148), cet. CLYPEVM et *Clupeum*, utrumque veteris Latii fuit: $\mathcal{C}$ = C(u)P-lum = *Clupeum* (126). COELIVS, gentis Romanae nomen, per OE in plerisque monumentis. $\mathcal{C}$ = C(o)L. = *Coelius* (186). COEPI, *coepisse*, *coeptus*, per OE in oratione Claudii. In Ancyrano autem marmore per AE. $\mathcal{C}$ = C(o)Pit = *Coepit* (145). COLLEGA, non *Conlega*, ait Manutius, *Conlega* tamen a priscis saepe usurpatur. $\mathcal{C}$ = C(on)L = *Conlega* (59). CONCIO, sive *Contio*. Illud usu receptum est. Hoc rectius, quia a *conitio* est, ut *lectio* a *legitio* (Scheller praec. stili I. 56); atque auctoritate etiam librorum scriptorum et lapidum defenditur. $\mathcal{C}$ = C(on)tio (75). CONDITIO, an *Conditio*, scribendum sit, inter se dissentiunt viri docti. $\mathcal{C}$ = C(ond)Co = *Conditio* (72). CONIVX, *Coniunx*, *Coiux*; *Coiunx*; *Coius*, *Coniugs*, sex modis in scribendo variatur apud veteres. Septi-

mum habes in nota $\mathfrak{Z}_u$ = C(oni)XG = *Conjugx* (92). CON-
NITOR, alii *Conitor*. $\mathfrak{Z}_z$ = C(oni)Nitur = *Connititur* (122).
CONTIMAX quidam scribere voluerunt, sed rectius sequimur
consuetudinem, quae *Contumax* postulat. $\mathfrak{Z}_u$ = C(on)X(u)M
= *Contumax* (136*). CONVICIVM, an *Convitium*, scriben-
dum sit, dubitant. $\mathfrak{Z}_c$ = C(onv)C(i)um = *Convicium* (55).
COQVVS. Eutyches, grammaticus, *Cocus* scripsit. $\mathfrak{C}$ = C(o)-
Git (167), pro *Coquit*. CORONA, sine adspiratione libri ve-
teres. $\mathfrak{C}^b$ = CO(r)a = *Corona* (170.c) DECIMVS praeno-
men, *Decius*, nomen gentile: quod parum intelligunt, quibus
Decius Brutus frequenter in ore est. $\mathfrak{D}^w$ = DE(n)us = *Decimus*,
 $\mathfrak{D}^c$ = DEC. = *Decius* (187). DEFINITIO rectius quam *Def-*
initio. $\mathfrak{D}^o$ = DE(f)tio = *Definitio* (57*). DEFLVERE ad
antiquam rationem propius accedit, quam *diffluere*. $\mathfrak{D}^x$ =
DE(f)it = *Defluit* (120). DISSENSIO, non *Dissentio*. Quin
etiam $\mathfrak{D}^s$ = D(i)Sit = *Dissensit* (54) in tertia persona prae-
sentis temporis (§. 378). DOMINVS et DOMNVS. Illud nota-
tur $\mathfrak{D}^z$ = D(i)N. hoc $\mathfrak{D}^m$ = DOMus (78). Multum enim in-
terest inter utrumque vocabulum apud scriptores medi aevi, qui
illud non nisi Deo tribuunt, hoc hominibus; unde tritum vetu-
state proverbium:

Coelestem Dominum, mortalem dicito Domnum.

Similique distinctione usi sunt Graeci, episcopos suos appellantes

κυρῆς, non κυρίως (F. C. Moser de titulo Domini p. 14. Du Cange v. *Domnus*). Licet apertum etiam sit id discrimen in scriptione Tironiana, in qua *Deus* semper illa nota (Carp. p. 2. v. 1. 2. 12. 15. 21. 22. 26. 30. p. 4. v. 5. p. 20. v. 5. p. 26. v. 6. 21. p. 28. v. 67. p. 32. v. 1. p. 34. v. 22. p. 36. v. 2. p. 38. v. 20. p. 40. v. 7. 14. p. 43. v. 6) *rex* vero hac (p. 20. v. 15. p. 22. v. 9. 27. 32. p. 24. v. 13. p. 26. v. 4. p. 28. v. 23. p. 30. v. 15. p. 32. v. 15. p. 34. v. 29. p. 46. v. 31) appellatur: male tamen posteriorem notam vocabulo *Dominus* interpretatus est Carpentier, a quo Benedictini in eundem errorem (Nov. op. III, Tab. 62. II. v. 7) sunt inducti. ELEPHAS ἐλέφας, non *Elephans*. Cave igitur in nota = *El*PH. = *Elephas* (174) ne confundas literas PH (§. 127) cum syllaba = *ans* (25). EREMVS ἐρημος, non *Heremus*. = *ERa* = *Eremita* (91). ETRVSCVS, sine adspiratione, in lapidibus. = *ET*. = *Etruscus* (137). EXTENTVS ex auctoritate veterum librorum, non *Extensus*. = *ETtus* = *Extentus* (19). FABRICIVS per C, non *Fabritius* per T, antiqua marmora. = *F(a)BC(i)* = *Fabricius* (187). FAEX num sit scribendum, an *Fex*, de eo disputant grammatici. Tironiana quidem nota = *F(e)X*. (165. c) posteriorem rationem comprobare videtur. Ita enim discernunt tachygraphi *Fex* a = *F(a)X*. (165). FETVS, sine diphthongo, Varrone auctore. = *F(e)Ttus*, pro *Fetus* (150). FOEDVS, σπονδή, alii per OE, alii per E simplex scribendum esse contendunt.

 = F(o)Dus = *Foedus* (71). FRENVM, sine diphthongo, ex auctoritate veterum. = F(e)Rum = *Frenum* (152). FVFICIVS, FVFIDIVS, uno F libri et lapides. = FTU. = *Fufitius*, = FDU. = *Fufidius* (187). EVRIVS, *Fusius*. Alii *Fuiius* malunt. = *Furius* (187). enim est *Furit* (59). GAETVLI, *Gaetulia*, ita ex Graeca consuetudine Dausquius. Alii E simplici scribunt. = GA(e)T. = *Gaetulus* (143). GAIVS, praenomen, ita per G olim scribebatur. = G(a). = *Gajus* (137). GRACCHVS, Γράκχος, et sine adspiratione GRACCVS. = GH. = *Gracchus* (§. 311. c). HADRIANVS, non *Adrianus*, numi et lapides. = H(a)R. = *Hadrianus* (64*). HANNIBAL, cum adspiratione, lapis quidam Florentinus et libri antiquissimi Latini. HBL. (157). HARIOLVS, = HSL. (92. c.). HAVD. Alii malunt *Haut*. = H(at) = *Haut* (116). HAVE. Rectius scribitur *Ave*. = *Ave* (105. c.). HECATE, cum adspiratione, Graeca consuetudo et lapides. = H(e)Cte (155). HEDERA, cum adspiratione, melius quam *Edera*. = HDRa (170). HIBRIDVS, per I Latinum, non per Y. = H(i)Ba = *Hibridia* (150). HIEMS, non *Hyems*. = H(is) = *Hiems* (115). HIEROSOLYMA, melius quam *Jerusalem*. = HSLMa = *Hierosolyma* (192). HIRTIVS, non *Hircius*, Graeca consuetudo et lapides, contra eorum etymologiam, qui hoc nomen ducunt ab *Hirco*. = H(i)TR. (188). HISTRIA rectius scribi dicit

Cellarius, *Istria* Dausquius. $\mathcal{I}$ — I(s)T. (139). HOLVS et *Holera*, cum adspiratione. $\mathcal{H}$ — HL. — *Holus* (168). HORDEVM. Rei rusticae scriptores Varro et Columella *Ordeum*. $\mathcal{O}$ — ORum — *Ordeum* (111). HVLCVS, $\xi\lambda\kappa\omicron\varsigma$, cum spiritu aspero, multi libri olim excusi. $\mathcal{U}$ — UG — *Ulgus* (180). IDVS, rectius quam *Eidus*, quod archaismum redolet. $\mathcal{I}$ — ID — *Idus* (104). ILLIC, non *Illhic*, libri veteres et lapides. Tironiana tamen nota $\mathcal{I}$ — IL(h)C (14) adspirationem habere videtur. IMBER, sine adspiratione, nec *Ymber*. $\mathcal{I}$ — I(r)BR. (112). INCHOARE. Priscos scripsisse *Incho*, testis est Servius. $\mathcal{I}$ — ICOat — *Incohat* (123). IVBILARE, non *Jobilare*, ut placet Scaligero. $\mathcal{I}$ — I(u)BLum — *Jubilum* (152). KALENDAE, per K, lapides veteres. $\mathcal{K}$ — *Kalendae* (103). KARVS, numi et inscriptiones. $\mathcal{K}$ — K(a)Rus (94). LAELIVS, nomen gentis Romanae, per diphthongum lapides Capitolini et alii. $\mathcal{L}$ — LLA. — *Laelius* (188. c). LAEVA, i. e. *sinistra*, diphthongo, Festo jubente. $\mathcal{L}$ — L(ae)Va (146). LAMSA CVS, *Lampsacus*, *Lampsacum*, libri antiqui. Tironiana nota $\mathcal{L}$ — L(a)Bum — *Lampsacum* (144). LATERNA, non *Lanterna*, ut quibusdam placet antiquitatem nimis consecretantibus. $\mathcal{L}$ — L(an)Ta — *Lanterna* (§. 299). MAGALIA et *Mapalia* scribere licet. Utrumque reperitur in notis $\mathcal{M}$ — MLGa — *Magalia*, $\mathcal{M}$ — MLPa — *Mapalia* (162). MALO, non

Mallo. Est enim quasi *Magis volo*. $\mathfrak{M}$ = M(a)L = *Malo* (34. c). MANIBIAE. Rectius *Manubiae*. $\mathfrak{M}$ = M(u)B = *Manubiae* (111. c). MANILIVS, gens Romana, lapides Capitolini. $\mathfrak{M}$ = M(a)Lis = *Manilis* (188). MARCIVS, nomen Romanum per C in lapidibus et numis. $\mathfrak{M}$ = MC(i). = *Marcus* (188). MASINISSA et *Masanissa*, utrumque libri emendati. Manutius, ex Graeca consuetudine ab antiquis *Massanisa* scriptum esse, dicit. $\mathfrak{M}$ ^h = M(ai)Sa (189). MEDIOLANIVM, non *Mediolanum*, ex inscriptionibus antiquis scribunt. Sed refragantur libri manuscripti, e. g. Livius. $\mathfrak{M}$ = M(e)DLum = *Mediolanum* (137). MENIANA, ab eorum inventore *Menio*. Falso scribitur *Maeniana* et *Moeniana*. $\mathfrak{M}$ ^h = M(o)ai = *Moeniana* (202). MESSANA et *Messena* in libris et numis legitur. $\mathfrak{M}$ = M(e)S(e)N = *Messena* (188). MILLE a quibusdam per unum L scribitur. $\mathfrak{M}$ = M(i)Le (101). MINVCIVS, per C. $\mathfrak{M}$ = MC(i). = *Minucius* (189). MISTVS et *Mixtus*. Prius analogiae propius est, posterius usui. In *Misceo* enim, unde ducuntur, nullum X. Attamen in nota $\mathfrak{M}$ *M(isx)et* = *Miscet* (106) X esse videtur (§. 285). MOESIA, Graecis *Moesia*. $\mathfrak{M}$ = M(o)Sa = *Moesia* (140). Neque vero repugnabo, si legeris M(v)Sa = *Mysia* (§. 140). MONVMENTVM, *Monimentum*, *Munimentum*, promiscue reperiuntur in inscriptionibus. Singula discernunt tachygraphi (§. 380). MOSES et *Moses*, utrum sit genuinum disputat Morinus. $\mathfrak{M}$.

← M(v)S. ← *Moyses* (193). MVCIVS, non *Mutius*, lapides et numi. ⚡. ← M(u)C(i). (188). NAEVIVS per AE libri et lapides. In quibusdam est *Nevius*. Haec ad Cellarium Harle-
sius; cui in mentem non venisse miror illud Martialis:

Naevia sex cyathis, septem Justina bibatur.

⚡. ← N(ae)U. ← *Naeuius* (189). NATVS et *Gnatus*. Utrum-
que in notis ⚡. ← N(t). ← *Natus*, ⚡. ← G(t). ← *Gnatus* (79).
NEFAS, male in quibusdam libris per PH expressum est. F
enim habent lapides. ⚡. ← NF ← *Nefas* (74 et §. 109). NE-
GLEGERE. Sic scribitur in optimis libris, non *Negligere*. ⚡.
N(e)Lit ← *Neglegit* (42). NENIA utrum E simplici, an AE
scribendum sit, magna inter viros doctos est dissensio. ⚡. ←
N(e)Na ← *Nenia* (167). NISVS et *Nixus*. Haec vocabula a
Grammaticis discernuntur; item a tachygraphis. ⚡. ← N(i)Sus,
⚡. ← N(i)S(x)us (122). NVMQVAM rectius, quam *Nun-*
quam. ⚡. ← N(um)quam (15). OGIMVM, ὄκιμον, non
Ozymum. ⚡. ← OGum ← *Ogimum* (168). OCYVS, melius
Ocius. ⚡. ← CO(i) ← *Ocius* (123). ODEVVM, ὠδειον, rectius
quam *Oodium*, *Odueum* et *Odoeum*. ⚡. ← OD(i)um (172*).
ONVS, sine adspiratione libri veteres, quamquam nonnulli *Ho-*
nus cum H (Gellius L. II. c. 3). ⚡. ← ON(us) (151). ORCVS,
non *Horcus*. ⚡. ← OR. ← *Orcus* (97). ORICHALCVM, ὀρεί-
χαλκον. ⚡. ← A(ur)C(l)um ← *Aurichalcum* (126). OSTI-
VM sine adspiratione. ⚡. ← SO(Tum) ← *Ostium* (91. 162).

PAENE adverbium, i. e. *fere*, per AE libri veteres et lapides. = P(a)E = *Paene* (36). PAENITET per AE mavult Manutius ex auctoritate veterum; *Poenitet* per OE Pierius ex etymologia. = P(a)et = *Paenitet* (36). PAENVRIA, rectius *Penuria*. = P(e)NV = *Penuria* (67). PALPEBRAE, non *Balpebrae*. = PB(l)e = *Palpebrae* (128). PAPIRIVS, Romanae gentis nomen, per I, non Y. = P(a)P(i). (189). PATRICIVS, cum C. = P(at)Cus (55). PECVNIA, per C, non per Q, quoniam a pecore dicta est. = P(u)Ca = *Pecunia* (67). PEIERARE, alii *perjerare*. = P(er)Vat = *Perjurat* (50). PENITVS, non *Paenitus*. = P(e)Ntus (33*). PERSES. = PSI(s) = *Persis* (160). PHILIPPVS Graeci et Latini. At Latio antiquo neglecta adspiratio in numis et marmoribus. = P(i)PLus = *Pilippus* (189, c). PLAUSTRVM, antique *Plostrum*. Utrumque est in notis Tironianis, = P(al)Rum = *Plaustrum*, = P(ol)Rum = *Plostrum* (181, 172). PUBLICOLA per O, *Publicola* per U: hoc defendit Vorstius; alii ex numis et lapidibus malunt *Poplicola*. = P(u)C(l)a = *Publicola* (61). PREHENDO improbat Manutius, auctore Vellio Longo, qui, *Prendo dicimus*, inquit, *non Prehendo*. = PRit (49). PROCONSVL. Quidam malunt *Proconsule*, ut interdum scripserant Latini. = PC(l)e = *Pro consule* (60). PROELIVM, per OE, lapides Capitolini. = P(ro)Lum = *Proelium* (75*). PROGNE, *Procne*. Posteriorem scriptionem

ex libris et lapidibus probat Pierius. $\mathcal{P}^z$ — P(ro)Cne (190).
 QVOTIES, *Quotiens*. Utrumque suos habet defensores. $\mathcal{Q}$
 — Q(ot)S. — *Quoties* (16). Si enim terminatio $\mathcal{S}$ — *ens* ines-
 set, linea mediā ascendens produceretur. RENVVS fluvius. In
 numis et lapidibus *Rhenus* cum adspiratione, quod improbat Sca-
 liger. $\mathcal{R}$ — R(e)Nim (185). RHODANVS (Cellar. 115). $\mathcal{H}$
 — HDN. — *Hrodanus* (183), *Ῥοδανός*. ROBIGO, et *Rubigo*.
 $\mathcal{R}^i$ — R(u)G. — *Rubigo* (169). RVTILIVS, non *Rutilus*,
 gens Romana. $\mathcal{R}^b$ — R(u)Tius — *Rutilius* (190*). SAECV-
 LVM, per diphthongum, numi et lapides. $\mathcal{S}^a$ — S(ae)Lum —
Saeculum (134). SAEPIO, *saepire*, per diphthongum moni-
 menta veterum plurima. $\mathcal{S}^p$ — S(ae)Pit (33). SALLVSTIVS,
 per LL geminum, lapides plurimi. $\mathcal{S}^b$ — SLALius (190. c).
 SALTEM; Priscianus *Saltim*. $\mathcal{S}^l$ — S(l)Tim (92). SANE
 apud Gruterum (102) notatum reperies $\mathcal{S}^e$ — S(e)Ne. Sed de-
 est in libro Cassellano, meliusque apud Carpentierum (VIII) no-
 tatur $\mathcal{S}^a$ — SAe. SEPVLCRVM melius quam *Sepulchrum*.
 $\mathcal{S}^c$ — S(rp)Cum (96). SILANVS, non *Syllanus*, cognomen
 Juniorum, libri, lapides, et numi. $\mathcal{S}^l$ — S(i)L(l)N. — *Silla-
 nus* (171). SOLEMNE, in lapidibus et libris scriptis. $\mathcal{S}^m$ —
 S(o)M(l)is — *Solemnis* (146). SPANVS, pro *Hispanus*, apud
 veteres geographos. $\mathcal{S}^h$ — H(is). — *Hispanus* (139). STI-
 LVS. Plures per Y scribunt. $\mathcal{S}^l$ — S(i)Lum — *Stilum*, pro
Stilus (124). SVCVS, *Succus*. $\mathcal{S}^u$ — S(u)C(i)us (183. c).

Unde sit *i*, quod literae C annectitur, haud scio. Vera fortasse scriptio olim fuit pro , ut esset *Sugus*. SVLLA scribere malunt viri docti, quam *Sylla*. = S(v)L(l)a (190.c). SVLPHVR et *Sulfur*. In antiquissimis libris est *Sulpur*. = SV(l)P(i). = *Sulpur* (160). SVLPICIVS, per C, libri optinae notae, lapides, aliaque veterum monumenta. = S(l)P(i)Cius (190*). SVS. Pro eo Tironiana nota habet S(i)I(s) in nominandi casu (167). TAEDET per diphthongum, lapis Beneventanus, et libri veteres. = TAet = *Taedet* (77); si vera est hujus notae figura, quae fortasse = TDet fuit. TERCENTVM, non *Trecentum*. = T(er)Cti = *Tercenti* (101). TINGO, et *Tinguo*. Illud rectius. = TGit = *Tingit* (82). TIRO, non *Tyro*, libri et lapides. = T(i)R. = *Tiro* (125). TONGERI; apud quosdam historicos haud emendato scriptionis genere *Tangri*. = TVG. = *Tunger* (142). TONITRVM, = TORum (118.c). Non est igitur, cur Schellerus dubitet, utrum casus nominandi sit *Fonitru*, an *Tonitrum*, illudque praeferat. TORVS, sine adspiratione, libri antiquissimi. = T(o)R. (158). TVSCIA, non *Thuscia*, libri et lapides. = T(us)G. = *Tusgia* (139). TVSCVLANVS, similiter sine H libri ac lapides. = T(us)Gus = *Tusgularius* (139.c). VBER, non *Huber*. = UBR (129). VERGENIA, an *Virginea*, sit scribendum, incertum videtur. In lapide antiquo legitur *Verginio*. = F(e)G. = *Fergineus* (72).

VERSUS, non *Vorsus*. F = F(e)S. = *Fersus*, r = F(r) = *Fertit* (46), pro *Versus*, *Vertit*. VINDEMIA, non *Vindimia*. V = UIDE = *Vindemia* (170). VIRGILIVS, et *Vergilius*. F = F(e)GL. = *Fergilius* (72). VITIVM rectius, quam *Vicium*. Utrumque habent tachygraphi in notis V = UIum (70), V = UIC(i)um (111); sed illa *Vitium* denotant, hac *Viciam*, quod est genus leguminis. VITVPERO et *Vitipero* recte scribi putat Colerus. V = UI(n)Pat = *Vituperat* (70). ULYSSES et *Ulyxes*. Posterior scriptio in libris antiquis gemmaque Etruscorum (Gorii mus. Etrusc. Tab. 198) reperitur. U = UXes = *Ulyxes* (191). UNGO et *Unguo*. Illud grammatici veteres praeferunt. U = U(n)Git (130). URGEO et *Urgueo*. Velius Longus adnotat, alterum U huic verbo vitiose inseri. U = U(r)Get (105). UTERVS et *Uterum*, casu nominandi antique. V = V(t)um = *Uterum* (128). VULCANVS et *Volcanus*. V = UVLanus = *Vulcanus* (150). ZMARAGDVS et *Smaragdus*. Hoc usitatus. Illud rectius putant eruditi ex auctoritate inscriptionum veterum. Z = ZG. *Zmaragdus* (161). ZMYRNAEI, per Z, lapides et libri complures. Z = ZMe = *Zmyrnae* (138).

§. 377. Hactenus de orthographia. Reliquum est, ut ostendamus, notarum cognitionem plurimum etiam expedire philologis ad investigandam verborum originem, certe eam, quam in mente habuerunt notarum auctores. Quod quum duobus modis

demonstrari possit, et ex literis, quae in notis vere insunt, et ex similitudine notarum derivatarum cum iis, a quibus ducuntur (§. 380); ab illa etymologiae ratione explicanda exordiamur.

§. 378. Sunt interdum vocabulorum flexiones insolitae, quarum causas grammatici quidem excogitarunt varias; aliae vero adhuc ignotae non nisi notarum ope inveniri possunt. Exemplo sit verbum *Pello*; cuius praeteritum tempus quare sit *Pepulit*, ex notis Tironianis apparere videtur. Etenim praesens olim fuisse *Pepello*, tres hujus verbi notae docent, praesentis, praeteriti, et participii passivi, quarum quaevis duo habet P. — P(e)P(l)it — *Pepellit*, P(u)P(l)it — *Pepulit*, P(u)P(l)us — *Pepulsus* (83). Hinc a recta via nonnumquam aberrare videmus philologos, qui in investiganda verborum etymologia formam tantum spectant, quae nunc est. Equidem haud scio, an obsoletum *Peppello* fortasse sit ab Ἐπελάωνω, sive Ἐπελάω, unde anteposito P primum *Pepelao* factum, deinde *Pepello*, denique *Pello*. Porro cur verbi *Cado* praeteritum sit *Cecidi*, compositaque etiam habeant I pro A, ex nota patet — C(i)it — *Cidit* (18.c), ex quo primum *Caidit* (Gellius L. IV. c.3), deinde *Cadit* factum est. Repetendum igitur hoc verbum a Graeco κείω — *Jacere cupio*. Ita etiam ex nota — T(i)N — *Tenet* (10) perspicuum est, cur verba composita *Attinet*, *Continet*, cet. hodie habeant I. Olim enim scribebant *Tinet* a τείνω. Idem I pro E habent composita cum verbo *Regit*, ut *Dirigit*, cujus causa

aeque cognoscitur ex nota $\mathcal{R}$ = R(i)it = Rigit; pro Regit (84). Cur denique verba *Sentit*, *Scalpit*, *Sculpit*, *Vrit*, habeant praeterita *Sensit*, *Scalpsit*, *Sculpsit*, *Vssit*, notae docent $\mathcal{S}$ $\mathcal{F}$ $\mathcal{V}$ $\mathcal{V}$ = SSit (34), SL(p)Sit, SCL(p)Sit (180), V(s)it (165), quibus et praesentia tempora notantur *Sensit*, *Scalpsit*, *Sculpsit*, *Vsit*. Eadem nominibus lux adfulget ex notis Tironianis. Cur enim *Sospes*, *Antistes*, in secundo casu flectantur *SospItis*, *AntistItis*, notae declarant $\mathcal{S}$ $\mathcal{V}$ $\mathcal{I}$ = SOPis = *Sospis* (110), ANStis = *Antistis* (92.c), nominandi casum ita exprimentes. In vocabulo *Decimus* unde sit I, patet ex nota $\mathcal{D}$ = DECim (101), pro *Decem*.

§. 379. Sed quo magis etiam eluceat, qui usus notarum sit in vocabulorum etymis investigandis, vocabula quaedam, secundum literarum seriem disposita subjicimus:

ABS. Festus, *Abs*, inquit, *praepositio a Graeco ducitur ἀψ*. Cui Dacerius addit: *Certe hic frustra est sive Festus sive Paullus, qui sine ullo exemplo ABS Latinum a Graeco ἀψ dixit proficisci, eo tantum inductus, quod ambo eodem modo desinerent*. Sed notae $\mathcal{A}$ (24) compositione ex $\mathcal{A}$ = ab, et $\mathcal{P}$ = ps, Festi sententia confirmatur. AEDILIS, *Aedilicius*, cet. notis notantur Tironianis $\mathcal{L}$ $\mathcal{L}$ (60), quibus continentur literae A(di)Lis, A(di)C(l); sive quod tachygraphi cum Festo (Gothofr. 246) aliisque ab *Adeundo* haec vocabula duxerunt, sive

quod singularem illam orthographiam sectati sunt, qua etiam ADICVLA scribebatur, pro *Aedicula* (Muratori thes. inscr. 1410. 12), atque ADES, pro *Aedes*, ut in ea, quam (ex Act. Palat. I. 201) hic proferimus, inscriptione;

Neque est, quod errori haec attribuas cum Lamejo (ibid. 203), siquidem Varroni (Gothofr. 26. §. 33) ab *Aditu*, Nunnesio ab ἄδος vocabulum *Aedes* descendere videtur, potuitque fieri, ut eandem quoque etymologiam amplecterentur, qui illa scripserunt. AGNOSCIT, *Adgnoscit*. De utraque scribendi ratione multa disputavit Cellarius (87. 168). Latuerunt autem viro docto, quae Branchu (observ. ad jus Rom. C. x. p. 99) de hisce verbis docet: *Aliud*, inquit, *notat* Agnosco, *aliud* Adgnosco, *quod paucis cognitum esse puto; quum plerique etiam pro Adgnosco scribant* Agnosco.

*Agnosco enim pro Ignorare accipitur in l. 6 pr. de act. emt. ubi ait Jure consultus: Tenetur ex emto venditor, etiamsi agnoverit minorem fundi modum esse. Sic exhibet codex Florentinus, et quidem hic Agnoverit, quum aliter in eo semper scribatur Adgnosco: unde apparet, minime hic esse scripturae vitium pro Ignoraverit, ut plerisque videtur, ipsique Cujacio. — Quidni enim Agnosco diversum ab Adgnosco recipiamus, tanquam compositum ex particula A, negandi vim habente? Haec ille. Atque in nota quoque Tironiana $\text{A}(\text{dn})\text{Git}$ (78. c) est *Adgnoscit*, non *Agnoscit*, et $\text{A}(\text{d})\text{G}$. = *Adgnatus* (79. c) non *Agnatus*. AIT. Mira est hujus verbi orthographia Tironiana. Notatur enim $\text{A}(\text{d})\text{it}$ (81); ut fortasse spectet ad Graecum $\alpha\delta\omega$, *Cano*. Quodsi praeter morem nota *I* hic habeat significationem nudae literae *A*; simpliciter legitur *Ait*. ALCE, sive *Alces*, $\text{A}(\text{X})\text{L}(\text{e})\text{s}$ (175. c) = *Alxes*, ut sit ab $\alpha\lambda\zeta$. ALVCINATVR, sine adspiratione, $\text{A}(\text{u})\text{L}(\text{a})\text{t}(\text{u})\text{r}$ = *Alucinatur* (97), ex etymologia, quam Cloatius Verus (Gell. xvi. 12) proposuit, ut sit ab $\alpha\lambda\acute{\upsilon}\epsilon\iota\nu$. ANNVS. Alii ab *Annulo*, alii ab *Am*, i. e. *Circum*, ducunt; alii aliam proferunt etymologiam. Festo et Caninio est ab $\epsilon\nu\nu\omicron\varsigma$, iisque adstipulantur tachygraphi, notantes $\text{E}(\text{n})$ = *Ennus*, pro *Annus* (102), quam rationem etiam confirmare videtur litera *E* in derivatis *Perennis*, *Solennis*, *Biennium*, *Triennium*, cet. ANTEMNA, instrumentum nauticum, quod aliis *Antenna* ab *An* et *Tenendo*, aliis quasi *Ante**

annem. _h = ANt(a)a = *Antanna* (177.c). ARENA, ab *Ariditate*; non *Harena*, ab *Haerendo*. h̄ = AR. (183). ASINVS. Nota Tironiana est _w = ANSinus (181.c), quae ad ὄνος propius accedit. AVCEPS ab h̄. = *Avis* (171.c) et _C = *Capax* (17) duxerunt tachygraphi, notantes h̄† = AVXP = *Aucupex* (151). BALAT a BAE, sive BEE, quod sonare ovium vox videtur, factum esse, nota _Z = B(e)Lat (154) confirmat. Quam perverse posterioribus temporibus tachygraphi notas composuerint, documento sunt vocabula, quae medio aevo Latinam linguam inquinaverunt, in quibus est verbum *Ballat*, quod notatum videmus _Z (151). Haec enim nota proprie legenda est *Belat*. Atque in antiqua illa verbi *Balat* nota haud sine causa esse E, pro primo A, diximus. Quam qui ex toto non intelligerent, et literas BALAT continere sibi persuaderent, modica terminationis / = *at* a loco motione verbum *Ballat* bene effinxisse putarunt. BARATHRVM, quod secundum Festi (Gothofr. 158) opinionem ducendum est a βαθρῦς, notatur _Z = BORum = *Borathrum* (97), quae fortasse nota a ridicula Isidori (xiv. 9) etymologia, qui *Barathrum* quasi *voraginem atram* esse dicit, originem traxit. CAELEBS notatur _C = C(ae)P(s). = *Caeleps*, fortasse ex Graecis καίω, *Amo*, et λείπω. Quae enim in Gruteriana collectione addita est nota _C = C(ae)Bes = *Caelibes* (112), ea posteriori demum aevo composita et inserta

esse videtur, quum et orthographia mutata sit, et in libro Casselano altera haec nota non reperiatur. CALIGA. Nota $\text{h}\mathcal{C}\mathcal{A}$ complectitur literas C(o)Ga (161), unde, a *colligando* tachygraphos duxisse hoc vocabulum, haud absurde conjeceris. CANVS, CANITIES, CANESCIT, alii ducunt a $\kappa\acute{\alpha}\omega$, alii a $\kappa\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$, alii a *Candidus*. Tachygraphis, qui $\mathcal{C}\mathcal{N}$, $\mathcal{C}\mathcal{N}\mathcal{E}$ = C(e)N, C(e)Nes, C(e)Cit = *Cenus*, *Cenities*, *Cenescit* (128) scribunt, est a $\kappa\epsilon\nu\delta\varsigma$, $\kappa\epsilon\nu\acute{\omicron}\omega$, $\kappa\epsilon\nu\acute{\omicron}\sigma\theta\alpha\iota$. CAVPO = $\mathcal{C}\mathcal{P}$ = C(on)P. (156), unde suspicor esse a *Computatio*. Priscos enim *Copo* dixisse testis est Festus, qui *Copona taberna* scribit. CENSET. $\mathcal{C}$ = C(on)et (61), i. e. *Conset*: quo confirmari videtur Martinii (in lex. philol.) opinio, qui *In glossario*, inquit, *Censeo exponitur συμβαλεύω*, i. e. *Consulo*. *Consus est deus consiliorum a consulendo*. Sic etiam *Censeo* possit esse a *Consulo*, quasi *Conseo*. CIVIS. Hujus vocabuli Tironiana nota est $\mathcal{C}$ (41), i. e. C(on). $\mathcal{C}$ enim aversum significat *Con* (§. 100.264). Neque istius notae rationem intelliges, nisi posueris, olim *Coivis* pro *Civis* esse scriptum, ut sit a *Coeo*. COENA, $\mathcal{C}\mathcal{E}$ = C(on)E. (166), rectius, quam *Caena*; est enim a Graeco $\kappa\omicron\iota\nu\eta$. CONATVR. Ineptas profecto conjecturas de hujus verbi origine apud philologos invenies. Quodsi, ut nota $\mathcal{C}$ = C(i) = *Cinatur*, pro *Conatur*, docet, olim I habuit pro O, facillime ex Graeco $\kappa\iota\nu\acute{\epsilon}\omega$ ducitur, quocum optime convenit nostrum *Kühn*. CONTVMELIA. Haud scio, quid in mentem venerit tachygraphis,

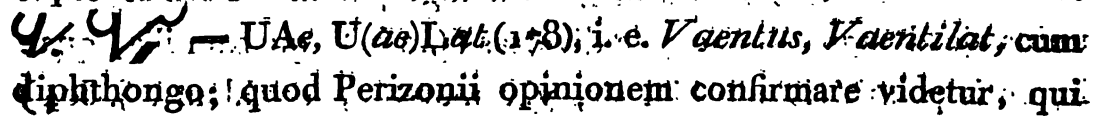
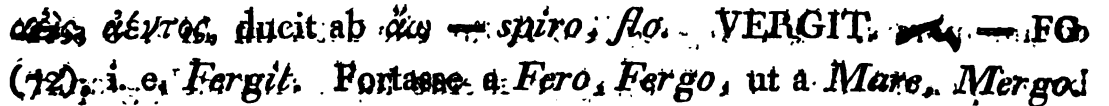
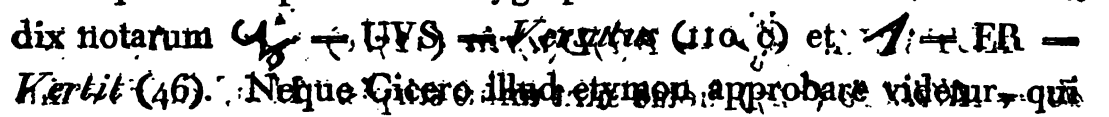
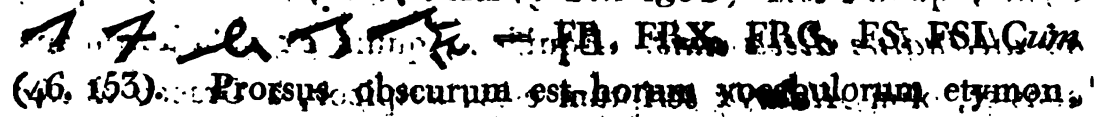
qui $\mathcal{C}$ = C(on)AL. *Contumalia* (72) scripserunt, nisi hoc vocabulum absurde duxerint a *Malus*. DICAT, $\mathcal{D}$ (110), i. e. *Diciat*. Unde verisimile fit, a *Dicis*, quod idem est ac *Cerimoniae*, tachygraphos hoc verbum duxisse. ELEMENTVM. $\mathcal{A}$ = A(e)Lmentum (84), ab Alo, secundum illud Aristotelis: Παντι, ἐξ ἧ γίνεταί τροφή, τὸ λειπόμενον ἐστίν. EXSEQVIAE, $\mathcal{E}$ = EXSE (55), non *Exequiae*, est enim ab *Exsequor*. HACTENVVS philologis est quasi *Hac tenus*, ut intelligatur *parte*. Nota Tironiana habet $\mathcal{A}$ = ACs = *Ac tenus* (198. Carp. VIII). HARVSPEX, $\mathcal{H}$ = H(a)S. (92), cum adspiratione, ab *Harugo*. HORTVVS. $\mathcal{H}$ = HR. (168), item cum adspiratione, ex Graeco ἐρκτός = *Septus*, aut ἄρκτος = *Septum*. INDAGAT. Vossio (op. I. 26) auctore non ab *Iri* et *Ago*, sed ab *Indu* et *Ago* hoc verbum est, ut ex *Induago* contractum sit *Indago*. Conjecturam hanc confirmare videtur nota $\mathcal{I}$ = I(n)D(u)at = *Induagat*, pro *Indagat* (90). LACVNAR. $\mathcal{L}$ = LG. = *Laginar* (165), quod cum Italogum *Lago* et Suecorum *Lag*, quin etiam cum Germanorum *Lache*, convenit, si memineris, priscos .G et CH. permutare (§. 311. c). LAENA, $\mathcal{L}$ = L(ae)Na (158) cum diphthongo, quia a Graeco *λαίνα* ducitur. LEAENA. $\mathcal{L}$ = L(ae)Na (175) eadem diphthongo notatur. Est enim a *λαίνα*. LEO tachygraphi notant $\mathcal{L}$ = LV. (174): sive Porphyrium secuti sunt, qui Leones dictos putat *παρὰ τὸ λάω* vel *λεύσω*, quod acerrimo sint visu; sive vernaculam medii

ævi pronuntiationem (*der Leu*) sequentes scripserunt *Levo*, pro *Leo*. LIBAT. Tironiana nota habet — L(e)Bat (176), ut sit a λείβω. LIBIDO, LIBIDINOSVS — . — L(au)o, L(au)S. (70) i. e. *Laubido*, *Laubidinosus*. Varro a *Labendo* ducit. Fortasse olim *Labet*, deinde *Laubet*, post *Lu- bet* dictum est. Varronis certe etymologiam, sive vera sit, sive falsa, secuti sunt tachygraphi. LIQVET. — L(e)Q(u)et (185) Schelleri etymologiam confirmare videtur, qui a λείβω ducit. MAECENAS, — (ae)MC. — *Maecenas* (189), quia Graecis Μακεήνας. MARE. — M(o). (120) — *More*, quod Celtico *Mor* respondet. MENDICVS. — (ae)M. (67); — *Maendicus*, ut sit vel a *manu dicere* secundum Isidori opinionem; vel a μάντις, quod Nunnesio placet. MERENS. — (ae)M. — *Maerens* (65) a μέρω. METITVR. — M(at)-it — *Maetit* (159), ab ἀμάω. NVGAE. Quae omnibus literis perscripta est nota — N(u)Gas (128, c) docet, minime emendandum esse locum Varronis, qui *Nugas* dicit in nominandi casu singularis numeri (Voss. etym, 402, 403). PAENVLA. — P(ae)Na (157), quia a Φαινόλη. PARS. (51). Forma hujus notae mira est. quidem, quum in cuspidem linea recta exeat, *Ps* legi potest. Sed reliqua notae pars, nisi X sit, explicari nequit. Inde *ParXS* tachygraphos scripsisse suspicamur, atque a *Parcus*, ducendum esse illud vocabulum, de cujus etymo tantopere disputarunt eruditi, haud absurde colligimus. PAVPER.

 (66.c). Difficillima est hujus notae enodatio. Incipit quidem a P, atque terminatur syllaba *er*, ut aliae etiam notae   = *Ter, Inter, Subter* (1). Sed = *ci* in media nota legimus; unde suspicamur, olim *Pauciper* dictum esse. Quae si vera est lectio, Schelleri opinio de hujus vocabuli etymo confirmatur. PERTERGERE. *Pertergeo* habet Schellerus. An etiam *Pertergo* tertiae conjugationis usu venerit, se nescire dicit. Tironianae quidem notae = *Pertergit* (80) terminatio = *it* est. PETIT. (39). *Pit* perspicuum est. Sed ratio, cur transverse posita sit litera P, non facile intelligitur, nisi insit *ae* (§. 97), ut valeat *Paetit*. Quod ipsum sententiam eorum, quibus est ab *αἰτῶ*, confirmaret. POENA. = *P(o)a* (71), non *Paena*, quia est a *ποινή*. POLLINCTVS, POLLINCTOR, notata sunt   = *P(a)Ltus, P(a)Lor*; *Pallinctus* igitur et *Pallinctor*. Verba illa unde sint, quum nondum inter philologos constet, equidem a *Pallio* ducenda esse arbitror. PONDVS. = *P(u)D*. (147); ergo *Pundus*, quod congruit cum *Pund* apud Notkerum, *Funt* apud Keronem, ceterisque Germanicis hujus vocabuli pronuntiationibus. QVERCVS = (169). Literam X, quae τὸ Q sequitur, explicare nequeo, nisi sit Chi Graecum a *κάρφους* profectum, quia cachryphoris haec arbor adnumeratur. QVIPPE esse putant a *Qui*. At Cicero non dixisset *Quippe qui jussit*, si verum esset illud etymon. Nota Tironiana (5) aperte habet *Quidpe*. enim est *Quid* (5.c). QVO-

TIDIE. $\mathcal{D}$ — CO. — *Cotidie* (73. c) notabant tachygraphi, ut in pluribus quoque inscriptionibus legitur: non a *Continenti die*, uti placet Velio Longo, sed fortasse a $\kappa\acute{o}\tau\epsilon$. SACER. $\mathcal{S}$ — SK. (91), i. e. *Saker*. Philologis est ab $\acute{\alpha}\gamma\iota\omicron\varsigma$, quod minime placet, quum prisca hujus vocabuli significatio non sit *Sanctus*, uti ex composito *Sacrosanctus*, magis etiam ex legibus XII tabularum patet, ubi „*Sacer esto*” *Extremum supplicium* signat. Equidem *Saker* ab $\acute{\alpha}\mu\omicron\varsigma$, q. e. *extremitas*, duci posse censeo. SECAT. $\mathcal{S}$ — S(ae)Cat. (168), inserta litera A, ut propius accedat ad $\acute{\alpha}\kappa\eta$, *acies ferti*. SETA. $\mathcal{S}$ — SA(e)ta (159), eadem diphthongo, quum sit a $\chi\acute{\alpha}\lambda\eta$. SINCERVS. $\mathcal{S}$ — S(v)-C(r) (155), i. e. *Syncerus*. Equidem demiro, cur philologi, originem hujus vocabuli indagantes, in *cera* omnes haereant, et alii *cum cera*, alii *sine cera* etymon esse affirmant. Ego vero ex $\sigma\upsilon\nu$ et $\gamma\eta\upsilon\varsigma$ factum esse, ideoque a quibusdam *Synceris* scribi, mihi persuadeo, ut sit quasi *cum sonitu*, neque clam neque furtim. Fortassis etiam tropus a vasibus figlinis repetitus est, quae, num sincereae sint, ex sonitu judicatur. SKARABEVS — $\mathcal{S}$ — SK(a)R. (176), non *Scarabeus*, quia est a $\kappa\acute{\alpha}\rho\alpha\beta\omicron\varsigma$. SKATIT — $\mathcal{S}$ — SKit (165) a $\sigma\kappa\acute{\alpha}\pi\tau\omega$. SPICA, SPICVLA, SPICILEGIUM, $\mathcal{S}^h$ $\mathcal{S}^h$ $\mathcal{S}^h$ — PS(v)Ca, PS(v)Ca, PS(v)G(l)-um (157), sive vere est pronuntiatum *Psyca*, quia ducitur a $\psi\iota\acute{\kappa}$, sive priores literae tantam sunt trajectae. STIRPS. $\mathcal{S}$ — S(e)R. (130), ut igitur olim pronuntiarint *Sterps*, a $\sigma\epsilon\rho\acute{\rho}\omicron\pi\varsigma$. TA-

LENTVM. $\overline{\text{L}}$ = TA(an)um (126. c). < eundem syllabam signi-
 ficat An. *Talantum* igitur notatur, quod Graecum est τάλαντον.
TERGIT. $\overline{\text{T}}$ = TG(x)it = *Tergxit* (80), ut X sit pro S in
 τέρσω, unde est. **TILIA.** $\overline{\text{T}}$ = T(e)La (169. c), i. e. *Telia*. Pri-
 mus enim character conflatus est ex $\overline{\text{T}}$ = Te (1) et $\overline{\text{L}}$. Quae
 quidem orthographia etymologiam tuetur Papias, qui *Tiliam*
 quasi *Teliam* dictam esse, ait, quod lignum ejus telis conficien-
 dis utile sit. **TINEA.** $\overline{\text{T}}$ = T(ae)Na (176), i. e. *Taeneae*, a
 ταινία. **TITVBAT.** $\overline{\text{T}}$ = TA(t)at (115), i. e. *Tatibat*. Igitur
 non est a τίκτον βάω, ut vulgo creditur, sed ab *Attibus*, ἄτυπος.
TOGA. $\overline{\text{T}}$ = T(e)a (157), i. e. *Tega*, a *Tegendo*. **TOLERAT.**
 $\overline{\text{T}}$ = T(a)Lat (104) = *Talerat*. Constat enim litera T et
 syllaba $\overline{\text{L}}$ = Al (29), quoniam est a ταιῶ, **TRUCIDAT.**
 $\overline{\text{T}}$ = TC(x)at (87), inserto X, ut sit *Truxcidat*, a *Trux* et
Caedo. **TRUCULENTVS.** $\overline{\text{T}}$ = T(u)L(x)tus (93) = *Tru-*
xulentus, a *Trux*. **TYBER.** $\overline{\text{T}}$ = TBO = *Tubor* (181. c),
 ut propius accedat ad ὑβος. **VAS.** $\overline{\text{V}}$ = U(an)S (150) ex $\overline{\text{U}}$
 = Ua et $\overline{\text{S}}$ = Ans. Atque haec scribendi ratio, quamvis vide-
 atur mira, melius illius vocabuli suppeditat etymon, quam ad-
 huc philologi adtulerunt. Est autem ἄγγος, quo Graeci eandem
 significarunt rem; ut, anteposito digamma Aeolico, primum fa-
 ctum sit *Vàngos*, deinde *Vans*, denique *Vas*. **VEHEMENS.**
 $\overline{\text{V}}$ = U(ae)M(en) (58), cum diphthongo. Fortasse a *Vae*,

particula argente, de qua Gellius (V. 12), et *Hemens*, quod ab *Hemon* factum esse mihi videtur, *Hemoneum* enim pro *Homineum* scripserunt Ennius (ap. Prisc. 6) et Festus (Gothofr. 295), cujus radicem probabile est eandem fuisse, quae vocabuli Germanici *Manni* et Graeci *ἄνθρωπος*. Etenim a *Mann* etiam factum esse *Mensch* constat. Piserit fortasse aliquis, nos *Homo* et *Mensch* comparare, quae quidem vocabula longe inter se differre videntur. Sed Gallicum *Jour* a Latino *Dies* ducendum esse, multo magis mirabitur. Mirari autem desinet, quum adjectivi *Diurnus* atque Italicum *Giorno* meminerit. VENTVS, VENTILAT. — Uae, U(ae) Lat. (178), i. e. *V aentus*, *V aentilat*; cum diphthongo; quod Perizonii opinionem confirmare videtur, qui *aentus*, *aentyres*, ducit ab *aey* — *spiro*; *flo.* VERGIT. — Fg (12), i. e. *Fergit*. Fortasse a *Fero*, *Fergo*, ut a *Mare*, *Mergo*. VERSVTVS, a *Verto* ducit, Schellerus, auctoritate Festi motus Neutiquam adstipulantur tachygraphi. Plane enim diversa est radix notarum — UYS, in *Kerytis* (110, 6) et *Kertit* (46). Neque Cicero illud etymon approbare videtur, quum (Nat. deor. III. 10) *versutior* appellat eos, quos celeriter mens versatur. VERTIT, *Vertex*, *Vertigo*, *Versus*, *Versiculum*, — ER, ERX, ERG, ES, FSA, Gura (46, 153). Prosus obscurum est horum vocabulorum etymon, neque satisfaciunt philologorum conjecturae. Quod tamen conjecturis conjecturam addere licet, eorum radicem esse *verti* dixit.

rim; quod in verbis compositis novitatem denotat: in *vertendo* enim semper novitas est. Praefixam literam F non nisi digamma Aeolicum puto. VIPERA. — U(ae)Pa — *Vaepera* (182) Vossii conjecturam confirmat, qui a *Vopres*, idque a *Vae* et *Pres* sit repetit. VISCVM. — USXum (160), i. e. *Vixum* sive *Vixum*, ab *ixos*. VLMVS. — UQ(l)M. (169), i. e. *Volmus*, quod magis respondet Italico *Olmo*, et Gallico *Orme*, atque ab *Ὀλμος* bene ducitur.

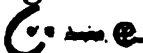

§. 380. Sed videamus etiam, quomodo etymologia ex convenientia notarum ejusdem stirpis intelligi possit. Formas enim unius ejusdemque literae esse diversas (§. 159), quarum illa, quae in notis primitivis adhibita sit, vix mutetur, equidem (§. 304) commemoravi. Ex similitudine igitur characterum in hoc scribendi genere de etymis, quae in mente habuerint tachygraphi, conjecturam facere licet: quod propositis aliquot exemplis demonstrabo.

ALTARIA. — A(l)D(ur)ia (127. c) — A(l)D(u)do — *Altitudo* (127) notae sunt unius stirpis. Haud dubie enim prior nota ex posteriori est confecta. Id quod mire congruit cum etymo, quod Festus (Gothofr. 249) habet, qui, *Altaria*, inquit, *ab altitudine dicta sunt*. Equidem, quum ex nota Tironiana constet, olim *Alitaria* scriptum esse, suspicor, a Graeco *ἀλδέω* — *Orno*, *Colo*, Latinam id vocabulum repetendum esse. Quidni *Aldudo* (*Altitudo*) quoque inde originem traxerit, quum

Græco illo verbo etiam *Augeo* significetur? APVD, L — A(d)P (33). Quam longe petita sint hujus vocabuli etyma, quae philologi protulerunt, inter omnes constat. Fortasse verum invenient, qui similitudinem spectaverint, quae est inter notam illam, et hanc L — A(d)P — *Adponit* (38). CACVMEN. Neque in hujus vocabuli etymo eruendo conveniunt viri docti. Similitudo quidem magna est in notis L L L — *Acutus, Acumen, Cacumen* (120). CALLIDVS, L — K(a)L(i). (110), ut sit a L — K(a)Lus — *Callus* (151. c). CANCELLARIVS, L (S. 43. 395) a L — CALi — *Cancelli* (162). COAEGYPTVS. L — C(on)PG. (140). Quod Salmasius (Epist. p. 99) dicit, notam hanc legendam esse *Coptos*, documento est, ne elementa quidem notarum ei nota fuisse. Clara enim et distincta est litera G; atque ab L — AGP. — *Aegyptus* (140), praefixa praepositione D — *Con*, factam esse notam illam, videbunt qui utramque comparaverint. COMPESCIT. Festus hoc verbum ex *Con* et *Pasco* ducit. Alii id esse pro *Comparcit* statuunt. Tachygraphis *Pascit* est L (168). *Compescit* autem L (121). Minime igitur hoc ab illo profectum esse puto, sed potius a L — *Compos*. CONCINNVM — L (151) tachygraphis esse videtur a L — C(on)C(i)Nit (173). CONTINVO — L (80) a *Continet* — L (10). CVSTOS. Licet Vossius praeferat etymon ex *Con* et *Adsto*, notarum tamen constructio haud dubie docet, a *Cura*

illud esse vocabulum. Est enim γh = *Cura* (59), γ = *Cu-*
stos (79); DAMNAT = γ a *Damnum* = γ (67). DI-
 LVIT = γ (134) a *Luit* = γ (131). DELICI-
 AE. γ = DE(l)C(i)a, γ = DE(l)C(i)tus = *Delicatus* (152).
 Una eademque horum verborum radix est; quare non licet scri-
 bere *Delitiae*. DVMTAXAT. Miror Schellerum, qui (in prae-
 cept. stili I. 39) „Hujus mirabilis” inquit „vocabuli origo forsan
 „in perpetuum latebit. Videtur e pluribus vocabulis composi-
 tum esse: an e *dum taces at?* vel *tunc taces at?*” Equidem
 non assequor, quare se torqueat, per ambages quaerendo novam
 etymologiam, quum simplicissimam habere posset, si Prisciano (xv)
 auctore vocabulum illud a *Dum* et *Taxat* repeteret; non scilicet,
 ut significet *Dum aestimetur*, quod Vossio placet; sed ut prima
 hujus verbi significatio servetur, quae teste Schellero ipso (Lexic.
 V. 11185) est *Tango*. *Dumtaxat* igitur primitiva significatione,
 quae latius deinde patuit, est *Dum tangit*, sive *Tangendo*, *Le-*
viter attingendo, pro *Tantum*. Inde plurimae lapidum inscri-
 ptiones (Gruter. 506. 507. 574. 2. Maffei hist. dipl. p. 30), puncto
 interjecto, divisa habent DVM. TAXAT. (Görh inscr. ant. p. 257
 seq). Inde etiam in notarum collectione notam γ = T(ax)at
 (145) proxime sequitur γ = DV(mx)at = *Dumtaxat*, quae
 ejusdem stirpis est, quam γ a γ sit absorpta.) EPHĒBVS.
 γ = EPH(aē) tachygraphi fecerunt ex γ = PH(aē). =
Phaēbs (157), Φοῖβος; Isidori opinionem, quamvis falsam, se-

quentes. Est enim illud ἔφηβος, EQVIDEM. Alii ab *Ego*, alii ab *Et* repetunt hanc particulam. Illud confirmatur nota = *e* *quidem* (5). Namque *Et* notatur (1), *Ego* autem (3). EXSECRABILIS. = EXSK(*l*)is (152), aperte a = SK. = *Sacer* (91). FETVS. = F(*e*)Ttvs (150), a = F(*e*)Ttet = *Foetet* (167). GENS. = G(*e*). a = G(*e*). = *Genus* (47). IECVR. Fluctuant philologi in etymo hujus vocabuli constituendo. Modo ex Graeco ἦπαρ, modo ex Hebraeo , modo ex Chaldaeo , modo ex *isua*, modo ex *Jawa*, quini etiam ex monstroso *Ibiπῶρ* invita Minerva ducunt. Nullam dubitationem habet Tironianae notae = IC(*or*) etymon. Peculiare enim notae = *Cor* (73) id est, quod punctum in media litera C inseritur. Quod quum in composita illa nota etiam sit, eo minus dubitamus *Jecur* a *Cor* repetere, quo clarius in libro Cassellano vel vulgaribus literis notae adscriptum est *Jecor*. LAVTVS, (56), a = *Laus* (47); non a = *Lavat* (184. c). LIGVLA aliis est a *Lingua*, aliis a *Ligando*; tachygraphis a *Lingendo*. *Ligula* enim notatur = L(*l*)G(*l*)a, *Lingit* = L(*l*)Git (161). MAGISTER Vossio est a *Magis*: Schellerus a *μάγιστος* mavult ducere. Illius etymologiam confirmare videntur notae   = *Magis* (14), *Magister* (9. c). MENDAX Conjecturis infinitis ducuntur philologi, originem hujus vocabuli investigantes, cujus quidem etymon manifestum videtur in notis, quas hac serie nexas habet collectio: = *Merr*.

dum, Mendax, Mendacium, Mendosum (111). MINISTER a *manu* ducunt Perottus, Becmannus, atque Jul. C. Scaliger, quasi dicatur *Manister*. Longe autem differunt notae $\text{M}(\text{o})\text{r}$ — *Manu* (111*) ac $\text{M}(s)$ — *Minister* (41), cujus radix est $\text{M}(s)$ — *Mirus* (41). MONILE, M (88. c) Isidoro est a *Munere*; Vossio a *Moneo*. Atqui *Munus* notatur M (79. Carp. 46. v. 27); *Monet* M (6. 311. A). Vossii igitur sententiam sequi praestat. MONIMENTVM, MONVMENTVM, MVNIMENTVM, vulgo confunduntur; non item a tachygraphis:

M — *Monimentum* (88) M — *Monet* (88).

M — *Monumentum* (88. c) M — *Mors* (96).

M — *Munimentum* (63. c) M — *Munis* (63).

Prius igitur est a *Monendo*. Secundum a *Morte*, unde et *sepulchrum* interpretantur grammatici. Tertium a *Munis*, quasi eo doceatur, gratias pro meritis et muneribus agi. MOROSVS utrum a *More*, an a *Mora* sit, dubitat Schellerus (princ. stili L. I. 83). Prius etymon tachygraphis probari, comparatio docet notarum M — *Mora* (104), M — *Mos*, M — *Morosus* (70). PENITVS esse a *Penetrat*, patet ex utriusque vocabuli notis P (33). PERENNIS, alii *Perennis*. Male. P — EN est *Annus* (102), P — P(ere)Nnis (102), PRAETOR.

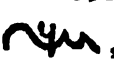
† (61) a † — *Praeit* (20). ROSCIUS, nomen proprium,
 a *Rescit* fecerunt tachygraphi. Documento sunt notae, quae
 sequuntur, — *Consciis, Rescit, Roscius* (35). SALA-
 RIVM. — *SALARium*, a *Sal*, (68). SCVTRA a Siculo
σῦτρα, pro *χῦτρα*, manare dicit Martinius. Diversum etymon
 repraesentat forma notarum   — *Scutum, Scutrum* (156),
 pro *Scutra*. SIMVLARE, non *Similare*, ut a quibusdam male
 scribitur (Cellar. 355), qui a *Similis* ducunt. Refutantur com-
 paratione notarum — *Similis*; — *Simul*, — *Dis-*
simulat (65). SPONSALIA (49), a — *Sponte* (49).
 SPVRCVS Isidorus explicat *quasi spurius*; tachygraphis est a
Purus. Ita enim invicem se excipiunt notae   —
Purus, Impurus, Spurcus (86). STERQVILINIVM librariorum
 inventum est: Romani *Sterquilinum* et *Sterculinum* dixerunt
 (Cellar. 363). Posteriori taentur notae — *Stercus*, —
Sterculinum (150). STIPENDIVM a *Stipes*, pro aere, aucto-
 ribus Varrone et Ulpiano. — *STes* — *Stipes*. — *ST-*
um — *Stipendium* (68). STVLTVS, a *Stolidus*,
 — *Stolidus, Stultus* (102). SVBTEGMEN. Alii *Subtemen*
 scribi volunt. In notis est   — *Stamen, Subtemen* (160).
 VARICAT ducit Schelleus a *Varo, Varare*, Martinius a *Varus*.
 Certiorem viam ingressi sunt tachygraphi, continua serie ponen-
 tes notas   — *Varius, Varietas, Varicat* (132, c)
 ut igitur hoc verbum sit a *Varius*. Accedit auctoritas Ciceronis,

qui (partit. 36) *prævaricator*, inquit, *significat eum, qui in contrariis causis quasi varie esse positus videatur*; item Ulpiani, qui (l. 4. §. 5 de his qui not. infam.) *prævaricatorem esse, dicit, quasi varicatorem, qui diversam partem adjuvet prodita causa sua*. VIRGO. Festus a *viridi* aetate, plurimi a *vir* ducunt. Neutrum notis Tironianis confirmatur. Iis enim Y est *Viridis* (9), V = *Vir* (8); sed *Virgo* notatur V (56), quae forma propius accedit ad V = *Ver* (113).

§. 381. Neque tamen haec proposui tamquam decreta nulli dubitationi obnoxia; sed ut iis, qui hoc studio tenentur, materiam praeberem etymologicas has quaestiones diligentius persequendi, philologisque simul aperirem thesaurum adhuc incognitum. Qui quoniam notarum collectionem neglexerunt, in varios saepe sunt inducti errores, ut praeter alia docet interpretatio glossarum, quae sub Isidori nomine circumferuntur. Id enim opus (in edit. nov. Arevali T. VII. 443) saepius spectare ad notarum collectionem, de eo ne cogitarunt quidem docti viri, qui illud vulgarunt atque explicare instituerunt. Unde factum est, ut ne-tiquam intelligerent, quid sibi velit auctor, quum ad plura vocabula adnotaret alia, quae cum illis ab eo conjuncta sunt inserta particula *Post*. Ita (p. 453, n. 320) reperies *Canava, Camea post coenaculum*; ad quae Areval; *Pro camea repone camera*. Male. Auctor enim, quisquis sit, sive Isidorus, sive quis alius, vocabula illa minime explicare voluit, sed tantum retulit ad notarum col-

lectionem, ubi (149) hoc ordine sese excipiunt: *Caenaculum*, *Caenacellum*, *Canava*, *Camea*. Etenim *Caenacellum* postea collectioni videtur esse insertum. Item ad vocabulum *Dramea* glossarii auctor adscripsit: *post Framea*; ubi Areval, qui id frustra in ejusdem glossarii littera F quaesiverat, emendare conatus est *Framearum*. Male iterum: spectat enim animadversio illa ad notarum collectionem (126). Ad vocabulum *Mutelus* adjicitur: *post Ruffus*, *ante Rubrum*. Neque hoc intellexit Areval. Addit enim (p. 476): *Quid hic glossator annotaverit, incertum. Fortasse innuit, Mutelum esse Ruffum, quod ante fuit Rubrum*. Fallitur. Namque in notarum collectione (128) ita digestas reperies notas: *Rufus*, *Mutilus*, *Rubeus*. Denique ad vocabulum *Trimitat* legitur: *post Urna*. Ad quae Areval: *Posturna*. Atque alii etiam illam lectionem vexarunt; ut Semlerus, qui *Trivia Proserpina*, vel *Trimata post tres annos* legi vult. Adeo vanae et inanes conjecturae saepe ab iis proferuntur, quibus ratio simplicissima latet. In notarum enim collectione (156) legitur: *Urna*, *Trimitalis*, cet. Equidem, ut brevissime dicam, mihi persuadeo, ne glossarum quidem auctorem illa vocabula intellexisse, ideoque legentes ad notarum collectionem remisisse, ut ex serie, in qua collocata sunt, pro sua quisque parte ea explicaret.

§. 382. Inter eos, quorum interest, notas Tironianas intelligere, primum profecto locum occupant arti diplomaticae dediti;

quippe qui earum cognitione minime omnium supersedere possint. Atque adeo sunt inter eos, qui intricatissimum hoc scripturae genus, quoniam non norunt, tamquam ignotum hominem, inviti praetereant. Sunt vero alii, qui iam misero acquiescant solatio, non nisi cancellariorum annotationes sub ejusmodi notis latere, quas liceat impune ignorare (Schmidt Phiseldeck p. 56. §. 88). Quid ita? Num quod non intelligitur parvi pendere decet? Nonne erubescant arti diplomaticae dediti, diplomata habere ante oculos, quae per imperitiam tota legere non possint? Certe, qui notarum cognitionem inutilem in arte illa esse temere statuunt, ne suspicantur quidem, quibus erroribus sint obnoxii; qualis est e.g. ejus, qui nobis persuadere conatur, *Signa cancellariorum perperam appellari Recognitionis, quoniam neutiquam recognitionem, sed subscriptionem chartarum significant, siquidem nunquam sequantur verbum Recognovi, sed verbum Subscripsi* (Schmidt Phiseld. p. 133. §. 200). Scilicet non didicerat vir doctus, quid sibi velit nota sive , quae in omnibus fere illis signis conspicua est, et ipsum illud *Recognovi* significat.

§. 383. Sed multo magis etiam vituperandi sunt, qui, quum notarum rudes atque ignari sint, id agunt, ut hanc scripturam detrectent et contemnant. Nonne jure miremur, celeberrimae academiae Boicae ne ullum quidem sodalem fuisse, a quo P. Gregorius Geyer meliora edoceret, quum in ipsis academiae commen-

tationibus (a. 1777. T. VII. p. 316) inepte atque omnino absurde judicaret de notis, quae in diplomate quodam Ludovici Germanici conspiciuntur? Operae pretium est, ipsum audire auctorem, sermone vernaculo quidem, at incompto, ita loquentem: *Wir sehen eine ganze Reihe derley unkännlichen Gezeuges* (nimirum prout auctor id intellexit) *gleich nach dem Worte Sigillari fortlaufen. Diese sehen läppiſch aus* (scilicet in scitis); *aber sie werden glaublich doch nicht nur jählings und umsonst hingeschrieben worden seyn. Vielleicht war Ludwig auch so ein unglücklicher Schreiber, wie Karl, sein Großvater?* (itaque regem ipsum notas scripsisse sibi persuasit.) *Gilt etwa dieses Krätzeln für seine Unterschrift? Mögen sie nicht gar Siegeln, (quid intersit inter Sigilla et Siglas, ignorasse videtur) oder Tyronianische Abkürzungs-Zeichen seyn? Bis itzt bin ich noch nicht im Stande, dieselben aufzulösen, (nullus dubito) wenn sie doch jemals einen wörtlichen Verstand sollen vorgebildet haben, und nicht vielmehr ein beliebiges Wesen (quae amentia!) wie sonst das † waren, &c.* Sed missum faciamus hunc nugatorem: ipsas enim notas infra (§. 409) explicabimus.

§. 384. Quae quidem in diplomatibus sunt Tironianae notae, eas non solum in signis cancellariorum, sed etiam aliis in locis reperias. Exordiamur ab iis, quae in chartis regum Francorum stirpis Merovingicae supersunt, omniumque antiquissimae viden-

tur, quas hodie habemus. Difficillimam earum interpretationem esse, nemo mirabitur, qui animadverterit, plurimos vel in legendis eis, quae vulgaribus literis illo tempore scripta sunt, haerere, ipsaque sermonis vitia impedimento esse, quo minus intelligantur. Neque alia est causa, cur adhuc non fuerint, qui notas illius aetatis explicare conarentur. Etenim in Merovaeorum diplomatum notis nullus conjectando locus est, quoniam, quae ante scripta sunt vulgaribus literis, Tironianis notis non repetuntur (quod in diplomatibus regum secundae stirpis plerumque fieri videmus), sed res prorsus diversae significantur. Singulae igitur literae, sive partes, quibus notae constant, diligenter sunt considerandae et examinandae, neque antecedentium comparatio ulli adjumento esse potest in interpretandis istis annotationibus.

§. 385. Quantuscunque autem in eo labor sit et difficultas; plures tamen harum notarum explicabo, quae sufficiant ad probandum earum usum in chartis, inde a saeculo septimo scriptis. Quod ut efficere possem fecerunt Parisiensia diplomata, quorum inspectio mihi concessa fuit, liberaliter sese interponente Viro reverendissimo Carolo Altieri. Primum igitur sit Theoderici regis diploma, anno DCXC datum, quod Mabillon (471. 13) typis mandavit, cujusque principium et finem aeri incidenda (379. 2) curavit. In eo subscriptionem Uulfoaeci sequuntur notae, quas ex autographo accuratius delineatas subjicio:

Major Bercharii

Distinctionem autem earum formam hanc esse arbitror: § .....
L' 7 3 h 2 V 8. 7 i. e. *Scrripsit* (10) ..... *le*
(28) *us* (24) *et* (1) *Bere* (22) *a* (26) *rius* (25) *majore* (47. 23)
domus (78) *legit* (42). In nomine viri, qui haec scripsit, pri-
mas syllabas extricare non potui, quum nimium sint perplexi cha-
racteres: desinit nomen in *leus*. Notanda praeterea nominis
Berearii, pro *Bercharii*, orthographia diversa ab ea, quae in di-
plomate ipso atque ubique fere reperitur. Fuit ille Major domus,
qui ab amicis proditus interfectus est. (Fredegar. cap. 100. Gesta
Francor. C. 48). Ceterum neminem sermonis Latini hoc saeculo
usitati (§. 344) gnarum id morabitur, quod ultimus casus pro primo
in vocabulo *Majore* positus est.

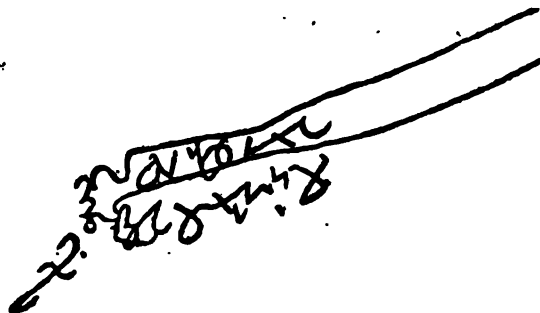
§. 386. Aliud ejusdem saeculi diploma anno DCXCIV sive
DCXCV a Childeberto III (alijs II) datum Mabillon (476. xx)
edidit, ego vero ipse inspexi, atque ex autographo notas Tiro-
nianas, perperam apud illum (383. I) effictas, ita refingendas
curavi:

Major Bercharii

Sequuntur subscriptionem Uulfolæci. In prima nota, quae summo loco sola posita est, interpretanda haereq; neque eam explicare licet, nisi penas, paulo diversam ejus formam tunc fuisse, ut forsitan sit pro $\mathcal{V}$ = *Impetratum* (109*). Mira quoque est notae, quae sequitur, compositio ex $\mathcal{O}$ = *Opus* (48) atque $\mathcal{h}$ = *Ante* (14), ut inde fiat *Operante*. Ista scilicet praepositione pro vera terminatione $\mathcal{L}$ = *Ante* (198) ideo usum esse tachygraphum verisimile est, quod haec eo tempore fortasse nondum esset usitata, siquidem in pluribus notarum collectionibus antiquioribus desideratur, ideoque a Grutero ex recentiore quadam in appendicem est rejecta. Multum sudavi in illius notae ratione indaganda. Neque enim repraesentabat $\mathcal{h}$ = *Opera* (48); neque terminatio $\mathcal{h}$ = *ria* (25) esse poterat. Nunc autem haud dubito, quin recte legerim. Longe facilius perspiciuntur, quae sequuntur notae *Pi pi* (30) *no* (30) *majore domus clarissimae* (78. 47). Posterior nota eodem modo ex duabus est composita, quo $\mathcal{V}$ = *Vir clarissimus* (98). Neque nos movere debet hoc epitheton dignitati Majoris domus adjectum, quandoquidem similia leguntur, ut *Major domus regiae* (Du Cange h. v.). Pipinus ille, cognomine Heristallii notus, Ansegiseli, sive Ansegisi, filius, Caroli Martelli pater fuit, anno DCLXXXVII dignitate illa ornatus (Dion. Petavii epit. hist. reg. Franc. p. 21) regnum interceptit, regibus non nisi titulo relicto, supremamque diem XVII Kal. Januarii anni DCCXIV obiit. Hisce notis annexi sunt cha-

ractères, qui num veræ notæ sint, an potius calami ductus ex supra positis literis vulgaribus descendentes, affirmare nolim.

§. 387. In alia ejusdem Childeberti charta anni DCCIX (Mab. 482. xxvii) nomen *Blatcharii*, qui eam signavit, proxime sequuntur notæ ad autographum a me delineatæ, non ita deformes, ut apud Mabillonium (385. I) exhibentur:

Difficillimam esse harum notarum interpretationem ingenue confiteor: neque ego is sum, qui, quæ percipere mihi videor, aliis obtrudere velim. In primo versu duas posteriores notas suspicor esse 4° 4° = *judicio* (Carp. IV) *placatum* (106*); atque in secundo tres posteriores 5° h 8 = *denuntiavit* (42*) *A* (26) *do* (27). Nullam vero dubitationem habet nota, quæ a ceteris separata in versu tertio sola conspicitur, 2° = *Clericus* (91); unde colligo, *Ado*, quod antecedit, nomen proprium esse clerici, qui in diplomate ipso *Adoinus*, *Audinus*, quin etiam *Vdinus* appellatur.

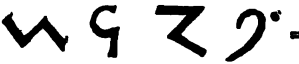
§. 388. Sequuntur notae in tertia ejusdem Childeberti charta
anni DCCX (Mab. 482. xxviii)

Handwritten notes in a cursive script, possibly representing the letters 'Gri mu al do majore' as mentioned in the text.

Handwritten notes in a cursive script, possibly representing the letters 'Gri mu al do majore' as mentioned in the text.

ex quibus posteriores sex legere non dubito
 — *Gri* (31) *mu* (28) *al* (29) *do* (27) *majore* (47 et 28)
domus (78). Praeterea animadverto, nomen ejus, qui post regem
subsignavit, vulgaribus literis scriptum, *Uactalium* esse, non
Actalium. Saepe enim Mabillon U, si prima litera est, legere
neglexit; id quod ex comparatione autographorum cum exemplis,
quae edidit, intellexi.

§. 389. Quod in vulgari scriptura cuilibet observare licet,
nitidiorum clarioremque eam fieri Caroli M. et potissimum Ludo-
vici Pii aetate, id etiam in notarum Tironianarum forma manife-
stum est, quippe quae eo tempore captui legentium multo magis
accommodata videtur. Chartarum, quas nunc recensendas sumi-
mus, prima sit, quae anno DCCLXIX a Carolomanno, Caroli M.

fratre, data est. Scripturae specimen vulgavit Mabillon (387. II). Quodsi autographum, quod vidi, consulueris, in recognitionis signo distincte notatum reperies — *Ma* (28) *gi* (27) *na* (28) *rius* (25).

§. 390. Chartam, qua Carolus M. die XXV Octobris, anno DCCLXXVI, decimas quasdam abbatiae Hersfeldensi donavit, totam aeri incidendam curavi eo potissimum consilio, ut ostenderem, quanta plerumque incuria historici diplomata tractent, et quam neglectum nostra aetate jaceat artis diplomaticae studium. Est enim illa ipsa charta, quam vulgavit Wenck (hist. Hassiae T. II. Cod. prob. N. 1). Jam vero si exemplum ab hoc auctore editum cum nostro, quod ad autographum delineatum est, comparaveris, obstupesces sane mendorum multitudine, quae in illo deprehenduntur. Nostrum ita est legendum:

Carolus gratia dei rex francorum et langobardorum quicquid enim locis venerabilibus ob amore domini et oportunitate servorum dei beniuola deliberatione concedimus hoc nobis ad aeternam beatitudinem uel remedium animae nostrae pertinere confidimus quapropter notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini qualiter donamus ad monasterium haerulfis felt ubi lullo ep̄s abba praefesse uidetur: quod est in honore beatorum apostolorum symonis et iacobi super fluvium fulda in uaste bochonia constructum hoc est illa decima de terra et prata ex fisco nostro cuius uocabulum

*est aplast in pago toringia quantum cumquae ad praedicto
fisco nostro pertinet sicut diximus illa decima de terra et
prata siue aquis ad iam dicto sancto loco tradimus simili-
ter et in alio loco. ubi franci homines commanent cuius uo-
cabulum est molinhuso quantum in ipsa uilla nostra uidetur
esse possessio illa decima de terra et silua uel prata siue
aquis (ad praedicto) ad praedicto sancto loco tradidimus
perpetualiter ad possidendum Propterea hanc praeceptionem
auctoritatis nostrae conscribere iussimus ut ab hac die tam
memoratus lullo ep̄s quamque sui successores qui fuerint
rectores eiusdem sancti loci ipsa decima de terra silua et
prata uel aquis desupra scriptas curtes ad opus iam dictae
ecclesiae habeant teneant atque possedeant Et quicquid ex
inde ad profectum eiusdem sancti loci facere elegerint libe-
rum perfruantur arbitrium. Et nullus quilibet de fidelibus
nostris aut de iudiciaria potestate uel qualibet persona prae-
dicto (ep̄o) de iam dicta decima inquietare aut contra ra-
tionis ordine uel calomniam generare quoque tempore prae-
sumat sed hoc nostrae auctoritatis (atque) confirmationis
donum iure ualeant posside (re) firmissimum quatenus melius
delectet (ipsos) seruos dei qui ibi deo deseruire uidentur (p)ro
nobis etiam uxoris. et prolis nostris. uel procerum nostrorum
stabilitatem domini misericordia ad ten(tiu)s exorare et ut
haec auctoritas firmior sit manus nostrae subscriptionibus*

subter eam decrevimus roborare. Uel de anulo nostro iussimus figgillare.

signum (Monogr.) Caroli gloriosissimi regis.

(Chrim.) uuigbald(us) ad uicem hitherii

recognoui et f. (L. S.)

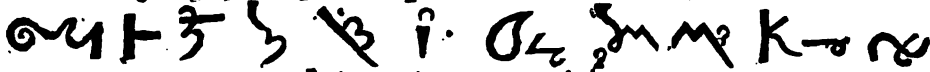
datū octauo kl. Nouembris Anno octauo et secundo regni nostri actum diria palatio publico In dei nomine feliciter.

Satis nota est abbatia *Hersfeldia* ad Fuldam fluvium, quae Landgraviis Hasso-Cassellanis pace Westphalica cessit. De *uasta Bochonia*, sive silva *Bochonia*, Schannat in libro, quem de *Buchonia* veteri scripsit, et Browerus in antiquitatibus Fulden-sibus, plura exposuerunt. Ejusdem ad annum DCXL jam meminit Fredegarius (Cap. 87 in Ruinarti editione Gregorii Turon. col. 656). *Aplast*, pro quo Wenck perperam habet *Cimbero*, *Apflost* in breuiario Lulli esse uidetur (Wenck p. 16). Pro *Molinhusa* autem *Bothaha* male edidit Wenck. Bäschingius (Geograph. T. III. Vol. III. p. 531) urbem *Muhlhusam Thuringorum* usque ad saeculum undecimum. ignotam fuisse putat; et Grasshof (in orig. Muhlhus. C. I. §. 9. p. 10) *Imperatorum*, inquit, *Carolingorum temporibus quae ratio Muhlhusae fuerit, noslatet*; ac paulo ante (§. 8. p. 5): *Thuringia septentrionalis cessit Saxonibus; meridionalem obtinuerunt Franci. Utrum uero hi Muhlhusam vel agrum Muhlhusanum eo tempore occupauerint, nec ne, non satis liquet.* Omnes illas tenebras haec

charta dispellit, atque a Francis saeculo octavo jam habitam fuisse Muhlhusam docet. Quodsi causam quaerimus, cur id ipsum in diplomate annotatum fuerit, responsio in promptu est. Neque enim desunt diplomata, in quibus locorum incolae nominentur; ut in duabus chartis ejusdem Caroli (Falke tradit. Corbeiens. 377. Eckhart Franc. orient. II. 864), ubi legitur, *Uuluisangar, quam Franci et Saxones pariter inhabitare videbantur*: neque nos fugit, Carolum M. populos ex sedibus patriis in alias regiones transtulisse (J. Schneck praes. Koelero de Saxonum transportatione sub Carolo facta. Goett. 1748. Kollar. anal. I. 519. 565. 567. Westphal. mon. ined. I. praef. 97. Buchholtz hist. Brandenb. I. 211. Meusel accessiones ad hist. II. 51. 53. 54). Quo factum est, ut Franci occuparent loca derelicta: quorum quum deinde mentio inferebatur, veterum incolarum nomina exprimi necesse erat. Beato igitur patri meo adsentiri nequeo, qui in praestanti de statu judiciario in Hassia libro (I. 13) ex eo, quod Franci et Saxones simul habitarent Uulvisanger, colligit, eundem vicum tunc populos illos determinasse.

§. 391. In luculento illo diplomate per lapsum notarii accidit, ut verba *ad praedicto* bis scriberentur. Quare in fine versus quarti digito madido abstersa esse videntur; pariterque deleta sunt, quae in fine adscripta erant, verba *Quantumcunque ibidem*. Sed haec nihil ad nos, qui de notis Tironianis quaerimus, quas in illo diplomate nunc explicare instituimus. Ante omnia autem

probe notandum, in notariorum signis ordinem notarum saepius turbatum videri (§. 395). Quem quum restituimus, illas notas ita

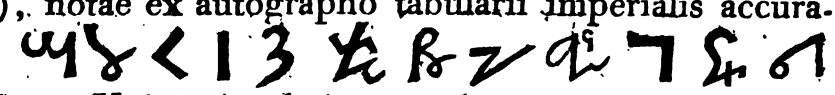

legimus i. e. *uii* (§. 340)

h (§. 114. 317. c) *bal* (30. c) *dus* (27) *abbas* (91) *tabernarius* (163) *ordinante* (74 et 198) *domno* (78*) *meo* (12) *Karlo* (94* et 28) *rege* (§. 306) *Franc* (187) *orum* (23) *et* (1) *aliorum* (4 et 23) *in vicem* (84*) *Hitheri recognovi* (§. 382) *et* (1) *subscripsi* (11*).

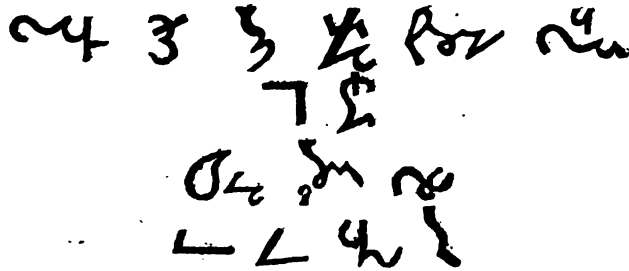
In ultima nota pro terminatione, quam restituimus, conspicitur *L*. Sed res ipsa efflagitat *subscripsi*. Conferant velim ii, quibus adhuc residet in interpretatione harum notarum scrupulus, quas mox (§. 394) proferemus ejusdem Uuigbaldi notas. Quid sit abbas tabernarius, colligi potest ex vocabulo *Tabernaria*, quae fuit *praepositura, monacho cuidam mandata, cui tabernae monasterii curae erant* (Du Cange h. v.). Varii enim generis in monasteriis olim fuere abbates, ut *praebendarum, campaniles, scholares*, alique (Du Cange v. *Abbas*).

§. 392. Quas hactenus perlustravimus notas, eas ex imperatorum regumque diplomatibus protulimus. Neque vero deesse chartas privatas, in quibus notae Tironianae compareant, testatur Folradi testamentum (Mab. 449) anno DCCLXXIX conditum, quod Parisiis in tabulario imperiali inspexi. In signo enim *Maginarii*, qui illud testamentum approbavit, distincte eadem,

quas ante (§. 389) exhibui, quatuor ejus nominis notae conspiciantur.

§. 393. In signo, quo Uuidolaicus recognovit chartam Caroli M. mense Octobri, anno DCCLXXXI, datam (Mab. 501. n. LIV. 389. I), notae ex autographo tabularii imperialis accuratius delineatae
  significant *Uui* (29*) *do* (27) *an* (1. apertus est error notarii, qui hanc syllabam scripsit pro > = *la.* 27) *i* (26) *cus* (26) *ad vicem* (84*) *Rado* (28 et 27) *nis* (28) *relegi et* (1) *subscripsi* (11*) *Fol* (159*) *ra* (28) *dos* (27. 96). Id enim est nomen abbatis Dionysiani, cujus precibus motus rex commutationem quorundam bonorum illo diplomate confirmavit.

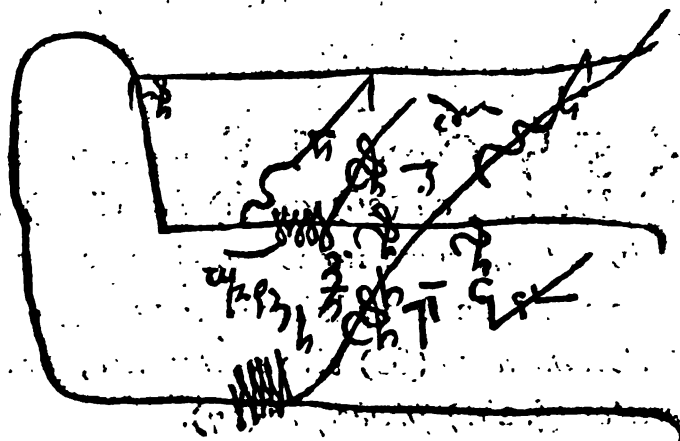
§. 394. Alia in tabulario imperiali Caroli M. charta, ni fallor, eadem est, qua monasterio S. Germani in Pratis die V Novembris, anno DCCLXXXV, villam Madriolas aliasque res concedit (Boullart hist. abbatiae S. Germani. Paris. 1724. cod. pr. p. XII. n. XIII). Notae in signo Uuigaldi hae sunt:

i. e. *Uuih* (§. 340) *bal* (30. c) *dus* (27) *ad vicem* (§. 393) *Rado-*
nis (28. 27 et 28) *recognovi et subscripsi* (§. 391) *ordinante* (74

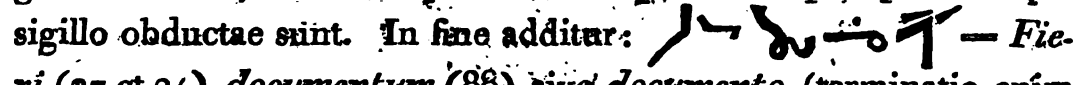
et 198). *domna* (78*) *rege* (9. 391) *per* (1) ... *uin* (8) *dum* (4)
 Utrum ultimum notum sit *Anuirdus* ab $\leftarrow$ = *An* incipiens, an
Leuirdus, a $\searrow$ = *Le*, incertus sum.

§. 396. Quam fragmentum quoque chartae, qua Gisela, Ca-
 roli M. soror, die XIII Jun. DCCXCIX (perperam Mabill. p. 503.
 LVII. annum 791 adscripsit) monasterio Dionysiano praedia non-
 nulla assignavit, in manus mihi venerit, cancellarii signum, quod
 deformatum est in Mabillonii libro (389. II), ad autographum accu-
 rate delineatum hic subjicio:

Notarum ordinem in hoc etiam signo turbatum esse, facile animi
 advertitur. Ita enim legendae sunt: *UUI P S* $\searrow$ *3h*
1 T $\searrow$ *9* $\searrow$ *4* *11 e. Uui* (9. 393), *ne* (28)
ra (28) *dus* (27) *Cancellarius* (9. 43. 380) *jussus* (72*) *a* (26)
praedictae (10 et 1) *domne* (78*) *Gis* (27) *si* (29) *le* (28) *gri* (31)

dit (24). Quod ultimo loco bis adducendum pictum est verbum barbarum, eo usus est notarius pro *scripsit*. *Grafare* enim *Graf*, *fiare*, *grafiare*, proprie est *Scribere*, a Graeco γράφειν (Duellii misc. I. 95, C. 40. f. Du Cange h. v.), quia etiam *graphia* pro scriptura legas in capitulis Caroli M. (Add. III. C. 73). Notandum praeterea sermonis vitium *Jussus a praedictae Dominae*, quod in iis etiam, quae vulgaribus literis scripta sunt, exstat. Ceterum non nisi lapsum scribentis esse censemus, quo 7. pro 7. in verbo *Praedicat* (10) notatur.

§. 396. Recognitio Genesisii in diplomate, quod Carolus M. quum jam Imperator esset, die 15 Sept. 802 abbatae Hersfeldensi dedit, ex autographo tabularii Cassellani haec est: — *Genesis* (97*) *ad* (1) *vicem* (29. 24) *Ere* (22) *ea* (26) *ant* (1) *lul* (30. c) *di* (27) *reco-*
gnovit et scripsit (10); quae notae repetitae ac pro parte aliqua sigillo obductae sunt. In fine additur: — *Fie-*
ri (27 et 24) *documentum* (88) sive *documento*, (terminatio enim abest) *imperator* (§. 251) *praecipit* (17).

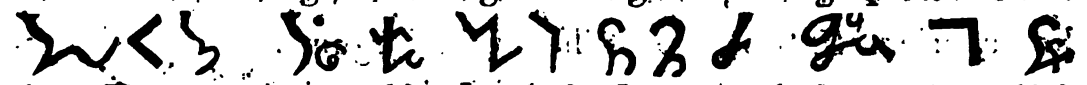
§. 397. Quoniam Mabillon (annal. Bened. I. 229) dubitavit, an ullus unquam nomine *Suavis* fuerit Caroli M. notarius, illius subsignationem, quae est in hujus imperatoris charta die 1 Decembris, anno forsitan DCCCXI, exarata (notae enim chronologicae minime congruunt), ex tabulario Herbipolensi (Eckhart Fran-
cia orient. II. 864. 865) hic describere visum est. Subsignatio dua-

bus notis absolvitur: — *Suaavis* (34) *scripsit* (10). In chartae fine vocabulum *Amen*, vulgaribus literis scriptum, Tironiana nota — *Amen* (25) repetitur.

§. 398. Alius chartae, quam idem imperator die IX Maji anno DCCCXIII sanxit, notas Tironianas, etiamsi autographum nondum vidi, ex icone apud Falke (trad. Corbeiens. ad p. 377) aeri incisa explicare nunc instituiam, restitutis earum formis. Videant illi, quibus occasione oblata autographum ipsum comparare fuerit, num corruptis notis medicinam adtulerim. Ita enim lego:

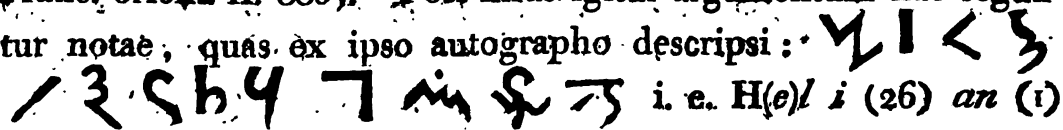

 i. e. Anno (102*)
tredecimo (101. et 28) imperii (64*) Karoli (Carp. 28. v. 13)
invicem (84) Hieremiae Uui (§. 340) thae (31. 29) rius (25) dia-
conus (91) subscripsi (11) Gun (27) dr dus (27) am (24) bas (26)
ci (26) a (1) vit (24).

§. 399. Quae in Alsatia diplomatica (I. Tab. VIII ad p. 65) vulgata est charta Ludovici Pii, die XXVIII Aug. anno DCCCXVI exarata, eam notis, quae ibi corrupte exhibentur, ad autographum, quod Argentorati inspexi, emendatis, denuo hic edo. Ac nunc demum nullo negotio in signo recognitionis legi possunt haec

i. e. Dur (127*) an (1) dus (27) diaconus (91) in vicem (84)
Hil (28) sa (29) ca (26) ar (24) recognovi (§. 382) et (1)

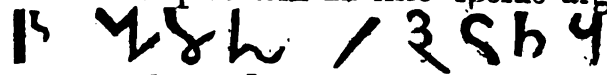
subscripti (11* et 29). Mire cum notis ea, quae literis vulgaribus sunt scripta, congruunt. Nomen enim *Helisachar*, quum sit Hebraeum ab אל et שָׁכַר, ne in his quidem flectitur; quod omnia confirmant diplomata genuina (Baluz. Capitular. II. 1409. Schannat yindic. Tab. IV. n. 2. Mabillon. annal. Bened. II. 721. Alsat. dipl. I. 63. 64). Praeterea observes velim signum interpunctionis (§. 319. 520) √, quod vocabulo *Amen*, literis (*am*) vulgaribus quidem, sed detortis, ter repetito in primo et tertio versu adjicitur, cujusque in locum in secundo versu substituitur nota, quae iterum *Subscripti* significat. Eiusdem notarii subscriptionem in eo, quod sequitur, diplomate videbis, similemque in Vindiciis archivi Fuldensis (Schannat. Tab. IV. n. 2). Ceterum notandus est Gatterer, qui (elem. §. 242. p. 164) illam notam, qua vocabulum *Amen* significatur, esse putat chrismon ter repetitum, indeque falso sibi persuadet, plures in hoc recognitionis signo esse subscriptiones. Notandus etiam Lichtenberg, qui non magis id intellexit (§. 441).

§. 400. Sed non solum in signis notariorum, verum etiam post ipsum chartarum argumentum, notas Tironianas reperiri, documento est Ludovici Pii diploma, quod die XX Ianuarii DCCCXX Uulgarío, episcopo Herbipolensi, concessit (Eckhart Franc. orient. II. 880). Post illius igitur argumentum hae leguntur notae, quas ex ipso autographo descripsi:

 i. e. H(e)l i (26) an (1)

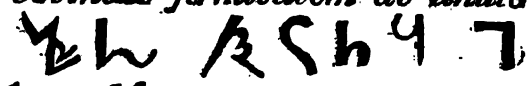

du (27) *ambasciavit* (etenim syllabam *vit*, §. 398, ita etiam notari, innumerabilia docent exempla) *et* (1) *magister* (9. c) *scribere* (10*) *jussit* (72). Quae in signo notarii exstant notae ita sunt legendae: *Durandus diaconus in vicem* (ut in superiori diplomate §. 399 easdem explicavi) — *Fr* (1) *du* (27) *si* (29) *recognovi et subscripsi* (ut in eodem).

§. 401. Parisiis in tabulario imperiali chartam vidi ejusdem Ludovici, qua confirmat commutationem quandam bonorum ab Hilduino abbate S. Germanensi factam. Data est V Kalendas Octobris anno VII imperii domni hludouuici indict. XIII, i. e. die XXVII Septembr. a. DCCCXX, et typis, quod sciam, nusquam mandata. Ante subscriptionem in fine ipsius argumenti notas reperi has: , i. e. *Idem* (6) *Hil do* (27) *inus* (26) *ambasciavit* (§. 400).

§. 402. Chartam Ludovici Pii, quae die VI Novembris, anno DCCCXXI, data est, quum integram typis non mandaverit Mabillon, sed scripturae tantum specimen (398. 399) dederit; eundem ex autographo tabularii imperialis eam descripsi, et hoc loco subjungo:

(Chrism) *In nom. dni dei et salvat. nri Ihu Xpi hludouuicuf diuina ordinante prouidentia imp. aug. si enim ea quas fideles imperii nri procerum oportunitatibus inter se (vers. 2) commutauerint nris confirmamus edictis imperialem exeremus consuetudinem et hoc in postmodum iure firmissima*

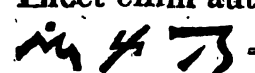
*mansurum esse uolumus. Idcirco nouerit omnium fidelium
nrorum tam praesentium quam et futurorum sollertia quia
uir nenerabilis hilduinus abba ex monasterio sci dionisii
martiris xpi parisiacensae (vers. 3) sacrique palatii nri sum-
mus capellanus nec non et quidam homo (nomine richboto)
ad nram accedentes clementiam innotuerunt celsitudini nrae
eo quod (pro) ambarum partium oportunitate aliquas res in-
ter se commutassent dedit igitur praedictus hilduinus abba
ex ratione praefati monasterii sui (vers. 4) sci dionisii pari-
siacensae memorato richbodonem in pago uikasio in loco qui
dicitur lincono uilla de terra arabili binuarios duos et e-
contra in compensatione huius rei dedit idem richboto ex
suo proprio praefato hilduino abbati ad partem iam dicti
monasterii sui in ipso pago seu in ipsa uilla de terra ara-
bili binuarios duos (vers. 5). Unde et duas commutationes
pari tenore conscriptas manibusque bonorum hominum robo-
ratas se prae manibus habere professi sunt. sed pro integra
firmitate petierunt celsitudini nrae ut ipsas commutationes
denuo per nrum mansuetudinis praeceptum plenius confir-
mare deberemus quorum petitionibus denegare nohimus
(vers. 6) sed sicut unicuique fidelium nrorum iuste petentium
ita nos illis concessisse atque in omnibus confirmasse cogno-
scite Praecipientes ergo iubemus ut inspectas easdem com-
mutationes sicut per eas plenius declaratur quicquid per*

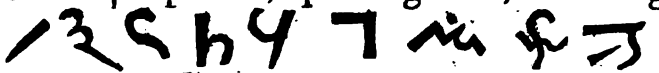
*iuste et rationabiliter alteri contulit parti deinceps per hanc
nrām auctoritatem. (vers. 7) iure firmissimo teneat atq. pos-
sideat uel quicquid exinde facere uoluerit libero in omni-
bus perfruatúr arbitrio faciendi. haec uero auctoritas ut
per futura tempora pleniam obtineat firmitatem de aucto-
re subter iussimus sigillari*

(Chrism.) *hirminmaris diaconus ad uicem fri-
dugisi recognoui et f.* (L. S.)

(Chrism.) *data VIII id. nouemb. anno Xpo propitio VIII im-
perii domni hludouici serenissimi augusti Indictione XV
actum theodonis uillae palatio regio in di nomine felici-
ter am..*

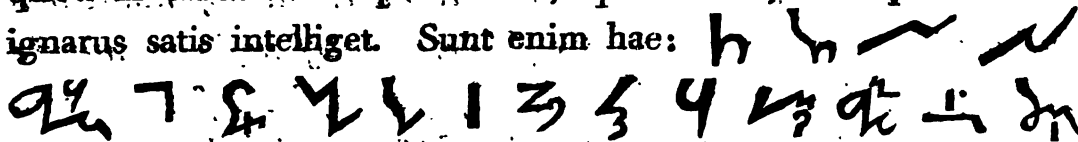
In signo notarii nullae quidem notae comparent. Quae
vero subscriptionem praecedunt, ita sunt legendae: *Hil du* (27)
inus (26) *ambasciavit* (§. 400) *et* (1) *Fridu* (31. 27) *gi* (27)
sus (29) *magister* (9. c) *scribere* (10. 22) *et* (1) *firmare* (57. 22)
rogavit (52. 24).

§. 403. Quibus perspectis facile restitui posse censeo notas,
quae in charta Ludovici Pii, die XVIII Maji, anno DCCXXII,
sancita, apud Mabilloniam (595. II) legantur post uerbum *jussimus*.
Licet enim autographum non uiderim, fidenter tamen ita repono
 — *Magister* (9. c) *firmari* (57. 24) *jussit* (72).

§. 404. Neque difficilior interpretatio est notarum, quae sunt in signo notarii, quod in ejusdem Ludovici et ejus filii Lotharii diplomate, die XXVII Octobris, anno forsitan DCCCXXVI (indictio enim cum anno imperii non convenit) Ingilnheimii dato, conspicitur. Chartae initium et finem ex Alsaciae diplomaticae (I. Tab. IX ad p. 72) exemplo hic insero: ipsum enim archetypum Argentorati et Colmariae frustra quaesivi. Notas ita lego: *Duran-*
dius diaconus in vicem (§. 399) *Fridugisi* (§. 402) *recognovi et*
subscripsi (§. 391). Difficilius discernuntur, quae post argumen-
tum conspiciuntur, corruptae notae: Quas quidem post chrismon
et nomen quoddam proprium, quod ignoro, in autographo has
esse existimo: = *amba-*
sciavit et magister scribere jussit (§. 400).

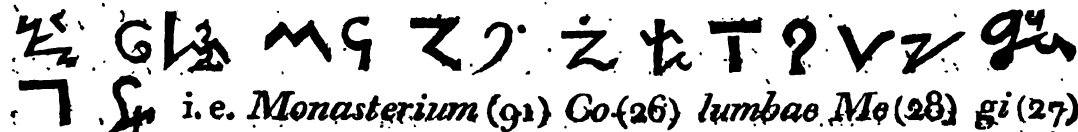
§. 405. Parisiis in bibliotheca imperiali adservatur diplo-
ma Pipini I Aquitanorum regis, quo donationem quandam die
XXVII Septembris, anno DCCCXXVII in gratiam monasterii
Crassensis confirmat (Brequigny Tabula dipl. chron. I. 174). Sax-
bodus diaconus id recognovit in vicem Aldrici, atque id ipsum
notis Tironianis in ejus signo notatum legitur:
 i. e. *Saxbodus diaconus* (91) *ad vicem* (§. 393) *Al-*
drici (29, 31 et 26) *rec-ovit* cet. Ultima nota significari vide-
tur *recognovit*; prima ex = *Sa* (29), = *bo* (26), =
dus (27), et = *X* est composita.

§. 406. Redeo ad diplomata Ludovici Pir, quorum illud, quod una cum filio Lothario die XXVI Febr. anno DCCCXXVIII dedit, Mabillon (399. II) ex aliqua tantum parte aeri incidendum curavit. Notas Tiromianas, quae in signo notarii ibi delineatae sunt, haud quisquam explicabit; easdem vero in autographo, quod in tabulario imperiali est, quilibet hujus scriptionis non ignarus satis intelliget. Sunt enim hae:

i. e. A (26) da (27) lul (28*) fus (27) recognovi et subscripsi (§. 399) Hilduinus (27* 27. 26. 28. c) Ambvit (24* pro ambascia- vit) anno quindecimio (101*) imperii (64*) domini (78*).

§. 407. Critici munus quum semel susceperim (§. 398. 403. 404), restituam etiam notas illius diplomatis, quod Ludovicus Pius die X Jun. anno DCCCXXXIII Senonensi S. Columbae monasterio concessit (Bouquet script rer. Gall. VI. 591). Aeri incisae sunt in novo artis diplomaticae opere (T. V. Tab. 93). Archetypum inspicere mihi non contigit: quare priores, quae super sigillum in linea transversa inscriptae sunt, notas vix discerno, excepto vocabulo *domnus*, quod in iis obvium est. Reliquas ita lego:

i. e. Monasterium (91) Co (26) lumbae Me (28) gi (27) na (28) rius (25) notarius (106) in vicem (84) Te (1) a (26) to (29) nis (28) recognovi (§. 382) et subscripsi (§. 393).

§. 408. Verum et genuinum haud dubie est diploma Ludovici Germanici, quod Hund (metrop. Salzburg. I. 231. 232) edidit, sed ab homine in arte legendi ea, quae priscis temporibus exarata sunt, omnino rudi exceptum: quare id ad autographum, quod Monachii asservatur, curatius descriptum subjicio:

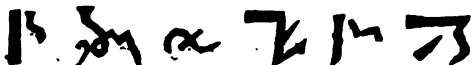
*In nomine scæe (sanctæ) et indiuiduæ trinitatis hludouic-
cus diuina fauente gratia rex filiberalitatis nostræ numere
debeneficiis diuinitus nobis conlati (vers. 2) loci scōrum (san-
ctorum) quiddam conferimus Id nobis procul dubio ad aeter-
nae remunerationis præmia capeffenda profuturum liquido
credimus Proinde nouerit omnium fidelium nostrorum præ-
sentium scilicet (vers. 3) et futurorum Industria quianos pro-
mercedis nostræ augmento concessimus ecclesie patauenfis
quæ est constructa In honore sci (sancti) stephani proto mar-
tyris ubietiam scus (sanctus) ualentinus confessor xpi (christi)
corpore requiescit cui præsentis (vers. 4) Tempore uenerabi-
lis uir reginarius eps (episcopus) præesse uidetur quasdam
res proprietatis nostræ quæ sunt in prouincia auarorum In
loco quid dicitur kirich bach Idest ecclesiam unam constructam
cum territorio ad mansos centu(m) faciend(um) (vers. 5) et plus
quarum terminia sunt ab ipso loco pergens per unam semitam
usque ad locum qui dicitur tumil et inde per circuitum usque
ad prædictam kirichbach et inde usque ad markam theotherii
et inde usque sursum cumen- (vers. 6) berg. Hæc itaque (has ita-*

que) res cum praedicta ecclesia cum vineis terris cultis et incultis pratis siluis pascuis aquis aquarum uel decursibus adiacentibus per uis exitibus et regressibus totum et ad integrum quemadmodum ratbodius comes (vers. 7) annonicor. epo (episcopo) ipsas res consignauit. Ita praedictae ecclesiae praesentialiter concessimus et de nostro iure in usus et dominatione eius liberalitatis nostrae munere conferimus. Ita uidelicet ut quicquid rectores et ministri supradictae (vers. 8) sedis de ipsis rebus iure ecclesiastico facere uoluerint libero in omnibus perfruantur arbitrio faciendi tantum scilicet ut dum annocor. eps (Annocor episcopus) atque anno nepos eius aduixerint ipsas res tenere et usare faciant et nullus eis ipsas abs. (vers. 9) trahere praesumat et post illorum discessum cum integritate ad eandem ecclesiam reuertantur. Et ut haec auctoritas largitionis nostrae per curricula annorum inuiolabilem atque inconuulsam obtineat firmitatem (vers. 10) Manu propria subter firmauimus et anuli nostri impressione signare iussimus.

signum (monogr.) hludouici gloriosissimi regis (chrism.) adaleodus diacon(us) aduicem grimaldi recognoui et s (sign. recogn.) (sigill.)

data XIII kl's mar anno xpo propitio tertio regni domini hludouici regis In orientali francia Indictione XIII Actum ostrenhoua palatio regio In di nomine feliciter amen.

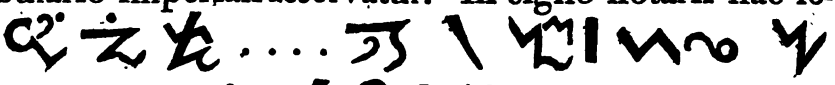

Datum igitur est hoc diploma die XVII Februarii, anno DCCCXXXVI. Illae autem notae Tironianae nullo negotio leguntur *Domnus* (78) *rex* (46) *fieri* (27. 24) *jussit* (72). Praeterea notarii signum habet: i. e. *Ad* (1) *al* (29) *le* (28) *odus* (26. 27) *diaconus* (91) *in vicem* (§. 399) *Gri* (31) *mal* (28*) *di* (27), sequentibus notis, quibus *recognovi et subscripsi* (§. 407) significatur. In extremo hujus signi latere notae columnae instar adjiciuntur, quae eadem sunt cum superioribus, praeterquam quod — *ita* (2) inseritur, ut sit *Domnus rex ita fieri jussit*.

§. 409. Aliud ejusdem regis diploma, die VI Januarii anno DCCCXXXVII sancitum (Mon. Boic. XI. 420. Commentat. acad. Boic. VII. 309), illud ipsum est, cujus notas Tironianas inanes calami ductus opinatur P. Geyer (§. 383). Quas quidem facta comparatione cum autographi figuris in icone satis bene expressas esse vidi, nisi quod terminatio — *us* notae *Domnus* a loco nimis est remota. His autem notis aperte significatur *Idem* (6) *domnus* (78) *rex* (46) *taliter* (8) *fieri jussit* (§. 408).

§. 410. In tabulario Herbipolensi autographum reperi chartae, qua Ludovicus Pius commutationem quandam bonorum die XX Decembr. anno DCCCXXXVII confirmat (Eckhart Franc. or. II. 885), ibique accurate delineavi, quae Hirminmaris subsignavit. In fine chrismi, quod praemissum est, nota — *Amen* (25)

videtur adjecta. In recognitionis signo legitur:
 — *Hu* (27) *go* (27) *turmae* (149) *cu*
rator (59 et 23) *ambasciavit* (§. 400). Congregatio monachorum
saepius *turma* vocatur (Alsat, dipl. Tab. VII. p. 44. Bouquet. V.
699), diminutivo etiam nomine *Turmula* (Carpentieri glossar.
h. v.). *Curatores* varios fuisse constat (Brisson. de V. S. h. v.), at-
que iidem interdum fuere, qui *Priores* vel *Superiores* (Du Cange
h. v.) Hugoni scilicet, Caroli M. ex Regina concubina filio Lu-
dovicus Pius *coenobalia monasteria dedit*, Verba sunt Thegani
(de gest. Lud. P. Cap. xxiv).

§. 411. Typis mandavit Mabillon (525. LXXX) Ludovici Pii
chartam, datam die XXIII Jan. anno DCCCXXXIX cujus auto-
graphum in tabulario imperiali asservatur. In signo notarii hae le-
guntur notae:
 atque at latus: i. e. *Glorius* (115
et 25) *notarius ad vicem* (§. 393) (nomen, quod sequitur, Hu-
gonis, quoniam vacillant notae, discernere nequivi) *jussus* (§. 395)
ab (1) *Hir* (27*) *mi* (28) *in* (1) *ma* (28) *ro* (28) *his* (27) *ip*-
se (3*) *sigill* ... *magister* (9) *ambasciavit* (§. 400).

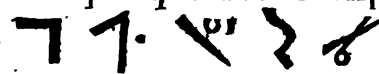
§. 412. Plurimae sunt notae Tironianae in autographo di-
plomatis, quo Ludovicus Pius die XVIII Februarii anno DCCC-
XXXIX commutationem quarundam rerum in gratiam abbatis
Fuldensis confirmat (Rassler vind. dipl. Lindav. Elench. p. 34.

Schannat trad. Fuld. 176. n. 443); quas quidem notas in tabulario Fuldensi ipse delineavi. Primum obtinent locum, quae post argumenti finem sunt insertae:

Hir (179*) *min-ma* (28) *ris* (28) *dictavit, et scribere* (10 et 22)

jussit (72) *et firmare rogavit* (§. 402). Nota (61*) quum notarii animo non statim rediret, vulgaribus literis scripsit *dictavit* (§. 187). In ejusdem notarii signo praeterea legitur:

 i. e. *Bar* (30) *tholo* (51 et 28) *me* (28) *us* (24) *notarius* (106) *in vicem* (84) *Hu* (27) *gnis* (gonis) *rg* (*recognovi*) *et subscripsi* (§. 407) *magister* (9) *Hu* (27) *go* (27) *scribere* (10 et 22) *et firmare* (§. 402) *praecepit* (17).

§. 413. Ex autographo chartae, qua Ludovicus Pius die XXIII Aprilis, anno DCCCXXXIX Aekardo, fideli suo, quaedam concedit bona (Eckhart II. 886), in tabulario Herbipolensi ea delineavi, quibus notarius subsignavit. Idem ibi reperitur chrisnon, eademque notae sunt in signo recognitionis, quibus *Hugo ambasciavit* significatur, quasque modo exposui (§. 410). Praeter eas autem adduntur i. e. *Et* (1) *praesens* (56) *fui* (7*) *dum* (4) *firmaretur* (57 et 21). Eodem anno die XX Junii idem Imperator liberalis fuit in monasterium

Augiam Divitem, tunc Sindleoz Auua, appellatum. Diploma ipsum, quod in tabulario Badensi exscripsi, hoc est:

In nomine dñi dī et saluatoris nr̄i ih̄u xp̄i hludouuicus. diuina repropitiante clementia Imp̄ augustus :: Notum sit Igitur omnibus fidelibus nr̄is praesentibus scilicet et futuris (vers. 2) quia nos pro cumulo mercedis nr̄ae concedimus cuidam monasterio noncupatum sindleozes auua nonachisque inibi dō iugem exhibentibus famulatum quibus uualafrius abba praesse dinoscitur quandam partem (v. 3) census seu tributi quae nobis annuatim ex alamannia ꝥsoluebantur uidelicet excentena eritgaouua noncupatam et ex ministerio chuonradi comitis. Nec non et decimam de portione ministerii quod raban comes habet quod (vers. 4) pertingit finibus alamannicis sub soa, seu et nonam ex fisco cuius uocabulum est sarbach, atque etiam et nonam partem tributi quae ex brisach gaouue ad nr̄m exigitur opus, hanc autem superius comprehensa pro emolu (vers. 5) merito animae nostrae ad idem monasterium contulimus quatenus monachi stipendium necessarium habentes pro nobis alacrius dñi misericordiam exorare procurent. sed et statuente precipimus ut nonne atque (v. 6) decimae quae pro nr̄a eleimofina praedicto contulimus monasterio primo antequam summa censuum et tributorum dispertiatur agentibus monasterii dentur, et postmodum fiat diuisio partium quae ad nr̄m uel comi- (v. 7) tum

n̄rorum ius pertinere debent. Pro firmitatis quidem gratia hos n̄ros Imperiales fieri iussimus apices per quos precipimus atque iubemus ut praefatus census atque tributum none et decimae absque cuiusquam (v. 8) retractione aut diminutione monachis Inmemorato monasterio degentibus iuxta n̄ram concessionem haberi permittantur nullaque subtractio aut Insultatio eis a quoquam successorum n̄rorum Inferatur, (vers. 9) sed liceat eis per tempora labentia eisdem n̄ris munificentibus libere frui ac per hoc liberius pro n̄ris excessibus d̄ni misericordiam Implorare. Et ut haec largitio n̄ris et successorum n̄rorum temporibus firma (v. 10) et stabilis permaneat de anulo n̄ro subter eam iussimus sigillare.

(v. 11) (Chrism.) daniel notār aduicem hugonis recognoui et f (sign. recogn.) (v. 12, a recentioris cuiusdam manu script.) signum (monogr.) domni hludouici Imperatoris.

(v. 13) data XII. kl iul anno xpo ꝑpitio XXVI Imperii domni hludouici piissimi augusti. Indictione II actū uior-macia ciuitate. In d̄i nomine feliciter amen.

In signo recognitionis notae conspiciuntur hae:

h z h s
h h g h 7 s
h m h 7
9 7 s
1 h > s z 3 3
/ 3 s h 4

Quae in prima columna sunt, eas nullo negotio lego *Dael* (i. e. Daniel) *notarius* (106) *atque* (2) *Subdiaconus* (91. 99) *in vicem* (84) *Hugonis recognovi et subscripsi Hrmis* (i. e. Hirminmaris) *magister* (9. c) *fieri jussit* (§. 408) *qui* (5) *et* (1) *sigillavit* (77*). In alterius columnae fine notissimum lego verbum *ambasciavit* (§. 398). In reliquis notis haereo, quamvis distincte sint scriptae. Nomine proprio eas incipere verisimile est, quod utrum sit *Adalaodus*, an *Adalaidus*, an *Adalaardus*, an *Adala archipresbyter*, affirmare non ausim.

§. 414. Quod nunc sequitur Ludovici Germanici diploma in tabulario Herbipolensi ex autographo descripsi, quoniam nusquam adhuc editum est, atque Eckhartus ipse, qui in libro, quem *Franciam orientalem* inscripsit, omnia de illo episcopatu congescit, id ignoravit. Post *chrismon* incipit:

In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis hludouuicus diuina fauente gratia rex. Omnibus fidelibus sanctae dei ecclesiae nostrisque praesentibus scilicet et futuris notum sit qualiter uir uenerabilis Gozbalduf uirzeburgensis ecclesiae episcopus ad nostram ueniens praesentiam praesentauit obtutibus nostris quoddam praeceptum domni ac genitoris nostri pie recordationis hludouuici serenissimi augusti *) In

---

a) Idem est, quod in Carpentieri alfab. Tiron. p. 16 seq. reperitur, ubi versus duodecimi notam primam ita corrigendam puto, ut sit *¶i* = Quatuordecim. Postea Arnulfus quoque rex id confirmavit.

*quo continebatur qualiter diue memoriae domnus Karolus
atque auus noster prestantissimus imperator antecessoribus
suis (sc. Gozaldi) bereuuelpho Et liudrido et egiluardo nec
non et uuolfgario episcopis praecepisset ut in terra sclauo-
rum qui sedent inter moinum et radantiam fluuios qui uo-
cantur moinuuinidi et ratanzuinidi una cum comitibus qui
super eosdem sclauos constituti erant procurassent ut inibi
sicut in ceteris Cristianorum locis ecclesiae construerentur
quatenus ille populus nouiter ad cristianitatem conuersus
habere potuisset ubi et baptismum perciperet et predicatio-
nem audiret et ubi inter eos sicut inter ceteros cristianos di-
uinum officium celebrari potuisset et ita a memoratis episco-
pis et comitibus qui tum temporis eidem populo praepositi
fuerant adserit esse completum et ecclesias quatuordecim ibi
fuisse constructas insuper domnus et genitor noster Impe-
rator per suum mansuetudinis praeceptum ob mercedis suae
augmento ad praefatas basilicas dotandas quae ut diximus
iussu et consilio domni Karoli siue aui nostri in terra prae-
dictorum sclauorum a memoratis episcopis constructae sunt
in eodem pago tradidit de rebus suis propriis ad unam quam-
que mansos duos cum supersedentibus duobus tributariis ex-
cepto illo manso super quem primitus una quaeque earun-
dem ecclesiarum aedificata est pleniter in perpetuum habere
concessit atque inuiolabiliter confirmauit eo uidelicet modo*

*ut quicquid idem (pro iidem) tributarii in censu uel tributo
soluere debent hoc totum ad partem earundem ecclesiarum
omni tempore persoluant sed pro integra firmitate ac secu-
ritatis studio memoratus uir uenerabilis gozbalduſ episco-
pus atque familiaris noster deprecatus est serenitatem no-
stram ut easdem traditiones ob dei amorem et emolumentum
animae nostrae remedium paterne auctoritati corroborare de-
buissemus. Cuius petitioni atque ammonitioni quia salu-
bris esse uidebatur ad sensum nobis praebere placuit et sicut
postulauit libenter aurem accommodauimus Propterea hos
apices serenitatis nostrae circa ipsam sedem rectores et (pro
et rectores) eius fieri decreuimus per quos decernimus atque
sancimus ut quemadmodum constat a praedictis principi-
bus domino auo nostro Karolo et genitore nostro hludouuico
prestantissimo augusto in dotem ad easdem basilicas con-
latum atque condonatum esse Ita deinceps omni tempore
per hanc nostram auctoritatem iure firmissimo rectores et
ministri eiusdem sedis teneant atque possideant ut nullus
comes aut iudex publicus siue actor neque ulla obposita per-
sona ab hac die in futurum memorato gozbaldo episcopo
uel successoribus eius pro eisdem ecclesiis uel rebus ad eas
sicut diximus concessis reppetitionem facere aut ullam ca-
lumniam ingerere praesumat sed liceat illis memoratas eccle-
sias cum omnibus rebus ad eas pertinentibus absque ullius*

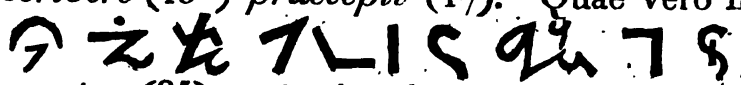
persone contradictione uel impedimento tenere ac regere et sicut alias ecclesias ad episcopium suum pertinentes secundum canonicam institutionem perpetualiter ordinare atque disponere Et ut haec auctoritas confirmationis nostrae firmiter habeatur et per futura tempora a cunctis fidelibus sanctae dei ecclesiae nostrisque praesentibus et futuris uerius credatur diligentiusque conseruetur manu propria nostra subter eam firmauimus et anuli nostri impressione adsignari iussimus

Signum (Monogr.) domni hludouici gloriosissimi regis.

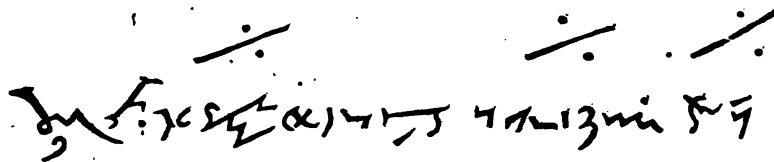
Comeatus notarius ad uicem radleici recognoui et s
(Sign. recogn. cui adpositum est sigillum cum hac epigraphe:
† XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM).

data III Non. Iul. anno xpo propitio XIII regni domni hludouici gloriosissimi regis in orientali francia indictione VII actum franconofurt palatio reg. in dei nomine feliciter amen.

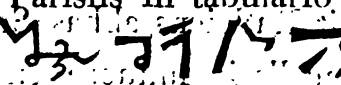

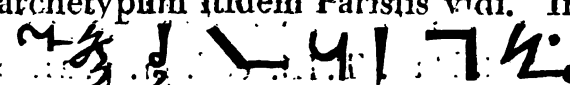
§. 415. Quae in notatione temporis verba typis diversis exprimenda curavi, ea a sciolo quodam, qui genuinam scripturam obliterando depravavit, interpolata sunt. Quoniam autem indictionis numerus incolumis mansit, et Gozbaldu, qui ab anno DCCCXLII ad annum DCCCLV episcopatus praefuit, hoc temporis spatio unam septimam tantum vidit indictionem, quae in annum DCCCXLIV incidit, hoc ipso anno diploma concessum esse suspicor. Sed redeo ad notas Tironianas, quas ad autographum delineavi. Illas quidem, quae chartae argumentum proxime sequuntur, ita lego: *Domnus* (78) *Lu* (28) *do* (27) *ui* (29) *us* (24 quod ad syllabam *lu* annexum est) *rex* (46) *fieri* (Carp. 70. v. 1) *jussit* (72) *et* (1) *Rat* (23) *le* (28) *i* (26) *cus* (26) *magister* (9) *scribere* (10*) *praecepit* (17). Quae vero in notarii signo sunt, iis significatur *Comatus* (85) *notarius* (106) *ad vicem*. (§. 393) *Ratleici recognovi et* (§. 407) *scripsi* (10*). Fuit Ratleicus abbas Seligenstadiensis, qui Gozbaldo in archicancellarii munere successit (Eckhart Franc. or. II. 384).

§. 416. In alia ejusdem Ludovici Germanici charta, qua privilegia, ab antecedentibus imperatoribus monasterio Hersfeldensi concessa, die XXXI Octobr. anno DCCCXLV confirmat (Wenck hist. Hass. T. III. cod. pr. p. 21. n. xxiii), cujusque autographum in tabulario Cassellano inspexi, argumento ipsi notae adscriptae sunt:

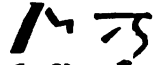

i. e. *Domnus Ludovicus* (ut in superiori diplomate, nisi quod nomen proprium magis etiam sic correptum est $\text{—} = lu$, cui ad latus apponitur $\text{S} = d$, et subtus annectitur $\text{9} = us$, ut sit *Ludus*) ipse (§. 360) *sapientissimus* (86 et 28) *rex fieri jussit et Ratleicus magister scribere praecepit* (§. 415).

§. 417. Diploma, quo Carolus Calvus VII Idus Augusti anno VII regni sui, i. e. die VII Aug. anno DCCCXLVI, abbatiae S. Germani in Pratis thelonei immunitatem tribuit (Bouillart hist. abb. S. Germ. cod. pr. p. xvii. n. xviii), Aeneas notarius in vicem Hludouici recognovit. Atque in ejus signo, quum autographum Parisus in tabulario imperiali inspicerem, has animadverti notas: i. e. *H(u)lco* = *Hludouicus praeceptor* (17. 25) *fieri jussit* (§. 408).

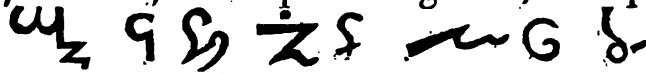
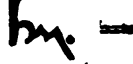
§. 418. Chartae privatae, qua Frotgarius primo mensis Martii die, anno DCCCXLVII, monasterio Dionysiano quaedam donat (Mab. 529. lxxxv), archetypum itidem Parisiis vidi. In signo notarii notae haec sunt: i. e. *Richardus indignus* (75*) *le* (28) *vi* (29) *ta* (29) *et* (1) *monachus* (91).

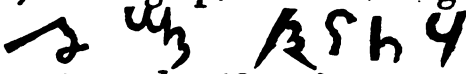
§. 419. Caroli Calvi diploma, quo curtem quandam die XVI Januarii, anno DCCCXLIX, monasterio Dionysiano donavit (Felibien p.65. n. 88. Doublet 780), Bartholomeus notarius in vicem Hludouuici recognovit et subsignavit additis notis, quas ex autographo tabularii imperialis exscripsi:

 i. e. Praeceptor (§. 417) Ludo (28 et 27) ui (29) cius (26) fieri jussit (§. 408).

§. 420. Eaedem fere notae, quas supra (§. 415) explicui, paulum modo transpositae in diplomate Ludovici Germanici, die XXVI Decembris anno DCCCLI dato (Mon. Boica xi. 422. 423), quod Monachii in tabulario regio mihi inspicere licuit,prehenduntur, iisque significatur *Domnus rex Ludouicus fieri jussit et magister Ratleicus scribere praecepit.*

§. 421. Parisiis in tabulario imperiali chartam vidi elegantibus literis scriptam, qua Ludovicus abbas S. Dionysianus et Fulco quidam (die XXX Maji, anno DCCCLII) res quasdam commutant. Vulgaribus literis subsignata sunt post † verba: *signum Fulconis qui hanc commutationem fieri et firmare praecepit; atque in fine: Uuinigisus notarius indignus sacerdos scripsit et f.* Sequitur signum, in quo notae comparent hae:

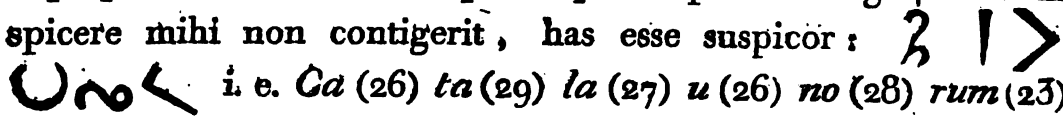

 i. e. Uui (§. 395) ni (30) gi (27) sus (29) notarius (106) scripsit (10) Ful (27*) co (26) dedit (20. 35). Chrismon subtus annexum habet — amen (25).

§. 422. Aliam ejusdem Ludovici abbatis bonorum commutationem die XII Julii, anno DCCCLIV, Carolus Calvus confirmavit diplomate (Mab. 531. xc), in cujus autographo notarius signo suo non nisi hasce inseruit notas: i. e. *Ludo* (28 et 27) *ini* (§. 393) *cus* (26) *ambas* (§. 402) *si* (29) *a* (26) *vit* (24).

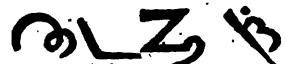

§. 423. Lotharii, Lotharingiae regis, chartam die XIV Februarii anno DCCCLVI datam, quum tabularia Argentina, Colmariensia et Parisiensia perlustrarem, nusquam reperi. Nec tamen obscurae sunt omnes notae, quae in scripturae speciminibus aeri incisis (Alsat. dipl. I. Tab. XI ad p. 86) conspiciuntur. Hasce e. c. ita lego: *Ro* (28) *de* (27) *mundus* (163*) *recognovi* (§. 407); atque in fine diplomatis, et in chrismo, discerno — *Amen* (25), cujus punctum in lineam transversam mutatum est.

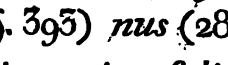

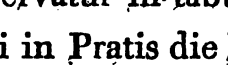
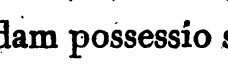
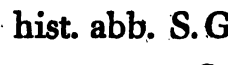
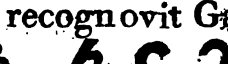

§. 424. In actis quoque synodi Pistensis anni DCCCLXI, quorum specimen Mabillon (Tab. LIV. p. 455) aeri incidendum curavit, Tironianae passim deprehenduntur notae. Ita post verba TRICOR(um) ECLESIAE legas i. e. *Humilis* (67) *episcopus* (99) *subscripsit* (11). Neque eas, quae (corruptae quidem) ultimo ejusdem chartae verbo impositae sunt notae, alias esse censeo, quam has: i. e. *In nomine* (Carp. 3. v. 1) *Christi* (99*) *amen* (25). Archetypum enim videre mihi nondum licuit.

§. 425. Ex autographo chartae, qua Carolus Calvus d. VI Martii DCCCLXI commutationem quandam bonorum confirmat (Mab. 534. xciv), has descripsi notas: i. e. *Hludo uicus abbas* (91) *fieri iussit* (§. 408). In sola hac charta atque in diplomate, quod supra (§. 417) protuli, nomen proprium Ludovici notis Tironianis, praefixa litera H, scriptum reperi, quum in ceteris vel antiquioribus (§. 415. 416. 419. 420. 422) constanter sine adspiratione notatum sit, licet vulgaris scriptio eam habeat.

§. 426. Acta synodi Suessionensis anni DCCCLXII (Mab. Tab. LV. p. 455) Erchenrari episcopi subscriptionem habent, cui superpositae sunt notae, quas, quum ipsum autographum inspicere mihi non contigerit, has esse suspicor: i. e. *Ga* (26) *ta* (29) *la* (27) *u* (26) *no* (28) *rum* (23), sive ipse episcopus haec scripsit, sive alius quis adjecit. Deinde post IONAS HVMILIS EDVOR(um) EPS videntur esse notae i. e. *subscripsit* (11) *suprascripta* (10*). Gualtarii denique nomen sequitur epitheton — *Humilis* (67):

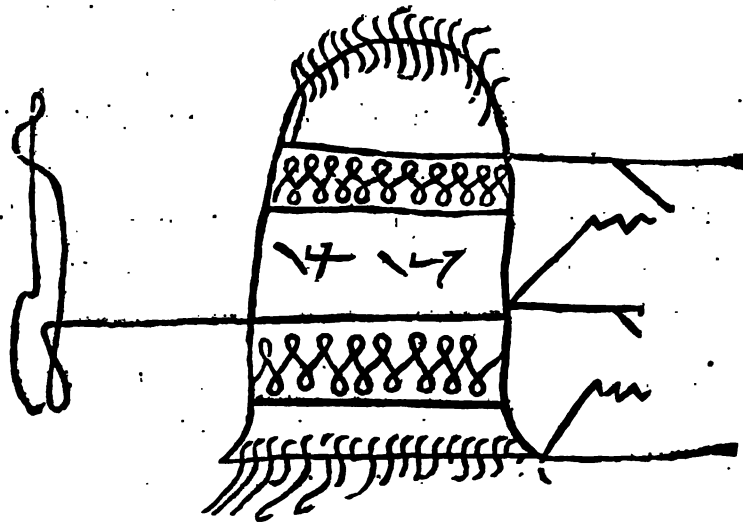
§. 427. Nusquam quidem reperi typis vulgatam Caroli Calvi chartam, qua mancipiorum quorundam commutationem, inter Ludovicum abbatem S. Dionysianum et Gilduinum factam, die XV Martii DCCCLXIII confirmat. Data est *id. marc. indictione XI anno III. regnante Karolo gloriosissimo rege Actum compendio palatio in di nomine feliciter amen.* Autographum, quod Parisiis in tabulario saepe laudato vidi, in subscri-

ptione habet: *ad vicem hludovici recognovit hildeboldus notarius*. In ejusdem Hildeboldi signo notatum est: ; = *Gos* (27) *le* (28) *nus* (28) *abbas* (91) *impetravit* (83*); in fine diplomatis vocabulum *Amen*, vulgaribus literis scriptum, repetitur Tironiana nota (25). Fuit autem *Goslenus*, qui et *Gozlenus* sive *Gauzlinus* scribitur, Ludovici, in cujus vicem Hildeboldus recognovit, frater; abbas primum, deinde episcopus Parisiensis, post mortem fratris ipse denique cancellarius (Mab. 119. §. vi).

§. 428. Parisiis in bibliotheca imperiali autographum est chartae, qua Carolus Calvus die XXVIII Jun. anno DCCCLXX, bona monasterii Crassensis confirmat (Brequigny tab. chr. I. 291). In notarii signo notae sunt Tironianae   i. e. *An* (1) *gel* (27*) *uui* (§. 395) *nus* (28) *ambas* *ci* *ha* (27) *vit*; et in fine post verba *in dei nomine feliciter* nota pro = *Amen* (25). Syllaba *ci* perverse est notata.

§. 429. Ejusdem Caroli alia charta asservatur in tabulario imperiali, qua in gratiam abbatis S. Germani in Pratis die XX Aprilis, anno DCCCLXXII, villarum quarundam possessio stipendiaque monachorum confirmantur (Bonillart hist. abb. S. Germ. cod. pr. p. xix. n. xxii). In vicem Gozleni eam recognovit Gammo notarius, in cujus signo legi: i. e. *Gos* (27. c) *li* (28*) *nus* (28) *abba* (91*) *ambas* (24 et 26) *ci* (26) *ha* (§. 428) *vit* (§. 400).

§. 430. Rarior notarum Tironianarum usus est in chartis Arnulfi regis. Quum igitur prospere acciderit, ut tabularium Herbipolense archetypum haberet diplomatis, die XIII Martii, anno DCCCLXXXVIII, sanciti, (Eckhart Franc. or. II. 891) cui notarius *Asbertus*, qui apud Eckhartum perperam *Albertus* dicitur, subsignavit, ejus signum fidelissime adumbrare non neglexi:

Nomen $\searrow \llcorner 7$ = *As* (24) *per* (1) *tus* (29) bis ibi notatum comparet.

§. 431. Plerorumque fere animos falsa cepit opinio, notas Tironianas in diplomatibus recentioris etiam aevi, quo jam pridem interierant, reperiri. Jam vero characteres, quos cum illis confundunt, Tironianae scripturae legibus minime adstringuntur, sed diversum omnino scriptionis genus sunt, quod sibi quisque pro

arbitrio finxit. Iste igitur illorum error ex ignoratione oritur verae notarum Tironianarum indolis. Quam qui nec usu, nec ratione, cognitam habent, atque in notariorum signis characteres vident, quorum vim ac potestatem non intelligunt, extemplo notas Tironianas eos esse clamant. Nemo vero unquam hoc committet, qui verarum notarum conditionem partesque novit, quibus componuntur. Studiose igitur conferendi sunt utriusque generis characteres. Quod qui temporum ordinem sequens fecerit, facile perspiciet, qua ratione sensim degeneraverint notae Tironianae, ac penitus denique evanuerint.

§ 432. Exeunte enim saeculo nono et omnino mutatam videmus notariorum rationem diplomata subscribendi (quam rem copiosius uberiusque alio tempore tractabimus), et obsoletam paene Tironianarum notarum cognitionem. Quos nempe habuisse Carolum M. et Ludovicum Pium Hincmarus dicit (de ord. palat. Cap. xvi) *prudentes et intelligentes, qui praecepta regia scriberent, viros*, ejusdem eruditionis notarios, eodem Hincmaro senescente (obit anno DCCCLXXXII), jam non fuisse, ex ultimo epistolae, quam de ordine palatii scripsit, capite patere videtur, quo *Personas autem, inquit, hominum et mores et qualitates illorum, per quos si aliqua sunt collapsa restituantur, vestra solertia providebit.*

§. 433. Arnulfi quidem regis diploma adtulimus unum (§. 430), in quo, quamvis paucae, verae tamen comparent notae Tiro-

niana. In ceteris autem ejusdem regis chartis, non solum aeri incis, (Origin. Guelf. V. ad p. 25. Tab. VII. Schannat vind. arch. Fuld. Tab. VII. n. 1) quas cuilibet contemplari licet, sed etiam autographis, quae ipse inspexi, nihil est, quod cum veris notis Tironianis conveniat. Multo etiam magis haec scriptura depravatur in eorum, qui successerunt, regum diplomatibus.

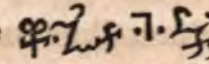
§. 434. In tabulario Herbipolensi autographum chartae videre mihi contigit, qua Ludovicus, cognomine Infans, Arnulfi filius, die IX Julii, anno DCCCCIII, res quasdam in Herbipolensem episcopatum confert. Eandem chartam quum Eckhartus (Franc. or. II. 897) ex *chartulario* quodam non satis accurate ediderit, notas Tironianas atque ea, quae vulgaribus literis notarius subscripsit, diligentius delineata subjicio. Notae quidem   , si verae scriptionis Tironianae rationem habeas, explicandae sunt *Conscripsit* (10) *et* (1) *scripsit* (10); ut igitur notarius profiteri videatur, se tum primam chartae formulam *composuisse*, tum autographum ipsum *scripsisse*. Ego vero, consideratis aliis ejusdem aetatis diplomatibus, corruptas esse notas suspicor; primaque nomen proprium, secunda autem, quae scribi deberet, vocabulum *notarius* significari. Alia ejusdem regis charta, die V Octobris, anno DCCCCVIII, data, in tabulario Cassellano est. Notae   in Ernusti cancellarii signo, qui in vicem Piligrimi recognovit, non discrepant ab iis, quae alibi (Schannat vindic. Tab. VII. 2) aeri

incisae sunt. Priores eadem esse videntur, quas modo exhibui. Posterioribus verisimile est cancellarium *Et subsignavit* notare voluisse; sed minime cum vera nota conveniunt, et puncta adscripta, quae in scriptione Tironiana ad interpungenda verba numquam adhibentur (§. 250), depravatum scribendi genus satis produnt. Idem quoque dicendum est de notis illius diplomatis, quod aeri incisum in Alsatia diplomatica (Tab XV) videre licet.

§. 435. Eadem fere notae, nisi quod ultimae terminatio *vit* melius per = *it*, quam per expressa est, in diplomate Conradi I. (Alsat. dipl. I. Tab. XVI. ad p. 111) conspiciuntur, quod ad autographum tabularii Argentinensis emendatum adjicio. In hoc diplomate praeter notas etiam formulam recognitionis ipsam observari velim, quae a primitiva in eo degeneravit, quod post verbum *Recognovit* non solum punctum additur, sed majus etiam spatium interjicitur, et quae sequuntur, majoribus literis exarantur, ita ut haud injuria statuas, antiquam signi vim et potestatem jam hoc aevo ignoratam fuisse. Conferantur velim notae in aliis ejusdem regis chartis aeri incisae (Chron. Gotwic. 89. Schannat vindic. Tab. VIII. 1).

§. 436. Sed videamus diplomata Henrici I, quorum specimen aeri incisum est apud Schannat (vindic. Tab. VIII. 2). Eundem notarium, qui subsignavit, significare voluisse suspicor: *Simon notarius scripsit et subsignavit*. Sed quam illi etiam characteres, quos adhibuit, abhorreant a veris notis quas subjicio.

 , nemo non videt. Eandem autem illorum characterum formam in ipsis esse autographis, notae docebunt, quas ex tribus diplomatibus exscripsi. Primum datum est *III. Kl. aprl. Anno Incarnationis dni. dcccc. xxx. v. Indict. XIII. Anno aut. regni piissimi regis Heinrici. VI. Actum uuormacia. In xpi nomine feliciter amen.* Notae autem, quae id, quod vulgaribus literis scriptum est, *simon notarius, ad uicem Herigeri archicapellani recognoui et s*, sequuntur, hae sunt: quibus illum notare voluisse conjicio: *Simon notarius scripsit et subsignavit.* Sed profecto a notarum Tironianarum indole prorsus discrepant characteres isti, qui fidem etiam apud Erath (in cod. dipl. Quedlinburg. Tab. I) conspiciuntur. Punctum praeterea cuique notae male additum est. Quod quanti referat, vel ex eo colligi potest, quod puncto inductus Erath (Schott ephem. jur. I. 422) primam notam explicavit *Stabilitatem.* Secunda charta data est *v. ID. IVN, Anno dom̄ incarn. dcccc. xxxi. Indict. IIII. Anno regni heinrici serenissimi regis. XII Actū in salze. In dī nomine feliciter Amen.* In signo notarii post verba *poppo notarius ad uicem hiltiberti archicapellani recognoui*: (locus sigilli) *et s* notae sunt   , quarum vim divinando tantum assequi licet. Fortasse voluit haec: *Scripsit notarius PP, i. e. Poppo.* Tertia denique data est *Kl iun (a)no Incarn̄ dn̄i. dcccc. xxxii. Indict. v. Regnante piissimo (rege hein) rico. Anno XIII. Actum erpfersfurt In*

dī nomine feliciter Amen. Subscriptio eadem est, quae in antecedenti, nisi quod nomen proprium scribitur *hiltiperti*. In notarii autem signo comparent notae quae fortasse ita legendae sunt: *Poppo notarius scripsi et subsignans*, pro *subsignavit*. Omnino autem aliena est haec scribendi ratio a vera Tironiana.

§. 457. Eandem rationem sequuntur, immo magis etiam aberrant a veris notis, Ottonis M. notarii. Quod quo planius perspiciant omnes, ex autographo diplomatis, anno DCCCCXLI dati, in tabulario Herbipolensi descripsi signum, quo Brun notarius usus est:

notare volens, *Brun cancellarius recognovit et scripsit*. Praeter alia, quae a regula abhorrent, vulgares literas B et r in prima et tertia nota adhibuit. Mitto ceteras ejusdem imperatoris chartas

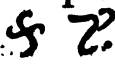
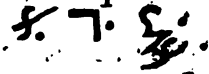

(Erath. p. 7, seq. Heinecc. de sigill. 91. Orig. Guelf. V. n. III. ad p. 7), in quibus ne species quidem verae scripturae Tironianae superest; neque ea unquam in diplomatibus imperatorum et regum, qui successerunt, rediit.

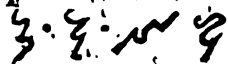
§. 438. Ottonis II chartae, quantum permultas vidi et in tabulariis, sane genuinas, et in libris (Orig. Guelf. v. 6. Erath Tab. VII et p. 17. Schannat Tab. IX. Chron. Gottwic. 193. 194. Neugart cod. dipl. Alemann. I. f. ad p. 628. sive Gerbert hist. nigr. silvae I. ad p. 179. Nov. op. dipl. Tom. V. Tab. 96) aeri incisae, ne ullam quidem habent notam Tironianam veram. Quin ipse etiam locus, quo notarii signum in eis collocatur, certo argumento est, veram hujus signi rationem ea aetate prorsus ignoratam fuisse. Cui quidem sententiae nemo accedere dubitabit, qui diploma hujus imperatoris (Deduct. superioritat. territor. quae episc. Bamberg. competat. in loc. Fürth. 1774. Prob. I), quod in tabulario Bambergensi ad autographum emendavi, intueri voluerit. Longe enim e loco remotum est notarii signum, nullaque particula copulativa inter verbum *notavi* et illud signum, quod haud dubie *subscripsi* primitus significavit, conspicitur.

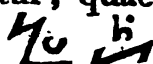

§. 439. Certum quidem et exploratum habeo, sub saeculi decimi finem notas Tironianas nequidquam quaeri: sed duae sunt dubitationes, quae injici possint. Primam nemo facile erit qui afferat. Ego vero, ex bulla (ut pontificum Romanorum chartas vocant) Sylvestri II, eam ipse proferam. Data est anno DCCCC

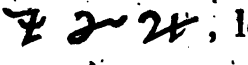
XCIX, atque in scripturae specimine (Erath Tab. ix. n. 1) praeter
ea, quae vulgaribus literis scripta sunt, conspiciuntur notae **3Z**
4L7, quas docti homines (Schott ephem. hebdom. jur. I. 425)
occultorum sive arcanorum signorum quoddam genus esse putant.
Equidem Tironianas notas **3Z 4L7** — *be* (26) *no* (28)
va (29) *le* (28) *te* (29) in illis ab imperito male pictis characteri-
bus latere statim intellexi. Quod quum ita sit, dixerit fortasse ali-
quis, ultimo saeculi decimi anno scriptionem Tironianam adhuc
viguisse. At minime ex ista charta id colligi potest, quam spu-
riam, neque saeculo duodecimo antiquiorem esse, satis superque
docuit Schoenemanni (system. II. 188. 191. 192. 8). Ipsas autem
notas Tironianas quod attinet, earum in hac charta compositio
minime respondet tachygraphorum veterum ingenio et notandi
rationi; quippe qui **3Z 4L7** (42. 105) scripsissent. Is igitur,
qui eam chartam inepte finxit, fortasse collectionem quandam no-
tarum non nisi ibi evolverit, ubi syllabas ex ordine literarum dis-
positas invenit (26 seq.), indeque verba illa composuerit, ut
fictae chartae colorem quendam antiquitatis induceret.

§. 440. Altera dubitatio existere possit ex auctoritate viro-
rum artis diplomaticae peritorum, Benedictinorum (Vol. V. L. III.
C. 5. Sect. 1), Gattereri, Lichtenbergii (Bibl. hist. univ. xiii. 14),
qui veras notas Tironianas putant, quas equidem minime agno-
sco. Atque hic tandem locus est, quo quod (§. 84) pollicitus
sum ostendam, Lichtenbergium veram notarum indolem nequa-

quam assecutum esse, eosque, qui cum eo sentiant, egregie errare. Etenim quae specimina ille dedit artis suae notas Tironianas interpretandi, eorum primum notas spectat, quae sunt in diplomate quodam Henrici I (Chron. Gottw. 139) ita pictae: Quas quum Benedictini explicavissent *Feci et scripsi et confirmavi*; non modo eos vituperat, verum etiam addit (Bibl. hist. XIII. 41): „Nihil esse evidentius, quam notarium signasse illis notis *Simon notarius scripsit et subter firmavit*: „neque ullam quidem harum notarum esse, quae non rite formata sit.” Haec ille. Ego vero affirmare non vereor, ne ullam quidem harum notarum esse sine vitio. Penultima et antepenultima, quae paulo melius, quam ceterae, delineatae sunt, punctis additis corrumpuntur. Atque ubi, quaeso, invenit vir doctus nomen proprium *Simon* ita notatum? et qua ratione idem illud esse docebit? Fieri quidem potuit, ut illo caractere id nomen significare voluerit notarius; sed nota neutiquam est Tironiana (quae (196) pingitur), neque Lichtenbergium illa verba vere legisse, sed conjectura tantum auguratum esse, satis apparet.

§. 441. Alterum sagacitatis suae documentum dedit Lichtenberg in interpretandis notis ex Conradi I diplomate, quas quoniam (l. laud. p. 15) non satis accurate delineavit, ad primum exemplum (Chron. Gottw. 106) emendatas hic subjicio: Has igitur notas non dubitat explicare: *Pelegrinus notarius subsignavit*. Quae quantae nugae sint, quis non videt? Verba

enim, quae sine ulla ratione pro sua unius auctoritate legit, veris notis Tironianis ita notari debebant: (28. 31. 106. 77*). Neque notas, quae vere Tironianae sunt, ubique bene explicat Lichtenberg: quod, qui tertium ejus specimen (loco laud. p. 15) cum nostra eorumdem notarum interpretatione (§. 399) contulerit, facile intelliget. Minori etiam successu adpendices signi, in quo notae scriptae sunt, legere instituit (p. 16): atque, ut opinioni suae responderent, quae conjunctae sunt, eas dissolvit; quae nulla ratione ex notis explicari possunt, eas vulgares literas dicit, novasque notas fabricatur, quae significant *Manu propria* et *Propria manu*, pro veris (Carp. 48): quin etiam quod interpunctionis tantum signum est (§. 319. 399) modo *Recognitum*, modo *Signatum* legit.

§. 442. Quartum periculum fecit in explicandis signis (ex Waltheri lex. dipl. Tab. 3) . Quibus (loc. laud. 16. 17) sic emendatis , legit *Heberhardus cancellarius confirmavit*. At ne in mutata quidem priorum characterum forma ulla horum verborum umbra est; neque in ultimo notissimas terminationes *imus* (22*) et *vit* (24) discernere potuit. Quousque tandem verarum notarum notio Lichtenbergium fugiat, docebit interpretatio signi, quod ex Ottonis II diplomate, anno DCCCCLXXV dato (Schannat vind. Tab. ix. 2, atque inde Gatterer elem. Tab. vii. n. 5), appono;

In eo enim Noster audacius profecto quam prudentius legere sibi visus est *Folcmarus episcopus, Folcmarus confirmavit*. O promptum interpretem, qui non solvit nodos, sed dissecat! Recidunt in eum omnia, quae *Benedictinos* perstringens (p. 14) ipse dicit.

§. 443. Jam vero ex iis, quae copiosius hactenus exposui, patebit, quanti intersit artis diplomaticae studiosorum scriptio-
nem Tironianam noscere. Siquidem vidimus, I) notarum usum, quamvis sit antiquior (§. 40. f.), inde a saeculo septimo in diplomatis certum esse et exploratum (§. 385. 386); II) in chartis quoque privatis eas fuisse usurpatas (§. 392. 395. 418. 421); III) sub iis saepe latere nomina tum eorum, quos chartae spectent (§. 387. 392. 407), tum aliorum, quorum ope fuerint impetratae (§. 386. 393. 398. 400. 401. 402. 406. 410. 411. 413. 422. 427. 428. 429) nominatim majorum domus (§. 385. 386. 388), plerumque etiam

notariorum, qui recognoverint (§. 389. 391 seq.); IV) iis interdum definiri tempus, quo diplomata sint data (§. 398. 406); V) eas complecti specialia regum vel imperatorum jussa (§. 391. 394. 396. 408. 409. 415. 416. 420); VI) eis doceri rationem, qua notariis chartae dictarentur (§. 126); VII) notarios praesentes fuisse in actu confirmationis (§. 413); VIII) inde intelligi nomina eorum, qui sigillo chartas munierint (§. 413); IX) munera denique varia, quibus notarii fungerentur (§. 391. 398. 405. 408. 410), spectabile imprimis officium *praeceptoris* sive *magistri* (§. 400. 402. 403. 404. 411. 412. 413. 415. 420).

§. 444. Cujus muneris quum non nisi in notariorum annotationibus, Tironiano caractere scriptis, diplomata mentionem faciant, pauca ad illud illustrandum hoc loco apponere visum est. *Magistri* et *Praeceptoris* appellationes promiscuae fuerunt apud *tachygraphos* (§. 443); neque injuria. Etenim synonyma interdum fuisse utraque vocabula testes sunt Paulus jurisconsultus (l. 57. pr. de V. S.), et Wilhelmus Tyrius (L. xx. C. 31. de Assasinis). Post primicerius notariorum *praeceptor* dictus est a constituendis chartis regis, quae *praecepta* vulgo vel in hisce ipsis dicuntur (Du Cange h. v.). *Magistros* etiam quum in oriente tum in occidente varios fuisse, nemo ignorat (Brisson. de V. S. h. v. Hincmarus Remensis de ordine palatii C. 28). Quorum vero mentio fit in diplomatibus, eos ab iis profectos esse arbitror, de quibus quum Codex Theodosianus (l. 4. de primic. et notar. ed. Ritter

T. II. p. 91) haec habet: *Eos, qui ex primiceriis notariorum ad inlustrem meruerint magistri a vigiliis atque laboribus procedere summitatem*, cet. tum Justiniani codicis totus est titulus (XII. 9) *de magistris sacrorum scriniorum*; atque Justinianus nominatim (l. 2. C. de primic. et secundic. XII. 7) praecipit, *ut primicerius (notariorum) post depositam publicam numerorum sollicitudinem . . . magistri officiorum . . . infulas sortiatur*. Quod denique notis Tironianis significatur, *magistrum* vel *praecceptorem* scribere jussisse (§. 400. 402. 404. 415. 419) aut *dictasse* (§. 412), id apprime cum antiquiore illa dignitate convenit, siquidem Zeno (l. ult. C. si contra jus vel util. publ.) *Spectabiles*, inquit, *magistri scriniorum, qui sine praefata adjectione quaecunque divinum rescriptum dictaverint, reprehensionem subibunt*; et Marianus (in notitia dignitat. cum comment. Pancirolli I. 96. Graev. thes. ant. Rom. VII. 1583) *Magistrum*, ait, *epistolarum Graecarum eas epistolas, quae Graece soleant emitti, aut ipsum dictasse, aut Latine dictatas transtulisse in Graecum*.

§. 445. Hactenus de notis, quas ex diplomatibus, secundum temporis ordinem supra propositis, recensui. Pauca addam, quibus clarius etiam demonstrum, quantopere serviat arti diplomaticae notarum cognitio. Longe dissentiunt viri docti in explicandis chrismis, at vocant signa, quae in chartarum aliorumque scriptorum antiquorum fronte plerumque deprehenduntur. Est peculiaris Baringii (clav. dipl. 186) commentatio, qua probare in-

stituit, in eis latere literam C, ut sigla sit vocabuli *Caput*. Atque hunc Eckhardus quoque (Introd. in rem dipl.) sequitur. Bequignole (Ephemer. hebdom. Hallens. 1740. p. 820) *chrismon* interpretatus est: „C. i. h.” ut significaret: „Codex incipit hic.” Praestantissimus noster Spies (Illustrat. dipl. p. 110) in eo laboravit, ut ostenderet, *chrismon* esse siglam vocabuli *Cruc*. Aliis alia placent; quae singula nunc commemorare supersedeo, quippe qui pluribus rem aliquando persequar: hoc vero loco orationem ad solam notarum usum referam. Benedictini quidem (iv. 610) Gattererque (elem. 148) jam dudum sudarunt, ut notas Tironianas in *chrismo* diplomatis, quod Ottonem III dedisse ferunt, interpretarentur. At hujus imperatoris aetate verae notae Tironianae in chartis minime sunt quaerendae, et totum istud diploma, de cuius *chrismo* laborarunt, spurium esse constat (Mannert misc. 45). Omnis igitur eorum interpretatio ad nihilum recidit.

§. 446. *Chrismorum* formam inde ab antiquissimis temporibus subinde mutatam esse, observabunt omnes, qui in chartarum serie perspicienda operam collocaverint. Ad antiquissimas igitur horum signorum figuras respiciant necesse est, qui veram eorum conditionem investigare cupiunt. Quo magis laetatus sum, quum in diplomate Childeberti III, anno DCXCVII Tunsonis-vallis monasterio concesso (Mab. 479. xxiv), cuius autographum Parisiis in tabulario imperiali consideratius contemplatus sum, tantae ve-

tastatis chrismom reperirem, quod accurate delineatum primus in lucem profero:

Neque lectu sunt difficiles notae **h 2 2**, i. e. *Ante* (14) *omnia* (4) *Christus* (99), quod nomen in superiori parte sursum ascendens conspicitur. Haec autem verba in distortae crucis angulis posita qui animadverterit, nobiscum intelliget, ejusmodi signa a notariis adscripta fuisse, ut praecepto Pauli apostoli parerent, qui (ep. ad Coloss. III. 17) *Omne, inquit, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini Jesu Christi,* cet. Atque ipsi ecclesiae Patres hoc apostoli monitum ad chartas referunt. Saeculo quarto Chrysostomus (in epist. ad Col. C. III. Hom. IX. Tom. IV comm. in nov. Test. col. 228)

καὶ ἡμεῖς, inquit, τῶν ἐπιστολῶν προτάσσομεν τὸ ὄνομα Κυρίου. Ἐνθα ἂν ᾖ τὸ ὄνομα Κυρίου, πάντα αἴσια. εἰ γὰρ ὑπάτων ὀνόματα ἀσφαλῆ τὰ γραμματεῖα ποιεῖ, πολλῷ μᾶλλον τὸ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, i. e. Et ideo nos quoque in epistolis nomen domini praerponimus. Ubi fuerit nomen domini, omnia sunt fausta et facilia. Nam si consulum nomina efficiunt, ut firma sint decreta, multo magis nomen Christi. Romanos enim chartas a consulum nominibus inchoasse, et quidem usque ad Justiniani aetatem, qui (Nov. 47) praecepit, ut annus imperii eis adderetur, notissima res est. Neque erat, quod miraretur Schwab (institut. dipl. P. III. C. 1. §. 71. p. 95); invocationem divini nominis in in-

troitu diplomatum regum Merovingicorum passim esse neglectam: cujus omissionis causam neminem adhuc satis discussisse, ait, neque se ipsum divinare posse. Utiq̄ue adest invocatio, sed non cuique licet eam legere.

§. 447. ^{II} Si mihi datum fuerit, ut persequar quae incepti, aliquando docere statui, quem usum criticum habeant ea, quae in aversa chartarum parte nonnumquam notata repertiuntur, quaeque ab omnibus adhuc neglecta, quin etiam parvi habita sunt (Schmidt Phiseldeck inst. art. dipl. 23. §. 47). Hoc vero loco subsistam in explicandis Tironianis notis, quae ibi comparent. Etenim eas, quum diplomatum seriem (§. 385 seq.) persequerer, ea de causa praetermisi, quod, quo tempore istae animadversiones additae fuerint, certo sciri nequit; siquidem fieri potuit, ut multo etiam post chartarum sanctionem, neque ab iisdem, qui diplomata ipsa exararunt, adjectae sint. Ita in aversa parte diplomatis, quod Childebertus III anno DCXCV monasterio Tusonivalli concessit (Mab. 477. xxii), bis notata leguntur i. e. *In pago* (Ipg) *Caam li ū ci in si*: quo vero tempore haec diplomati inscripta sint, simpliciter pronuntiare non ausim.

§. 448. In ejusdem regis diplomate, cujus chrismon (§. 446) in medium protuli, a tergo autographi literis vulgaribus notisque Tironianis mixtis scriptum legi: *Cartas ecclie* *uall*
draconeiodino *Iud*

de nocido Caliacinse. Lifere Pippino Grimo
constantini Ursimano Pippino maior Grimo i. e.
Cartas (Charta) ecclie (ecclesie) de (1) Tounne (Tunsonne) ualles
Droconiodino Hildeberti regis (§. 306) filio (filii) Te (1) o (26)
demi (ri) regis Jud (icium) de Nocido in pago (§. 447) Calia-
cinse Lifere et (1) ibi (4) adfuerunt (ita enim, divino magis,
quam lego) isti (47. 198) episcopi (99*) Grimo, Constanti-
nus, Ursimanus, et (1) Pippinus Major domus (78) Major do-
mus (47. 78).

§. 449. Luculentum Parisiis in tabulario imperiali vidi di-
ploma Caroli Calvi, quo partitionem bonorum inter monachos
S. Dionysii die XIX Sept. anno DCCCLXII confirmat (Mab. 535.
xcvi). Charta omnium facile maxima est. Minutissimis literis
scriptos versus habet quadraginta, minimumque inter eos relictum
est spatium. Quod in eorum gratiam moneo, qui docent, ma-
ximum fuisse versuum intervallum in hujus imperatoris charta.
In aversa archetypi parte has deprehendi notas:
   i. e. Praeceptum (17. 4) domni (78*) Karli
(147* et 28*) regis (§. 306) de (1) stipendiis (SDPis. aliam
ejusdem vocabuli orthographiam v. §. 380) fratrum (55. 24).

§. 450. Majoris momenti est annotatio in charta, quae (nunc
mentionem faciam, Ludovici Balbi, quae monasterio Pramiensi
die XXIV Martii anno DCCCLXXVIII immunitatem concessit

(Martene vet. script. et mon. ampl. collect. T. I. col. 206). In splendido, quo diplomatum autographa collecta sunt, volumine bibliothecae imperialis, hanc etiam reperi chartam. Neque quod formam scripturamque ejus attinet, dubitari posse videtur, quin verum sit archetypum. Sed membranam forte vertens, hanc conspexi annotationem: **HLUDOCI XLV ME RZAY** i. e. *Exemplar* (105. 24) *praecepti domini* (§. 449) *Hludo(uu)ici regis* (§. 306) *ex* (1; *pro de*) *villa* (63; addendum erat L.) *Merlau*. Nisi igitur ponas, duo olim existisse ejusdem chartae exempla, in autographorum numerum eam non debes referre.

§. 451. In eadem bibliotheca verum archetypum est chartae, qua Odo rex die XV Octobris, anno DCCCXCIII, cuidam Ebolo quaedam donavit (Martene loc. laud. col. 241). Notae, quae literis vulgaribus immixtis in parte aversa conspiciuntur, hae sunt:

**EBOLI VASALLI T W S IMMÆ S Y VOT
NO. § FLVUIŪ ANGERIS W SON TEM RODOMŪ
L Ligeri T Angerim W i. e. Praeceptum (§. 449) Eboli**

vasalli (sc. in gratiam Eboli vasalli) *et* (1) *uxoris* (92 et 23) *ejus* (§. 338) *Immae de* (1) *villa* (63) *Vot(i)no super* (1) *fluvium Angeris juxta* (109) *pontem Rodomum inter* (1) *Ligeri* (m) *et* (1) *Angerim fluvios* (120. c*). Quum igitur in diplomate ipso non nisi generaliter *res sitae in comitatu Tironensi* vocabulo *Votinus* nominentur; illa annotatione utique

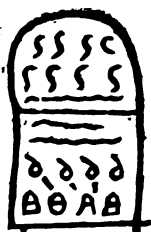

harum rerum situs curatius definitur. Sed jam satis multa de iis, quae in aversis diplomatum paginis notata sunt. Ad majora etiam veniamus.

§. 452. Magno haud dubie usui est notarum Tironianarum cognitio ad discernendas chartas genuinas a spuriis, ex iis nimirum temporibus, quibus notae usurpabantur. Etenim observaverint, quibus occasio data fuerit, multa in tabulariis diplomata evolventi, maximam chartarum falsarum partem duodecimo saeculo et proximis temporibus exstitisse. Qua quidem aetate quum ars notandi jam deperdita esset, Tironianarum notarum scriptio maximo impedimento fuit iis, qui chartas antiquas fingebant. Videamus igitur, quid fecerint, quum eis scribendum esset, quod nullo modo intelligerent, ut hunc scopulum superarent. Alii in fingendis ejus etiam aetatis diplomatibus, qua usitatissimae erant notae Tironianae, in notariorum signis eas omiserunt, ut factum esse videmus in spuriis chartis Caroli M. (Orig. Guelf. V. 20. Gatterer dipl. pr. Tab. II), Ludovici Pii (Mon. Boic. xi. 106. n. vi. Oefelii S. R. Boic. I. 703. 704) quae Monachii ipse examinavi, Lotharii (Herrgott genealog. Habsburg. I. 168), et Ludovici Germanici (Mon. Boic. xi. 112. n. ix). Alii nullum notarii signum apposuerunt, ut in chartis fictis ejusdem Caroli (Papebroch act. SS. mens. Apr. T. II. propyl. p. 12. Tab. 3, et Kollarii anal. I. 1027), et Ludovici junioris (Orig. Guelf. IV. 370. Tab. x). Alii omnem notarii subscriptionem omiserunt, ut in diplomate Ludovici Pii,

quod est Parisiis in bibliotheca imperiali, et ab imperitis (qui sunt Le Moine et Batteney, ipsi auctores instit. dipl. Suppl. Tit. saeculi ix) perperam pro genuino habetur. Alii pro notis Tironianis res omnino ineptas appinxerunt, ut in charta Ludovici Pii Lindaviensi (Rassler justa defens. ant. dipl. contra censur. Conringii. Constant. 1691. 4. ad p. 33. W. E. Tenzelii historicae vindic. pro H. Conring. Lind. 1700. p. 118). Quod quo magis intelligatur, spuriam Caroli M. chartam hic adjicio, quam in tabulario Casselano ad primum exemplum accurate delineavi. Neque magis geminae sunt chartae Lotharii et Ludovici Germanici, quarum specimina exhibet Alsatia diplomatica (Tab. x. xii). Nemo enim unquam, nisi qui sensu acriori omnino destituatur, ea, quae in notarum Tironianarum loco sunt apposita, veram scriptiōnem Tironianam esse censebit.

§. 453. Ex eodem genere est charta Ludovici Pii, quam Oefelius (Scr. rer. Boic. I. 703. 704) typis mandavit, quaeque in tabulario regio Monachii asservatur. Recognitionis formula haec est: *Si meon diaconus et cancellarius ad vicem fridegisi recognoui et subscripsi.* Ultimo verbo, omnibus quidem literis perscripto, superimpositum est hoc signum:

quod quum per se aetati illius imperatoris minime consentaneum est, tum inanes characteres saepius repetitos pro notis Tironianis inscriptos habet.

§. 454. In eodem tabulario aliam ejusdem Ludovici chartam (Mon. Boic. xi. p. 103. n. iv) vidi, cujus quidem literae vulgares imitatione optime expressae sunt, notae vero in signo notarii

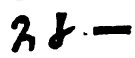
2† 5 7 3 2 0 4 C 2
2 2 7 3 4 3 2

nihil significant, neque Tironianae sunt, sed characteres, quos, qui pinxit, ipse fortasse non intellexit. In genuinis igitur minime habeatur diploma istud, cujus etiam sigillum ita adglutinatum est, ut manifesto appareat, id de alia charta demtum, et huic perperam affixum esse. Post verba *justum et legitimum terminum accipiat* dimidius versus vacat, atque is qui sequitur, verbis *Et ut haec* incipit. Mitto cetera, quae deprehendi, vitia.

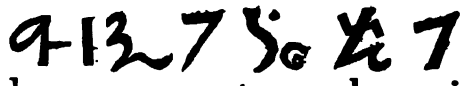

§. 455. Haud majorem fidem merentur tres Ludovici Germanici chartae, quae in Monumentis Boicis (XI, 117. n. xii. 119. n. xiii. 120, xiv) editae sunt. Primam in notarii signo characteres " " " " habet pro notis. In signo secundae, quam *Hebhardus notarius ad vicem Uuitgarii recognovit*, notae

2 3 4 5 6 7 8 9

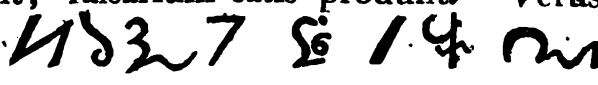

sunt, quas qui Tironianas esse probabit, magnus mihi erit Apollo. Neque magis genuinae sunt notae, quae in tertiae signo conspiciuntur, 7 2 2 2 2, neque magis intelligi possunt.

§. 456. Alii falsorum diplomatum artifices ex genuinis notas exscripserunt; sed quam intelligenter et feliciter id fecerint, iudicent, qui ea inspicere non gravati fuerint. Spuria Caroli M. charta, quam ex tabulario Cassellano accuratissime descriptam profero, in signo Uuigbaldi, qui in vicem Radonis recognovit, notas habet — caar (§. 399), ex nomine Helisachar petitas. In alio, quod in eodem est tabulario, Ludovici Pii diplomate signum Comeati (§. 415) Durando tribuitur; quod qui iconem, quam adjicio, intuebitur, facile animadvertet. Attamen Wenck, incauti tabellionis testimonio inductus, in documentis historiae Hassiacaе (III. Cod. prob. xx. p. 19. 21) hac charta, quae sine ulla controversia spuria est, uti non dubitavit.

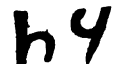

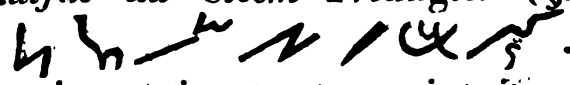
§. 457. Plura ejusmodi in tabulariorum scriniis passim reperi, e. g. Monachii, quum perlustrarem chartas, quas in Monumentis Boicis academia scientiarum edidit; quibus cave ne indistincte et promiscue fidem habeas. Etenim ab homine non satis perito haec indigesta moles acervata esse videtur. Atque ut ad id tantum orationem referam quod attinet ad notas Tironianas perperam fictas, in eodem libro (xi. 113. n. x) diploma est Ludovici Germanici, cui Reginbertus diaconus in vicem Radleici subscripsit, ejusque signum, si chartam ipsam intueris, has complectitur notas: . Fortasse ex alia ejusdem notarii subscriptione genuina haec exscripserit falsarius; sed invita, ut ajunt, Minerva. Ut enim verae

essent notae, ita scribendae erant:
. Ex eodem genere est, quod sequitur, diploma (ibid. xi. 115. n. xi), cui *Hadebertus subdiaconus ad vicem Grimoldi archicappellani* subscripsisse dicitur. Notae in illius signo hanc speciem prae se ferunt:

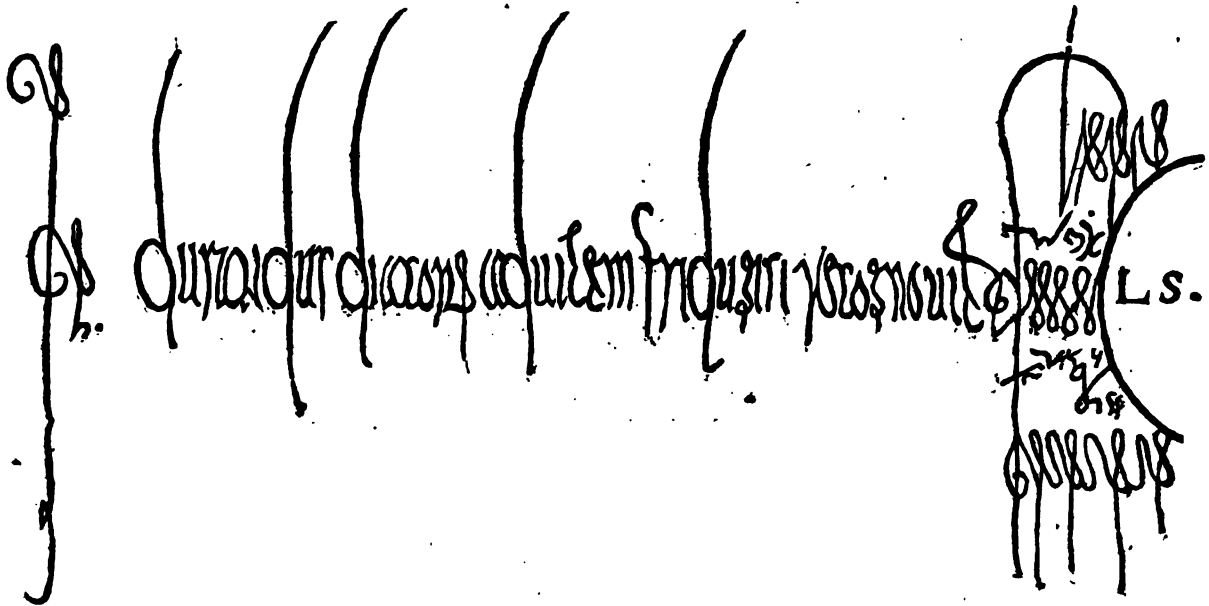
quas etiam ex alio diplomate genuino deliratas esse censeo. Menda vero, quibus scatent, falsarium satis produnt. Verus enim Hadebertus notasset:

§. 458. Parisiis in tabulario saepius laudato chartam vidi Ludovici Pii et Lotharii, quam Mabillon (515. LXIX) edidit. Ista, quod ad vulgarem attinet scripturam, genuinae quidem chartae speciem habet; in fictis autem notis Tironianis multa sunt vitia. Ut enim taceamus, syllabam *bas* in notis

 = *Hilduinus amciavit* omissam esse, atque *inus* una nota (26) melius scribi; in notarii etiam signo pro *Adalulfus ad vicem Fridugisi* (§. 402) perperam notatum est . Cujus quidem chartae temporis notatio quam praecisa sit, ea accuratius examinari nequit.

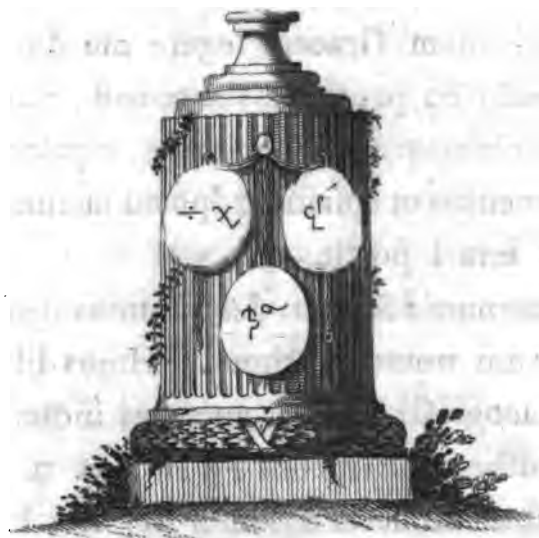
§. 459. Sunt etiam diplomata, quamvis genuina, in quibus non omnes in signo recognitionis notas videre liceat, quam earum una vel plures sub sigillo propius apposito lateant. Exemplo sit subscriptio, quam ad autographum diplomatis Ludovici

Pii (Eckhart Franc. orient. II. 881) in tabulario Herbipolensi de-
lineavi:

Etenim verba *in vicem* sigillo sunt obducta, ita ut solum legatur
LS i. e. *Durandus diaconus Fridugisi* (§. 399. 400) *reco(gno)vi et subscripsi*. Quodsi
quis chartam fingeret, hasque notas in eam transferret, quamvis
accurate id faceret, falsa tamen sententia nasceretur: nequaquam
enim Durandus fuit *Diaconus Fridugisi*. Sed videant alii, num
ejusmodi notis interruptis forte decepti falsarii eas in chartis fictis
incaute imitati fuerint. Quod si acciderit, certe apertus esset dolus.

Hactenus de notis tachygraphorum *Latinis*. Nunc, ut erat
propositum (§. 5), nonnulla etiam de *Graecis* addamus.

DE

NOTIS TACHYGRAPHORUM GRAECIS.

---

§. 460. **T**ACHYGRAPHIAE GRAECAE duo tantum, quod sciam, exstant monimenta: nimirum liber bibliothecae Vaticanae, quem praeter alia vulgaribus literis scripta, Dionysii Areopagitae opera, tachygraphorum notis exarata, continere dicunt; atque liber bibliothecae Parisiensis, cujus notas explicare paro. Illum quidem videre mihi non contigit; hujus vero copiam mihi fecit vir doctissimus et Graecae linguae peritissimus, Fridericus Jacobus Bast, qui pro ea facilitate et liberalitate, qua demerebatur omnes aliqua doctrina institutos, quum a. d. iret, Tironianarum notarum scien-

tiam mihi patere, etiam Graecas legere me docuit; quod paucarum horarum spatío eo prosperius successit, quo faciliores intellectu sunt, Tironianisque simpliciores; siquidem syncopas non habent, atque accentus et spiritus adpositi faciunt, ut in iis legendis minus facile errari possit.

§. 461. Ante omnia fontem describamus ipsum, ex quo Graecas tachygraphorum notas hausimus. Hujus libri notitia, quam Montfaucon (palaeogr. Gr. 351) et auctores indicis librorum manuscriptorum bibliothecae Parisiensis (II. 599. n. 3032) dederunt, quum non omnibus numeris absoluta sit; hoc loco accuratius de eo agam. Qui nunc ei numerus est 3032, olim 3514 fuit. Scriptus est in membrana formae octonariae, plagulasque complectitur centum quinquaginta duas. In tegumento praeter arma regis Franciae nomen ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ impressum est; attamen non hujus solum, verum aliorum etiam auctorum scripta continet. In prima plagula incipiunt *Prolegomena rhetorices*, X capitibus comprehensa. (Edidit ea Montfaucon in biblioth. Coislin. p. 590, sed ex alio libro manuscripto n. 10, in quo non integrum est hoc opusculum.) Inde a plagula 17 leguntur *Posteriora sex Aphthonii progymnasmata*. In plagula 22 aversa tandem sequitur *Hermogenis ars rhetorica*. Porro in plag. 60 *Parecholae sive excerpta de definitione rhetorices*, cet. In pl. 62 aversa *Hermogenis progymnasmata*, (quae ex libro manuscripto Taurinensi edidit Heeren in Biblioth. antiqu. liter, et art, VIII et IX). . Sequi-

tur in plagula 77 ejusdem *Hermogenis de apto et solerti genere dicendi* libellus. Hunc excipit in pl. 100 *Maximi sophistae de objectionibus insolubilibus* commentatio (a Fabricio in bibl. Gr. T. IX. p. 570. pr. ed. vulgata). Huic proximi sunt in pl. 111 *Phoebammonis sophistae de figuris oratoriis* libri duo; atque inde a pl. 122 ejusdem *de statibus* opusculum (incipit 'Ο Μινεκιανός, cet.). Sequuntur in pl. 127 aversa *Anonymi scholia in Hermogenis artem rhetoricam* (incip. Τῶν πολλῶν τὸ σύστημα, cet.). In plagula 149 leguntur fragmenta duo *S. Athanasii*, et aliud *S. Basilii*, ad doctrinam de incarnatione spectantia. Agmen claudit in pl. 150 *Theodosii monachi et grammatici epistola*, in fine mutila, *ad Leonem archidiaconum de expugnatis Syracusis* (Latine edita in Carusii bibl. hist. Siciliae, in Rochi Pirri *Sicilia sacra*, et in notis Du Cangii ad Zonaram T. II. p. 87).

§. 462. Indicis Parisiensis auctores (loco laudato) decimo tertio saeculo scriptum esse hunc librum dicunt. At quibus argumentis probari possit haec eorum opinio, equidem non perspicio, longeque antiquiorem illum esse (cum Montfauc. p. 47 et 351) censeo. Ne vero temere id existimare videar, in tabula annexa tres versus vulgaribus literis scriptos addo, quos ex plag. 36 accuratissime delineavi et aeri incidi. Ita autem sunt legendi:

Περὶ πιδανῆς ἀπολογίας.

Ἡ πιδανὴ ἀπολογία ἀνασρέφουσα ἐστὶν
πρὸς τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους· οἷς γὰρ

Eorum igitur versuum scripturam qui cum alia contulerint, cui annus DCCCCXIV disertim adscriptus est (Montfauc. 274. n. III. 275), nil profecto animadvertent, quod eos moveat, ut hanc illa antiquiorem esse putent. Animadversionibus Latinis, quae inde a plagula 111 aversa recentius sunt adscriptae, auctores indicis fortasse decepti sunt, ut librum ipsum saeculo tertio decimo exaratum esse crederent.

§. 463. At haec quidem parum ad nos, qui de tachygraphorum notis in margine passim adjectis quaerimus. Quas quum vulgaribus literis, quibus liber exaratus est, antiquiores esse arbitramur, minime agimus de tempore, quo utraeque scriptae sunt, sed de genere scriptationis ipso, ejusque origine. Absurdum enim foret, animadversiones additas oratione ipsa antiquiores dicere. Sed de hac re diligentius (§. 490) disputabo, si paucis prius exposuero, quid in delineanda explicandaque hac tachygraphorum scriptura profecerit Montfaucon, notasque ipsas proposuero.

§. 464. Ille quidem, qui primus haud dubie palaeographiae Graecae lucem adtulit, has notas (351) appellat *rhetoricas*; sed levi profecto de causa, quippe quoniam eas invenit in libello de arte rhetorica: quas si forte reperisset in commentatione de re militari, *militares* nominasset. Ipsas vero literas, quibus sunt compositae, non novit, sed *characteres singularis figurae esse* dicit, *syllabas ut plurimum exprimentes*. Quo etiam factum est, ut earum originem atque analysin ne verbo quidem attingeret.

Idem igitur his notis accidit, quod Tironianis, quas mera signa esse docti homines putarunt (§. 61).

§. 465. Formas notarum duabus tabulis aeri incisas Montfaucon (353. 555) vulgavit, easque explicandi periculum fecit. Quum autem neque ea, qua par erat, cura illas delineasset (Bastius in add. ad Gregorium Corinthium, quem edidit G. H. Schaefer Lips. 1811. p. 933), neque verum earum sensum ubique assecutus esset, multasque etiam omisisset; Bastius statuerat, *rhetorica haec signa*, ut et is (loc. laud.) has notas perperam appellat, denno aeri incidenda curare. Sed quum iterum Parisiis essem, eam mihi provinciam dedit. Quam summa cura a me susceptam esse, ille quidem agnovit; sed antequam hoc munus totum explevissem, magno orbis literarii detrimento subita morte nobis est ereptus. Atque etiam nunc Manibus ejus laudes et grates habeo; ingenueque confiteor, eam, quae sequitur, versionem, paucis exceptis, quae ego supplevi, et ille approbavit, me totam ei acceptam referre. Analysis autem et disputatio de natura et indole atque origine hujus scriptionis a me profecta est; neque ille culpam sustineat erroris, si quis forte in iis deprehendatur.

§. 466. Sed ad rem antequam accedamus, id probe teneri velim, Graecos aequae ac Romanos (§. 187) tachygraphos literas vulgares saepe immiscuisse notis; seduloque cavendum esse, ne cum vulgaribus sribendi compendiis confundantur tachygraphorum notae. Tritum e. c. compendium $\xi\eta$ — $\pi\epsilon\rho\iota$, quod saepissime

in tabula nostra reperitur, vulgaris est scriptio; sed idem vocabulum, ita exaratum: $\zeta\rho$ (pl. 126. b.), tachygraphorum nota est. Omnia primi versus vocabula, quamvis sint correpta, ex vulgari sunt scriptura. $\tau\omega\nu$, quod $\ddagger$ exaratum est, a tachygraphis (pl. 90. 2) notatur $\ddot{\tau}$. In eis enim, quae vulgaribus literis scribuntur, syllaba $\omega\nu$ saepissime per simplex ω literae antecedenti superimpositum significatur, ut in contextu plagulae 42 aversae $\ddot{\Delta}\Pi\ddot{\Lambda}$ = περὶ διπλῶν : ζ pro καὶ vulgare est scribendi compendium; ζ autem tachygraphorum. $\overset{\circ}{\Pi}$ = ποῦ (pl. 90) ab his (pl. 91. b. 3. et 97. 2) notatur ζ ; et $\overset{\circ}{\Pi}$ = πῶς , quod in vulgaribus literis quam saepissime conspicitur, his est ζ (pl. 92. 93 b.), cet.

§. 467. Minime vero ex notarum numero excipimus compendia ea, quae ex tachygraphorum notis in vulgarem scripturam paulatim immigrarunt, ut syllaba $\omega\nu$ = $\omega\nu$, quam vel in typographorum officinas irrepsisse testatur $\ddot{\tau}$ = $\tau\omega\nu$ in libris olim typis vulgatis. Eandem fuisse rationem notarum quarundam Tiro-nianarum, supra (§. 374) dixi. Ne autem mea notarum interpretatio ullam habeat ambiguitatem, minutis literis ea, quae tachygraphorum sunt, majoribus vero, quae ex vulgari scriptioe esse arbitror, exscribenda curavi.

§. 468. Exordiuntur notae in plagula 7 aversa hisce verbis: $\text{ΤΑ ὈΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ Ἰ ΠΗΤΟΨΩΝ}$, i. e. *Nomina X orata-*

rum. Quae quam perverse apud Montfauconium (353) delineata sint, Bastius (in add. ad Gregor. Corinth. p. 933) animadvertit. Hoc unum addo, figuram W in Montfauconii tabula nil aliud esse quam *Versa*, sc. libri plagula, ut ejus pars aversa eo significetur. Cave igitur ad libri manuscripti literas illam pertinere putes. Praeterea consensionem Graecorum et Romanorum (§. 235) hic observari velim, qui utriusque eodem scribendi compendio, quo semel adhibito singularis casus exprimitur, bis posito pluralem denotant. Sequitur pl. 16, non in margine, sed in contextu ipso, ὅτ' αὖ — *Quando*, ita accentibus notatum, ut, quomodo ex ὅτ'ε et αὖ compositum sit, intelligatur. Montfauconio latuerunt istae notae.

§. 469. Plag. 38. b. σαφῶς φανερώς , i. e. *Clare, manifesto*: Σχόλιον est vocabuli ἌΝΤΙΚΡΥΣ , quod in contextu legitur. Eadem ad idem vocabulum animadversio pl. 107 aversa vulgaribus literis in margine scripta est. Bonum factum! idque fortasse primum adjuvit Montfauconii conatus, hanc scripturam explicandi. Praeposuit in fronte notarum illarum figuram, quam cave notam putes. Idem est signum (§. 468), sed deforme, quo plagulae aversa denotatur pars. Qui in Montfauconii tabula sequitur versus, quemque interpretari prorsus neglexit, eundem ego ea de causa omisi, quoniam in notarum numero nequaquam est habendus. Primae enim figurae munus tantum est indicare, ad quod vocabulum in contextu σχόλιον hoc referatur, nempe ad λυσίτελής et quae sequuntur literae, quarumque ultima pessime est deprava.

vata, vulgares sunt, syllabae nimirum λῆς· qua declarare librarius voluit, legendum esse λυσιτελῆς. Ad pl. 84. Montfaucon (352) *notam*, inquit, *legere nequivimus*; et Bastius ipse, qui mirum Graecae palaeographiae studium cum summa linguae peritia conjunxerat, in hujus loci notis interpretandis oléum et operam perdidit, quin etiam, vix Graecas esse, mihi nuntiavit. Quam quidem in sententiam ire nequeo; attamen perquam difficilem et ancipitem esse loci interpretationem aequè confiteor. Neque eadem manu, qua ceterae animadversiones exaratae sunt, haec scripta esse videtur; neque in margine adscripta est, ut reliquae, sed in ima paginae ora. Quo fit, ut in contextu libri ipso, ad quem ceterarum notarum quaelibet refertur, nihil sit, quod illarum explicationem faciliorem reddat. Complectitur autem ea pagina ex Hermogenis de apto et solerti genere dicendi capite duodecimo verba μέλλει κατασμεύαζεν, cetera usque ad verba in principio capitis tertii decimi καθ' ἑαυτὸ πρᾶγμα μηνύει. Ne vero notarum istarum interpretationem prorsus transire videar, substitutis distinctioribus characteribus ἧ·ῶ·ῶ·ῶ / ἧ·ῶ·ῶ·ῶ, quoad tam obscura conjiciendo assequi licet, ita legere conor: πο νος αἰ νως ελε λιτ α νο ὙΣ, i. e. πόνος αἰνῶς ἐλελίττει ἀνοῦς, *Labor valde angit hebetes*. In ultima nota syllaba οῦς ex compendiis vulgaris scripturae est (Montfaucon. 346. col. 1. 3), atque illam etiam (pl. 126. b.) in vocabulo ἔθους videmus. Minime autem dissimulare volo, defectum syllabae τει in ἐλελίττει mi-

rum esse propter insolentem verba corripienti modum. Quare meliora qui docebit, ei libenter assentiar.

§. 470. Pl. 89. b. ΠΕΡΙ ΤΟΥΤ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙΝ Τὰς ΤΟΥΤ ἐναντίας προτάσεις. *De propositionibus adversarii in medium proferendis.* Sententiam non omnino assecutus est Montfaucon (352), qui vertit *De propositionibus adversarii in dubium vocandis.* Pl. 89. b. 2. ΚΑΤ'Α ΠΟΣΟΤΣ ΚΑΙ Ποιούς τρόποις δ ΚΑΘ'ΓΟΡΟΣ τὰς τῶ ΦΕΥ'γοντος προτείνει προτάσεις καὶ ποίος ἐκάστη ΚΑΙρός. *Quod et quibus modis accusator defensoris propositiones in medium proferat, et quodnam cuiuslibet tempus opportunum sit.* Male in prima hujus argumenti parte Montfaucon (352) legit τῆ, pro τὰς; neque alteram partem intellexit, quod quidem, qui pessime delineatas apud eum notas intueatur, non mirabitur. Primam ultimi vocabuli καιρός syllabam librarius, quum conjunctionem καὶ in mente haberet, accentu notaverat, quem postea, quum errorem animadverteret, delevit. Similiter Tironianos quoque tachygraphos saepe errasse, supra (§. 317) demonstravimus.

§. 471. Pl. 90. Πῶς καὶ Πῶς ἘΠΙΣΤΗΜΗΝ ΚΑΙ ἀκοήν ἐμῆς ὁ ῬΗΤΩΡ καὶ ΔΙΑ τί. *Ubi et quomodo oratores certo cognitae cum auditis misceat.* Si verum quaerimus, pro ultimo καὶ notatum est κέ (§. 489). Sed hic et ubique scripsi καὶ, quo facilius intelligatur. Pl. 90. 2. Πῶς ἐμῆς ὁ ῬΗΤΩΡ τὰς τρόπους τῶν τῶ ἀντιδίκου προτάσεων. *Quomodo*

... in locum
 ... τὰ ΑΤτὰ
 ... τὰ ΑΤτὰ
 ... ΜΕΘΟδου,
 ... et
 ... Μοναστηριον
 ... a tachy-
 ... percipi-
 ...

... ΜΕΘΟΔΟΥ
 ... (oratio)
 ... puncta
 ... sequitur,
 ... P.
 ... et quare.
 ... quare
 ... Nota syllabae yu apud Mont-
 ...
 ... Quam vocabulum ē
 ... non miror, id ab eo non potuisse
 ... male delineasset Montiancon;

legi. Vulgare est compendium scribendi, quod ipse vir doctissimus alibi (346) explicavit. Vocabulum *εἶδει* apud eum ita deformatum est, ut nemo illud intelligat.

§. 473. Pl. 91. 2. ΠΕΡΙ τῆ ἀνεπαχθῶς Ἐαυτὸν ἐπαινεῖν μέθοδοι τρεῖς. *Semet ipsum laudandi ita, ut non indignentur alii, tres methodi.* Prorsus corrupta haec sunt in Montfauconii tabula. Pl. 91. b. Πῶς ΚΟΙΝΟ΄ΤΗΤι λόγου. *Quomodo communicatione sermonis.* (I. e. qua ratione simul nos aliosque laudamus. Conferatur Vossius, qui in inst. orat. L. IV. C. x. Oper. T. III. p. 190, Κοινότης, inquit, est, qua proprias laudes alitis etiam communicamus, eundemque Hermogenis locum p. 196 explicat, ad quem argumentum in margine spectat.) Pl. 91. b. 2. Πῶς τῇ ἀνάγκῃ. *Quomodo necessitate (urgente).* Pl. 91. b. 3. Πῶς τῇ ὑπαλλαγῇ τῆ προσώπων. *Quomodo immutatione personarum.* Perperam addidit Montfaucon Γ, qui animadversionis tantum numerus est. Pl. 92. πῶς τὸ οἰκεί(ον) εἰσάγεις ΕΙΣ. *Quomodo propriam (laudem) inferas.* Ultimam notam quum fortasse non satis distinctam putaret tachygraphus, vulgaribus literis syllabam *εις* repetiit. Signum, quo animadversio in margine referatur ad locum contextus, a Montfauconio notis est additum, quas praeterea pessime delineavit. Ον, quod supplevi, is, qui librum compegit, incaute abscidit.

§. 474. Pl. 92. 2. ΠΕΡΙ τῆ ἐναντίας ἐ(κ)βα΄λλεις. *Quomodo adversarii rejicias (sc. laudes).* Ita verto, quia reponen-

dum puto πῶς pro περὶ, in quo lapsus est qui scripsit, et mox suppleo κ, quod excidit. Utrumque impedimento fuit Montfauconio, quo minus argumentum hoc intelligeret. Pl. 92. b. ΠΕΡὶ ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΙῶς (l. ὤν) ΔΙΑ ΠΟΙῶς ΑΙΤΙΑΣ μερίζεται λόγος ΚΑὶ Πῶς γίνονται. *De secundis actionibus, qua de causa oratio distribuatur, et quomodo fiant.* Pl. 92. b. 2. πόσα καὶ ποῖα δη (l. δευ) τερολογιῶν εἶδη, καὶ ΔΙΑ ΤΙ γίνωνται (l. γίνονται). *Quot et qualia secundarum actionum genera, et quare fiant.* Pl. 93. ΠΕΡὶ ἐπιγήσεων. *De narrationibus.* Male quidem Montfaucon (354) ως, pro ων, legit, atque eo inductus in syllabarum collectione (355) hanc male interpretatus est. Supervacaneam praeterea post ΔΙΑ ΤΙ addidit notam τί, quam autographum non habet. Pl. 93. b. ΠΕΡὶ κοινῶν διανοημάτων ΚΑὶ πῶς αὐτὰ ιδιοσόμεθα (l. ιδιωσόμεθα) λέγοντες. *De communibus sententiis, et quomodo dicendo eas nobis proprias efficiamus.* Ultimam syllabam τες Montfaucon (353) perverse notavit.

§. 475. Pl. 94. Πῶς οἱ παλαιοὶ κοινὰ διανοήματα (l. διανοήματα) λέγοντες ιδιοποιούονται. *Quomodo prisca locos communes in sese transferant.* Observes velim literam ι duobus punctis notatam, quae, licet syllabae τι simillima sit, cum hac tamen minime confundi potest, quoniam spiritus adponitur. Ut apud Montfauconium adumbratae sunt hae notae, quemlibet versum in fine mutilum esse dixeris. Pl. 94. 2. ΠΕΡὶ ΧΡΗ΄σεως (ε)πῶν

ἐν πεζῷ (l. πεζῷ) λ(δ)γψ. *De usu versuum numeris adstrictorum in soluta oratione.* In compingendo libro incaute abscissae sunt literae, quas supplevi. Pl. 94. b. ΚΑΤ'Α ΠΑΡ' ὈΙΔΙΑΝ. *Secundum parodiam.* Male Montfaucon (353) ω circumflexu notavit. Pl. 94. b. 2. ΠΕΡ'Ι κεκρατηκότων. *De dominantibus affectibus.* Pl. 95. ΠΕΡ'Ι ὁμολογουμένων ἀδικημάτων. *De injuriis confessis.* Admodum deformes apud Montfauconium sunt hae notae,

§. 476. Pl. 95. 2. ΠΕΡ'Ι (l. πῶς) τὰ ὁμολογημένα ἀδικήματα (l. ἀδικήματα) παραμυθητέον. *Quomodo confessae injuriae possint aliquo remedio emolliiri.* Non modo in delineandis, sed etiam in legendis his peccavit Montfaucon, quum contra linguae consuetudinem γου scriberet, pro γη. Sed et librarius erravit, quum περὶ, pro πῶς exararet, in litera α̇ spiritum omitteret, et παρα accentu notaret, immemor vocabuli, cujus illa prima tantum pars est. Idem accentus ab eo deletus monstrosam super syllabam ρα figuram apud Montfauconium peperit. Pl. 95. b. ΠΕΡ'Ι τῆ τραγικῶν (l. κῶς) λέγειν. *De modo tragice dicendi.* Neque literam τ in articulo τῆ, neque accentum in ultimo verbo reperies apud Montfauconium. Pl. 96. ΤΙΣ καὶ πῶς ἐδίδαΞΕ τραγικῶς λέγειν. *Quis et quomodo tragice dicere docuerit.* Harum etiam notarum corrupta est forma in Montfauconii tabula, Pl. 96. 2. τί ἔργον τῆ τραγικῶς εἰπεῖΝ. *Quodnam sit ejus, qui tragice peroret, officium.* Perperam pro ultima litera N Mont-

faucon pinxit ω , i. e. ω . Syllabam $\kappa\omega\varsigma$ puncto quidem recte notavit, sed cui usui sit ignorans. Respicit scilicet hoc punctum ad aliam illius notae figuram, diligentius in autographo pictam, significatque hanc illi substituendam esse. Subtus igitur eam addidi. Praeterea male ille λέγειν pro εἰπεῖν legit. In pronomine τῆ α festinante librario omissus est accentus; attamen cum ῆ punctato confundi nequit, quoniam spiritu destituitur. Pl. 96. b. ΠΕΡ' ἢ τῆ κωμικῶς λέγειν. *De modo comice loquendi.* Pl. 96. b. 2. τρόπον. Legitur hoc vocabulum in fine versus antepenultimi, et quidem non in margine, sed in ipso contextu; quo factum est, ut Montfauconium fugeret. Ex pluribus similibus intellexi, Graecas in margine notas ab eodem, qui librum ipsum scripsit, additas esse. Pl. 96. b. 3. παρὰ προσδοκίαν. *Praeter expectationem.* Primum vocabulum accentu notare neglexit tachygraphus. Notae, quibus προ et αν significantur, a Montfauconio perperam sunt delineatae.

§. 477. Pl. 97. τὸ ἐναντίαΙΣ ΧΡΗΣΘΑΙ ΤΑ(ΙΣ) ἘΙ- κόσι. *De contrariarum imaginum (ironiae) usu.* Atque hic etiam accentum in το non curavit librarius. Literae, quas supplevi, abscissae sunt. Vocabulum ἐναντίαΙς in tabula, quam Montfaucon dedit, haud quisquam intelliget, ita corrupta ibi est scriptio. Pl. 97. 2. πόσαι καὶ ποῖαι με(ῖθοδοι) τῆ κωμικῶς λέ(γειν) καὶ σκόπτειν (l. σκώπτειν), καὶ πῆ καὶ πῶς αὐΤΑΙΣ ἐχ(ρή)- σατο δημοσ(θενης). *Quot et quales methodi comice loquendi*

et cavillandi, et ubi et quomodo illis usus sit Demosthenes. Hic etiam plura truncavit culter fabrilis; neque ulli usui esse possunt notarum formae, quas Montfaucon hic delineavit. Prorsus deformata in printis est utraque, quam edidit, nota vocabuli *σκόπτειν*. Unde non miror, quod totum hunc locum non potuit legere. Pl. 97. b. (ΠΕΡ'Ι) ἘΡΓΑΣΙΑΣ (Δ) ΗΜΗΓΟ(Ρ)ΙΑΣ διαλόγῃ, κω(μ)ωδίας, (συμ)ποσίων σωκρατικῶν. *De modo componendi concionem, dialogum, comoediam, tragoediam, et Socratica convivia* (sermones convivales). Quum in aversae plagulae margine haec exarata sint, versuum initium abscissum est. Neque melius in Montfauconii tabula hae notae expressae sunt, quam ceterae.

§. 478. Pl. 98. ποῖα (sc. εἶδη) τῆς (l. τῆς) δῆμ(η)γορίας καὶ πόσα. *Quot concionis* (sc. genera) *et qualia*. Accentus, qui cum nota *ας* apud Montfauconium perperam conjunctus est, obscurat illam, ultimusque prorsus omittitur. Quid autem ei in mentem venerit, ut εἶδη legeret, quod omnino abest, equidem non assequor. Pl. 98. 2. ποῖα καὶ πόσα τῆς (l. τῆς) κωμωδίας. *Qualia et quot comoediae* (sc. genera). Τῆς Montfaucon non legit. Pl. 98. 3. πόσα καὶ ποῖα τραγωδίας. *Quot et qualia tragoediae* (sc. genera). Et hoc loco Montfaucon εἶδη vidit, quod neuntquam adest. Pl. 98. 4. πόσα καὶ ποῖα σ(ω)κρατικῆ συμπο(σίου). *Quot et qualia* (sc. genera) *Socratici convivi*. Labitur Montfaucon, qui καὶν legit, pro καῖ. Pl. 98. b. πόσα καὶ ποῖα

διάλογος. *Quot et qualia dialogi* (sc. genera). Librarius, trita praepositione inductus, δια, ut separatum vocabulum, accentu notavit. Ultima harum notarum apud Montfauconium eo depravatur, quod accentus in nota ipsa involvitur. Pl. 98. b. 2. περι ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως. *De negatione et affirmatione.* Hoc etiam loco κατα, quasi separatum vocabulum sit, accentu est notatum. Totum locum apud Montfauconium frustra quaeras. Pl. 98. b. 3. φανερός οὐ κ' ἀφανής (οὐκ ἀφανής). πῶς ἐπέλαττον (l. ἐπέλαττον) καὶ πλέον. *Manifestus, non occultus, Quomodo minus et plus* (sc. significavit). Quum notare vellet tachygraphus οὐκ' ἀφανής, obfuit ei literarum κ et α in una nota conjunctio. Quo factum est, ut et apostrophum et spiritum lenem notae superscriberet. Notandum praeterea interpunctionis signum, quod tribus punctis ∴ et ∴ fit. Locum male interpretatus est Montfaucon.

§. 479. Pl. 99. ἐρμολόγιος ΠΕΡ'Ι μεθόδου δεινότητος. *Hermogenis de methodo gravitatis.* Quod ipsius auctoris nomen in dilucidis his notis Montfauconio latuit, equidem non possum non mirari. Pl. 104. b. ἐκ τῆς (l. τῆς) μερίζω φέρ (l. φέρ') ἵ γράφειν. *A μερίζω aedum scribe Jota.* Refertur hoc σχόλιον ad verbum, quod est in contextu, μεμερεῖσθαι, in quo pro diphthongo ει tachygraphus jubet ἵ legere, quum sit α μερίζω. Primam secundi versus notam ipse Bastius non intellexit, meae tamen conjecturae post assensit. Scilicet quum Jota sequeretur, φερ pro

Φέρε notavit tachygraphus. Usus hujus vocabuli cum infinitivo conjuncti satis notus est. Ita Porphyrius Φέρε εἰπεῖν, et apud Dionysium (archaeol. IV. 38) Servius Tullius, criminibus, quae ipsi forte inferri possint, propulsatis, pergit: *Si quid habetis ejusmodi, agedum dicite, Φέρε εἰπεῖν*, quod est ad verbum *profer dicere* (Hermann ad Vigeri de Graecae diction. idiotism. 316. n. 60). Pari ratione hic dicitur Φέρε γράφειν. Omisit Montfaucon hasce notas.

§. 480. Pl. 105. κατὰ τὰ δόξανττα (l. δόξαντα). *Secundum placita*: quae dictio in contextu finit libellum Maximi (Fabricii bibl. Gr. ed. pr. Vol. IX. 578). Locus integer hic est: Ἐνίκησας δὲ ἐμοῦ σιωπήσαντος κατὰ τὰ δόξαντα; i. e. *Tu autem vicisti, me scilicet propter illam opinionem tacente*. Has etiam notas omisit Montfaucon. Pl. 112. b. ΠΕΡΙ ποσότητος τῶν ΣΧΗΜΑΤΩΝ. *De quantitate figurarum*. In hisce desinunt tabulae Montfauconii. Quae sequuntur notae, eas ignoravit. Cur autem ποιότητος, pro ποσότητος, legerit, equidem non intelligo. Pl. 117. ΠΕΡ' ἰ πλεονασ (μῶν). *De pleonasmis*. Pl. 126. b. περὶ ἔθους. *De consuetudine*. Pl. 150. b. πλήθει. *Multitudini*. Additum est hoc σχόλιον epistolae Theodosii de Syracusis expugnatis ad vocabulum ἐσμῶν in dictione τραυμάτων ἐσμῶν, *vulnerum examini*. Pl. 151. b. δερμάτων. *Pellium*. Explicatio est vocabuli haud frequentis δέρβρων, *pellium*, in enunciatione καὶ τῶν βοείων κατάβρωσιν δέρβρων. Pl. 152. ΣΧΕΤΙΑΣΤΙ-

πεδν ἐπιδῶμα. *Dolentis interjectio.* Grammatica haec animad-
versio ad interjectionem *ἰὸν* spectat, quippe quae per se commu-
nis et gaudentium et dolentium exclamatio est. Pl. 152. b. ἀντὶ
τῆ (l. τῆ) ὅπως δῆ. *Pro Ubi.* Explicatur his notis conjunctio *ἵνα*,
i. e. *Ut*, quae hoc loco *Ubi* significet.

§. 481. Hactenus viris doctrina praestantissimis, Montfauco-
nio Bastioque, duçibus libenter usus sum. Quae dein sequuntur,
ea a me adjicio. Tantum autem abest, ut Montfaucon, qui (355)
satis habuit notarum syllabas edere, et Bastius, qui signorum no-
mine notas comprehendit (§. 465), singulas, quae in eis insunt,
literas investigare aggressi sint, ut de eo ne cogitaverint quidem.
Quin syllabarum etiam alias Montfaucon perverse delineavit, ut
δο, ϑο, πους; alias male explicavit, ut *δους* pro *δου*, *κως* pro *κων*,
ως pro *ων*. Nec tamen difficile est, literas ex syllabis elicere;
idque efficitur solius analyseos ope. Exemplo rem illustrabimus.
Qui notis **Ϸ ϸ ÷ ζ λ ρ υ ς γ** syllabas
σα, φα, τα, πα, κα, ρα, να, μα, ϑα, δα, λα, γα significari
viderint, atque etiam tam omnibus his syllabis literam A, quam
omnibus notis, quibus illae designantur, lineam — communem
esse animadverterint; ii sponte intelligent, eandem notae partem
esse literam A ipsam, indeque haud dubie colligent, reliquam cu-
jusque notae partem consonante constare, ut **Ϸ = σ, ϸ = φ,**
÷ = τ, ζ = π, λ = κ, ρ = ρ, υ = ν, ς = μ, γ = ϑ,
δ = δ, λ = λ, γ = γ.

§. 482. Eodem modo ceterarum quoque literarum formam cognovimus, quarum series hæc est:

α. —	ε. /	ι. j et I	υ. v	ρ. P, Z, P.	φ. φ
β. v	ζ.	κ. L	ξ. z	ς. c	χ. x
γ. c et c	η. ✓ et /	λ. 7	ο. s	τ. : sive . . .	ψ. ψ
δ. y	θ. Y	μ. m	π. 7	υ. v	ω. w

§. 483. Neque formae istae adeo mirae videbuntur iis, qui literarum vicissitudines per saecula attentius persequendo varias earum figuras animadverterint. Etenim tachygraphorum literas ex majusculis ortas esse, nos quidem statuimus, quodque a recta harum forma tantopere recedunt, ideo factum esse nobis persuademus, quod magis magisque festinanter scriberentur. Argumento sunt imprimis illae literae, quae claudi proprie debebant, ut B Δ Θ P Φ, quas tachygraphi morae impatientes apertas plerumque reliquerunt. Quum autem tachygraphorum literae longissime abhorreant a vulgaribus, indeque difficillimum sit imperitioribus utrarumque similitudinem perspicere; necesse videtur, ut aliam, quae media inter utramque est, scripturam advocemus, qua comparatio facilius institui possit. Illa autem est in charta papyracea cursiva Graeca sine ullo accentu saeculi secundi sive tertii, quam anno MDCCLXXVIII in Aegypto inventam, et in museum Borgianum, quod Velitris est, illatam, edidit atque explicavit Nicolaus Schow (in libro, cui titulus *Charta papyracea*

Græce scripta, quæ series incolarum Ptolemaidis Arsinotticæ in aggeribus et fossis operantium exhibetur. Rom. 1788. 4). Obiter hic animadvertere licet, primum vocabulum *καταπύρα*, quod ille recte quidem legit, sed non satis illustravit, explicandum esse *κατ' ἀνδρ' α*, i. e. *index vicorum primus*. Ut enim in eadem charta (col. vii) legitur *εγκ* pro *εγκωμιοι*; ita etiam hoc loco *κατ* pro *καταλογος*. Quæ quum jam scripsissem, in Bibliothecam antiquarum literarum et artium (VI. 100) incidi, atque ejus editores Gœttingenses eandem conjecturam, nisi quod ultimam literam *α* non curaverunt, jam adtulisse reperi.

§. 484. Hujus igitur scripturæ ope periculum faciamus, originem notarum, quæ etiam partium, quibus constant, illustrandi. Quod quidem negotium si non ubique prospere successerit, eo facilius errorum veniam nos impetraturos speramus, quo magis notarum literæ sunt detortæ et truncatæ. In maxime truncatarum numero habemus

Αλφα, quod sola lineâ recta designatur. Originem ejus a priscis ejusdem literæ formis ita repetimus: . Prima antiquissima est (e. g. in marmore Sigeo); secunda uncialis, negligentius picta (Nov. op. dipl. T. I. Tab. 11); tertia cursiva, in ipsa charta papyracea (Schow. Tab. IV. col. viii. v. 2. *αδελφος*); quarta tachygraphorum, in notis.

Βήτα, quum calamus festinat, in superiori parte non clauditur; quo fit, ut paulatim exsistere videamus. Prima

et secunda forma apud Benedictinos (L. Tab. xi. B. 12 et 13) reperitur; tertia, in charta illa papyracea (Schow Tab. I); quarta, in tachygraphorum notis. Notandus igitur Montfaucon, qui (335) ultimam illam formam inde a nono demum saeculo usu venisse putat. Notandus quoque Marini, qui (Pap. dipl.) hanc τὴ βῆτα formam ignorat, et alias cum eo literas confundit. Id jam mirum nobis videbatur, in totidem, quot (Tab. V, XII, XIII, XVIII) edidit, chartis, Graece scriptis, ne unum quidem βῆτα esse. Sunt vero in autographis; sed orthographiae ratio, quae RaBenna (Tab. V), Benditor (Tab. XVIII), cet. pro RaVenna, Venditor olim scribebatur, atque inprimis similitudo, quae inter utriusque literae formas intercedit, impediverunt doctissimum virum quominus β ab υ distingueret. Quin etiam, quod β est, μ legit, quum (ex Tab. XVIII. n. 121) σσκριμψι vertit, quod meo quidem arbitrato σσκριβψι, i. e. *subscripsi*, legendum erat.

Γάμμα. Quemadmodum, calamo properante, literarum capitalium anguli obtusiores fiunt, atque omnino tandem rotundantur; ita etiam ex Γ < C, atque, ut a sigma lunato distingueretur, Ϝ in tachygraphorum notis factam est. Rotundata Gamma fuere jam inde ab antiquissimis temporibus (Nov. op. dipl. Form. I. Tab. X. Rasche lex. rei numar. I. II. p. 1. Suppl. II. p. 1131).

Δέλτα a vero capitali ita sensim declinavit: Δ X Δ)
Prima forma in Sigeo lapide, secunda in charta illa papyracea, quarta tachygraphorum est; quae autem tertio loco posita conspi-

citur; eam in lapidis titulo satis antiquo reperimus, quem (ex Oderici Dissert. p. 28) hic inserere visum est:

ΠΙΣΤΙ
ΤΩ ΕΙΔΙΩ
ΑΔΕΛΦΩ ΜΝΗ-
ΜΗΝ ΑΝΕΘΗ-
ΚΕΝ

i. e. ΠΙΣΤΙΣ

ΤΩ ΕΙΔΙΩ

ΑΔΕΛΦΩ ΜΝΗ-

ΜΗΝ ΑΝΕΘΗ-

ΚΕΝ.

Ἐψιλόν. Prona est hujus literae figura antiquissima, atque ab ea hoc modo tachygraphorum / ortam esse arbitror: / / / . Primam formam inscriptio habet Sigea Deliacaque; alteram charta illa papyracea (Schow Tab. I). Neque multum differunt ab istis formis ζ, quae semper prono capite prominent in scriptura cursiva (Mab. suppl. Tab. ad p. 71. Montfauc. 266. Lambec. commentar. bibl. Caes. L. VIII. ad col. 864. ed. secundae).

Ζητα in tachygraphorum quidem notis non vidi. Quum autem ejus figura olim fuerit simplicissima Ξ (e.g. in inscriptione Nointeliana ceterisque Atheniensibus, Heracleensi, et Cyzicena), atque, ut uno calami ductu absolveretur, Z; vix eam a tachygraphis mutatam esse suspicor. In charta illa papyracea est sive Z sive J (Schow Tab. I).

Ἡτα. Ex H capitali uno calami ductu fit H (v. Inscr. ad Δ); unde et Tironianum H (§. 113) et Graecorum tachygraphorum magis mutilatum sive H sive H ortum est.

Θητα. Quemadmodum in prisco illo cursivae scriptionis genere (Schow Tab. I) propter scribentium festinationem circulus, qui est in capitali hujus literae forma, in transversam lineam degeneravit, ut scriberetur H ; ita in tachygraphorum notis magis etiam correptum exstitit H .

Ἰωτα. Per omnia fere saecula (Montf. 33) inde ab antiquissimis temporibus (Schow Tab. II. n. 3) viguit ea hujus literae forma, quae duobus punctis est insignita. Atque in Graecis, ut in Latinis (§. 116), saepe accidit, ut antecedenti literae properantis calami ductu subtus annecteretur.

Κάππα. Ut uno ictu hujus literae forma absolveretur, figura capitalis sensim ita est variata: K K K K . Ultima in notis tachygraphorum est, penultima in charta illa papyracea (Schow Tab. I).

Λάμβδα. Ex capitali Λ facile ducitur tachygraphorum L ; atque etiam in numis antiquioribus, aliisque monimentis scriptis,

hujus literae crus sive dextrum (Froelich notit. elem. numism. C. 2), sive sinistrum (Murr de papyr. Herculan. Tab. II. lamella aen. et inscriptio. Jam. Stuard the antiqu. of Athens V. III, p. 57) contrahitur. Quo factum est, ut Cypseli, regis Corinthi, mater, quae uno pede claudicabat, *λάμβδα* vocaretur (Reinesii variar. lect. L. I. C. 9. p. 32).

M̄. Sicut ex M capitali, utroque angulo rotundato, Romanorum unciale fluxit; sic, altero tantum rotundato, Graecorum tachygraphorum; ex quo tandem, quod nunc etiam tritum est, μ exstitit minutum.

N̄. Hujus literae vicissitudines ex capitali forma hae sunt: N   . Ultima figura est in Graecis literis chartae anno DLXXV exaratae (Marini pap. dipl. Tab. V), aliarumque ex eodem saeculo sexto (ibid. Tab. XII, n. 90, XVIII. n. 121); neque erat, cur Latinum n substitueret Marini, antiquas literas in vulgares vertens. Penultima figura in tachygraphorum notis, antepenultima in charta Aegyptiaca (Schow Tab. I) conspicitur, atque hanc accepit formam, quo facilius literis vicinis jungi posset. Causam, cur in notis puncto plerumque notata sit haec litera, vix invenies, nisi id factum esse statueris, ut a π facilius distingueretur. Etenim (pl. 38. b.) = $\nu\varepsilon$, si punctum abesset, forte legeretur = $\pi\varepsilon$. Ceterum antiquissimam esse hujus literae figuram , inscriptio docet Sigea.

Ξϛ. Qui hujus literae capitalis tres lineas continuo calami ductu absolvere voluerunt, Ξ scripserunt. Unde cursivae formae omnes, atque etiam $\mathfrak{z}$ in tachygraphorum notis, emanarunt.

Ὀμικρόν. Quum scribentium festinatio non pateretur, ut circulus, quo haec litera constat, totus absolveretur; facile intelligitur, cur in tachygraphorum notis formam ζ habeat.

Π. Capitalis hujus literae forma ut facilius cum vicinis ligaretur, in charta illa papyracea ita est detorta: $\mathfrak{N}$ (Schow Tab. I), magis etiam: $\mathfrak{S}$ (ibid. III. col. iv, in $\sigma\epsilon\rho\alpha\pi$), cui simillimum tachygraphorum $\mathfrak{S}$ ad priscum Phoenicum $\mathfrak{S}$ rursus accedere videtur.

Ρω. Nihil prorsus difficultatis habet, quae in notis est, hujus literae forma ρ , sive φ . Quod erim, quum festinantius scriberetur, non claudebatur, ut etiam $\tau\tilde{\rho}$ ρ speciem acciperet, id inde a remotissimis temporibus jam factum est, ut in eadem charta (Schow Tab. I).

Σίγμα. Ex Σ fieri $\sqsubset$, deinde C , idque sigma lunatum appellari, inter omnes constat. Atque hoc etiam in notis tachygraphorum comparet.

Ταυ. Antiquissimis haud dubie hujus literae formis adnumeranda est ea, qua linea lineam intersecat. Ita in numis Phoenicum conspicitur $\dagger$, $\times$ sive $\dagger$, in tabulis Eugubinis $\mathfrak{X}$, atque in numis Hebraeo-Samaritanis $\mathfrak{X}$. Quibus formis egregie confirmatur hujus literae descriptio, quae apud Originem et Hierony-

mum reperitur (Rhenferdi op. 736. 750). Graecos etiam in Aegypto ejusmodi forma usos esse, testatur Winkelmann, qui (hist. art. T. I. C. 2. p. 35) ex inscriptione quadam $\epsilon Y \text{†} Y X I$, ex libris vero scriptis $I \text{†} \text{¶} I \text{¶} \epsilon$ (pro HTA IPE) vocabula affert. Jam vero duarum linearum alterutra delineanda quum supersedere vellent prisci, literae antecedentis vel subsequenter lineae utebantur, eique transversam tantum addebant (§. 203). Quem eundem corripienti modum quo minus imitarentur Graeci tachygraphi, obstiterunt eis vocalium α et ι in notis figurae — et l : quibus si transversam lineam addituri fuissent, ut $\tau\alpha$, $\tau\iota$, fieret; ex — evaderet † , atque ex I eadem forma † , quas nemo unquam discerneret. Hanc igitur causam fuisse puto, quare pro linea perfecta duobus tantum punctis uterentur, notarentque $\div \cdot \text{¶} = \tau\alpha$, $\tau\iota$, cet. Atque in Latinas quoque literas immigrasse hanc $\tau\delta$ T notandi rationem, documento est compendium scribendi apud Petrum Diaconum (Gothofr. L. L. auctor. col. 1507. f.) ¶ , pro EST, in quo litera S ita inclinatur, ut simul $\text{¶} = \epsilon$ comprehendat. Duo igitur puncta significant T. Neque diversam esse rationem compendii ¶ pro EST, quod ex libro Cassellano (§. 333) adtuli, facile perspicitur. Etenim praeter literam E transversa linea superimposita notatur S, duobusque punctis litera T: quam etiam uno puncto saepius in notis Tironianis significari, supra (§. 252) diximus.

Υψιλόν. Errat Montfaucon, qui eam (336) hujus literae figuram, quae caudam amisit, inde a nono demum saeculo reperiri dicit. In antiquissimis enim inscriptionibus (Chandler marm. Oxon. p. 54. n. 27. 28. Murr l. c.) et numis V est pro Υ, atque in charta illa papyracea √ (Schow Tab. I), cui √ in tachygraphorum notis admodum est simile; indeque √, quod in charta anni DLXXV (Marini Tab. V) conspicitur, factum esse videtur.

Φ. Circulus a properante tachygrapho non absolvitur; unde est in notis ϕ.

XI. Ubique fere eadem est hujus literae forma.

Ψ. In eis, quas vidi, notis non comparet haec litera. Neque tamen dubito, quin ψ ejus forma fuerit. Ea enim ipsa, et ϕ, conspicitur in charta illa papyracea (Schow Tab. I), sicut ϕ in ea, quae anno DLXXV exarata est (Marini Tab. V).

Ωμέγα. Ex duobus o hanc literam conflata esse equidem censeo, sive Ω, sive ω, sive ∞ figuram spectaveris. Sed eam perficere festinantes notarii saepius neglexerunt, ita ut unum tantum o clauderent in ∞, quod est in charta anno DXXV exarata (Marini Tab. V); neutrum vero in tachygraphorum ∞; quae ipsa τδ ὰμέγα forma in vulgaria scribendi compendia transiit (Montfauc. 283. VIII. v. 3. ποιείσθω).

§. 485. Expositis literarum formis, sequitur ut earum jungendarum rationem ostendamus, et syllabas illustremus. In quibus enumerandis eum, quem adhibuit Montfaucon, ordinem

deserendum esse duximus, et vocalium tantum seriem secuti sumus. Ita enim speramus fore, ut et ipsum hoc scribendi genus magis aperiatur; magisque etiam adjuvetur notarum analysis, et legentium errores facilius detegantur. Capita igitur, in quae syllabas distribuamus, nobis sint $\alpha \varepsilon \eta \iota \omicron \upsilon$ et ω , quibus consonantes, quae cum iis conjunguntur, subjicimus, numerosque, un-
cis inclusos, addimus, qui tabulam nostram (p. 457) spectant.

A

α — (91. 2. 91. b. 2. 93. b. 94. 95. 98).	$\pi\alpha$ ÷ (89. b. 90. 2. 90. b. 94. 95. 2).
$\gamma\alpha$ Ϛ (104. b).	$\phi\alpha$ Ϡ (38. b. 89. b. 2. 98. b. 2. 98. b. 3).
$\delta\alpha$ ϳ (96).	
$\vartheta\alpha$ ϴ (93. b).	$\alpha\iota$
$\kappa\alpha$ ϵ (91. 98. b. 3).	$\alpha\iota$ ϵ (97. 2).
$\lambda\alpha$ Ϟ (91. b. 3. 98. b. 3).	$\lambda\alpha\iota$ ϟ (94).
$\mu\alpha$ ϟ (93. b. 94. 95. 2. 112. b. 151. b. 152).	$\pi\alpha\iota$ Ϡ (91. 2).
$\nu\alpha$ ϡ (91. b. 2. 94. 95).	$\sigma\alpha\iota$ ϣ (97. 2).
$\pi\alpha$ ϣ (90. b. 4. 91. 2. 91. b. 3. 94. 95. 2).	$\tau\alpha\iota$ ϝ (92. b. 94).
$\rho\alpha$ Ϟ (91. 95. 2).	$\alpha\nu$
ϟ (96. b. 3).	$\alpha\nu$ Ϟ (90. 2. 94. b).
$\sigma\alpha$ Ϡ (38. b. 92. 97. 2. 98. 2).	$\nu\alpha\nu$ ϡ (89. b. 92. 2. 97).
ϡ (98).	$\xi\alpha\nu\tau$ ϣ (105).
	$\tau\alpha\nu$ Ϟ (16).

ας

ας ✓ (89. b).
 κας ✓ (89. b. 2).
 νας ✓ (117).
 τας ✓ (89. b. 2).

αυ

αυ → (93. b. 97. 2).
 ↯ (91. 2).

Ε

ε / (89. b. 90. 90. 2, 96).
 γε Ϛ (99):
 δε > (151. b).
 κε ϛ (94. b. 2).
 λε ϛ (93. b. 94. 95. b. 96.
 96. b).
 με ϛ (91. 92. b. 93. b. 95.
 99. cet.).
 ϛ (91. 2).
 νε ϛ (38. b. 91. 2. 98. b. 3).
 πε ϛ (94. 2. 98. b. 2. 98. b. 3.
 126. b).
 σε Ϛ (90. 2. 93. 94. 2. 98. b. 2).
 τε ϛ (91. 95. 2).
 φε ϛ (104. b).

ει

ει ϛ (90. b. 91. 92. 96. 2).
 γει ϛ (95. b).
 δει ϛ (90. b. 91).
 ϑει ϛ (150. b).
 κει ϛ (92).
 νει ϛ (89. b. 2. 91. 2).
 πει ϛ (96. 2).
 τει ϛ (89. b. 2).

εις

λεις ϛ (92. 2).
 σεις ϛ (89. b. 89. b. 2).
 τρεις ϛ (91. 2).

εν

εν ϛ (90. b. 90. b. 4).
 ϛ (94. 2).

ερ

ερ ϛ (96. 2. 99).

ες

ες ϛ (94).
 τες ϛ (93. b).

Η

η ✓ sive ↯ (93. b).
 γη ✓ (91. b. 3. 93).

ον

ον λ (90. b. 2. 90. b. 3).
γον ϵ (89. b. 2).
κον κ (152).
νον ν (92. b).
τον τ (91. 2).

ος

ος σ (89. b. 2).
γος γ (92. b).
δος δ (91).
ρος ρ (89. b. 2).
τος τ (89. b. 2. 99).

ου

ου υ (89. b. 90. b. 3).
γου ϵ (91. b. 95. 98. b).
δου δ (99).
κου κ (90. 2).
που π (91. b. 3. 97. 2).
του τ (89. b. 2. 90. 2).
 υ (152. b. 104. b).

ους

ους σ (89. b. 2).
νους ν (99).
πους π (90. 2).

σους σ (89. b. 2).
τους τ (90. 2).

Υ

υ υ (91. b. 3).
γυ ω (90. b. 4).
μυ μ (95. 2).
συ σ (98. 4).

Ω

ω ω (91. 95. 2).
κω κ (96. b. 97. 2. 97. b. 98. 2).
σω σ (91. b. 3. 97. b).

ψ

γψ γ (94. 2. 97. b).
ζψ ζ (94. 2).
μψ μ (98. 2).
τψ τ (90. b).

ων

ων ω (90. 2. 90. b. 2).
γνων γ (92. b. 2).
κων κ (97. b).
νων ν (93. b. 95).
πων π (94. 2).
των τ (90. 2).

$\omega\varsigma$
 $\omega\varsigma$ ω (38. b. 94. 2).
 $\wp\omega\varsigma$ $\wp$ (91. 2).

$\kappa\omega\varsigma$ κ (96. 2. 96. b).
 $\phi\omega\varsigma$ ϕ (38. b).

§. 486. Inter omnes hasce syllabas nulla est, quae non vere insit in notis, quas supra (§. 468 seq.) explicavimus: neque enim eas, quae desunt, fingere ausi sumus. Attamen plurimas, initiali tantum litera mutata, ad aliarum syllabarum similitudinem facile suppleri posse arbitramur. Ita quum syllabarum, quae exeunt in η — $\epsilon\varsigma$, sola η . = $\tau\epsilon\varsigma$ reperiatur, ex hujus forma jure collegeris, notari quoque debere $\gamma\eta\eta$ = $\gamma\epsilon\varsigma$, $\delta\epsilon\varsigma$, $\theta\epsilon\varsigma$, cet.

§. 487. Qua ratione factae sint tachygraphorum syllabae, quilibet, qui literarum, quarum formas (§. 482) praemisi, memor est, per se ipse facile perspiciet. Paucae tantum difficiliore sunt intellectu, ut $\vee$ = α ; nisi $\wedge$ = A sit supinum, quod I surgens simul comprehendat. $\llcorner$ = $\alpha\nu$, quae post, rotundato angulo, in vulgaribus scribendi compendiis (Montfauc, 346, col. 2) formam C accepit. Illa haud multum discrepat ab eadem Tironiana syllaba C , de qua supra (§. 268) egimus. C = $\epsilon\rho$ ex C = ϵ et ρ ita conjuncta est, ut superior pars sit litera prima, inferior secunda. Eadem syllaba ex literis Graecorum capitalibus simili modo conflata reperitur E , qua in numis antiquis significatur $\text{E}\rho\epsilon\tau\iota\omega\nu$ (Montf, 144. Schlaeger de numo Alex. M. Tab. III). Atque in Tironiana quoque scriptura literam R in vocabulorum principio ita annexam vidimus (§. 258. 270). C unde sit $\epsilon\nu$, ne.

quidquam quaesivi. σ = $\varepsilon\varsigma$ fortasse sola litera σ primitus fuit, ut terminationem $\varepsilon\varsigma$ significet, quemadmodum apud Romanos eadem figura syllabam VS (§. 260). Ea enim hujus literae forma frequens est in charta illa papyracea (Schow Tab. I) in syllabis β — $\iota\varsigma$ (ibid. Tab. III. Col. V. v. 21. f.) et σ — $\upsilon\varsigma$ (Tab. IV. col. VI. v. 22. f.). $\tau\eta\varsigma$ ex χ = H negligentius formato atque eodem $\sigma\iota\gamma\mu\alpha$ subtus adjuncto, additis duobus punctis pro τ , compositum esse equidem puto. Nota $\backslash$ = ov simplicior est, quam ut ejus originem eruere liceat. Fortasse ex N, literae O inserto, transversa linea sola superest. Vulgaribus enim literis scribebatur $\odot$, ut saepius est pro ov in monumento Graeco Ancyrano (Montfauc. 158). $\mathcal{J}$ = $ov\varsigma$ duobus characteribus constat nunc quidem simillimis, primitus autem illum fuisse o apertum, hunc σ — $\upsilon\varsigma$ (Schow Tab. IV), conjicio. ω = $\omega\varsigma$ dimidia fortasse $\tau\delta$ $\omega\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha$ pars fuit cum σ — σ adjuncto.

§. 488. Minus dubitamus in solvendis iis, quas nunc proponimus, notis, quantumvis obscurae primo aspectu videantur. Syllabae $\alpha\varsigma$ nota $\checkmark$ est, cujus originem facile reperies, si perfectiorem ejus formam $\omega\varsigma$ in charta saepius laudata (Schow Tab. III. 6. v. $\pi\rho\omega\tau\alpha\varsigma$) consideraveris, quae ω = α (§. 484) erat cum $\sigma\iota\gamma\mu\alpha$ conjunctum; in notis vero quum frequentissime hac syllaba uterentur tachygraphi, non nisi prima $\tau\delta$ $\acute{\alpha}\lambda\phi\alpha$ pars relictæ est. ϵ = $\epsilon\iota$ primitus $\epsilon\iota$ fuit (Schow Tab. V. Col. xi. v. 24. penult. Marini Tab. V. n. 75), atque hodie etiam in typographorum officinis

passim reperitur, ex E atque I annexo (§. 116) composita. Syl-
 laba ϵ = $\epsilon\iota$ ab illa vix discernitur, nisi quod hemicyclus inferior
 interdum est major; unde eam praeter ϵ = $\epsilon\iota$ etiam C = σ com-
 prehendere suspicor, praesertim quum C pro $\epsilon\iota$ scripsisse Grae-
 cos, (ex Corsini de not. Graecor. libro p. 62) compertum habeam.
 Eadem ratione nota $\cup$ = σ praeter σ apertum etiam C = σ com-
 plectitur; nisi ex $\odot$ = σ in monumento Ancyrano (Montf. 158)
 aliisque, aut ex ζ = σ in charta papyracea (Schow Tab. IV.
 col. VI. v. 21. col. VII. v. 9) eam repetere malis. ω = $\omega\nu$ ex $\sim$ et
 η (§. 484) compositam esse arbitror.

§. 489. Copulativae καὶ nota proprie est κε (§. 471). Eius
 enim forma ζ non nisi literas κ = κ et ϵ = ϵ comprehendit:
 Scilicet solius pronuntiationis rationem habentes (§. 307 seq.) tachy-
 graphi ita notarunt. Neque in hoc solum vocabulo ϵ pro $\alpha\iota$ pris-
 cis temporibus Graecos usurpasse, notissima res est, ut in libris
 scriptis $\sigma\eta\pi\epsilon\tau\epsilon$, pro $\sigma\eta\pi\epsilon\tau\alpha\iota$ (Montfauc. 292), et in gemma qua-
 dam (Descript. gemmar. in cimeliarchio Ducis Aureliae. 1784. T. II.
 Tab. 62. p. 180) AKAKI ZHCEC pro $\xi\eta\sigma\alpha\iota\varsigma$. Contra $\alpha\iota$ scripse-
 runt pro ϵ , ut $\acute{\alpha}\kappa\acute{\epsilon}\sigma\alpha\tau\alpha\iota$. $\acute{\sigma}\nu\gamma\epsilon\tau\alpha\iota$. $\acute{\alpha}\sigma\phi\alpha\lambda\acute{\iota}\sigma\alpha\sigma\theta\alpha\iota$. $\acute{\epsilon}\nu\alpha\tau\epsilon\nu\eta\sigma\alpha\tau\alpha\iota$,
 cet. (Manuser. cod. bibl. Taurin. I. 470). Sed, ut ad particulam
 καὶ redeamus, vulgaribus etiam ex majuscularum genere literis in
 monumento illo Ancyrano aliisque (Montf. 159) ex K atque E con-
 flatam κ animadvertimus. Unde miramur doctos Benedictinos,
 qui (T. I. Tab. X. col. 1. v. penult.) quum in eo versantur, ut literas

compendiorum ipsas explicent, illam figuram continere dicunt KAI, in qua neque A neque I vere inest. Etenim notissima hujus particulae significatione inducti, analysin compendii neglexerunt. ξ igitur, quoties in notis comparet, semper legendum est $\kappa\epsilon$; ita tamen ut illam significet particulam. Si enim $\kappa\alpha$ tribus literis notare voluissent tachygraphi, notam ex $\angle$ et $\vee$ componere debebant. Atque ita etiam formatum invenimus $\xi\vee$ (Montf. 345. col. 2), cujus pars prima inferior κ , et altera α per superiorem calami ductum conjunctae sunt. Eadem ex forma ortum est, quod in typographorum officinis olim fuit ξ ; in cujus locum quod successit ϵ proprie non nisi $\kappa\epsilon$ est.

§. 490. His praemissis viam nobis aperuimus, ad antiquitatem hujus scriptionis curiosius investigandam. Eam autem a primis post Christum natum saeculis repetendam esse nobis persuademus ex iisdem fere argumentis, quae de notis Tironianis adtulimus (§. 48). Notae enim Graecae ex majusculis etiam constant literis, vel paucis saltem cursivis (§. 483. 484), quae tamen a recentioribus plurimum differunt. Neque conjunguntur, ut hae, sed, ut in majusculis usu venit, tum coagmentantur, tum trajiciuntur, tum alteri altera columnae instar superimponitur. Ita enim literas majusculas ab antiquissimis inde temporibus tam apud Romanos, quam apud Graecos, junctas fuisse, supra (§. 157. 165. 203) diximus. Quemadmodum igitur in eis una eademque linea duabus simul literis serviebat, ita etiam in notis $\cdot\vdots$, i. e. TI, TE, TA,

in quarum prioribus vocales I et E hastilis simul τῆ T munere funguntur, in posteriori vero nota litera A tectum supplet ejusdem T. Item in syllaba $\text{Ϸ} = \text{ΠΕ}$ litera E pars simul est τῆ Π, atque in nota $\text{ϸ} = \text{ου}$ praeter *ὀμικρὸν* etiam *ὕψιλὸν* latere videtur. Quemadmodum porro in conjungendis majusculis literae literis superim-

positae sunt; ita etiam in notis videmus $\text{Ϸ} = \overset{\Delta}{\text{O}}$ pro *δοι* (Pl. 91.2);

$\text{Ϸ} = \overset{\text{Π}}{\text{O}}$ pro *ποι* (Pl. 89. b. 2). Sicut denique literarum majuscularum conjunctarum ordo nonnumquam turbatus est, ita etiam in notis reperimus $\text{Ϸ} = \overset{\Lambda}{\text{ΠΕ}}$, pro *πλε*; $\text{Ϸ} = \overset{\text{P}}{\text{ΠΟ}}$, pro *προ*; $\text{Ϸ} = \overset{\text{P}}{\text{ΚΑ}}$, pro *κα* (Pl. 117. 89. b. 94. b. 2); quin etiam (Pl. 97. 2) $\text{Ϸ} \overset{\text{N}}{\text{Ϸ}} =$

$\overset{\text{T}}{\text{Σ Π}}$
 K EI
 O pro *σκόπτειν*.

§. 491. Jam vero ex tribus hisce literas conjungendi modis, qui solis majusculis sunt proprii, in recentiori cursivae scriptionis genere nullum unquam reperies. Et licet paucissimae in notis literae sint, quae cursivarum speciem habeant, ut N et Π (§. 484); has tamen ipsas ex antiquissima illa scriptione, quae cum recentiori cursiva nullo pacto comparari potest, natas esse, satis demon-

stravimus. Omni igitur ratione concludimus, Graecorum notas antiquiore illo tempore esse inventas, quo non nisi literae majusculae, aut certe vetustius illud cursivae scriptionis genus, usurparentur. Neque enim majusculas, quae ad velociter scribendum minus aptae sunt, adhibuissent tachygraphi, si minusculae jam in usu fuissent (§. 157).

§. 492. Qui autem rationibus, quas protulimus, non adducuntur, ut tantam notis antiquitatem esse sibi persuadeant, iis in mentem revocamus similitudinem, quae inter notarum literas, et eas, quas in charta papyracea secundi vel tertii saeculi videmus, intercedit. Haec autem similitudo quo apertius ante oculos ponatur, tabulam hic subjicimus, in qua praeter illa scriptionis genera alias etiam satis antiquas Graecorum literas, et quasdam ex notis Tironianis congressimus. Conferantur igitur ea, si placet.

Lite- rae et syl- labae	in char- ta papy- racea apud Schow.	in notis Grae- cis.	anni 575 et saec. VI. ap. Marini Tab. V. et XIII.	anni 680 ap. Lam- beccium T. VIII. p. 864.	in notis Tiro- nianis.	Lite- rae et syl- labae	in char- ta papy- racea apud Schow.	in notis Grae- cis.	anni 575 et saec. VI. ap. Marini Tab. V. et XIII.	anni 680 ap. Lam- beccium T. VIII. p. 864.	in notis Tiro- nianis.
A	α	—	α			Z	Z̄				
B	β	υ		υυ		H		✓		υ	
Γ	γ	Ϸ				Θ	Ϸ	Ϸ			
Δ	δ	ϸ			ϸ	I	ι	ι	ι	ι	
E	ε	Ϲ		ε	ε	K	κ	κ			κ

§. 493. His autem comparatis, cogitur, Graecorum notas saeculo tertio vel quarto antiquiores esse non posse. Eam enim scriptionem, quae in charta papyracea reperitur, quum nondum a majuscularum forma adeo recedat, notis antecessisse necesse est. Sive illam, sive has Protogenes, in urbem Antinoum relegatus, ad erudiendos pueros adhibuit. Ita enim Theodoritus (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Λογ. Δ. κεφ. ιη. ed. Vales. 171. 172) Πρωτογένης, inquit, ὁ ἀξιάγατος, τὰ εὐνομίου γράμματα πεπαιδευμένος καὶ γράφειν εἰς τάχος ἤσκημένος, τόπον εὐρῶν ἐπιτήδειον, καὶ τοῦτον διδασκαλεῖον καὶ παιδευτήριον ἀποφήνας, μειραλίων κατέστη διδάσκαλος, καὶ κατὰ ταυτὸν γράφειν τε εἰς τάχος ἐδίδασκε, καὶ τὰ θεῖα ἐξεπαίδευσε λόγια. δαυϊτικὰς τε γὰρ αὐτοῖς ὑπογόρευσε μελωδίας cet. I. e. *Admirabilis autem Protogenes, in sacris literis eruditus, et velociter scribendi peritus, quum, locum opportunum nactus, scholam ibi ac ludum literarium instituisset, puerorum magister factus est, simulque illos celeriter scribere docuit et in literis divinis erudit.* Nam et Davidis carmina eis dictabat. Mirum, Tironianis notis plures libros exaratos esse, qui Davidis psalmos etiam continent (§. 355 seq.). Equidem arbitror eos dictatos, atque imprimis ut exercerentur discipuli a praeceptoribus ea de causa adhibitos esse, quod unam idemque vocabulum persaepe in eis repetitur.

§. 494. Quae hactenus protulí, ea ex libro Parisiensi, quem ipse perlustravi, didici. Alterum vero librum, Graecorum tachy-

graphorum notis scriptum, Romae esse, supra (§. 460) commemoravi. Sed frustra operam impendi, ut quaedam ex eo notae mecum communicarentur. Neque tamen alius generis eas esse, compertum habeo ex literis doctissimi viri, Hieronymi Amati, in quibus quinque priores Iliadis versus ad similitudinem notarum, quae in Vaticano libro sunt, ita expressit:

Handwritten Greek text in Amati's shorthand notation, consisting of five lines of symbols.

In paucis tantum differunt hae notae a notis libri Parisiensis. E. g. $\sphericalangle$ = δ minus distinctam habet formam in syllabis ζ = $\delta\epsilon$, $\lrcorner$ = δi ; λ pictum est $\lrcorner$, pro i ; φ = ϑ magis rotundatur, quam rigida nostra forma Ψ ; et syllaba ϵi notatur ρ , pro qua nos habemus ϵ . Sed vereor ne in notando passim erraverit Amati. Versu enim primo $\varphi\epsilon$ habet, pro φi ; versu secundo $\sigma\zeta$, pro $\sigma\upsilon$, ξ pro η ; $\kappa\epsilon$ autem, quae hunc versum claudit, prisca nota ζ , non vulgari compendio $\chi\zeta$ (§. 489), notare debebat. Versu tertio syllabam $\mu\omicron\upsilon\varsigma$ equidem notaverim $\rho\sigma$, et finalem $\psi\epsilon$ = $\psi\epsilon\upsilon$. Ita etiam versu quarto $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$ scripserim $\rho\sigma$. Nota enim $\rho\sigma$, quam ille adhibuit, $\tau\eta\varsigma$ est, non $\tau\omicron\upsilon\varsigma$. Versu quinto $\omicron\lambda\omega\nu\omicron\iota\varsigma$ notare debebat $\rho\sigma\zeta$, pro quo exhibuit $\delta\sigma\omega\delta\sigma\iota$: mox autem pro $\zeta\sigma$, i. e. $\pi\alpha\sigma\iota$, scripsit $\kappa\alpha\sigma\iota$; et $\Delta\iota\omicron\upsilon$, pro $\Delta\iota\delta\varsigma$. Sed calami hos

esse lapsus arbitramur, quos facile ignoscimus iis, qui ad hoc genus scribendi crebris exercitationibus non sunt adsueti.

§. 495. A Graecis autem tachygraphorum notis profectas esse Tironianas, multi sunt qui opinentur, ut vel Carpentier (praef. ad alphas Tir, p. iv) Romanos Latinas notas a Graecis accepisse affirmet (§. 21). Atque ipse Amati iisdem literis, quas ad me misit, *notas Latinas Graecarum filias* appellat. Male. Nemo enim quisquam id poterit profiteri, nisi qui, verae utriusque scriptionis naturae atque indolis ignarus, vaga tantum historicorum testimonia sequatur. Quod quo facilius intelligatur, utrarumque notarum quum similitudinem, tum dissimilitudinem contemplemur, instituta earum comparatione. Quarundam quidem figurarum similitudinem (§. 101. 114. 118. 125. 132. 267. 487) jam attigimus. Cave tamen, ne ea motus a vero aberres. Equidem satis demonstrasse mihi videor, et Romanorum (§. 48. 89. 165 seq.) et Graecorum (§. 490) notas literis constare, quae ex genere sunt majuscularum. Quod qui reputaverit, simulque meminerit, pluri-
mas literas Latinas et Graecas ejusdem generis et nunc esse, et magis etiam olim fuisse; facile veram illius similitudinis causam assequetur, neque, alteram scriptionem ex altera ortam esse, temere inde colliget. Quae enim partibus constant quibusdam similibus, similitudinis etiam aliquid habeant, necesse est. Quid? quod fortuitam interdum hanc esse similitudinem exempla docent.

Ita Graecorum σ = σ a C, quod sigma lunatum vocant, incipit; Romanorum autem S = SV, ejusdem fere formae, ab S.

§. 496. Sunt quidem et aliae inter utramque scriptionem similitudines, ut literarum positio, quae columnae speciem interdum prae se fert (§. 164. 490), literarumque trajectio (§. 166. 209. 490). Quoniam autem utraque scriptio literis constat majusculis, quarum jungendarum ratio haec semper fuit; hujus etiam consensus causa facile cognoscitur. Quod denique utrumque scribendi genus literas habet imperfectas et truncatas, id cuique festinanti scriptioni est commune.

§. 497. At tanta est notarum in utroque scribendi genere dissimilitudo, ut neutrum earum ex altero repeti posse eo facilius probari liceat, quo majus discrimen est in utriusque linguae vocabulorum terminationibus; ita ut quilibet nullo negotio intelligere possit, frequentes alterius linguae esse notas, quibus alteri vix opus sit, Graecasque notas ne aptas quidem esse sermoni Latino. Sed his non immoremur, atque, ut rem paucis absolvamus, firmissima duo proferamus argumenta. Primum, in utraque scriptura non solum formae sunt dissimiles, easdem tamen res significantes; sed etiam simillimae, quibus prorsus diversa significantur, prout vel Graece, vel Latine eas legas. Ita significat

figura	Graece,	Latine:
—	α	e
/	ε	ad
2	μ	ri
5	ο	arum
ρ	ρ	ra
7	αυ	pi
∪	ας	bus
5	σε	ga
∪	ερ	ru.
2	οι	o
/	ον	um
ο	ες	us
7	δι	li
9	γον	ge
7	κον	atque
7	λε	pro
7	λ	prae
7	η	p
∪	αι	ut
ρ	ρ	or
2	ω	r sive n.

§. 498. Alterum argumentum offert peculiaris notarum Tiro-
nianarum indoles, qua consonantis eadem figura, prout varie in-

clinatur, sola hac inclinatione varias exprimit vocales (§. 150 seq.); quaque literae et syllabae in aliis involvuntur (§. 200), atque diversus vel terminationis vel puncti locus unius ejusdemque notae diversam gignit significationem (§. 234. 323). De quibus omnibus ne species quidem in Graecis tachygraphorum notis reperitur. Alius praeterea diversitatis ante (§. 460) jam mentionem fecimus. Neque tamen propterea negaverim, aliquot characteres ex Graecorum notis in Tironianas passim transferri potuisse, immo translatos fuisse; idque mirum non videbitur, quum iidem Romanorum tachygraphi ad notanda et Latina et Graeca haud dubie adhibiti fuerint. Ceterum cur tachygraphi a Graecis trito nomine *ὀξύγραφοι* appellentur, idemque vocabulum *ὀξύς* tam *acutum*, quam *promptum* et *expeditum* significet, causa ex Graecarum notarum contemplatione intelligitur. Earum enim characteres cuspidati, vulgaribusque longe acutiores subtilioresque sunt; indeque *ὀξύγραφοι* appellatos esse, qui eis uterentur, verisimile est. Frequentissimarum autem in hac scriptura cuspidum atque angulorum, qui festinanter scribendi rationi minime convenire videntur, causa eadem est, quam in Tironianarum notarum ratione explicanda (§. 19) adtulimus.

§. 499. Jam vero notarum Graecarum cognitionis utilitatem multis probare argumentis facile supersedemus, quum manifestum sit incommodum, quod ex earum ignoratione existit. Quod enim de homine dicitur, qui literarum expertus est, *ὁ γραμμάτων ἄπειρος*

οὐ βλέπει βλέπων id etiam convenit in notarum rudem et ignarum. Sed proficit earum cognitio non solum ad intelligenda, quae continuīs notis exarata reperiuntur, verum etiam ad legenda ea, quae in vulgarem scriptionem ex illis passim illata vexant imperitos, erroresque saepius pariunt. Ita Montfaucon in libro quodam manuscripto (334. col. 3. lin. 7) legit *παμμιαράν*. Vidimus hunc librum, qui in charta papyracea exaratus est, olimque Stephani Baluzii fuit, atque in eo scriptum reperimus *παμμι^αραν* ut igitur terminatio minime sit *αν*, sed *ον*, legendumque *παμμιαρόν*. Aliud exemplum falsae ex eadem causa lectionis nobis suppeditavit Bastius. In egregio saeculi decimi libro, ex quo Villoison Homeri Iliadem edidit, quique olim fuit Venetiis, nunc est Parisiis in bibliotheca imperiali, *σχόλιον* (ad Iliad. Θ. v. 479) legitur: *Ζεὺς δὲ συναντήσας αὐτοῖς καταγωνίζεται ἧ^ς ✓* (i. e. *παντας*) et paulo post: *Ὀφίονα δὲ τὸν δοκοῦντα ἧ^ς ἵ^ς ὑπερέχειν καταγωνίσαστο*. Ubi Villoison secundo quoque loco legit *παντας*, pro *παντων*.

§. 500. Atque horum exempla innumera sunt. Abundant enim libri Graeci, licet vulgaribus literis scripti, tachygraphorum notis admixtis. Ex quibus praesertim notari velim illum, qui est Parisiis, cujusque scripturae specimen edidit Montfaucon (283. VIII), qui in primo versu *Σ* legit δὲ, quod proprie est *καὶ* (*καί*). Permulta in paucos hosce versus ex tachygraphorum notis irrepserunt, ut syllabae *ρα*, *ας*, *ως*, *ην*, *τα*, *ὄτι*, *δε*, *ε*, *ης*, *ερ*.

Vulgaria quoque scribendi compendia, quae aeri incisa sunt apud eundem (345. 346), notarum reliquiis sunt referta.

Haec quidem ea sunt, quae de notis tachygraphorum Graecis proferre licuit. Quae quamvis pauca videantur, satis superque tamen docent, et hasce notas dignas esse quae cognoscantur; neque leve pendendum, neque contemnendum, quod in iis ponitur studium. Etenim

ⲉⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ
ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ

A D D E N D A.

Pag. 6. *Tachygraphorum munus vilissimorum mancipiorum esse.*] Idem arguit Quintilianus (I. 1. p. 16. ed. Bip.) verbis: „Non est aliena res, quae fere ab *honestis* negligi solet, cura bene ac *velociter* scribendi.” Multo apud Graecos honorificentius scribae munus fuisse, tradit Cornelius Nepos (Eumen. 1), additque: „Nam apud nos revera, sicut sunt, *mercenarii* scribae existimantur.”

Pag. 12. seq. *Celeriter scribendi et leviter verba notandi ad hunc principalem finem notas adhibitas esse.*] Dio (55. ad a. 746. p. 633. sive 376) de Maecenate: “Οτι πρώτος σημεία τινὰ γραμμάτων πρὸς τάχος ἐξεύρε. Basilus (epist. 333): Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι διὰ τοῦτο σημείων χρῆζουσιν, ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. (Vid. supra p. 240.)

Pag. 17. *In tabulis ceratis notae exaratae.*] In passione S. Pionii (Ruinart. Act. martyr. p. 144) legitur: „Cum *cerae* notarius, quae respondebantur, *imprimeret*” cet. Hinc etiam pro *scribere* verbum *exarare*, quod maxime convenit in tabella notatis. Ovidius (ex Ponto 3. 2. 90): „Ad fratrem scriptas *exarat* illa *notas*.”

Pag. 19. *Velocissimos fuisse notarios.*] Unde apud Martialem (10. 6) notarii epitheton est *Velox*. Ausonius (Epigrammate 146. ed. Bip.):

Quis quaeso, quis me prodidit?
Quis ista jam dixit tibi,
Quae cogitabam dicere?
Quae furta corde in intimo
Exercet ales dextera?
Quis ordo rerum tam novus,
Veniat in aures ut tuas
Quod lingua nondum absolverit.

Hieronymus (ad Julian.): „Ille apposito notario cogeat sequi, quae *velociter* edicta *velox* consequeretur manus (Hugo de prim. scrib. orig. C. 18. p. 186). Atque etiam Suetonius (C. 3) „Comperi” ait „Titum Vespasianum notis excipere *velocissime* solitum fuisse.”

Pag. (6. 19.) 21. 23. *Orationes notis exceptas esse.*] Facit huc Suetonii (Jul. 55) locus, ubi Caesaris pro Metello orationem, ait, non immerito ab Augusto existimatam esse magis ab actuariis *exceptam, male subsequentibus verba dicentis*, quam ab ipso editam. Ciceronis quoque orationem ita, uti eam pro Milone dixit, notis *exceptam* fuisse, longe diversam a politiore ea, quam nunc habemus, testatur Asconius Pedianus. Quintilianus (VII. 3. p. 21.) queritur, orationes aliquot suas circumferri, negligentia *excipientium* in quaestum *notariorum* corruptas. Seneca (in Apocolocyntosi. Oper. T. V. p. 250. ed. Bip.) de Jano: „Multa diserte dixit (in senatu Deorum) *quae notarius persequi non*

potuit: et ideo non refero, ne aliis verbis ponam, quae ab illo dicta sunt.” Vel ipsa igitur oratorum verba veloces excipere debebant notarii.

Pag. 45. Graecis tachygraphi iidem, qui Latinis notarii.] Ταχυγράφος βασιλικὸς ἐκ τῆς τάγματος τῶν καλεμένων νοταρίων (Sozomeni hist. eccl. IV. 10. p. 550). Apud utramque etiam gentem simile inter tachygraphos et calligraphos reperias discrimen. Justinianus Imp. (Nov. 42. 1) mentionem facit et τῶν εἰς κάλλος, et τῶν εἰς τάχος γραφόντων (Guadagni de Florent. cod. p. 21). Philostratus (Apollon. L. 1): ἐξέλαυνε τῆς Ἀντιοχείας μετὰ δυοῖν θεράπων, ὃ μὴν εἰς τάχος γράφων, ὃ δὲ εἰς κάλλος. Eusebius (hist. eccl. 6. 21) ταχυγράφους et βιβλιογράφους appellat, qui notarii et librarii Latine dicuntur (l. 1. §. 6. D. de extraord. cognit.). Illis scilicet dictabant, quae celeriter excipienda erant. Hi ex notis eleganter ea exscribebant. Suidas: ὑπηγόρευε τοῖς ταχυγράφοις, καὶ οἱ βιβλιογράφοι σὺν γυνάξιν ἔγραφον ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἐξησκημέναις. (Woweri polymath. C. 6. p. 55. Trotz ad Hugon. p. 181. add. Popma de different. verbor.). Atque verba celeriter excipere et leviter notare Apulejo (6. p. 135. ed. Bip.) dicitur *Praenotare*: „Sed adstans ego dolebam mehercules, quod pugillares et stilum non habebam, qui tam bellam fabellam *praenotarem.*”

Pag. 45. *In judiciis plerumque adhibebantur notarii.*] Ammianus Marcellinus (14. 9): „Et adsistebant hinc inde notarii,

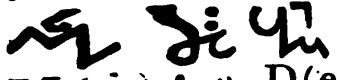

quid quaesitum esset, quidve responsum, cursim ad Caesarem perferentes." Idem (22. 3): „Pentadius notis exceptit, quae interrogatus responderat Gallus" cet. Acta etiam eorum, quae fiebant in ecclesia, notis excipiebantur (Vales. ad Socrat. hist. eccles. p. 71); cum primis acta martyrum (Baron. T. II. ad a. 238. Lambecc. bibl. Caes. L. 4. 151. 6). Ab excipiendo hi notarii dicti sunt exceptores (l. 19. §. penult. Locati. l. 5. C. de numerariis. Gothofr. ad Cod. Theod. VIII. 1. 2. Wower. polym. p. 55). Nec non a privatis adhibebantur notarii (Cic. Attic. 2. 23. et 7. 13. Q. frat. 2. 6. Gell. 1. 23. Quintil. 10. 3. p. 243. ed. Bip. Euseb. hist. eccl. L. 6. C. 23. p. 224. Ammian. 28. 4). Plinius (IX. Epist. 36. 2) scribit: „Notarium voco, et, die admisso, quae formaveram dicto." Apud Ammianum (18. 3): „Dictat ancillae, notarum peritae, domina epistolam." Neque tamen ad omne dictionis genus aptas fuisse notas observat Hieronymus, qui (ad Avitum de libris *περὶ ἀρχῶν* pr.) „Adhibitis notariis opus omne descripsit. — Et quia difficile grandes libros, de rebus mysticis disputantes, notarum possunt servare compendia, praesertim qui furtim celeriterque dictantur; ita in illis confusa sunt omnia, ut et ordine in plerisque et sensu careant."

Pag. 49. *Funccius, de onere disputans imposito memoriae, qua teneantur tot notarum formae, non nisi arbitraria ea signa esse, falso sibi persuadet.*] Ne vero Quintilianus (11. 2. p. 288. ed. Bip.), ubi de arte scribit, qua juvatur memoria, videri

possit in eandem ire sententiam, ejus verba, a Trotzio (ad Hugon. p. 171. 175) non intellecta, apponere placet. Respuens ille Ciceronis praecepta, de locis et imaginibus ad sublevandam memoriam animo proponendis: Habeamus enim, ait, sane, ut qui notis scribunt, certas imagines omnium, et loca scilicet infinita, per quae verba, quae sunt in quinque contra Verrem secundae actionis libris, explicentur, ut meminerimus etiam omnium quasi depositorum: nonne impediri quidem eorum, quae dicit, decursum necesse est duplici memoriae cura? Haec ille. Tachygraphorum igitur notas, cum imaginibus comparat. At vero *comparat*, haud esse arbitraria signa asserit. Notam verbi imaginem videri quis neget? Ista autem imago literis composita est, quae sunt partes verbi, vulgari etiam caractere scripti. Neque in vulgaris scripturae lectione quisquam erit, qui singulas verbi literas intueatur; sed complexus omnium praebebit verbi quasi imaginem. Haud male igitur Dio (55. ad a. 746) notas, quas non solo signorum nomine comprehendit, *σημεῖα γραμμάτων* appellat. — Ceterum haud miror, notarum imperitos, quamvis doctos homines, literas in iis haud perspexisse. Idem accidisse Ottoni II, Ekkehardus (de casib. S. Galli. C. 16. Senckenb. S. R. Alam. p. 58) auctor est his verbis (si modo nostras notas hoc loco intelligere licet): „Eccehardus autem notularum peritissimus poenae (l. paene) omnia haec eisdem notavit in tabula verbis. Quibus Otto — multum delectatus est sibi relictis (l. relectis), cum ipse praeter notulas mihi (l. nihil) viderit in tabula.”

Pag. 199. *Justinianum Imp. lege sua notas juris et vulgares siglas magis respexisse, quam Tironianam scripturam.*]

Perperam enim omne notarum Tironianarum genus syncopis adnumeratur (p. 166. 167). Neque *siglarum* (in Basilicis etiam *σιγλῶν*) nomen, quo Justinianus utitur, satis convenit cum earum notarum ratione, in quibus plurimae, et interdum omnes, vocabuli literae insunt. Ita etiam, quum eadem lege Imperator prohibeat, ne *numerorum singulae*, quas (Nov. 107. C. 1) *σύμβολα τῶν ἀριθμῶν* dicit, adhibeantur, si exemplo ponimus notas cet. quae literis constant apertis (et involutis) M(i) L e, D(e) C im, U(i) G ti, et cum iis comparamus vulgares numerorum siglas M. X. XX; profecto constabit, magis in has, quam in illas cadere legis prohibitionem. Quodsi notas etiam Tironianas *siglarum* nomine comprehensas esse largiamur; certe Justiniani temporibus, quippe quibus scriptio Romano currens (p. 79) jam diu invaluerit (16. 41), verae notarum rationis et indolis expertes fuisse eos, qui illas, quasi signa adhibuere, statuamus necesse est. Quoniam autem saepius animadverti, multos esse, qui, ex notarum Tironianarum ambiguitate omnes fere errores in jus Justinianum irrepsisse, sibi persuadeant, ne falsa istorum opinio quibusdam similium notarum exemplis superius (p. 339) prolatis confirmari videatur, hoc ego loco rem diligentius explanare constitui. Si qua igitur est similitudo notarum, diversa vocabula significantium, ut notarum *Quia*, et *Qua*, quo-

rum vocabulorum permutationem in describendis legibus perperam factam saepenumero observarunt viri docti (Best rat. emend. leg. 1. 7. 2. Bynkershoek observ. 7. 1. et 25. § 3); ea profecto major etiam est similitudo vulgarium siglarum, siquidem uno eodemque Q et *Quia* significatur, et *Qua* (Manutius, Sertor. Ursatus, aliique). Ex reliquis vero diversarum lectionum exemplis, quae notis Tironianis transscripsi, facile apparet, minime ex illo fonte, falsam emanare potuisse lectionem. Sunt vero exempla haec: In l. 7. §. 8. de injuriis Cujacius (Obs. 9. 16) pro *Praetoris* legere mavult *Populi Romani*. Quorum verborum vulgares quidem siglae decipere potuerunt librarium; neutiquam Tironianae notae, quae sunt *Praetor*, *Populus Romanus*. Eadem ratio est in emendatione l. 1. ad l. Jul. de vi priv. ubi idem pro *Eum ordinem* reponit *Quatuordecim ordinibus* (*Eum*, *Quatuordecim*). Neque Tironianarum notarum similitudine decipi potuit librarius in eis lectionibus, quas proponit Bynkershoek (Obs. V. 19. et 25), reponens in l. 49. pr. de legat. 3. *comites* pro *comatas* (*Comes*, *Comatus*); in l. 27. de condit. et demonstrat. *tam* pro *tum* ; in l. 6. de pign. et hypoth. *perinde* pro *proinde* ; in l. 22 de ann. legat. *finisset* pro *fuisset* (*Finit*, *Fuit*); in l. 9. §. 4. de interrog. in jure fac. *utique* pro *itaque*

defensionem pro *detentionem* (Defendit, Detinet).
Quorum exemplorum numerum quilibet augere poterit, diversas
lectiones notis Tironianis ita transcribens, ut radicibus vocabu-
lorum terminationes addat, quae suo quaeque loco desiderantur.
Sed melius hoc procedet, si Lexici Tironiani elaborandi munus
susceptum aliquando explevero.

* * *

Haec quidem hactenus scripsi exsul patriae, inter atrocissimum
bellum ab hostibus occupatae. Haud igitur scio, an unquam op-
portunum tempus venturum sit, quo hoc opus, typis jam excu-
sum, vulgari possit. Quod si contigerit

*Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
Excusata suo tempore, lector, habe.*

I N D E X.

- A**, Tironiana literae forma. p. 74. consonantis inclinatione notatur. 125 — 127. confunditur cum O et V. 265. Vid. Alpha.
- Ab**, notae origo. 220.
- Abbas tabernarius**. 383.
- Accentus** in notis tachygraphorum Graecis earum interpretationem faciliorem reddunt. 436.
- Accessoria signa** in notis Tiron. 69. 152. seq. similia Hebraeorum praefixis et affixis. 150.
- Ad notae origo**. 221. cur eadem forma etiam At notetur. 255.
- Ades**, Adicula pro Aedes, Adicula. 354.
- Adjectivorum** cum substantivis conjunctio. 157.
- AE diphthongus** simplici E notata. 265. pro eadem posita OE. ibid.
- Agnosco** inter et Adgnosco, quae sit differentia 354.
- Alarici breviario** annotationes in margine notis Tiron. passim adscriptae sunt. 33. quarum quaedam exempli causa proferuntur 334 atque etiam cursivae script. specimen 333.
- Alcuini de notis** sententia. 43.
- Alpha** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur. 454. 471.
- Alphabetum** ex notis Graecorum erutum. 453. Tironianum. 73. Vid. Carpentier.
- Altiora**, symbolica ea notandi ratio. 247.
- Am**, notae origo. 221. conspicitur etiam in compositis. 227.
- Ambasciare** verbum, pro Impetrare, saepius in diplom. notatum. 387 seq.
- Ambiguitas** ex conjunctione literarum orta 117. 130. 131. in notis etiam Tiron. obvia 142 seq.
- An notae origo**. 226.
- Analysis** notar. Tir. necessaria 9. 10. ejus ope alphabetum eruitur 73. neque Lexicon Tiron. condere quisquam poterit, nisi dissolutis notis in partes, quibus constant. 67. Graecarum etiam literarum formae analysis ope ex notis Graecis eruuntur 452.
- Anglorum tachygraphorum** notae perperam cum Tironianis confunduntur. 32.
- Anscharius** notis scribere peritus. 46.
- Ant**, notae origo. 227.
- Antiquissimarum** notar. exempla 375.
- Antiquitas** notar. Tiron. 32, seq. notarum Graec. 469, seq.
- Antoninus Pius**, sub eo notarum Collectionem factam esse, ea ipsa indicio est. 39.
- Aquilam**, libertum Maecenatis, notas invenisse ferunt. 23.
- Ar notae origo**. 224.
- Arbitraria signa**, perperam eis adnumerantur notae Tiron. 48 seq. Vid. Signa.
- Arevali** falsa de not. Tir. opinio 49.
- Argentorati** servatur Collectio notarum scripta. 300.
- Armenicas** literas conspiceret sibi visi sunt, notas Tiron. haud intelligentes. 48.
- Arnulfi regis** diplomata 411 seq.
- As**, notae origo 220.
- At et Ad** una eademque nota notantur. 255.
- Au** (Lex. Tir. 439. y), notae origo 227. diphthongus haec cum O confunditur 265, 266.

- Audax** corripiedi vocabula ratio, ejusque causa 188 seq.
- Audrichii** falsa de notis Tiron. opinio 49.
- Aversa** in chartae pagina interdum reperiuntur notis Tironianis scripta 426 seq.
- Aversae** literae 125.
- Ausonius** notarium velocem describit 19, 482.
- Auxialiare** notae signum quid sit 69.
- B** cum **V** permutatur 100 (Lex. Tir. 425 z, 446 m) pro **PH** ponitur 269. Tironiana ejus forma 77, similis syllabae **cus** 143. Vid. **Beta**.
- Barcenonensis** academiae circa notas Tir. error. 47.
- Baringius** nihil significari notis Tiron. putat 48.
- Barthelemy** laudatus 2.
- Bastius** laudatus 435, 439 notas Graecas perperam signorum nomine comprehendit 452.
- Benedictinorum** falsa de notarum interitu opinio 44 eorumque error circa notas, perperam Tironianas habitas 418. Vid. etiam **Toustinus**.
- Bernae** Collectio notarum scripta exstat 294 ibique **Curtii** liber, cui annotationes additae notis Tir. scriptae 327 seq.
- Beta** in notis Graecis, ejus in formam inquitur 454, 471 pro **V** Latino ponitur 455.
- Bis** servire interdum cogitur una eademque literae linea 185, 469.
- Boicorum** monumentorum liber permultas chartas spurias vulgavit 432.
- Brenckmanni** falsa de notis Tiron. opinio 51.
- Breviarium**, vid. **Alarici**.
- C** litera et **G** permutantur 266, 268. pro **C** ponitur et **Q**, et **X** 267. et contra **C** pro **Q** 269, 270. Tironiana ejus forma 78. diversa ejus figura diversas ei junctas literas indicat 217. **Aversa** 80, 221.
- Calendarium** christian. ecclesiasticum in Collectione notar. obvium 36.
- Calligraphi** 45, 483.
- Calmetius** siglas cum notis Tiron. confundit 47.
- Cancellarii** regum Francor. imitati sunt notarios Imperatorum Graecor. et Roman. 22. notarum Tiron. haud ignari 46.
- Capitales** literae in notis Tiron. insunt 41, 71. difficillimus earum nexus 130, 169. aliarum in aliis involutarum exempla 170 seq.
- Capitulare** Ludovici P. notis Tiron. scriptum 13, 319.
- Caroli** Calvi dipl. 406 seq. 427.
- Caroli** M. dipl. genuina 379, 384, 386, 387. spuria 429, 430, 432.
- Carolomanni** dipl. 378, 379.
- Carpentieri** alphabetum Tir. 51, 62, 322. ex libro temporibus Ludovici P. scripto desumptum 40, 317. Hujus auctoris errores 51, 62, 86, 229, 252, 322 seq. notas ipsas eum haud intellexisse apparet 251 seq. 322, 323. (Lex. Tiron. 443 x. 469 c. 517 q. 543 q).
- Cassellanus** Collectionis notarum liber scriptus ceteris antiquior 294, 299. describitur 295 seq. vulgarium in eo literar. specimen 296. glossemata 300. vitia sermonis 298. differt a **Gruteriano** 149.
- Casus** nominum obliqui quomodo notentur 239, 260, 285 numquam puncto indicantur 154, 213. recti vero tam puncto, quam literali terminatione 213, 214.

- Catonis oratio notis excepta** 21 (Lex. Tir. v. Saepenumero patr. conscr.)
- Celeriter utscriberetur causa et finis** haud dubie fuit Tironianae scriptionis 12, 14, 481. Vid. Tachygraph.
- Cera**, ei imprimebantur notae stilo 17, 481.
- CH**, aspirationis hujus vice fungitur tum G litera, tum H sola. 266.
- Chartae antiquissimae**, in quibus notae Tir. comparent 40, 373 seq. privatae 383 seq. 407. Vid. Diploma.
- Chi** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 461, 472. in notis Tiron. obvium. 122, 123.
- Childeberti III dipl.** 375 seq. 378. 426.
- Cbrismon** ope notar. Tir. illustratur. 423 seq.
- Chronologicae ad diplomata annotationes** in notis Tiron. latentes. 386, 393.
- Chrysostomi epistola** notis Tiron. exarata. 319, 320.
- Ciceronis aevum**, ab eo abhorrent plura in Collectione notar. vocabula. 26, 36.
- Cifras Arabicas** in notarum figuris conspiciere perperam sibi visi sunt viri docti. 47, 273.
- Circum**, notae origo. 222.
- Collectio notarum a Grutero edita.** 53. describitur. 55 seq. 229. perperam imposturae insimulatur. 26. ejus aetas. 33. plura ejus sunt exempla. 291, 294. pluresque auctores. 37, 38, 148, sed verae notarum indolis jam ignari 71, 154, 251, 253, (Lex. Tir. p. 489. n) Quanta ejus sit utilitas 144, 292. Summa notarum in ea contentarum 56, 57, 298.
- Columnae instar positae literae** in notis tum Tironian. 137. tum Graecis. 470.
- Comma ex duobus punctis natum.** 277.
- Commentaria sunt interpretationes.** 24.
- Compendia scribendi**, diversa eorum ratio 159 seq. compendiariae scriptionis primae lineae 165 seq. alia compendia facile intelliguntur 187. alia difficillime. 188. nisi ratione eorum cognita 189 seq. Vulgarium compendiorum cum notis Tir. collatio 50, 162 seq. eorum etiam, quae medio aevo usurpata sunt 162, 337. quae in notis insunt, facilius intelliguntur, quam quae in vulgaribus literis. 281. Graeca vulgaria minime confundenda sunt cum veris tachygraphorum Graecor. notis 439 seq.
- Compendiaria signa** 215 paulatim sensimque nascuntur 27. festinantis denique calami ductu absolvuntur 216 seq. eorum descriptio a Plutarcho facta 21. diversa eorum in notis Tiron. statio, sive locus 231 seq.
- Compositio notarum** 146 seq.
- Compositorum verborum terminatio** eundem locum occupat, quem in simplicibus 245. in eis quae sit ratio mutandi vel praepositionis finalem literam, vel verbi simplicis primam 257 seq.
- Con**, compendio scribendi notatum 221, 222.
- Confessio fidei** notis Tir. exarata 316.
- Conjugatio verborum** 152.
- Conjunctio** in notis Tiron. adjectivi cum substantivo 157. praepositionis cum nomine 156, 157. cum verbo 205 seq. vocabulorum 157. plurium notarum 243, 157. literarum 41, 78. in notis Graecis 461 seq. 469. Conjunctarum literar. vulgarium cum Tiron. collatio 138 seq. Conf. Nexus.
- Conradi I diplomata** 419.
- Conspectus operis** 9 seq.

- Constans** quodammodo literar. forma et situs in notis observanda 181.
- Constructio** notarum Tiron. 146.
- Conversio** literarum 125.
- Corsini** falsa de notis Tir. opinio 50.
- Critico** chartarum studio notar. Tiron. cognitio adjumento est 429 seq.
- Cryptographia** antiquis satis cognita 13. minime confundenda cum Tironiana scriptione 12, 418.
- Cu**, syllaba 107, 108.
- Cujacii** falsa de notis Tir. opinio 48, 50.
- Cuneatae** Persepolitanae literae nondum intelliguntur 2.
- Cursivae** scripturae eadem cum Tironiana origo 27. Tironianam submovit 16. 41. Romanae specimen 79, 120. et Merovingicae 333.
- Curtii** libro scripto adnotationes additae sunt notis Tir. exaratae 327, 329.
- Cus** syllabae et B literae in notis Tir. similitudo 131.
- D**, Tironiana hujus literae forma 80. Vid. Delta.
- Dam**, Tir. notae origo. 235.
- Declinatio** nominum notis Tir. notata. 152, 239, 244, 260.
- Decurtatio** literarum 12, 71, 75, 77 seq. 142, 169.
- Defunctus** compendio scribendi notatum 180.
- Delta** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 455, 471. in notis Tir. 80. conjunctis aliis literis simillimum 145.
- Denarii** nomen compendiaro signo notatum 210.
- Derivata** vocabula notandi ratio 233, 238, 240, 244. ex Collectione notar. perspicitur 145. in iis primitivi vocabuli forma maxime servatur 258.
- Desunt**, hujus notae origo 301.
- Dictata** notis excipiebantur 14, 17, 19, 45, 46, 483. Cancellarii regum Francor. dictabant diplomata notariis 398.
- Dionysii** Areopagitae liber notis Graecis scriptus 435.
- Diplomata** praeter libros scriptos sola sunt notarum Tir. monumenta 32. eorum antiquitas 40, 373; seq. quo in eis loco notae reperiantur 373 seq. 388. tota et integra notis Tir. exarata fuisse, error est doctor. virorum 13. spuria 429 seq. frequentes eorum formulae leviter notatae 191, 192. Vid. Chartae.
- Diplomaticae** arti deditorum praecipue interest, notas Tir. intelligere 371 seq.
- Distinctionis** signa in notis Tir. 276 seq. 388, 420. in notis Graecis 450.
- Diversae** res una eademque nota notatae 70.
- Diversis** notis idem vocabulum notatum 39, 148 seq. 159. ratione habita orthographiae 272. et diversae significationis 283 seq.
- Dolus** malus abesto, hujus enuntiationis idem est compendium, tam vulgaribus literis scriptum, quam Tironianis 50.
- Domnus** quando pro Dominus ponatur 342.
- Ductus** calami festinantis obscura significatio 216.
- Durandi** notarii Ludovici P. subscriptio 434.
- E**, literae Tironiana forma 82. sola etiam

- consonantis inclinatione notatur 125 seq. ponitur interdum pro AE 265, et pro I 268, et pro ea vicissim I 267. Graeca, vid. Epsilon.
- Eckhard notas Tir. arbitraria signa esse, perperam putat 166.
- Elementa notarum 69 seq.
- Eligius praefationis in Collectionem notarum auctor 313.
- Ennius notarum inventor an fuerit 23, 25.
- Enuntiationes leviter notatae 193, 194. usus quarundam frequens compendiariae scribendi rationis causa fuit 188, 189.
- Epiphanius notar. peritus 46.
- Epsilon in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 456, 471.
- Errores doctor. virorum de notar. Tir. indole 7, 44, 47, 48 seq. notariorum 261. 262, 276, 293. in jure Justiniano animadversae num ex notarum Tir. ambiguitate originem traxerint 486.
- Et, hujus notae origo 222 seq.
- Eta in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 457, 472.
- Etymologia notis Tir. illustrata 293, 352 seq. ejus ratio habita in notarum compositione 256 seq.
- Eusebius primus mentionem facit inventoris notarum, Tironis 22.
- Ex, hujus notae analysis 225.
- Exceptores qui? 45, 46, 484.
- Excipere acta, quid sit 14, 45.
- Exemplar autographo oppositum esse videtur 428.
- Expunctarum literar. specimen 333, 334.
- F, Tironiana literae forma 85. obscurior 88, 89, 137. Trajicitur, quamvis ab ea incipiat vocabulum 141, 178. Inclinatae formae causa 127. Ponitur pro PH 269 et pro V 270.
- Fabricii falsa de not. Tir. opinio 47.
- Facio, hujus verbi composita 151.
- Falsariorum in imitandis notis Tir. dubiorum conatus 429 seq.
- Finis, ad quem Tir. notae usurpatae sint 9, 12 seq.
- Firmare diplomata ad officium notariorum refertur 391, 398.
- Flectentes nomina et verba notarii radicem notae servarunt 259. Conf. Casus, Conjugatio, Tempora, Verba.
- Folradi episcopi testamentum 383, 384.
- Fons notarum literae majusculae. Vid. Majusculae.
- Forenses formulae prout notissimae leviter notatae 190 seq. 50.
- Forma literarum mutabilis et varia 71 seq. 133.
- Forma notarum semel recepta temere immutatur 181. vera 16. aspera 17.
- Formulae, quo sunt frequentiores, eo magis corripuntur 190 seq.
- Francorum aspera pronuntiatio 266 (Lex. Tir. 427 h. 436 e) regum cancellarii. Vid. Cancellarii.
- Frequentiores, vid. Enuntiationes, Formulae.
- Funcii falsa de notis Tir. opinio 49, 484.
- G, literae Tiron. forma 89. ponitur pro CH 266. pro Q (nisi legendum C) 270. Et contra pro G ponitur C 268. quae quidem literae saepius permutantur 266. Vid. Gamma.
- Gamma in notis Tironian. 89. in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 455, 471.

- Gattererus verae notar. indolis ignarus 32, 44, 65, 68, 166, 383, 418.
- Geminatarum literarum altera omissa 45, 183, 185. earum significatio 210.
- Genesis notarum peritus 46.
- Geographia antiqua notarum Collectione illustratur 37, 292.
- Gerrardius siglas, minime vero notas Tir. explicuit 52.
- Geyeri absurdum de notis Tiron. iocundum 372 seq. 396, 48.
- Giselae, sororis Caroli M. charta 385.
- Glossae Isidori illustrantur 370 seq. (Lex. Tir. p. 460 y. 463. l. 4. 8 u. 483 f.)
- Goebelius notas Tir. signis arbitrariis perperam adnumerat 49. quarundam formam vulgavit 62.
- Gothicas literas cum Tironianis confundit Schilerus 48.
- Gothwicensis chronici auctores siglas cum notis confundunt 47.
- Graecorum literarum capitalium nexus 174. Quae conjunctae sunt Graecae litterae perperam nomine abbreviaturarum veniunt 209. In notis Tiron. Graecae litterae 72, 122.
- Graecae notae 455. facilius intelliguntur, quam Tironianae 456. in Hermogenis libri margine 458. Earum analysis 452 seq. incognita fuit et Montfauconio 458. et Batio 459, 452. Earum et antiquitas 469 seq. et in vulgari scriptura vestigia 479.
- Graecae originis an fuerint notae Tir. 19, 52, 73, 475, 476.
- Graeci tachygraphi 45, 455, 473, 483. (Quid intersit inter Graecorum et Romanorum tachygraphiae rationem 476 seq.)
- Graeca vocabula in notis Tiron. obvia 152. (Praef. ad Lex. Tir.)
- Grafiare pro Scribere 386.
- Gregorius M. an ejus temporibus posteriores sint notae Tir. 26, 33. mentio ejus Et in praefatione ad Collectionem notar. 304, 311, 312.
- Gruberi de notis Tir. errores 44, 166.
- Gruterus notarum Tiron. ipse ignarus 52, 57, 58, 251. (Conf. Vol. II Praefat. et Lex. Tir. p. 498 y) earum Collectionem vulgavit 53. Vol. Collectio.
- Guazzeronii de notis Rom. liber scriptus 66.
- Gundlingius siglas cum notis confundit 47.
- H. Eterae aspera pronuntiatio 256, 267. Tironiana forma 91. mutilata 91, 266. Inclinatio sive diversus ejus status 127. Cur saepe neglecta sit haec littera, et contra temere addita 258. Puncto notata 212.
- Heinrici I Ep. 414, 419.
- Hermogenis de arte rhetorica liber scriptus 456. Eterarum vulgarium, quibus exaratus est. exemplum 457. notae Graecae in margine additae 458.
- Hieronymus, ejus, vel Eusebii, de Tiron. notarum inventore, narrata 22.
- Historia notar. Tir. 18. studiique in eas collecti 45.
- Huchius notas Tir. esse signa compendiarum tradit 166.
- Hugo signis arbitrariis notas adnumerat 49.
- Hygini de sideribus liber notis Tiron. scriptus 316.
- I, litterae Tir. forma 91. in fine syllabae 132. consonantis inclinatione I notatum 125 seq.

- Ponitur pro E** 267. et contra **E pro I** 268.
Vid. **Jota**.
- II pro E** 83, 84.
- Jacet**, symbolica hoc verbum notandi ratio 125.
- Janus a Porta**, vid. **Porta**.
- Im** syllaba duobus punctis, ad perpendiculariculum positus, notatur 221.
- Ima**, symbolica ea notandi ratio 247.
- Imperator monogrammate notatum** 205.
- In sola I litera notatur** 221. praepositio, ante **S** literam 134.
- Inchoativa verba notandi ratio** 245 seq.
- Inclinatio literar. Tir. varia** 123 seq. Notarum inclinatione varia diversae notantur syllabae 176. diversusque notarum sensus elicitur 128.
- Inex**, vocabulis praepositum, quomodo notatur 228.
- Inferiora**, symbolica ea notandi ratio 247.
- Initialis vocabuli litera a compendio scribendi interdum abest** 203, 204. interdum superimponitur 204, 205. verbi simplicis in notandis compositis saepe omittitur 206. nonnumquam servatur 206, 207. in iis etiam, quorum primam simplicis verbi literam Romani mutarunt 257.
- Inscriptiones proferuntur** 84, 87, 89, 99, 100, 105, 106, 111, 114, 115, 170, 171, 172, 180, 183, 184, 196, 205, 223, 336, 354, 456. haud semper iisdem literarum formis excusa sunt, quibus autographa exarata erant 170. vestigia neglectae pronuntiationis in eis obvia 262. Phoeniciae, Palmyrenae, Persicae 2.
- Int**, notae origo 227.
- Interitus notarum Tiron.** 16, 17, 44, 417.
- Interpretes notarum**, vid. **Collectio**.
- Interpunctio** 276 seq. 388, 420. in notis Graecis 450.
- Inventio notarum Tir. cui adscribatur** 23.
- Inversae literae** 124, 125.
- Involutarum in aliis literarum origo** 169. in notis Tir. frequentissima haec involutio vel totius literae 175. vel partis ejus 174. involutio syllabarum 185, 186.
- Jor**, notae origo 224.
- Jota in notis Graecis**, ejus in formam inquiritur 457.
- Ire et Redire**, frequens enunciatio 192.
- Isidori de notis Tiron. tradita** 23, 42. **Collectionis notarum is minime auctor** 312. ejus liber notis Tir. scriptus 316. Glossae, quae sub ejus nomine circumferuntur, notarum Collectione illustrantur 370 seq.
- Judicia**, in iis notarii adhibebantur 483.
- Jussu regis diplomata facta esse**, notis Tir. notatur 383, 384, 386 seq.
- Justinianus Imp. utrum Tironianas**, an vulgares siglas prohibuerit 199, 486 seq.
- K**, literae Tir. forma 93. syllabam **Ca** exprimit 93. Ejus inclinatio varia 127. Vid. **Kappa**.
- Kαλ** compendio scribendi notatum 468.
- Kappa in notis Graecis**, ejus in formam inquiritur 457, 472.
- Kilianus**. Quo is usus est Evangeliorum libro, ejus scripturae specimen 117.
- Klüber notarum Tiron. indolis ignarus** 52.
- L**, literae Tiron. forma 96. solo terminationis loco interdum significatur 241, 242. Vid. **Lambda**.
- Lambda in notis Graecis**, ejus in formam inquiritur 457, 472.

- L**ectionum varietas ex notis Tironianis num explicari possit 338, 339, 487.
- L**ennepius de notis Tir. imperite disputat 51.
- L**exicon Tironianum diu expectatum 8, 9, 66 seq.
- L**ibra vocabulum, compendio scribendi notatum 210.
- L**ibrarii indocti 261. Romani 45. eorum munus 14, 483.
- L**ibrorum scriptorum aetas, num de ea ex notis Tir. adhibitis judicari possit 338.
- L**ibri notis Graecis scripti 435. atque etiam notis Tiron. 13, 32, 326, 338.
- L**ichtenbergius notarum Tir. verae indolis ignarus 52, 66, 418 seq.
- L**imnisci figura et significatio 279.
- L**inea transversa notis superimposita 278, 279.
- L**ipsii de notar. Tir. studio iudicium 7. Idem signis arbitrariis eas perperam adscribit 48.
- L**iterae AV et AN junctae confunduntur 144. Literae duae pro una interdum habitae 130. Iisdem scripta vocabula diversae significationis 283 seq. Ignotae explicantur 418. Literis constant notae tam Tironianae 9, 10, 12, 70. quam Graecae 452. Vid. Geminae, Major, Majusculae, Supinae, Vocales.
- L**iterarum Tironianarum forma 44. Quarumdam defectus dubiam reddit notarum significationem 168. literae vulgares cum iis mixtae 426, 428. earum et vulgarium capitalium similis conjunctio 138 seq. Vid. Conjunctio, Decurtatio, Geminae, Involutae, Unciales.
- L**iteris vulgaribus scripta Graecis aequae ac Tironianis notis immixta 158, 319, 398, 439 seq.
- L**iterae in notis Graecis latentes, earum forma et origo 453. comparatio cum antiquissimis aliis 471 seq.
- L**iteraria notitia de notis Tiron. 53.
- L**ocus terminationis notarum receptus probe servandus est 182.
- L**otharii Imp. dipl. genuina 392. spuria 429, 430. regis Lotharingiae dipl. 408.
- L**udovici Balbi diplomata 427.
- L**udovici Germanici dipl. genuina 373, 394, 395, 401 seq. 407 spuria 429, 430, 431, 432.
- L**udovici Infantis dipl. 413.
- L**udovici Junioris dipl. 429.
- L**udovici Pii dipl. genuina 387, 388 seq. 393, 396 seq. diplomatarium 62, 319. diplomata spuria 429, 430 seq.
- M**, literae Tiron. forma 97. inclinatio varia 127. Vid. My, Omega.
- M**abilonius notas Tir. cum siglis Rom. confundit 47. praestantissimo ejus opere parum proficitur ad cognoscendas notas Tir. 5, 61.
- M**affeus notas Tir. cum symbolis Sinensibus comparat 5.
- M**agistri notariorum munus 422, 423.
- M**ajor litera inter minores 184.
- M**ajores Domus in diplom. notati 375.
- M**ajuscularum literarum nexus 130, 469, 470, 476. ex iis compositae esse videntur notae quum Graecae 469. tum Tironianae 16, 41, 71.
- M**anilius promti notarii imaginem exponit 19, 42.

- Mannert** notas Tiron. compendiariis signis adscribit 166.
- Manuscripta**, vid. **Libri**.
- Marginales** animadversiones scriptae notis Tironianis 13, 33, 321, 333. et Graecis 438 seq.
- Marini** error in explicanda litera Beta 455.
- Martyrum** acta notis excepta 484.
- Memoriae** onus in retinendis notar. Tir. formis 49. allevatur 182.
- Mensuralium** notarum cum Tironianis collatio 336.
- Merovingicarum** literarum specimen 333.
- Merovingicorum** regum in diplomatibus notae Tir. obviae 374 seq.
- Meses** pro Menses 263.
- Mille** non sigla notatur, sed pluribus literis 274, 486.
- Minima** notae mutatione diversa elicitur sententia 15.
- Minutae** literae num in notis Tir. compareant 72.
- Minuto-cursivis** literis scriptus lapidis titulus anno 338. p. C. n. 41, 114.
- Monogrammata** uti in vulgari scriptura 177. ita etiam in Tiron. reperiuntur 71, 140, 141. 178.
- Montfauconius** primus notas tachygraphorum Graecas vulgavit 436. verae earum indolis ipse ignarus 438, 452.
- Monumenta** notis Tir. exarata 32.
- Muliebrem** sexum notandi ratio 125, 248.
- My** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 457, 472.
- N**, literae Tir. forma 98. Graeca, vid. **Ny**.
- Nexus** literarum 129 seq. 469, 470, 476.
- formam earum immutat 145. **Conf. Con-junctio**.
- Ni** syllaba trifario modo notatur 133.
- Nicolai** falsa de notis Tir. opinio 49, 51.
- Nomina** flectendi ratio in notis Tiron. 152, 239, 244, 260. propria Romanorum in Collectione notarum 292.
- Non**, verbo praefixum, ejusdem verbi notae Tir. saepe inseritur 275.
- Notae** nomen 20, 69. haud semper Tironianam scriptionem indicat 21.
- Notae** Graecae 435. Vid. **Graecae**.
- Notae** Tironianae paulatim natae 27, 37. num vulgari scriptura clariores sint 281 seq. 487. earum usus 23. et cognitionis utilitas 291. priscarum et recentiorum comparatio 38. omnibus literis perscriptarum exempla 131, 167. plurium conjunctio 157, 243. diversis notis unum idemque vocabulum interdum exprimitur 147, 272. notarum omnium in Collectione Gruteriana summa 56, 57, 298. notae in diplomatibus obviae 388. explicantur 375 seq. et vitiose exscriptae emendantur 387, 391 seq. quid praesertim in iis lateat 421. Notae perperam Tironianis adscriptae 48, 412, 418, 419 seq. 430 seq. **Conf. Tironian**.
- Notarum** juris cum Tironianis collatio 335.
- Notarii** 45, 46, 483. quinam fuerint 19, 23. eorum munera 14, 21. diversis officiis conjuncta 383, 387, 392, 396, 397. indocti 6, 261. recentiores antiquioribus vix comparandi 412. **Conf. Tachygraphi**.
- Notata** opponuntur Perscriptis 14.
- Numerales** notae, vid. **Cifras**.
- Numero**s notandi ratio 273, 274, 486.

[Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

... 478.
... 269. Tironiana
... modo nota-
... litera incipiunt,
... PI.
... suscipiendam
... quibus expi-
... confundit 47,
... Tir. opinio 48.
... scripti exstant
... vulgaribus li-
... discernun-
... 12
... 102, 135,
... terminationis lo-
... 29). interdum etiam
... Vocatis 14, 483.
... esse arbitraria signa
... Tironianas notas ex-
... actor. virorum 47.
... suppositias esse
... F,
... Tironiana eorum forma
... in fucum inq-
... Tiron. inventibus
...

- Philologi**, quos fructus capiant ex studio notarum Tiron. 291 seq. 338 seq. et Graecarum 478 seq.
- Phoeniciae** inscriptiones a quibus explicatae 2.
- Pi** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 459, 472.
- Pipini** Aquitanor. regis dipl. 392. Pipinus, major domus 375, 376.
- Pluralis** numerus geminatis literis expressus apud Romanos 200. et Graecos 441.
- Plutarchi** de notariis relata 42.
- Porta** paucas Tiron. notas vulgavit 53. quae arbitraria signa esse putavit 49.
- Prae**, praepositio, compendio scribendi notata 224. in notis Tiron. confunditur ab interpretibus cum P litera 135.
- Praceptor** notariorum qui fuerit 422.
- Praefatio** ad Collectionem notarum 304 seq. quis ejus auctor fuerit 310 seq.
- Praenotare**, leviter et celeriter verba excerpta notis scribere 483.
- Praepositio** majori caractere, Nomen minori notatum 156. cujus rei causa quaeritur 157. Praepositionum notae a quo inventae 23. eorum finalis litera in compositis vocabulis haud mutata 257. Per, Prae, Pro 224.
- Praesens** tempus 248, 290.
- Praestantia** Tironianae scriptionis 280 seq.
- Praeteritum** tempus 248. Conf. Perfectum.
- Primitiva**, vid. Derivata.
- Principale** signum in notis Tiron. quid sit 69.
- Pro**, compendio scribendi notatum 244.
- Pronuntiatio** melior neglecta 262. facilior literarum E et V est, quam I et O 268, 269.
- Ps** et **Ph** in Tir. notis forma simillima 104.
- Psalmi** exarati notis Tiron. 13, 48, 316 seq. et Graecis 473.
- Psi** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 461, 472.
- Puerile** notarum studium 28.
- Puncti** in notis Tiron. obvii apud auctores mentio 28, 240. Varia ejus significatio, omisum esse aliquid, plerumque arguit. 210. vicem literalis terminationis supplet 211. et interdum literarum T, H, R, X 212. saepe casum rectum indicat 213. locum etiam quo literalis terminatio in casibus obliquis ponenda 214, 215. quasdam praeterea syllabas arguit 215, 221. alio etiam officio fungitur, quam ut eo nota terminetur 154. superimposito nonnumquam symbolica quaedam significatio inest 247. Locus puncti in notando semel receptus, in eadem nota semper est servandus 182. loco enim mutato discernuntur derivata a primitivis 233. item diversae vocales, syllabae, quin etiam integra vocabula 232, 234, 235, 236, 199. In puncti locum substituitur literalis terminatio in flectendis nominibus et in verborum personis temporibusque mutandis 239. Substituitur etiam in ejus locum nota, quae alteri, cui punctum adscriptum erat, jungenda est 237, 238. atque augmentum derivatarum notarum 233, 239 Puncti usus in notis Graecis 458, 460. Vid. Interpunctio, Signa distinction.
- Putschium** Tironianas notas vulgasse, perperam tradit Gundlingius 47.
- Q**, pro C ponitur 267 et C pro Q 269, 270.

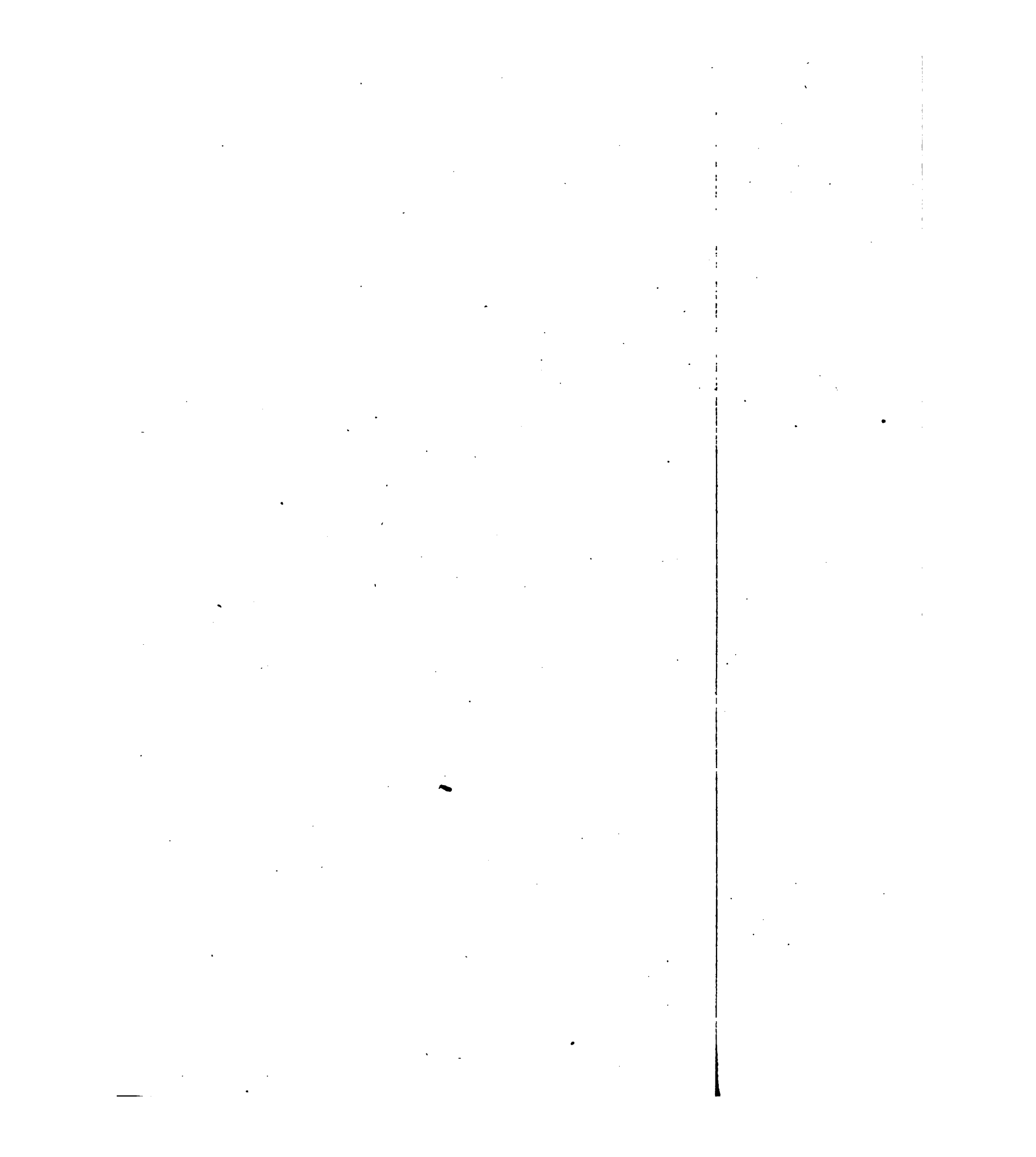
- Tironiana hujus literae forma 105. in qua V simul inesse sibi persuaserunt prisci 107, 108.
- Que, cur solo puncto notetur 215.
- Quintiliani locus illustratus 484 seq.
- R, literae Tir. forma 109. solo puncto subinde notatur 212, 213. Conf. Rho.
- Radices notarum 150. servantur 256 seq. 364
- Rationes lectionis reddendae sunt 9, 68.
- Recognitionis signum, an recte ita appelletur 372. in eo saepe notae Tir. comparent 22, 44, 45, 388. Asberti, notarii regis Arnulfi 411. Brunni, notarii Ottonis M. 416. in dipl. Ottonis II 421. et Ludovici Pii, a falsario fictum 430. Vuineradi, cancellarii 385.
- Referendarius Lotharii Imp. a Carpentiero fictus 325.
- Repetitae in terminatione literae notae principalis 153.
- Rex compendio scribendi, et nota Tiron. notatum 50. in omnibus ab hac derivatis notis X conservatur 38.
- Rho in notis Tir. 109. in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 459, 472. superimpositum 141, 470.
- Rogationum dies, quando haec dictio invaluerit 33.
- Rotundantur literae celeriter scribendo 105.
- S, litera, pro ea et X, et Z usurpantur 270, et vicissim S pro X 271. inversa ejus forma 219. Tironiana 113. Graeca, vid. Sigma.
- Sacy laudatur 2.
- Salica lex notis Tir. exarata 13.
- Sas pro Suas 263.
- Scaliger notar. Collectionem imposturam dicit 26.
- Schilterus notas Tir. literas Gothicas esse arbitratus est 48.
- Schmidt Phiseldock Tironianae scriptio- nis haud peritus 32, 44, 372.
- Schoenemanni falsa de notis Tir. opinio 44, 66, 166. difficultatem in emendanda hac scriptura idem adgnovit 68. magna eum de Lichtenbergii lexico Tir. spes cepit 8, 9.
- Schola, vid. Puerile studium.
- Scholia, vid. Marginales animad- versiones.
- Schow antiquiss. chartam papyraceam, Grae- ce scriptam, vulgavit 453.
- Schwabii de notis Tir. opinio 166.
- Schwartneri opinio 166, 44.
- Scripta notis Tir. quae supersunt 13.
- Scriptura omnis sive literata, sive realis 9. Vid. Cursiva.
- Scripturae specimina, (a) vulgaris ex- scriptae ex chartis 79, 120, ad 379, ad 386, ad 387, ad 392, ad 413, ad 414, ad 417, ad 430, ad 432, 434. ex libris 82, 117, 296, 333, ad 437. ex titulis lapidum 84, 87, 88, 89, 100, 105, 106, 111, 114, 170, 171, 180, 205, ad 219, ad 223, 336, 354, 456. et statuarum 99, 115. (b) Tironia- nae, eadem forma, qua in autographis 279, 375, 377, 378, 385, 404, 406, 411. (c) Graecorum tachygraphorum 435, ad 437, 474, 480.
- Senecae rhetori notarum Collectio adscri- bitur 23, 54, 297.
- Sensus notae immutatur minima ejus im- mutatione facta 15, 176, 128, 182.

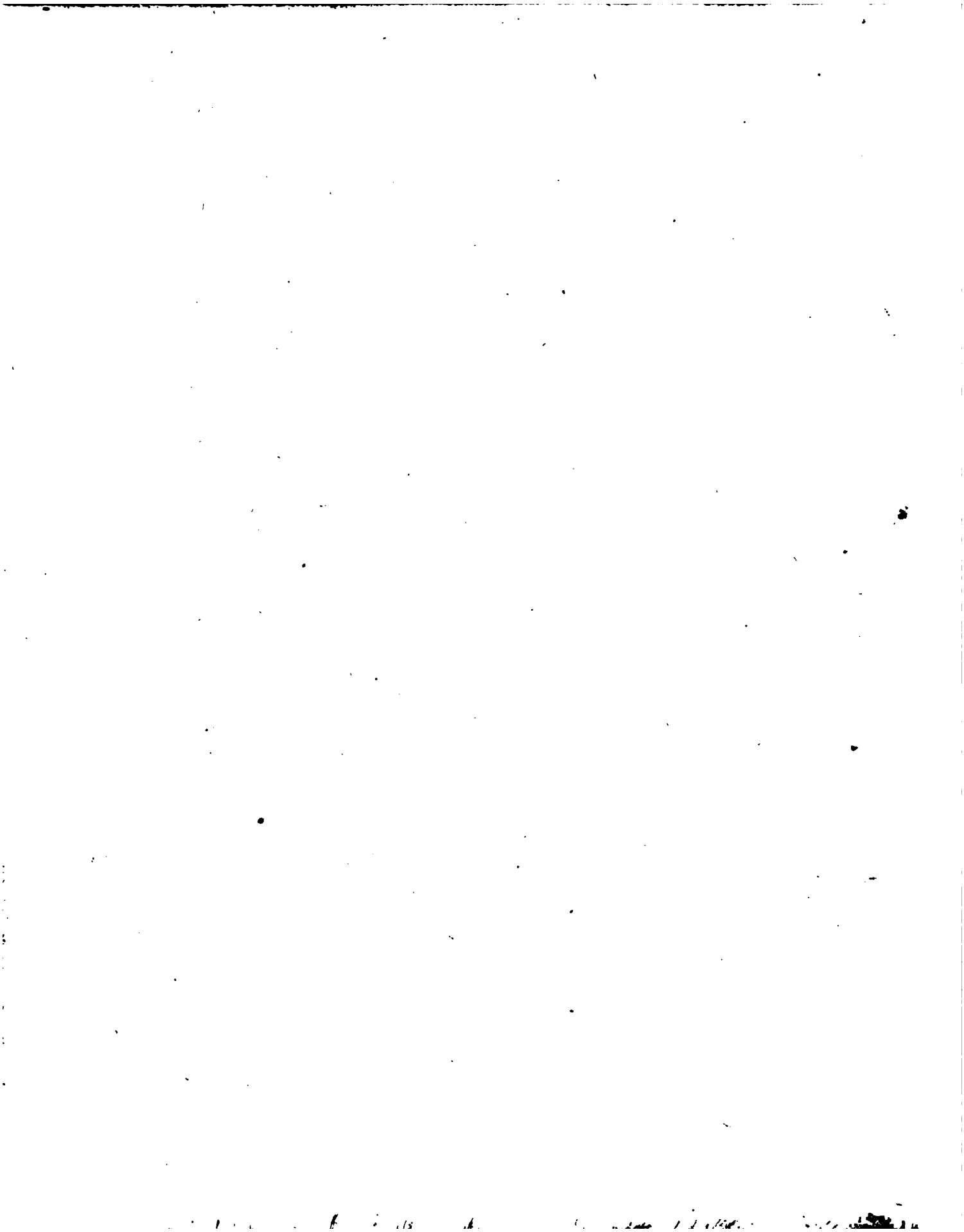
- Sertorius Ursatus** notas Tir. arbitraria signa esse opinatus est 49.
- Sigillo** diplomata quis munierit 401. eo appposito pars notarum Tiron. saepe tegitur 433, 434.
- Siglarum** 165. antiquitas 194. audacis per eas corripendi modi ratio 189. earum sensus ex loco, quo reperiuntur, intelligitur 195. abusus 196. ambigua notio 197. notarum nomine etiam siglae veniunt 19. unde evenit, ut cum illis confunderentur 47. sunt quidem in notis Tir. ipsis 197. quae cum vulgaribus comparantur 198, 50, 51. iisque praestant perspicuitate 128, 198, 199, 486, 487.
- Sigma** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 459, 472.
- Signa** arbitraria, iis perperam adnumerantur notae Tironianae 9, 48, 50, 51, 67, 70, 71, 147, 160, 485. et Graecae 438, 439.
- Signa** compendiaria 208. nominis abusus 209, 166. In notis Tiron. 183. sunt vel literata vel punctum 211, 215. obscuriorum exempla 227.
- Signa** distinctionis 276 seq. 388, 420. in notis Graecis 450.
- Signa** recognitionis, vid. *Recogn.*
- Similitudo** quarundam notarum 228, 229, 486.
- Spiritu** appositorum ope Graecae notae facilius intelliguntur, quam Tironianae 436
- Stili** apud Romanos usus 17.
- Struvius** notas Tiron. esse arbitraria signa putat 49.
- Studii** notar. Tiron. brevis expositio 45 seq.
- Suavis**, an hujus nominis unquam fuerit Caroli M. notarius 386.
- Suinton** laudatur 2.
- Supinarum** literarum significatio 125. Vid. *Omega.*
- Syllabae** diverso modo notatae 132. sola notarum inclinatione 176. quae incipiunt a B 78. a C 80. cet. desinentes in A, E, et I 125, 126 in I 132. In aliis involutae 185. in notis Graecis 462 seq. quarum numerus suppleri nullo negotio potest 466. obscuriorum explicatio 466 seq.
- Sylvestri** II charta spuria 417 seq.
- Symbolica** quasi notatio 247 seq.
- Synopae** in notis Tir. interdum opinatae tantum, haud verae 129.
- Synodalia** acta 408, 409.
- T**, quandoque puncto notatur in notis Tir. 212. duobus punctis in notis Graecis 460. Tironiana hujus literae forma 115. uncialis 143. Graeca, vid. *Tau*, *Theta*.
- Ta**, hujus notae origo 226.
- Tabulariorum** custodes haud semper priscarum literarum periti 2.
- Tachygraphi** imago descripta 19, 482. munus 45. ipsi indoctum plerumque vulgus erant 6, 261, 481. Conf. *Graeci*, *Notarii*.
- Tachygraphiae** antiquitas 18. institutiones 3. quid intersit Romanam inter et Graecam 73.
- Tau** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 459, 472.
- Te** compendio scribendi notatum 223.

- Temporis notatio in diplomatibus interdum notis Tir. facta** 386, 393.
- Tempora verborum, vid. Perfectum, Praesens, Verba.**
- Terminatio notis adjicitur, rarius omittitur** 201. minori caractere scribitur 152. sola interdum, principali nota omissa, servatur in jungendis duabus notis 157. una pluribus partibus constans 153, 155. duae unius notae 153, 186. in ejus locum aliquando substituitur alia nota 243.
- Terminationis locus in nota Tir. semel receptus, semper servandus, ut idem significetur vocabulum** 182, 241. eo enim mutato diversus omnino sensus nascitur 243, 244. interdum symbolicam quandam notionem affert 247. literam quoque X, vel L, arguit 241.
- Terminatio vocabuli apta notae addenda** 152. tum notis inhaeret 150, 151, 154. tum ab iis separatur 152.
- Theoderici regis dipl.** 374, 375.
- Thesaurus inscriptionum Gruterianus, ei Collectio notarum accedit** 54, 55.
- Theta litera defunctum significat** 179. in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 457, 472.
- Tho in notis Graecis, et To in notis Tir. syllabarum similitudo** 225.
- Tiro, nomen** 27, 32. Ciceronis libertus an notae invenerit 22 seq.
- Tironianarum notarum appellatio medio demum aevo invaluit** 22. adhuc explicatum non erat hoc scriptionis genus 5. difficile intellectu 6. a Graecis notis minime profectam 19, 52, 73, 475, 476. utriusque scripturae collatio instituitur 475 seq. Conf. No ae Tir.
- To, hujus notae origo** 225. Vid. Tho.
- Tor, hujus notae origo** 224.
- Toustinus laudatur** 51, 53, 63.
- Trajectionis literarum** 177. exempla ex notis Tir. 178, 140, 141.
- Thrithemius primus quasdam notar. Tir. formas vulgavit** 53, 149.
- Truncatae literae, vid. Decurtatio.**
- Turmae curator quinam** 397.
- Tus, hujus notae origo** 218.
- Vponitur pro A** 265. pro O 269. et pro Y 271. sed etiam F pro V 270. Tironiana hujus literae forma 118.
- Varietas in notando** 39, 40.
- Velocitas, vid. Celeriter, Tachygraph.**
- Verba num intervallo distincta sint** 274, 275. eorum personae et tempora quomodo notentur 239, 245. Per tertiam personam in Collectione notar. verba notantur 56. in compositis locus terminationis 245. Vid. Perfectum, Praesens.
- Vero, hujus adverbii nota** 153.
- Versuum intervalla in dipl.** 427.
- Vignerius notas Tir. esse arbitraria signa opinatur** 49.
- Virilis sexus symbolica notatio** 248.
- Vispasianus num notas Tiron. invenerit** 23.
- Vm syllaba compendio scribendi notata a tachygraphis Tironianis** 219. eodem, quo a Graecis On 220. Interdum illa terminatio notae Tir. inhaeret 151, 152, 226.
- Unciales literae in notis Tir.** 41, 71.

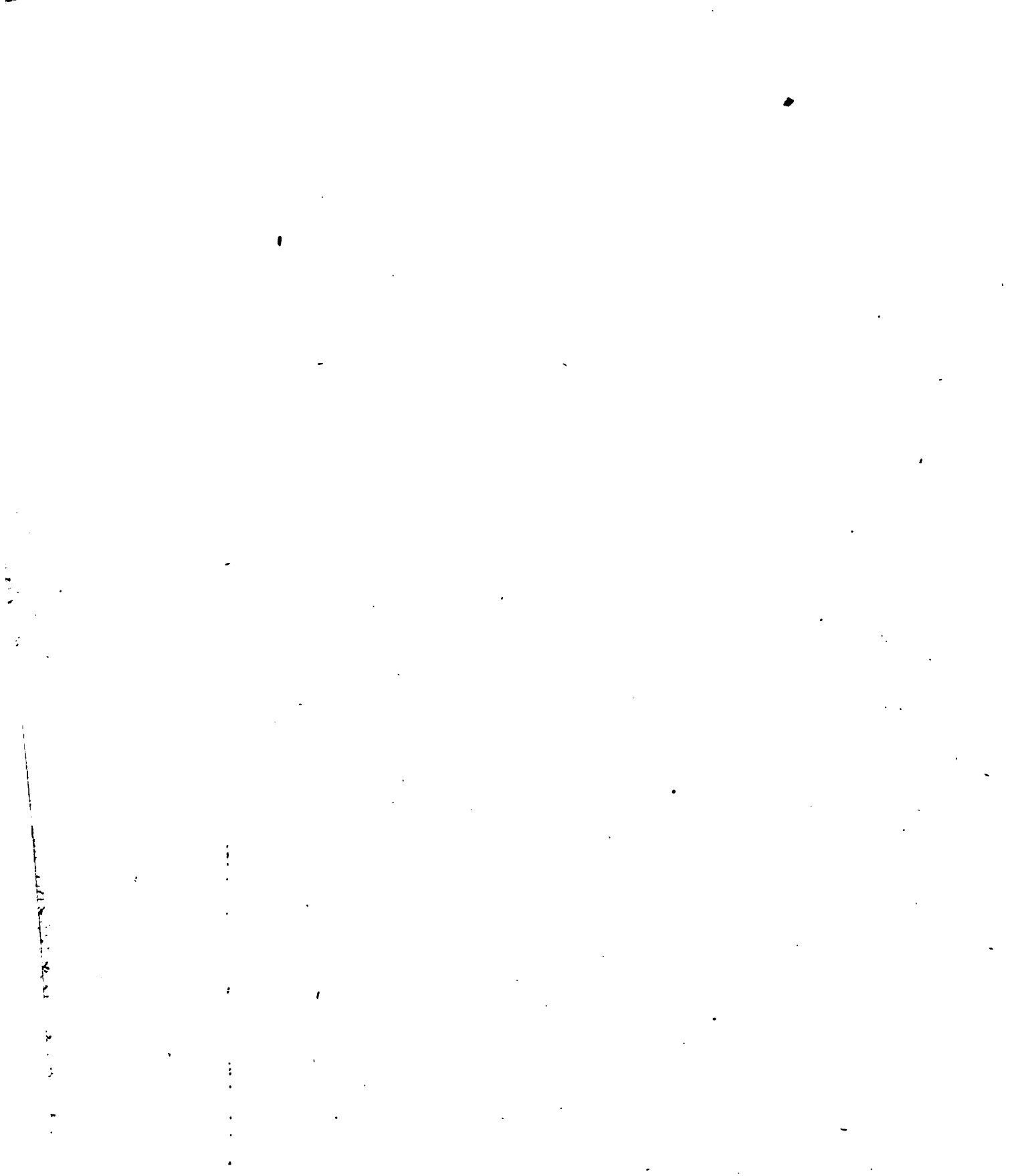
- Vnt**, hujus notae origo 226.
- Vocabula** in Collectione notarum tum vere Romana 36. tum sequioris aevi 34.
- Vocales** compendii causa omissae 186. in notis Tiron. nexus causa retentae 186, 187.
- Vossii** falsa de notis Tir. opinio 47, 49, 50.
- Vr**, hujus notae origo 226.
- Vs**, compendio scribendi notatum 218. in compositis etiam notis 227.
- Usus frequens**, Vid. Enunciatio, Formula.
- Vt**, hujus notae origo 225.
- Vtilitas**, quam habet cognitio notarum Tiron. 291. aequae ac Graecarum, ostenditur 478.
- Vuneradi cancellarii signum recognitionis** 385.
- Vulcanius** notarum Tiron. specimina vulgavit 53, 148.
- Waltherius** notas Tiron. esse arbitraria signa putat 49.
- X**, ponitur pro C 267, pro S 270. et S pro X 271. superfluum ei additur S 271. Tironiana hujus literae forma 119. solo terminationis loco X interdum indicatur 241, 242. quandoque solo puncto 213.
- Xy** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 459, 472.
- Y**, pro eo ponitur V vel I 271, 272. Tironiana hujus literae forma, vid. Praefat. ad Lex. Tir. In notis Graecis, ejus in formam inquiritur 461, 472.
- Z** pro S ponitur 270. Tironiana literae forma 121.
- Zeta** in notis Graecis, ejus in formam inquiritur 457, 472.

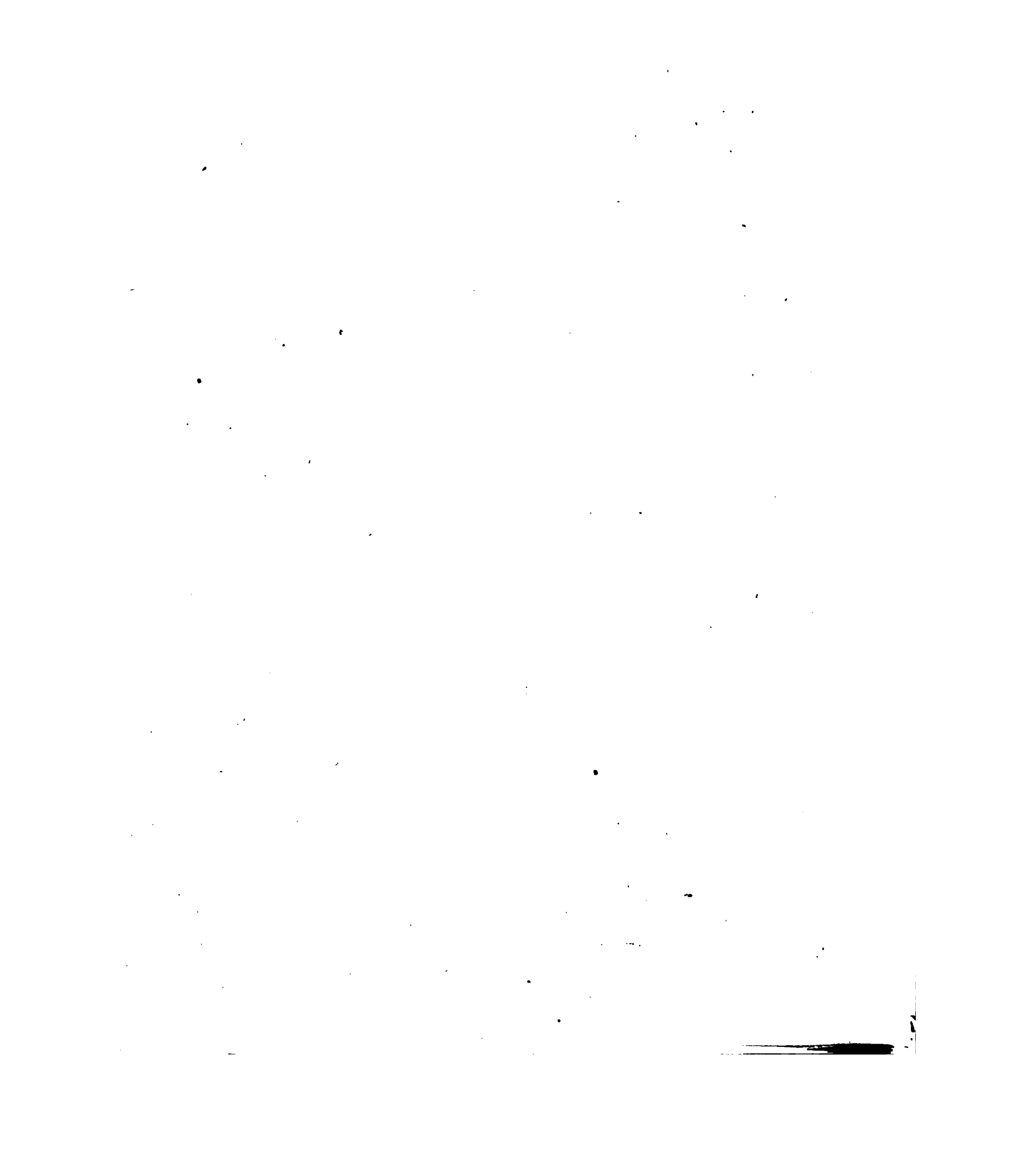

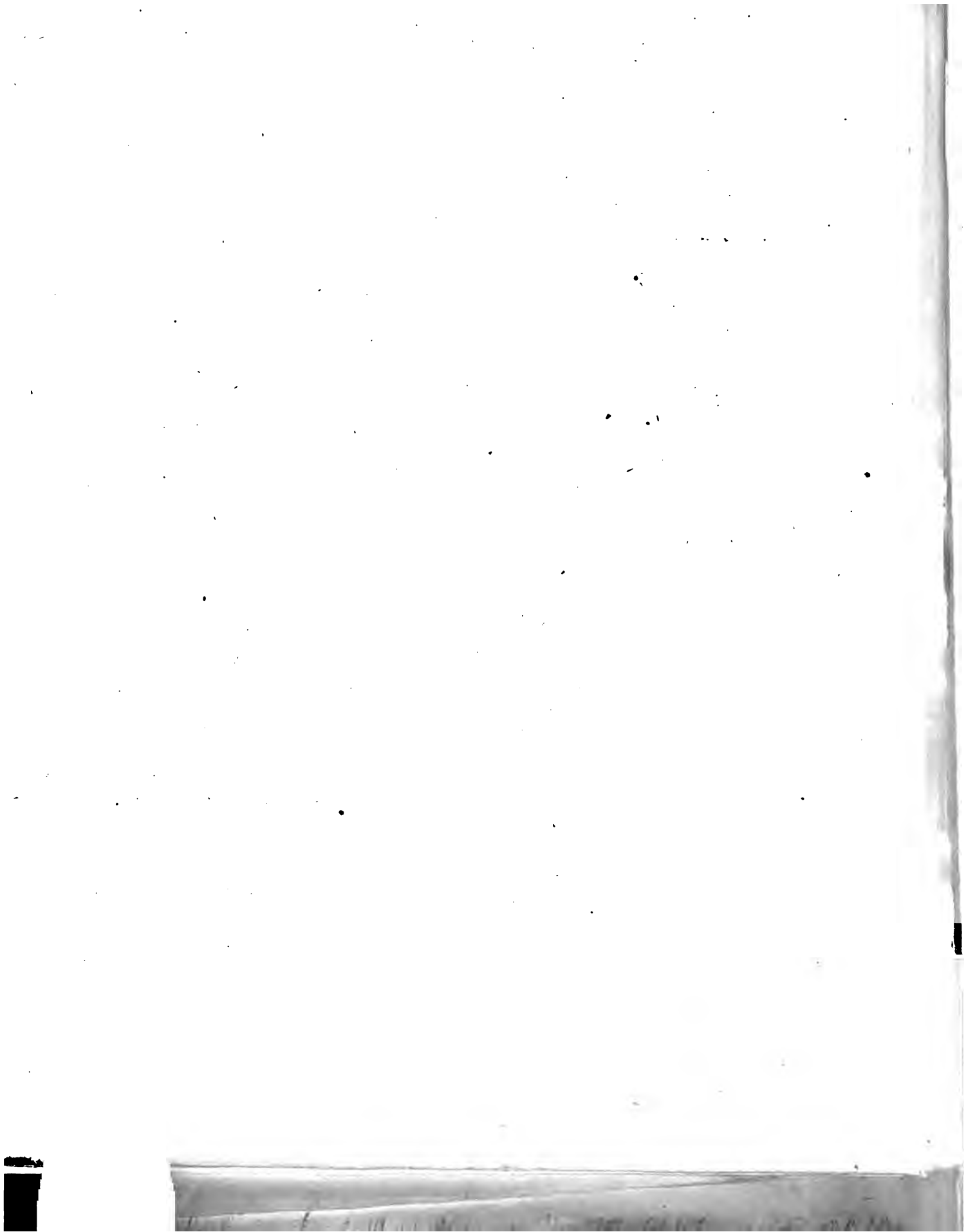

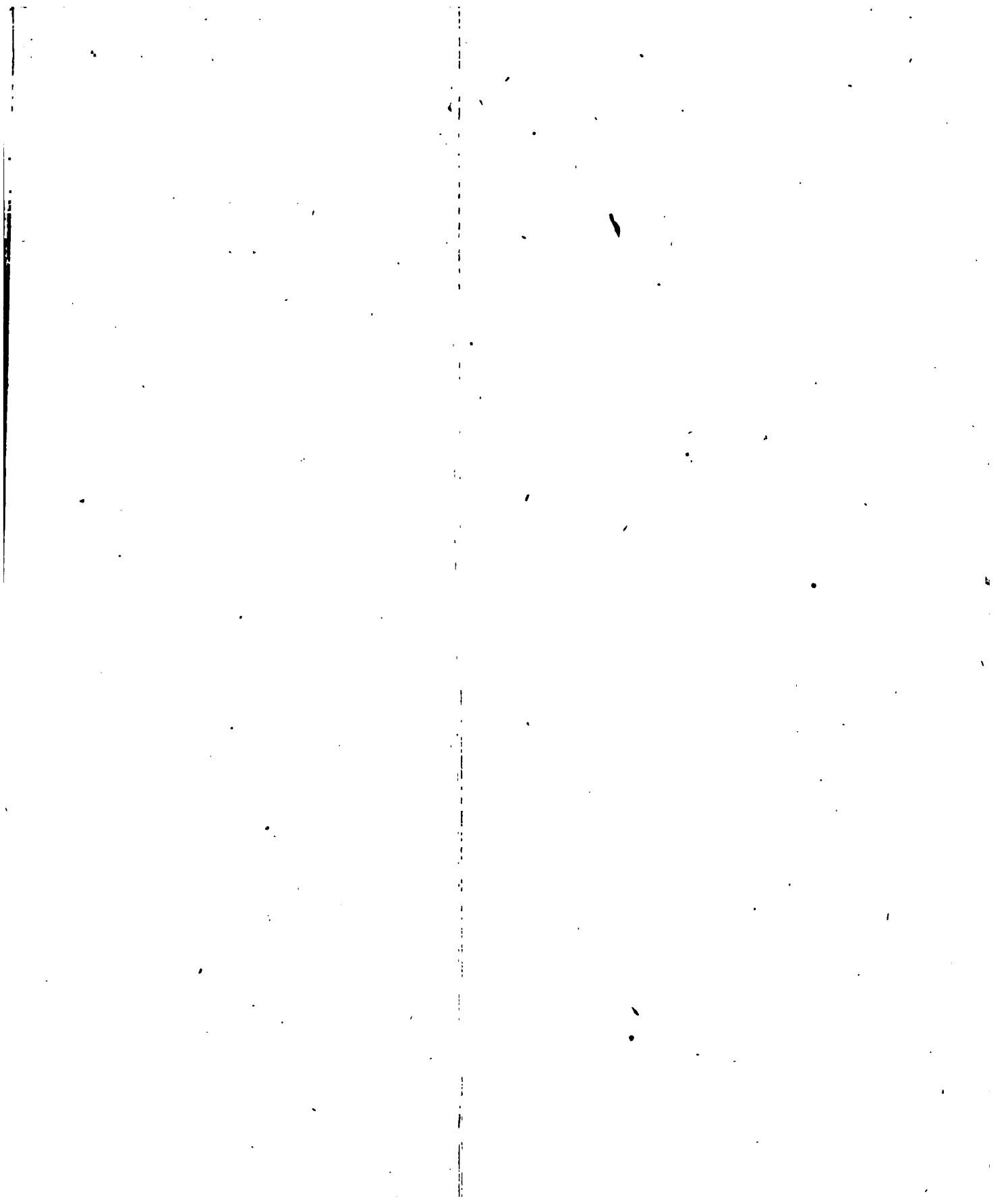

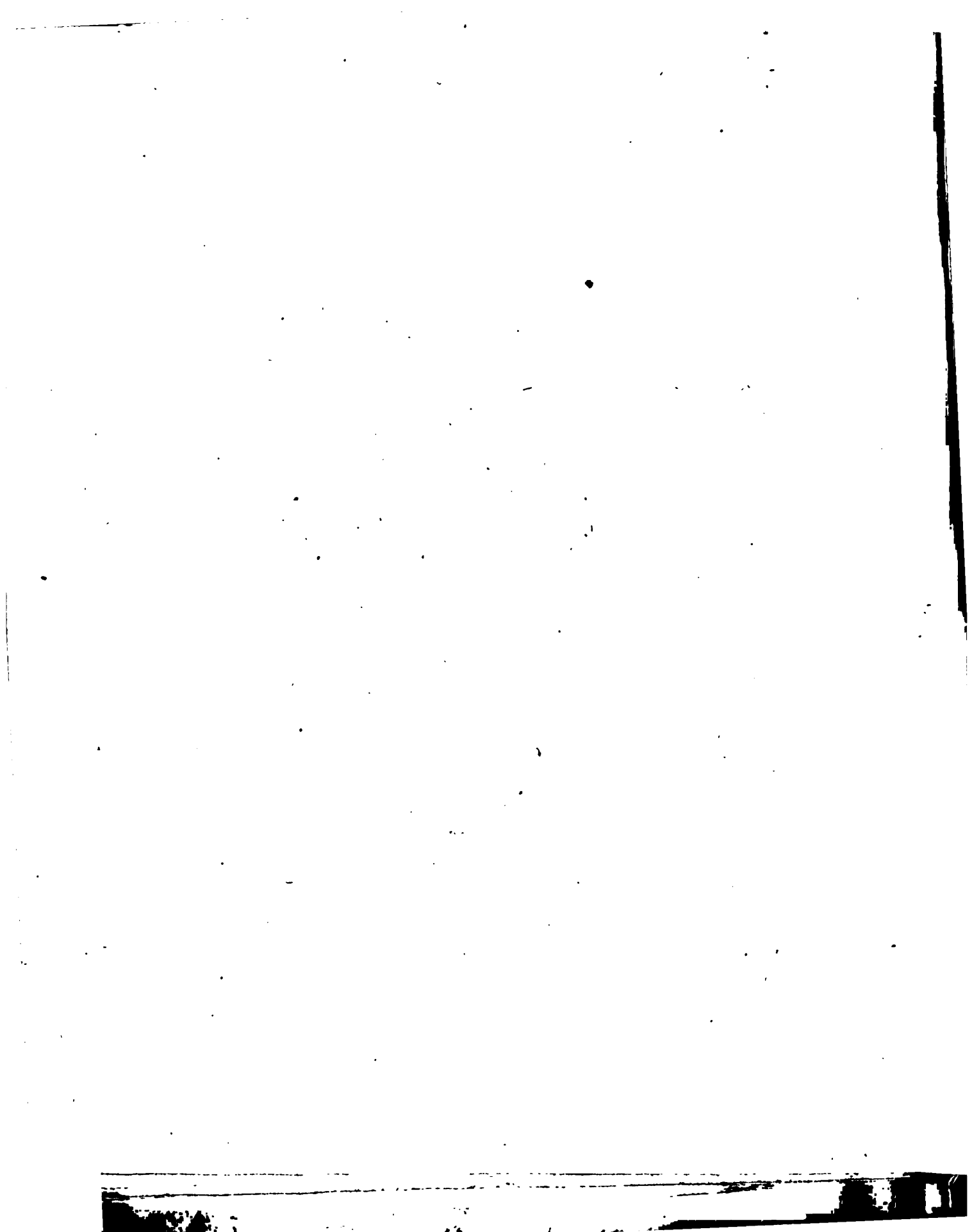
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

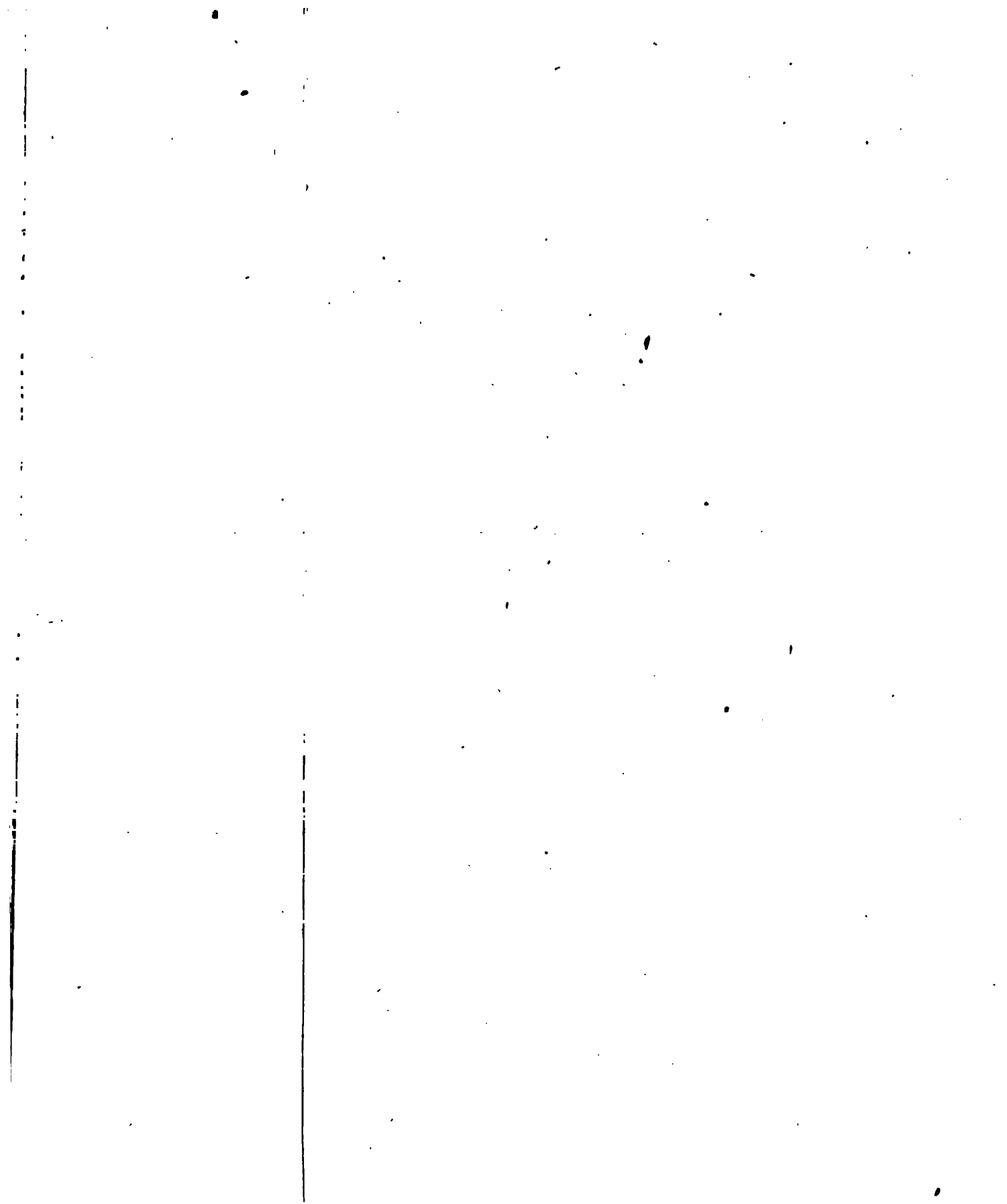

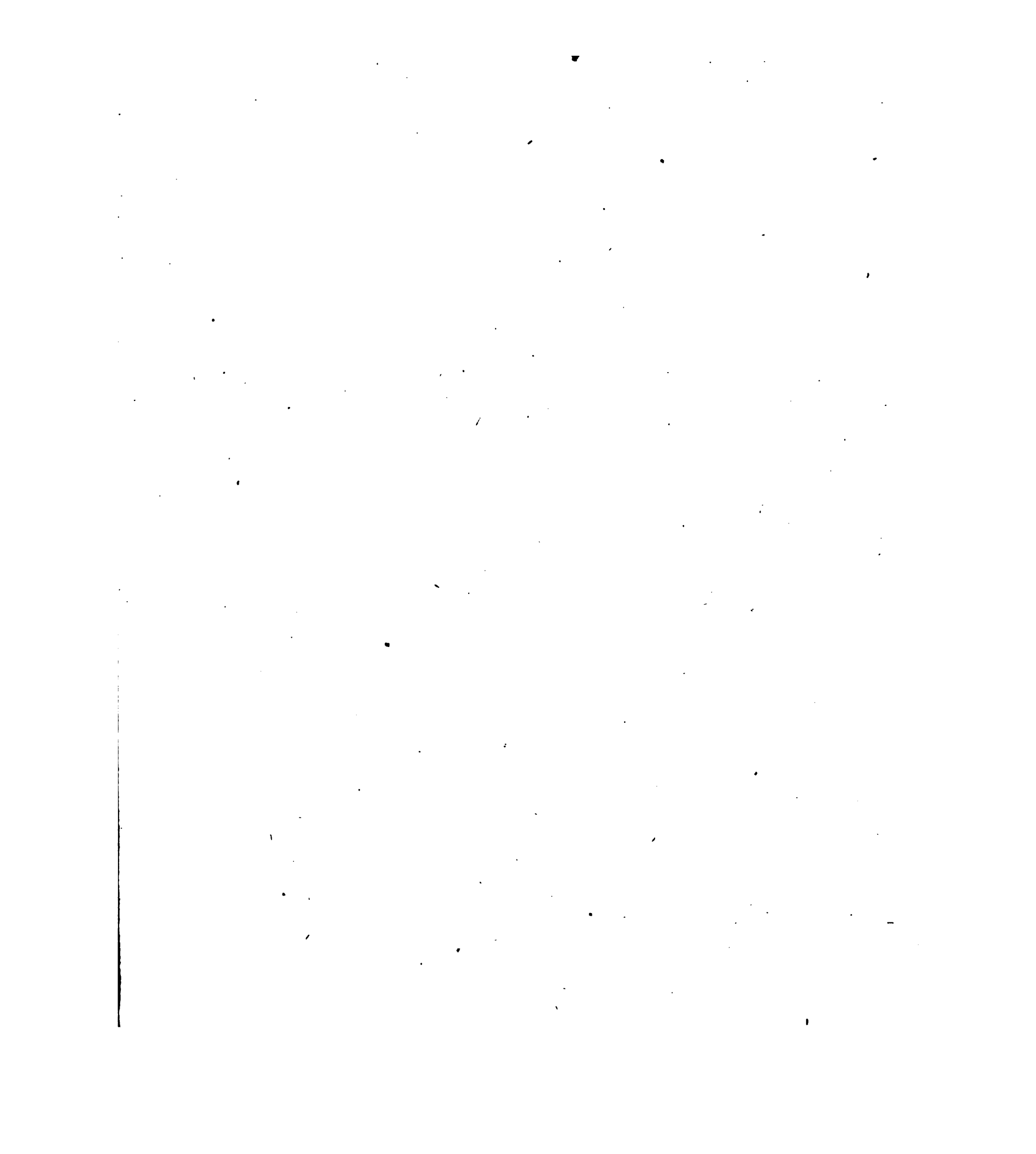

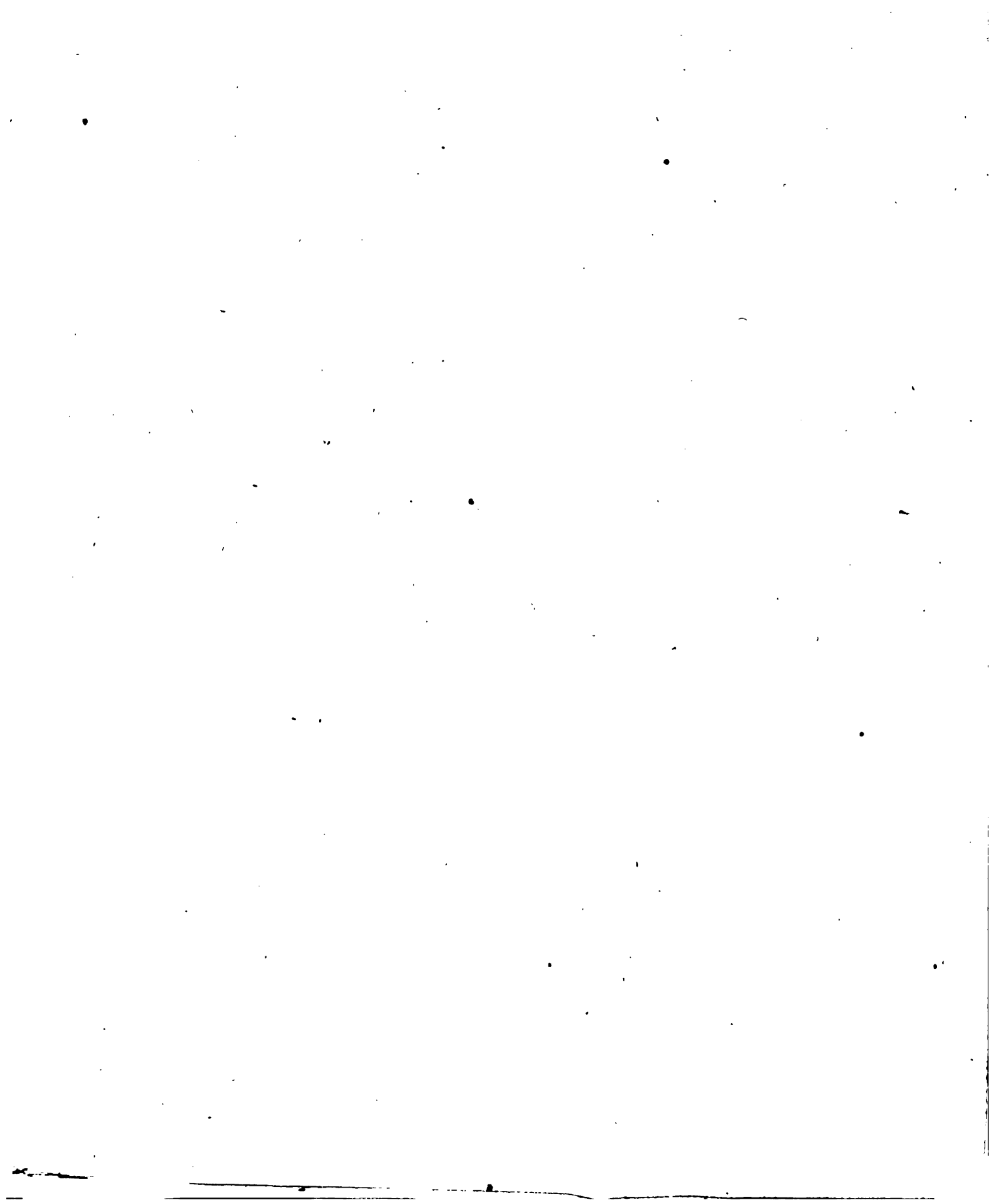
Vertical line on the left side of the page.

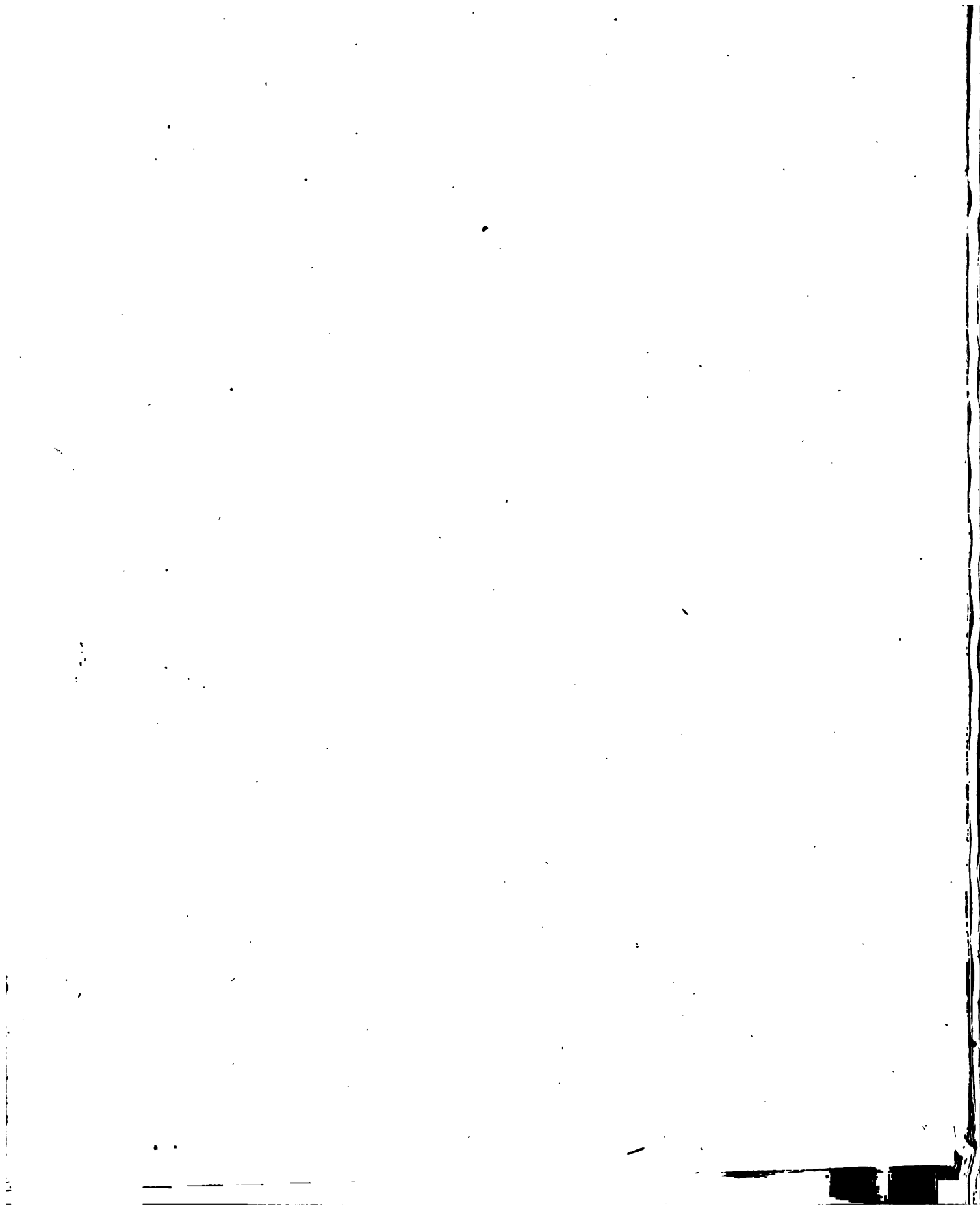
Horizontal line at the top right of the page.

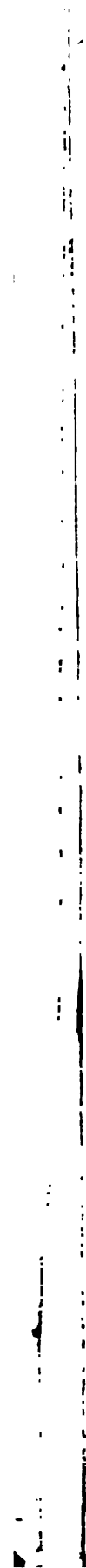
Horizontal line at the bottom of the page, possibly a footer or scanning artifact.

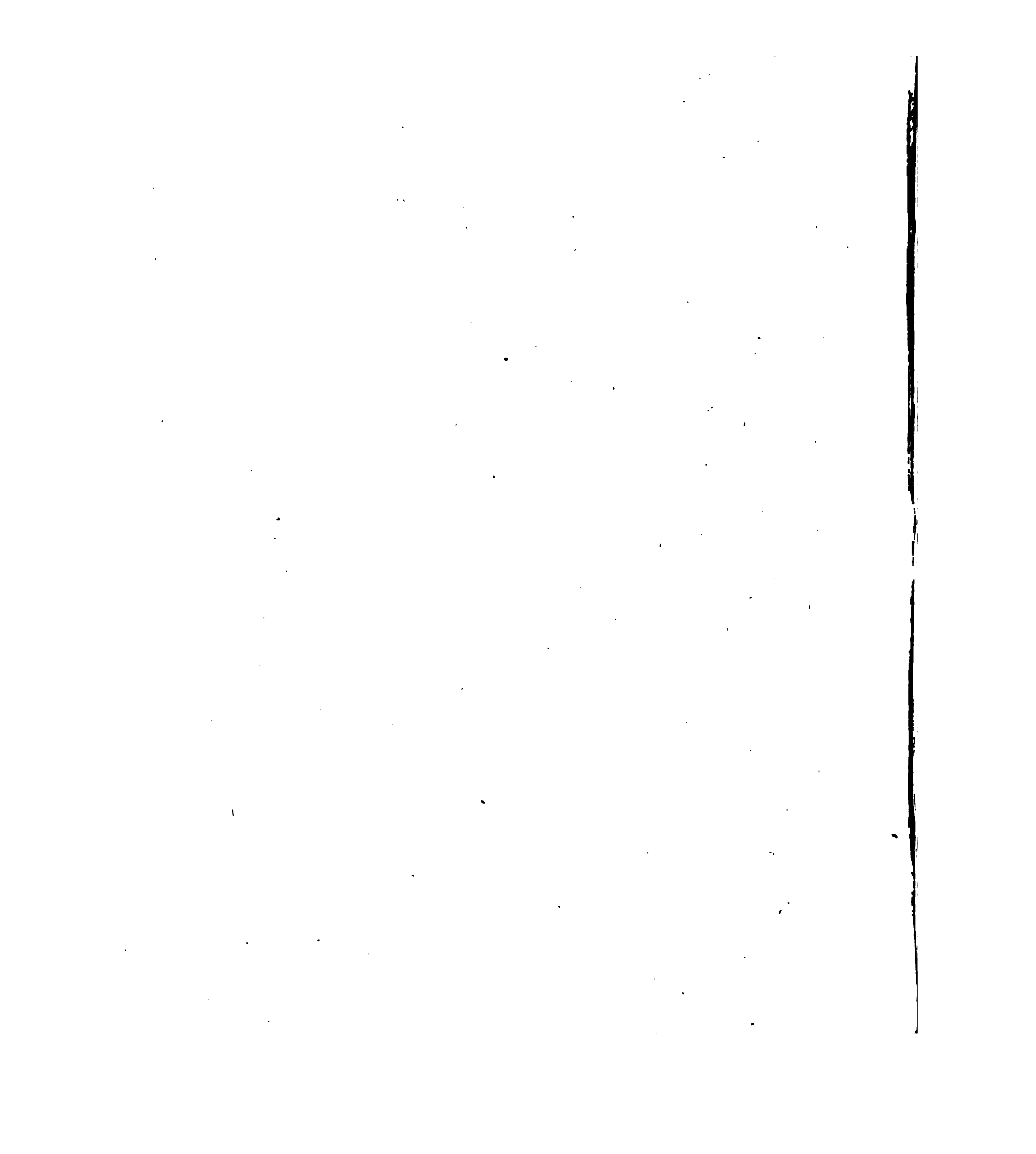

4

1

2

24

